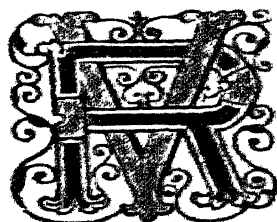

పంచతంత్రము

నారాయణకవి ప్రణీతము.

చెన్నై :

వావిళ్ల రామస్వామికౌస్తుభులు అండ్ సన్స్

ప్రకటితము

1939

All Rights Reserve

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
at the 'Vavilla' Press,
Madras - 1939.

పీఠిక

దూబగుంట నారాయణకవి.

ఈయన యాటువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. మైత్రా
వరుణుగోత్రుడు. తండ్రి బ్రహ్మయ. తల్లి నాగమ్మ. ఈకవి పంచ
తంత్రమును దెనిగించి బసవరాజున కంకితమొనర్చెను.

బసవరాజు వేనోలగంబున విద్యద్వోష్ఠినుండి

చ. "హరిహరభక్తు నార్జునులు శుభ్రకలశ్చవికారదుక్ మహి
శ్వరపరమావసీయం గులవర్ధను కాంతుః ప్రబంధవాచకా
భరణము నాగమాంబును బ్రహ్మయమంత్రికి నాత్మసంభవుక్
సరసుని దూబగుంటపురకాసను నారయనామధేయునిన్."

అగు తనను బిలిపించి చిటునగవు మోమునఁ జిందులాడు
మండఁగా

"సుదుచితమైన నీకవిత మూరినభాంకరయోగ్యతామనో
హరపరసార్థగుంభవల నందము గావున నారనార్మ! పు
ష్టిరగతిఁ గీర్తి నన్నెనరఁ జేసి నమస్తజగత్ప్రసిద్ధమై
పరగుచునుండ మాకొక ప్రబంధ మొనర్పు ప్రియం తెలర్పఁగన్."

"తత్ప్రబంధం దెయ్యది యుండేని."

"పంచతంత్ర మనఁగ నంచితగీర్వాణ
భాష మున్ను చెప్పఁబడిన యట్టి

తంత్ర మెట్లున్నదో దానికి దీనికిఁ బోలిక లెట్లున్నవో విమర్శించుట కాగ్రంథము మదీయకరగతము కానందున వీలు లేదయ్యెను.

ఇపుడది నాకు లభించినందున నిందేది రసపుష్టికలదియో యను విషయమునుగూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసెదను. తొలు దొలుత నీకవివరద్యయప్రోక్తములయి యేకార్థబోధకములగు రెండుపద్యములు వ్రాసి చూపి యావల నాభావమును వ్రాసెదను.

సుహృల్లాభము.

ఉ. భీకరకాత్రవస్సుర దభేద్యభయంబును దీప్త దుఃఖమున్
వేకడతేర్పఁ జాలుటకు నేర్పి ముదంబున కాలవాలమై
చేకొని కాచు నాత్మనఖు సిద్ధము మిత్త్ర సమాఖ్యరత్నమన్
శ్రీకరవర్ణయగ్ధము సృజించినయన్నతపుణ్యుఁ డెవ్వఁడో.

(నారాయణకవిది సుహృ. 221 ప.)

సీ. కర్తృచేష్టితములు గాలాంతరావర్తితము లగుమేలుగీ శ్లమరు నైనఁ
గనుఁగొంటి మరిసమాగమవియోగములేల చెనఁటివిధాత సృజించె మొదలఁ
బృథులతోకారాతిభీతిఘాతప్ర మోదసంపాదిప్రీతివిస్రంభభాజ
నము మఱిరెండవరములఁ బూర్ణంబైనమిత్ర శబ్దముమేర మెఱసి విడిసి

ఆ. యెట్లు నిలువఁగూడు నెబ్బంగి రుచియించుఁ
గూడు కంటి కెట్లు గూర్కువచ్చు
నని హిరణ్యకుండు దనలోన దుఃఖించి
యపుడు పలికె వాయసాధిపతికి.

(వేంకటనాథకవిది సుహృ. 230 ప.)

సంధివిగ్రహము.

ఉ. ఆమహనీయభూరుహమునం దనిశంబు ననేకబాంధవ
స్తోమము దన్నుఁ గౌతుకముతోఁ గొలువంగను మేఘవర్షుడన్

యెట్లో మిగుల రసవంతములుగఁ బద్యముల నల్లి తన ప్రాధిమ్యము సరసమనీషులహర్షమునకుఁ బాత్రముగాఁ జేసి కృతార్థుఁడయ్యెను. ఉచితానుచితవివేకము లేని కవులవలెఁ గాక పదప్రయోగశుద్ధిని వెల్లడించి నిర్మలయశశ్చంద్రికల నెల్లెడల నుల్లసిల్లఁజేసి సత్కవుల కుల్లాసమును గల్పించెను. ఇట్టిసత్కవులఁ గన్న తల్లి దండ్రులభాగ్యమే భాగ్యము.

మిత్రభేదము సుహృద్భావము సంధివిగ్రహము లభి నాశము ఆసంప్రేక్ష్యకారిత్య మను నీయైదుతంత్రము లిందుఁ గలవు. కాకి నక్క యెలక మొదలగుజంతువులచరిత్రములే తటచుగా నిందుండినను శాస్త్రమిదియే యని చెప్పఁదగినట్లు కథాచమత్కృతి యలవరింపఁబడినది. ఒక్కకథఁ జదివినను ఆనీతిని గ్రహించి ప్రవర్తించెనేని మనుజుఁడు జగత్పూజ్యుఁ డగును. “కథాచ్ఛలేన బాలానాం నీతిస్తదిహ కథ్యతే” అనుటయే గ్రంథకర్తయభిమతము. ఇట్టిగ్రంథములే మనుష్యులదుఃస్పృహర్తనములఁ బాఠదోలి సత్ప్రవర్తన మలవటచుకొనుటకు మూలకందము లగును. ఇట్టి సద్గ్రంథమును దెనిగించి

శ్లో. “పవిత్రమత్రాతనుతే జగద్యుగే స్తృతా రసతాశనయేవ తత్కథా,

కథం న సా మద్గిరమావిలామపి స్వసేవినీమేవ పవిత్రయిష్యతి.”

అని శ్రీహర్షకవిసార్వభౌముఁడు చెప్పినట్లు నారాయణకవియుఁ దనవాక్కును బవిత్రము నొనరించుకొనియెను.

ఈపంచతంత్రము వేంకటనాథునిపంచతంత్ర మంతటి రస పుష్టికలది కాకపోయినను సలక్షణమైనదయి చక్కని లోకోక్తుల తోను, మృదువులైన తెలుఁగుపదములతోను నిండి తేనెలోలుకు నదిగా నున్నదని చరిత్రకారులు వ్రాసిరి. వేంకటనాథుని పంచ

తంత్ర మెట్లున్నదో దానికి దీనికిఁ బోలిక లెట్లున్నవో విమర్శించుట కాగ్రంథము మదీయకరగతము కానందున వీలులేదయ్యెను.

ఇప్పుడది నాకు లభించినందున నిందేది రసపుష్టికలదియో యను విషయమునుగూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసెదను. తొలుదొలుత నీకవివరద్యయప్రోక్తములయి యేకార్థబోధకములగు రెండుపద్యములు వ్రాసి చూపి యావల నాభావమును వ్రాసెదను.

సుహృల్లాభము.

ఉ. భీకరకాత్రవస్సుర దభేద్యభయంబును దీప్తదూఃఖమున్
వే కడతేర్పఁ జాలుటకు నేర్చి ముదంబున కాలచాలమై
చేకొని కాచు నాత్మసఖు సిద్ధము మిత్రసమాఖ్యరత్నమున్
శ్రీకరవర్ణయగ్గము సృజించినయన్నతపుణ్యుఁ డెవ్వఁడో.

(నారాయణకవిది సుహృ. 221 ప.)

సీ. కర్తచేష్టితములు గాలాంతరావర్తితము లగుమేలుగీ శ్లమరు నైనఁ
గనుఁగొంటి మరిసమాగమవియోగములేల చెనఁటివిధాత సృజించె మొదలఁ
బృథులతోకారాతిభీతిఘాతప్రమోదసంపాదిప్రీతివిస్రంభభాజ
నము మఱిరెండవరములఁ బూర్ణంబైనమిత్రశబ్దముమేర మెఱసి విడిసి

ఆ. యెట్లు నిలువఁగూడు నెబ్బంగి రుచియించుఁ
గూడు కంటి కెట్లు గూర్కవచ్చు
నని హిరణ్యకుండు దనలాన దుఃఖించి
యపుడు పలికె వాయసాధిపతికి.

(వేంకటనాథకవిది సుహృ. 230 ప.)

సంధివిగ్రహము.

ఉ. అమహనీయభూరుహమునం దనిశంబు ననేకబాంధవ

స్తోమము దన్నుఁ గౌతుకముతోఁ గొలువంగను మేఘవర్షుండక

నామము దాల్చి ప్రాభవమునంబెనుపొంది వసించు వాయన
స్వామి విపక్షపక్షీకుల సంహరణప్రవణాంతరంగుడై.

(నారాయణకవిది సంధి. 7 ప.

చ. నటన ననేకకాకవృత్తన ల్పృతివాసరము నృజింప న
వృటమున మేఘవర్షుడనుదాయనవల్లభుడుఁడుండు వాని కు
త్కటభయకంఠనంబు లెసంగ న్నికటప్రకటాటవీకుటీ
వటమున ఘూకసేన గొలువం బెరుగూబయునుండు నెప్పుడున్.

(వేంకటనాథకవిది సంధి. 7 ప.)

స్థలీపులాకన్యాయానుసారము పై రెండుపద్యము
లిరువురు చెప్పినవియు నుదాహరించితినిగదా. నారాయణకవి
పద్యమందలి యర్థస్వారస్యముం జూడుఁడు. వేంకటనాథకవి పద్య
మందలి యర్థచమత్కృతిం జూడుఁడు. మొదటిపద్యమందు రస
పుష్టి కాననగు. రెండవ దానియందుఁ బదకాఠిన్యము కాననగు
రెండుతావులనుండు పద్యముల కిట్లే భేదముగాననగు.

భావమును సులలితపదములతో వెల్లడించుట రసము
గాదన్నచో వారికి నమస్కారము. కఠినపదభూయిష్ఠమగు
కావ్య మతిప్రాఢకావ్య మన్నవారికి ననేకవందనములు. రస
పుష్టికే గఠినపదములు బా రెడుపాడుగు సమాసములు హేతు
వులుకావని నడుముకట్టుకొని నిలువంబడి చెప్పఁబూనుట తప్పు
గాదు. సమాసభూయిష్ఠముగ నున్నంత మాత్రమున నది
ప్రాఢముగాదు. వేంకటనాథకవి కవిత్వమునఁ బెక్కు తప్పు
లున్నవి, పద్యములు చదువుటకుఁ ద్రాఢముగానుండును గాని
యర్థస్వారస్యము చాలతెక్కువ. నారాయణకవి కవిత్వమున రస
పుష్టియెక్కువ. కావున నీపంచతంత్రమును జూచినపుడు మనో
హరముగా నున్నదనుట కేలాటి శంకలుండవు

ఇందులకు దృష్టాంతములుగా గొన్ని పద్యము లుదాహరింపఁబడు.

శీ. “ధనవంతు గర్వంబు దాగొన కేలుండు

వ్యసని కాపద యేల పొసఁగకుండు

సతులఁ జూచిన మతి చలియింప కేలుండు

నృపుల మన్నన లేల నిజములగును

గాలంబుచే రూపు కడచన కేలుండు

గౌరవ మర్థి కేఁరణిఁ గలుగు

దుర్జనవాగురఁ దొడర కెవ్వఁడు నిల్చుఁ

జీరకాలసుఖము నేనరుండు పొందు

శీ. గానిగుణములు విడిచి పుణ్యానుకూల

వర్తనంబుల నిహవరవై భవములఁ

బొందునాఁ డొక్కఁడొక్కఁడు పుణ్యపురుషుఁ

డతఁడు దేవాంశజనితమహాత్ముఁ డందు. (మిత్ర భేదము. 3 క. ప.)

ఇంకొక్కపద్యము వ్రాయ మనస్సొప్పుచున్నది.

శీ. “కడఁగి మనోవాక్ప్రకారంబు లేకంబు

గాక మిత్రునిఁగూడఁ గడఁగునతఁడు

బ్రతిదినప్రభ్యాతపాపవర్తనమునఁ

దగిలి ధర్మము చేయఁ దలఁచునతఁడు

నేపార నెపుడుఁ బరాపకారమొనర్చి

పృథుసంపదలఁ గూడఁబెట్టునతఁడు

సమధికంబగు చేహసౌఖ్య మపేక్షించి

చెలఁగి విద్యుల సభ్యసించునతఁడు

శీ. బరుసఁదనమున నేప్రాద్దుఁ బద్మముఖులఁ

బొసఁగ వలపింతునని తలపోయునతఁడు

సెఱుకచాలని వారని యిద్ధరిత్తి

సెఱయ నూహింతు రనిశంబు నీతివిదులు.” (మిత్ర భేదము. ౪౯౭. ప.)

చాపల్యమున నింకొకపద్యరత్నమును వ్రాసి లేఖనిని
వేటొక పనికిఁ ద్రిప్పెద.

మ. “ఖలసంసర్గము యాపనాభ్యుదయముకొ గాంతాజనన్నేహముకొ

జలదచ్చాయయు ద్రవ్యసంపదయు నై జం బల్పకాలోపభో

గృలసత్సేఖ్యకరంబు లంచు విని వేడ్కకొ మెచ్చ రార్యుల్ మదికొ

విలసత్సౌనసమాధిర్న లగుణావిర్భూతచేతస్కుతై.”

(సుహృద్భావము. ౧౫౭. ప.)

ఇట్టిపద్యచింతామణు లిందుఁ బూసగూర్చిన ట్లున్నవి.
వానినెల్ల నుదాహరించుట గ్రంథమంతయు వ్రాసినట్లే యగును.
కాన నాపని మానితిని.

ఇట్టి మహాకవికృతీయందుఁ గొన్ని స్థాలిత్యములు కనఁబడు
చున్నవి. వానిలోఁ గొన్నింటిని జూపుచున్నాఁడను.

తంత్రము. పద్యసంఖ్య. తప్పు.

ఁపపు.

మిత్ర. ౯౬ పాడుచుక

పాడుచుకొని

,, ౧౧౨ మోచుకపోవు

మోచుకొనిపోవు

,, ౧౯౧ కట్టించుక

కట్టించుకొని

,, ౧౯౬ ఎత్తుకపోయెను

ఎత్తుకొనిపోయెను

,, ౧౯౭ తోడుక వేపొయితివే

తోడుకొని వేపొయితివే

సుహృ. ౧౧ వ్రచ్చుక

వ్రచ్చుకొని

,, ౧౬౨ కూడుక

కూడుకొని

,, ౧౭౩ పుచ్చుక

పుచ్చుకొని

,, ౨౩౬ త్రొంచుక

త్రొంచుకొని

సుధి. ౧౦ పట్టుక

పట్టుకొని

,, ౨౨౦ తీర్చుక

తీర్చుకొని

సంధులు శ్రుతీకటువులుగా నున్నవి.

మిత్ర.	౧౧౨	సన్నైటింగి	సన్నయెటింగి
,,	౩౨౩	దాగున్నవాడ	దానియున్నవాడ
,,	గిగిర	ఇంటాపని	ఇంటియాపని
లభి	౮౭	మేఁతెల్ల	మేఁతయెల్ల

ఉకారాంతమున గువర్ణకమునకు ముందు నగాగమము లేమి.

సంధి	౬	గారవముకిమ్ము	గారవమునకిమ్ము
------	---	--------------	---------------

అపశబ్దము.

మిత్ర	౨౮౮	స్నేహితుండు	స్నిగ్ధుండు
-------	-----	-------------	-------------

ఆంధ్రభాషను సంస్కరించుచున్న వారము మేమే యనుకొను మహాత్ములు గూడ స్నేహితుండు అని ప్రయోగించుచున్న వారు. అనగా ఆంధ్రభాషను గూడిన సంస్కృతమున కీదుర్గతియే పట్టునట్లున్నది. కొందఱు ప్రయోగించినంత మాత్రమున నపశబ్దములు సుశబ్దములగుచో మహాకవి కాళిదాసు ప్రయోగించిన త్రియంబకశబ్దము మాత్రము సాధు వేల కాఁగూడదో. ఇట్టి సంస్కర్తలు ఆకాలమున లేకపోవుట దీనింబట్టి కనుగొనవచ్చు.

మిత్రభేదము ౫౬౨-వ పద్యమున సభికులు అని ప్రయోగింపబడినది. ఈ ప్రయోగము భారతమున నున్నందున సుప్రయోగమే యగునని సమాధానము రాక మానదని తోచెడిని.

యతిభంగము

రణమున వారిచే జచ్చుటొండె.

(మిత్ర. ౨౮౨. ప.)

సమాసమున ద్విత్వాక్షరమునకు ముందువర్ణము గురువు
గామికి

భాస్కరానిలస్వర్ణోకపతులందగిన (సంధి. ౨౬౭. ప.)

అనియున్నది. రేఫశ్లిష్టము నంగీకరింపఁదగునని కొందఱు, కాదని
కొందఱు వాదించుచున్నారు. ఇది దానికన్న వేఱుగ సంస్కర
రింపఁబడినది.

ప్రాసభంగము.

మ. ఒకయత్నహిణితోడఁ బాండవబలం బున్న నికామధ్యవే

శను ద్రోణాత్మజాఁ డొక్కఁడుం గదిసి లీలకొ సంహరింపంగ.

(సంధి. ౨౯౩. ప.)

ఇట్లు మార్చిన నిమక మేలేమో.

“వేళకు ద్రోణాత్మజాఁ డొక్కఁడుండు చని.” అని ఇదియు
నంత మంచిమార్పు కాదు కాని ప్రాసభంగమును దొలఁగింపఁ
గలదు.

ఇట్టి కొలఁదిలోపము లున్నను సత్కవిప్రఖ్యాతికి
యోగ్యతకుం గొఱుతలేదు. ఇవన్నియుఁ బ్రమాదో ధీమతా
మపి యన్న నూటతోఁ దొలఁగిపోవును. ఎఱివారికైనను బ్రమా
దము లుండకపోవు. సముద్రతీరమున నిరుపయోగపదార్థములు
కొన్ని యున్నను దానిగాంభీర్యాదులకు రత్నాకరత్వమునకుం
గొఱుత లేనియట్టికొలఁదిపాటి లోపములచేఁ గవికీర్తిచంద్రున
కేళాతికళంకము రాజాలదు

ఇంచేమేని తప్పుబుండినను అన్నియుఁ దప్పులే యైనను
నాయుదుఁ బుత్రవాత్సల్యముచి సత్కవులు నన్ను మన్నిం

తురుగాక. ఆంధ్రభాష కుందు నొందఁగూడదని యెన్నువాడఁ
గాన నివి లోపములని తెల్పితిని. వాంఛారీతి సంస్కరణము లొన-
రించువారి కీపీఠిక యాటంకము కాఁజాలదు. సంస్కర్తలు తమ
పట్టుదలనే నెగ్గింపఁ బూనక దేశభాషలలోఁ దెనుఁగు లెస్స యను-
కీర్తిని గాపాడుదురు గాక. గ్రామ్యభాషను జేర్చి వ్యాకరణము
నకు ముందున్నట్లు చేయకుందురు గాక. మనదేహము స్థిరత
నొందనిది. మనపని కొంతకాలము నిలుచు నేమో. భాషకుఁ
జెట్టఁ గల్గింపనివార మగుట లెస్స. ఇట్లు వ్రాయుట గూడ నా
వంటియల్పమతికిఁ దగిన పనికాదు. ఐనను జాపలమున వ్రాసితి.
క్షమింతురని భాషాపోషకుల వేడుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు సుజనపాదసేవకుఁడు,

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

శ్రీ ర మ్మ.
పంచతంత్రము

పీ టి క.

రామా స్తనకుంభకుంకుమరసా
ద్వీభూతవక్షస్థస్థలా
దారుం డంజనశైలభర్త కరుణా
థామాంతరంగుండు శృం
గారశ్రీనిధిఁ దమ్మరాజు బసవ
క్షౌకాంతుఁ గాంతాజన
స్తే రాలోకనపూర్ణచంద్ర జయల
క్షీనాయకుఁ జేయుతన్.

1

నీ. ఆకాశమండలం బరవిరిపూదోఁట
సొమ్ముపెట్టె రసాతలమ్ము తనకుఁ
గందర్పుదేహంబు కమ్మగందపుమ్రాను
కట్టువర్గంబులకాపు సురలు
వారువంబులఁ బట్టువారు బ్రహ్మాదులు
శిఖరవిచంద్రు లక్షిత్రయంబు
పవనాగ్నిరవిశశిపరమాత్మ గగనభూ
జలము లంగము లట్టి చారుమూర్తి

తే. శంభుఁ డానందరసకళారంభుఁ డగుచు
సమధికైశ్వర్యముల నిచ్చు సంతతంబు
సల్లలితకీర్తిమల్లికావల్లభునకు
బాహుబలునకు బసవభూపాలునకును.

2

చ. పలుకులబోటి యాత్మసతి భావభవుండు సహోదరుండు గా
నలినదళాక్షునాభినలినంబు నిజంబుగఁ గన్నేతల్లిగాఁ
దలచినమాత్ర లోకములఁ దాను సృజించఁగఁగర్త యైనయ
న్నలువ చతుర్ముఖుండు కృతీనాథున కిచ్చుఁ జిరాయురున్నతుల్.

ఉ. ఖండశశాంకశేఖరుఁడు కన్నకుమారుని కగ్రజుండు మా
ర్తండశశాంకవహ్ని ముదితప్రభ నొప్పెడిదివ్యమూర్తియా
ఖండలవద్దజాచ్యుతు లఖండితభక్తిభజించుచుండువే
దండముఖుం డభీష్ట ఫలదాయకుఁ డై బసవేంద్రుఁ బ్రోవుతన్.

చ. మెఱసినవేల్పుత్రేనితలమీఁదివియన్నదికాంతి మించి యే
డైఱఁ గనుపట్టుపూర్ణశశిదేహవిలాసము నేలఁ జాలి చూ
పఱకు మనోహరంబు లగుభాసురదీప్తుల వర్ణనీయ యై
వఱలెడువాగ్వధూటి బసవక్షితిపాలునిఁ బ్రోచుఁ గావునన్.

చ. కిసలయహస్త పీనకుచ కిన్నరకంఠి కరింద్రయానహే
మసమతనూవిలాస హరిమధ్య మనోభవు కన్నతల్లి యిం
పెసఁగ ముకుందుదేవి కడుఁ జ్రేమను సూనుని నేలునట్లుగా
బసవనృపాలుమందరముఁ బాయక యెప్పుడు నేలుఁ గావుతన్.

వ. అని యిప్తదేవతా ప్రార్థనంబుఁ జేసి.

7

ఉ. కొండయమంత్రయెఱ్ఱయకుఁ గూరిమినందనుఁ డైనమద్గురుఁ
ఖండశశాంకశేఖరుఁ ద్రికాలముఁ బూజ యొనర్చునాగనా
ర్యుం డనువేరు గల్గినసరోజభ వాన్వయవార్ధికైరవా
ప్తుం డగుపుణ్యమూర్తి సులభుం డగుటం గొనియాడి వేడుకన్

సీ. వస్త్రీకభవునకు వందనం బొనరించి
 సత్యవతీసూను సంస్తుతించి
 బాణుని నుతియించి భవభూతిఁ గొనియాడి
 భారవిఁ బొగడి మయూరుఁ దలంచి
 శివభద్రుఁ గొనియాడి శ్రీహర్షుఁ బ్రార్థించి
 కాలిదాసుఁ బ్రసన్నుఁగఁ దలంచి
 నన్నయభట్టాంకునకు మ్రొక్కి తిక్కన
 సోమయాజుల సతిస్తుతులఁ గొలిచి

తే. శంభుదాసుని మదిలోన సంస్మరించి
 మఱియు సుకవుల సత్కృపామహిమ వడసి
 శారదాసత్ప్రతాపవిశారదుండ
 నగుటఁ గృతిఁ జెప్పితలఁపు నా కమరి యుండ.

9

ఉ. చెప్పిననాకవిత్వము రుచింపనితావులు చూచి చెప్పఁజేడి, తప్పలు
 లేనిచో నవుఁ గదా యని తీర్పుఁడు మాటిమాటికిఁ, జెప్పకుఁ
 డొప్పుఁ దప్పనుచుఁ జెప్పఁగ నేర్చినవాని కొక్కచోఁ, దప్పలు
 లేక మానవని తద్దజ్ఞు లెఱుంగుఁడు మీకు మ్రొక్కెదన్. 10

వ. అని మద్దురుకరుణాస్థరణంబును బురాతనసత్కవిసమారాధ
 నంబునుం జేసి యొక్క మహాప్రబంధంబుఁ జెప్ప నుద్యోగించు
 సమయంబున.

11

సీ. మండలాధిపమూర్ధమకుటమాణిక్యసం
 భావితాంచితపాదపంకజుండు
 కల్పితహేమాద్రికల్పమహాదాన
 ధారణీదేవసంతర్పకుండు
 పరిచరసహవాసభామామనఃక్రియ
 భాసురకుసుమశరాసనుండు

మానితాంగకసర్వమంగళాలంకృత

శేఖరీకృతరాజశేఖరుండు

తే. వల్లభూపాలతమ్మభూపల్లభేంద్ర

శుక్తిముక్తాఫలం బనఁ జూడ నమరి

మాన్యసామంతవిద్యదమాత్యన్యపతు

లోలిఁ గొలువంగ బసవేంద్రుఁ డొక్కనాఁడు.

12

వ. విద్యత్సంభాషణసమయంబున.

13

చ. హరిహరభక్తు నార్యనుతు సంధ్రకవిత్వవిశారదు స్తప్తీ

శ్వరచరమాననీయుఁ గలవర్ధను శాంతుఁ బ్రబంధవాచకా

భరణము నాగమాంబకును బ్రహ్మయమంత్రికి నాత్మసంభవుకా

సరసుని దూబగుంటిపురశాసను నారయనామధేయనిన్.

14

క. తలపించి హితులు చెప్పఁగఁ

బిలిపించి కవిత్వగోష్ఠిఁ బ్రియ మెసఁగంగఁ

బలుకుచు నితాంతభక్తి

దలుకొత్తఁగ నంకురించు దరహాసముతోన్.

15

క. తనముఖచంద్రమరీచులు

జననయనచకోరములకు సాంద్రానందం

బొనరింప వేడ్క నన్నుం

గనుఁగొని యిట్లనియె వినయగౌరవ మెసఁగన్.

16

చ. సురుచిర మైననీకవిత సూరిసభాంతరయోగ్యతామనో

హరసరసార్థగుంభనల నందము గావున నారనార్య సు

స్థిరగతిఁ గీర్తి న న్నొనరఁ జేసి సమస్త జగత్ప్రసిద్ధ మై గన్.

పరఁగుచు నుండ మాకొకప్రబంధ మొనర్చు ప్రియం బెలర్చు

వ. తత్ప్రబంధం బెయ్యది యంచేని.

18

- అ. పంచతంత్ర మనంగ నంచితగీర్వాణ
భాష మున్ను చెప్పబడినయట్టి
కాన్య మంద్రభాషం గర్భామృతంబుగా
గూర్చవలయు నీదునేర్పు మెఱయ. 19
- న. అని వినయంబునం దాంబూలనవాంబరాభరణంబు లొసంగి
వీడుకొల్పినం బ్రియం బంది మదాత్మ గతంబున. 20
- చ. పస గలనీతిశాస్త్ర మని ప్రాజ్ఞులు మెచ్చినపంచతంత్రీక్ష
వసుమతిఁ దమ్మరాజుబసవక్షితినాథుఁడు నాథుఁ డౌటకుం
బొసంగి యశోవిలాసినికిఁ బుట్టినయి ల్లని నన్ను తింపఁ బెం
పెసఁగె సముద్రముద్రితమహీఘ్నిరాజసభాంతరంబులన్ 21
- ప. కాపున నేతత్కృతి కధీశ్వరుం డైనబసవక్షితిశ్వరువంశం బభి
వర్ణించెద. 22
- చ. రవికులజేశుఁ డైనరఘురామునినందనుఁ డై కుశావనీ
ధవుఁ డుదయించె నాయనకు ధర్మవిధిం బ్రభవించె శ్రీసదా
శివమహిమాఘ్నం డై విజయనేనకుమారకుం డౌప్ప నుర్వర
సవినయమూర్తి యవ్విభునిసంతతి నంతఁ గ్రమక్రమంబునన్.
- చ. మును బెజవాడదుర్గఁ దనముగ్ధుతనంబున మెచ్చు జేసి పెం
పున రథదంతివాజిభటభూరిబలంబులచేఁ గళింగభూ
జనపతిఁ ద్రుంచి చేవఁ దనసంతతికై మహిఁ బాడి నిల్పి క్ర
మనఁ జిరకీర్తులం గనియె మాధవవర్మ తదన్వయంబునన్. 24
- మ. ఉదయించెఁగమలాప్త వంశకమఁడై యుద్యత్ప్రీతాపోన్నతి
జదియించెఁ సకలార్థిదైన్యముల రాజత్కల్పభూజాత మై
కదియించెఁ నిజకీర్తిరాశి దిశలఁ గల్పాంతరస్థాయిగా
గుదియించెఁ బ్రతిపీఠబాహుబలముఁ గొమ్మావనీశుం డిలన్.

క ఆకొమ్మక్షీతిపాల

శ్రీకాంతున కుదయ మయ్యెఁ జిరతరపుణ్య
శ్లోకుం డన్నలదేవమ
హీకాంతుం డతులభై ర్యహేమాచలుఁ డై.

26

చ. ఆతనికి నుద్భవించె సభియాతిమహాంబుధికుంభసంభవ

ప్రతిముఁడు సింగభూవిభుఁ డభంగపరాక్రమశాలి శౌర్యవ
ర్ధితుఁడు వివేకశీలుఁ డతీధీరుఁడు నిర్మలకీర్తి కామినీ [యున్.
రతుఁడు సమగ్రదానగుణరమ్యుఁడు సౌమ్యుఁడు బుద్ధి నెంత

ఉ బల్లిదుఁ డైనసింగనరపాలున కుద్భవ మైరి ధాత్రి శ్రీ
వల్లభమూర్తు లైనపెదవల్లభుఁడుకొ బినవల్లభేంద్రుఁడుకొ
సల్లలితప్రతాపబలసాహసనీతివివేకసంపదక
దొల్లిటిరామలక్ష్మణులదోయి యనంగ మహానుభావు లై.

28

వ. అం దగ్రజుండు.

29

చ. తీరుగనిమందరాద్రి కళ దీయనిపూర్ణశశాంకుఁ డాజులకొ
సురుగనిపార్థుఁ డీశుకను సోకనిమన్తభుఁ డొక్కబొంకునుం
బొరయనిధర్మసూతి యుడి వోవనికల్పమహీరుహం బనకొ
వరగుణధాముఁ డైనపెదవల్లభభూవరుఁ డొప్పు నెంతయున్.

క. అన్నరపతిపుణ్యాంగన

యన్నలదేవమ్మ గెలుచు నన్నలుదేవికొ
సన్నతగుణసౌందర్యస
మున్నత విభవముల నన్న నువదలు సరియే.

31

వ. ఆదంపతులపురాకృతపుణ్యవిశేషంబున.

32

క. సుతు లుదయించిరి సింగ

క్షీతిపతియును దమ్మవిభుఁడు శ్రీతిరుమలభూ

పతియుఁ గలికాలమున నొక

సతికిని రామత్రయంబు జనియించెనొ నాన్.

33

వ. అమృషీశ్వరులలోఁ దమ్ముఁడీశ్వరుండు.

34

సీ. త్రిభువనాలంకారదీపితఘావశ్య

వరక్తిమల్లి కావల్లభుండు

నిజభుజాసికుతారనిర్భిన్నదుర్వార

పరస్పపాలకమన్యభార్గవ్రుండు

కింకిణీఘంటికాంకితసింధుఘోటక

బహుసైన్యరణరంగభైరవుండు

బంధుసంరక్షణప్రకటమహాభాగ్య

బంధురసహకారబాంధవుండు

తే. నతమహీపాలమస్తకన్యస్తమృదువి

రాజమానపదాబ్జుండు రాజవరుండు

రాజమాత్రుండె విభవవిభ్రాజితుండు

వల్లభూపాలతమ్మభూవల్లభుండు.

35

చు. మనుమూర్ధం డగుతమ్మభూపతికి వేచూజాంబకున్ బుత్తుఁడై

జనియించెన్ బసవేంద్రుఁ డర్థిజనభాస్వత్కల్పభూజాత మై

ననితామన్తఘ్నఁడై వివేకనిధి యై వారాశిగంభీరుఁడై

యనతారాతిమహాంధకారపటలీహంసప్రతాపాఘ్నఁడై. 36

ప. మఱియు నేవంధిగగుణగణాలంకృతుం డై నబసవభూపా

లుండు.

37

సీ. రమణీయదానధారాప్రవాహంబులు

పాథోధి కతివిజృంభణము గాఁగ

నిరుపమానప్రభావనిర్మలసితక్తి

త్రిభువనసాంద్రచంద్రికలు గాఁగ

నతులవిక్రమబలోద్యత్ప్రతాపస్ఫూర్తి
 పరులకు నుగ్రాతపంబు గాఁగ
 సమధికశృంగారసౌందర్యరేఖ ధాఁ
 దరుణీలతావసంతంబు గాఁగ

తే. రామరఘురంతిసగరధర్మజదిలీప
 భోజసర్వజ్ఞసోమేశరాజసరణి
 ధాత్రి బాలించె దమ్మభూధవసుతుండు
 శాశ్వతంబుగ బసవభూమిశ్వరుండు.

38

సీ. నరులకుఁ జేచాఁచినను ఫలం బందని
 దివిజభూరుహమువితీర్ణి యెంత
 యవయవశృంగార మంగనామణులకుఁ
 జూపనికందర్పరూప మెంత
 కనుఁగొన నొకవేళ ఘనతిరోహితుఁడైన
 తపసునిమహితప్రతాప మెంత
 యురుశక్తిఁ జని మహావ్రాహ్మణంబు వెడలంగఁ
 జాలనిసౌభద్రశౌర్య మెంత

తే. వితరణంబున శృంగారవిలసనమున
 దీపితాటోపసహజప్రతాపమహిమ
 శౌర్యగుణమున నెవ్వారు సాటి వత్తు
 రితని కన మీటి బసవభూమిశ్వరుండు.

39

సీ. కుసుమకోదండంబు గుటుతు చూడము గాని
 దర్పితరూపకందర్పు డనియు
 నిజమూర్తిలోపల నెర నెటుంగము గాని
 సత్కళాసంపూర్ణచంద్రుఁ డనియు

సుష్టాంశుజాలంబు లొదవఁ గానము గాని
యతులితసత్ప్రతాపార్కుఁ డనియుఁ
బొసఁగ వేగన్నులపొడవు మించదు గాని
సాంద్రవైభవనిర్జరేంద్రుఁ డనియు

తే. ననుదినంబును దనుఁ జూచునఖిలజనులు
సమధికానందమగ్నులై సన్నుతింప
సురుచిరాకారకాంతితేజోవిభవము
లమరుఁ దమ్మయబసవధరాధిపునకు.

40

క. అసమానమానధనునకు
రసికశిఖామణికి దానరాధేయునకున్
బ్రసవాంబకసమరూపున
కొసవిరుదరగండనికి మహార్విశునకున్.

41

క. వేమాజాంబాసుతునకు
భామాకంతునకు మన్యభార్గవునకు సు
గ్రామక్షోణీవిజయ
శ్రీమహనీయునకు రాజసింహంబునకున్.

42

క. రణసింగభైరవునకున్
బ్రణమితరాజన్యహృదయపద్మాద్భుతకున్
మణికనకవస్తువాహన
గణికాద్యఖిలప్రదానఖచరేంద్రునకున్.

43

క. సహకారబాంధవునకున్
సహజాలంకారదేహసౌందర్యసహక
మహనీయకీర్తివాచా
మహితాత్మునకున్ బ్రతాపమార్తాండునకున్.

44

- క. తెల్లదలాటాంకునకున్
 సల్లలితకృపాకటాక్షసౌజన్యనకున్
 పుష్కారవిందనేత్రున
 మల్లసితపరాక్రమునకు నూర్జితమతికిన్. 45
- క. కిష్కిరారంతకబలునకు
 ధమ్మిల్లనవప్రసూనధరునకుఁ దరుణీ
 సమ్మోహపంచశరునకుఁ
 దమ్మయబసవనికి నుభయదళమిండనికిన్. 46

❦ మిత్రభేదము. ❦

- వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నాచెప్పంబూనిన పంచతంత్ర
 యనుమహాప్రబంధంబునందుం గలకథలకు నలంకారంబుగా
 వర్ణింపం దగినపాటలీపురం బెట్టి దనిన. 47
- సీ. వేదశాస్త్రపురాణవిద్యావిజృంభిత
 కలితధ్వాత్రిసుకలకలంబు
 గజహయారోహణకౌశలసంచార
 మహిత రాజకుమారమండలంబు
 వజ్రముక్తాఫలవస్త్రసువర్ణాది
 సకలవిక్రయవైశ్యసంకులంబు
 నానాయుధాభ్యాసనైపుణధౌరేయ
 విశ్రుతసమ్మార్గవిభ్రమంబు
- తే. కల్పితానల్పదేవతా గారభూమి
 రత్న కీలితఘనసౌధరాజితంబు
 నగుచు నమరేంద్రునగరంబు నగుచు ధాత్రిఁ
 బొలుచు బాటలిపుత్రమన్బరవరంబు. 48

ఉ. ఆపుర మేలుచుండు నమరాధిపతి ప్రతిమానవై భవో
ద్దిపితుఁ డార్యసమృతుఁడు ధీరుఁ డుదాగుఁడు బాహువిక్రమా
టోపవిజృంభితుం డనఁ గడున్ బొగడొంది సుదర్శనుండు నా
భూపకులావతంసము ప్రభుత్వముఁ జేరును బెంపు నొప్పుగన్.

క. ఆరాజు తనకుమారులు

ధారణి బాలించు నేర్పు దగిలెడుచదువున్

నేరక యునికి మనోవ్యధఁ

గూరి నిజాత్తం దలంచె గొలు వున్న యెడన్.

50

తే ఎటుకయును ధార్తి కత్వము నింత లేని

కొడుకు వుట్టిన నేటికిఁ గొఱ తలంఁ

జూడిపాడివిధంబులు చూప లేని

గొడ్డటా వైన వలవనిజడ్డు గాదె.

51

క. పెక్కుండు సుతులు గల రని

లెక్కించిన ఫలము గలదె లేశంబును బెం

పెక్కినకులదీపకుఁ డగు

నొక్కడె తనయుండు చాలు సుర్వరమీఁదన్.

52

వ. అని మఱియుఁ దనమనంబున.

53

సీ. కలకంఠిగర్భంబు క్రాగిపోయిన మేలు

పుట్టినప్పుడ మృతిఁ బొంద మేలు

తగ ఋతుకాలంబు దప్పిపోయిన మేలు

కన్య యైనను సంతకంటె మేలు

కాంతుఁడు పరదేశగమనుఁ డైనను మేలు

మగువ గొడ్డ లైన మఱియు మేలు

పల్లవాధర పతి నొల్ల కుండిన మేలు
పడఁతుక తెగులుచే బడిన మేలు

తే. గాక శాస్త్రపరిజ్ఞానఘనులు గాని
సుతులు గల్గినఁ దండ్రీకి సొంపు గలదె
రూపబలవిక్రమాద్భుతాటోపు లైన
సధికధనవంతు లైన నయ్యధము లేల. 54

చ. జనకునిపూర్వపుణ్యఫలసంపదఁ దత్తనయుం డుదారుఁడు
మనునిభమూర్తియుఁ బితృకమాతృహితుండును నొను
బాపకర్తునకు జనించినట్టి యధముండు కులాంబుధిమంధ
నంబునఁ జనితహాలాహలం బనఁగఁ జాలి హరించుఁ గులంబు
వ్రేల్చిడిన్. 55

సీ. కమనీయవిద్య దాఁ గామధేనువుభంగిఁ
గామితార్థంబులు గలుగఁ జేయు
సజ్జనవిద్వాంససంఘంబులోపల
మానుగాఁ దనుఁ బెద్దమాన్యుఁ జేయు
నెన్ని దేశంబుల కేగిన సాయమై
తల్లిచందంబునఁ దన్నుఁ బ్రోచుఁ
బన్ను గాఁ దనపుణ్యపాపంబు లెఱిగించు
సాధించు నిహపరసాధనంబు

తే. నగ్నిఁ గాలదు రాజుల కలవి గాదు
నీళ్ల నానదు చోరులపాలు గాదు
సోదరులచేత నెప్పుఁ బంచుకొన రాక
చెలఁగు విద్యాధనమునకుఁ జేటు లేదు. 56

వ. కావున. 57

తే. సంతతోన్వార్లవర్తన సరవిఁ దిరుగు
 సుతులఁ జదివించి సద్బుద్ధిహితులఁ జేసి
 వెసను నీరీతిసంపద నొసఁగఁ జాలు
 నట్టిపుణ్యండు గలఁడొకో యరసి చూడ 58

ఉత్సాహ. అని సుదర్శనుండు పల్కునట్టి యవసరంబునం
 దనిమిషేంద్రగురుఁడపోలె నఖిలనీతిశాస్త్రసం
 జనితబుద్ధియుతుండు విష్ణుశర్త నామధేయుఁ డి
 ట్లనియెఁ దాఁ బ్రతిజ్ఞ గాఁగ నవనివిభునితోడుతన్ 59

తే. ఆఖిలనీతిశాస్త్రంబులు నాఱునెలల
 నీకుమారులఁ జదివింప లేక యున్న
 సుతులపని యేమి నన్ను నాశ్రితులలోన
 నడప కాప్రాద్దె గ్రామంబు వెడల నడపు. 60

సీ. అని విష్ణుశర్త వల్కినప్రతిజ్ఞావచ
 నంబుల కతఁడు ముదంబు నొంది
 యనుపమభూషాంబరాదులఁ దనిపి సం
 భావించి సుతుల నప్పనము నేయ
 సరవిఁ దొల్లఁటినీతిశాస్త్రంబు లన్నియు
 సంక్షేపరూపవిస్ఫుష్టముగను
 దంత్రంబు లైదింటి ధరఁ బ్రసిద్ధము గాఁగ
 నేర్పడఁగాఁ జేసె నెవ్వీ యనిన

ఆ. మి త్ర భేద మనఁగ మెఱయ సుహృద్భావ
 మనఁగ సంధివిగ్రహం బనంగ
 లబ్ధనాశ మనఁగ లలి నసంప్రేక్ష్యకా
 రిత్య మనఁగఁ బరఁగురీతి మెఱయ.

చ. అమరినయట్టితంత్రముల నై దింటియందును సర్వనీతిశా
స్త్రముల సుభాషితంబులను సారకథాబహుళంబు భూవరో
త్తమతనయానుబోధమును ధారణి లోకహితంబుగాఁ గ్రమ
క్రమమునఁ గావ్యరూప మెసకంబుగఁ జేసెను వానిలోపలన్.

వ. ప్రథమతంత్రం బగుమిత్రభేదం బెట్టి దనిన. 63

క. మృగవతియును వృషభంబును
మిగులఁగ సఖ్యంబు చేసి మెలఁగఁగ వనిలో
మృగధూర్తం బారెంటికి
విగత స్నేహంబు చేసి విటియఁగఁ జేసెన్. 64

ఆ అనిన నృపకుమారు లాకథ మా కెఱిం
గింపుఁ డనుచుఁ బలుక నింపు మిగుల
సావధానబుద్ధి సకలంబు వినుఁ డని
చెలఁగి విష్ణుశర్త చెప్పఁ దొడఁగె. 65

తే. కలదు దక్షిణాపథమునఁ గనకరత్న
రాజితం బయి మహిళాపురం బనంగ
వర్ధమానుం డనఁగ సార్థవాహుం డందు
నధిక సంపత్సమృద్ధిచే నతిశయిల్లు. 66

ప. ఇట్లున్న సార్థవాహుం డొక్కనాఁడు తనధనంబు వృద్ధి
నొందించుటకుఁ దలంపుచుట్టి యిట్లనియె. 67

ఆ. అరసి లేనిహోట నర్థ మార్జింపంగఁ
దగిన యది సురక్షితంబు గాఁగఁ
జేసి వృద్ధి బొందఁ జేయు తెఱంగున
నట్టిధనము సద్వ్యయంబు నేయ. 68

క. నేరవలె నివ్వధంబున

నేరుపు లేకున్న వాని నిలయమున ధనం

జేరితి నిలువ దది ని

హ్మారణ మయి విఱియఁ బాఱఁ గానరు మూఢుల్. 69

వ. అవ్వధం బెట్టి దనిన.

70

సీ. సంరక్ష నేయనిస్వర్ణ మప్పుడె చెడు

వృద్ధిఁ బొందింపనివిత్త మెడయు

ననుభవతకు కానియర్థంబు గల్గియు

లేనిఫలమె కాని లేదు సుఖము

తగ నుపార్జించియు ధనము పాత్ర మెఱింగి

దక్షత నిడిన సంరక్ష యదియ

నిండినపునికి నెరయ వాటము గాఁగ

నలుపులు దీర్చినయట్లు కాన

తే. ధనము లార్జించి సంరక్ష తగ నొనర్చి

వృద్ధిఁ బొందించి యనువుగా వెచ్చపఱిచి

నడవ నేర్చినవానిజన్తంబు సఫల

మున్న వారలజీవన మెన్న నేల.

71

వ. అని వర్ధమానుండు వెండియుఁ దనమనంబున నిట్లు తలంచె.

చ. తమయందకంబు వాహినులు ద్రావనిభంగి ఫలించినట్టివృ
క్షములు ఫలంబులం దిననిచందమునకా జలదంబు నీట స
స్యములకుఁ దృప్తి జేసి యవి సమృద్ధిఁగోరక యున్నమాడ్కిను
త్తములధనంబు సజ్జనులఁ దార్జింను బ్రత్యుపకారనిస్పృహన్.

సీ. అని వర్ధమానుండు తనమదిఁ జింతించి

శకటంబునను బెక్కు సరకు లెత్తి

యందు సంజీవకనందకాఖ్యము లగు
 వృషభయుగ్తముఁ గట్టి విపినభూమి
 త్రోవ రాజ్యమునకుఁ బోవఁగాఁ దెరువున
 నిమ్నోన్నతంబుల నీల్చి తివియ
 జానుభగ్నం బైన సంజీవకుని గనుఁ
 గొని వర్ధమానుఁ డాకులత నొంది

తే. పరిజనుల నాతఁ డం దున్న సరకు లెల్ల
 మోవఁ గట్టడ చేసి సంజీవకునకుఁ
 గాపు కొందఱుఁ బెట్టి యక్కడఁ దొలంగి
 చింత నొందుచుఁ బోవ ననంతరంబ.

74

ఉ. కావలి యున్నయాభటనికాయము నుగ్ర వనంబులోపలఁ
 జావఁగ నేల పొద మని చయ్యన నేగి నిజేశ్వరుం గళా
 కోవిదుఁ గాంచి యొక్కహరి కూడఁగ ముట్టిన నేము పాఱసం
 జీవకుఁ బట్టి చంపె నది చెప్పఁగ సిగ్గగుచున్న దెంతయున్.

క. అని యివ్విధమున వారలు
 వినయం బెనఁగంగ వచ్చి వినిపింప నిజం
 బని సంజీవకుఁ దలఁచుచు
 మనికితపడుచుండె వర్ధమానుఁడు బుద్ధిన్.

76

ప. అట సంజీవకుండు.

77

చ. విఠిగినకాలు వచ్చి యటవీడ్చలి నాయువుకల్పిఁజేసి యే
 డైఱఁ జని పూరి మేసి కడుఁ దియ్యనిచల్లనినీరు ద్రాగి మై
 యెఱుఁగక సత్యసంపద వహించి భయం బొకయింత లేక య
 క్కట నొకనాడు డప్పి యెసఁగ న్నదికిఁ వడినేఁగుచున్నె డన్.

తే. ఆవనంబునఁ బింగళకాఘ్నిఁ డయిన
సింహ మధికజంతువుల శాసింప నధికుఁ
డగుచు నిజభుజవిక్రమశాఘ్నిమహిమ
ననుభవించుచు రాజ్యంబు నట్ల కాగ.

79

క. అభిషేకాదిక్రియలను
విభవము లేకయును ఘోరవివేచనంబులలో
శుభగోన్నతవిక్రమమునఁ
బ్రభు వై సింహము మృగాధిపతియై వెలసెన్.

80

వ. ఇట్లు సకలవనజంతునియామకుండై పింగళాఘ్నిఁ డగుహర్యక్ష
ముఖ్యుండు వనంబున వెలుంగుచుండె.

81

శా. ఆసింహం బొకనాఁడు డప్పి గొని తోయం బానఁ గాంతీంచి పే
రాసం దా యమునాతరంగిణిని డాయం బోవుచో నవ్వలకా
భూసంత్రాసకరాంత్యకాలజలదప్రోద్భూతగర్జోపమ చున్.
వ్యాసంగంబుగ అంకె వైచె నొకచో నాబోతు కా ద్వివృ

క. బెడిదంబుగ నవ్విధమున
నడరినసంజీవకునిమహాధ్వని విని య
ప్పుడ మృగపతి తనయాత్మం
గడు శంకం బొంది యచటఁ గదలక యున్నన్.

83

ఆ. అతనిమంత్రి తనయు లై నట్టికరటక
దమన కాఘ్ని లపుడు తద్విధంబుఁ
దెలిసి దమనకుండు తెఱఁ గొప్పఁ గరటకు
తోడఁ బలికె నగవు తోచ నపుడు.

84

ఆ. ఇంతరాజు చూడు వింతశబ్దము విని
నదికి నీరు ద్రావఁ గదల వెఱచె

దీనికారణంబుఁ దెలియుదమే యన్నఁ
గరటకుండు పలికెఁ గడఁగతోడ.

85

క. మన కేమికారణం బీ

పనులు విచారింపఁ దగనిపనికిం జనినకా
మనుజుండు నొచ్చు ము న్నొక
వనచర మొక తగనిపని నెపంబున నీలైన.

86

వ. అనిన విని దమనకుం డవ్విధం బెట్లనినఁ గరటకుం డిట్లనియె.

చ. ఒకనగరంబుచేరువ మహాన్నతదేవగృహంబు జీర్ణ మై
వికలత నొంది యర్థము భువిం బడి యుండఁగ దానిఁ జూచి యు
త్సుకమతినొక్కవై శ్శుఁడని తొల్లిటియందమునొందునట్లుగా
నకుటిలవృత్తిఁ జేయుఁ డని యర్థ మొసంగిన శిల్పకారులున్.

క. ఇయ్యకొని నగరు గట్టుచు

నయ్యెడ నొకచేపదూల మది పలకలుగా
ప్రయ్యుటకు నాడనాడను
జయ్యనఁ గీలములు గాఁడఁ జటిచినపిదపన్.

89

ఆ. ప్రాద్దు చేరఁబడినఁ బోయి రిండ్లకు వార

లాసమీపతరుల నాశ్రయించి
తిరుగుమర్కటములు దేవాలయంబున
కవల నివల మెలఁగునట్టియొడను.

90

సీ. గుడి యొక్క తరులవైఁ గుప్పించునవియును

దరువులపై నుండి దాటునవియు

నురుతరశృంగుల నూఁగాడునవియును

బ్రాకారములు ప్రాకే పాలునవియు

గోపురంబులమీఁదఁ గూర్చుండునవియును

గోళ్లఁ బ్రక్కలు వీఁపు గోకునవియు

నిక్కుచు బొమ్మ లెత్తి వెక్కిరించెడునవి
యొండొంటితో బోరి యోడునవియు

తే. నిట్లు వానరయాభంబు లిట్లు నట్లు
సహజ మగుచాపలంబున సంభ్రమింప
వానిలోపల నొకవృద్ధవానరంబు
దూరముగఁ బాటి తా విధిప్రేరణమున. 91

క. కీలాకీర్ణ స్తంభము
లోలతమై నెక్కి నెఱియలో నండంబుల్
వ్రేలంగ రెండుకరములఁ
జీలం బెకలించి లావుచేఁ దిగియంగన్. 92

క. బిగు వెడలి చీల యూడిన
నగచరు చీఱంబు లిటుక నానొప్పిఁ గడుక
వెగ డొంది మొఱులు చెట్లుచుఁ
దెగియెక మర్కటము దానిప్రచ్ఛట వింటే. 93

వ. కావునఁ దమకుం గారణంబు లేనిపనికిం జొచ్చినమానవుల
తెఱుం గిప్పుడు చెప్పిన మర్కటవ్యాపారంబుచందంబు మన
కిది విచారింప నేమిపని మనయేలిక భక్షింపఁగా మిగిలిన
మాంసం బున్నయది భక్షింతము రమ్మనిన విని దమనకుండు
రాజులం గొలిచి తనకడుపుఁ బ్రోచుకొనుమాత్రం బైన
గొలువ నేల వినుమని యిట్లనియె 94

క. మిత్రుల కుపకారంబును
శత్రుల కపకారమును నిజంబుగఁ జేయక
క్షత్రియులఁ గొలుచుట యుదర
మాత్రముకొఱ కైన నేవ మహిఁ గొఱ యగునే. 95

క. ఒక్కరునిబ్రతుకువలన

బెక్కండ్రు మహాసమృద్ధి బెరుగక యున్నన్
ముక్కున బొడుచుక తనియెడి
కొక్కెర తనకడుపు బ్రోచుకొనడే తలచున్.

46

సీ. స్వల్పచనాస్నాయుసంయుతః శినాస్థిః

గొలుకు నాకలి మానుకొఱకుఁ గుక్క
సింహంబు తనయంకసీమ జుబుక మున్న
దృష్టించి మఱి దానికైరువు వొక
శుంభదుష్టభీతకుంభికుంభంబుల
మెదడు భక్షింపంగ మది దలంచు
హీనులు నధికులు నై సమానవులును

తే. రఖిలకర్తంబులను గాన నాత్మశక్తి

కనుగుణం బై సఫలములె యాపహిల్లు
నట్లు నీవును జాతిమన్యదతోడి
తలఁపుఁ దలఁచితె విది దొడ్డతనము గాదు

97

వ. అద్వియునుంగాక.

98

సీ. వాలంబు నులిచియు నేలఁ గా శ్లఙ్ఘించియు

థాత్రివై బొరలియుఁ దాల్చి విడిచి
వదనంబుఁ దెఱచియు నుదరంబుఁ జూపియుఁ
బెక్కుపాల్లను బడ్డ కుక్క కొక్క
కడియెఁ డన్న మె కాని కడుపార నిడఁబోరు
నాగంబునకుఁ బ్రార్థనంబుతోడఁ
గబళితంబులు కరమున కందియ్యి
నాకలి దీఱంగ నది భుజించు

- తే. నెంత కార్పణ్యపడినను హీనజాతి
కెవ్వరును నీరు కడు నల్ప మిచ్చి రేని
ఘనున కూరక యుండంగ గాంక్ష దీఱ
గురుత రాధంబు లిత్తురు ధరణిపతులు. 99
- క. ఘనవిద్యావిక్రమములు
మనుజేంద్రులు చూచి మెచ్చ మఱి బ్రతికిన గా
కనయంబు దోచ నులిచిన
శునకమునకు గడెడు కూడ చూడక యిడరే. 100
- తే. పారుషజ్ఞానకీర్తుల బరగెనేని
వానిసంపద యొకపూట యైన జాలు
నుదరపోషణమాత్రకై యుర్విమీదఁ
గాకి చిరకాల మున్న నేకార్య మగుచు. 101
- తే. అల్పజలముల మొరపవా గడరి పాటు
నల్పధాన్య మొదవు మాషకాంజలికిని
స్వల్పఫల మబ్బెనేనియు స్వల్ప మనక
యల్పు డానందమును బొందు నల్పలీల 102
- క. సరవి హితాహితగుణముల
వెర వెఱుంగక చవికి జదువు వింతగ నాత్మో
దరభరణకేవలేచ్ఛం
బరగెడునరపశువు పశువుప్రతి యన వినవే. 103
- వ. అనిన గరటకుం డిట్లనియె. 104
- క. మనము ప్రధానులమే యే
పనులకు గర్తలము గాము బహునీతులకుం
బని యేమి యనిన నతనికి
విను మని దమనకుడు వల్కె వివరం బెసంగన్. 105

- తే. భాగ్యవశమున బుద్ధిసంపన్నుఁ డగును
బుద్ధిబలమున నృపులకుఁ బూజ్యుఁ డగును
నృపులు మన్నింప నయకళానిపుణుఁడగుచుఁ
బూని రాజ్యంబునడుపు ప్రధానుఁడగును. 106
- వ. కావునఁ బ్రధానపదవికిం బ్రాప్తంబు గలిగినం గలుగుఁగాఁ
దాన నేమిచోద్యంబు విను మని యిట్లనియె. 107
- చ. నడవడి మంచి వైనను జనంబులు పెద్దఁగఁ జూతు రాతనికొ
నడివడి చక్కఁగానినరు నచ్చిన చుట్టములైనఁ జేరనీ హ్రీకొ
కెడ గలుగంగఁదోలుదు రహీనతయున్ లఘువృత్తయు న్న
నడివడిచేత నచ్చుటవి నై జము వీని నెఱుంగ వింతయున్. 108
- చ. బడికముతోఁ బ్రయత్నమున నొక్కమహాశిలఁ గొండమీఁది
కి, గడపఁగ భార మచ్చటిది గ్రమ్మన భూమికి డిగ్గఁ
ద్రోవఁగాఁ, గడు సులభంబ యట్ల గుణగణ్యుఁ డనం బొగ
డొందు టద్భుతం, బుడుగక దుర్జనుం డనఁగ నుండుట దా
సుకరంబు ధాత్రి లొన్. 109
- క. అని దమనకుండు సెప్పిన
విని కరటకుఁ డతనితోడ వివరించితి వీ
వను వైననీతివాక్యము
లెనయఁగ నీతలఁచుకార్య మెయ్యది సెపుమా 110
- మ. అనినకొ వానికి నిట్లనుకొ దమనకుం డత్యంతభీతస్థితకొ
మనరా జేఱికిఁ బోవఁగా వెఱచియున్నాఁ డిప్పు కంటే యనకొ
విని యేభంగి నెఱింగి తీ వనిన భావింపంగ నేకార్య మై
నను భావజ్ఞులయంతరంగములఁ గానన్వచ్చు భావింపుమా.
- చ. పలికిన న్నెఱింగి పశుపంక్తులు సెప్పినయట్ల చేయు శి
క్షల హయకుంజరంబులు వశం బయి మోచుకపోవు నట్లు మ

ర్యులు తమబుద్ధిలే కెడిరియక్కి జరించిన వార లేటికి
వెలయఁ బరేంగితం బెలుంగ నేర్పుట గాక వివేక మిమ్మహిన్.

ఉ. కావున నిప్పు డివ్వెభునిఁ గన్గొని చిత్తము వచ్చునట్లుగా
నేవ యొనర్చి మన్ననలఁ జెందెద నన్న నతండు మున్ను థా
శ్రీవిభులఁ భజింపవు తదీయచరిత్ర లెలుంగుదే యనక
గోవిదవృత్తి భూషతులఁ గొల్వఁగ నేర్తు నటంచు నిట్లనున్.

తే. అతిసమర్థుల కిల నసాధ్యంబు లేదు
పోల నుద్యోగికిని దూర భూమి లేదు
విద్య గలవాని కెందును వింత లేదు
వఱుప్రియవాదికిని శాస్త్రచంబు లేదు.

114

చ. అనిచం గరటకుం డతని కిట్లనియె మనస్వామిచి త్తవృత్తియెలుఁ
గనినీకుం గదియనెట్లగు ననిన నతం డిట్లనియె రాజు మన్నించు
సేవకులపొందునం బోయి న న్నెఱింగించుకొని యాసన్న
పర్తనుండ నయ్యెద విను మని యిట్లనియె.

115

ఉ. వీనికి విద్య లే దనరు వీడు కులస్థుడు గాఁ డనారు మే
థానిధి వీడు గాఁ డనరు తమ్ము భజించినఁ జాలు నెప్పుడు
మానవనాథులక సతులు మవ్వ మెలర్చినపువ్వదీఁగెలుగన్.
మానకపార్శ్వసంశ్రితసమాజముఁ బూని గ్రహించు నిచ్చలు

క. కోపప్రసాదచిహ్నము

లేపార్థివునందు భృత్యుఁ డెఱిగి చరించు
దీపించి వాడు నృపుచే

నేసారంగ మంతుకెక్కు నెక్కుడుకరుణన్.

117

చ. అనిచం గరటకుండు నేడు నీవు రాజుసమ్ముఖంబునకుం బోయి
యేమని పలుకంగలవాడ వనినం దమనకుం డిట్లనియె.

118

- క. ఉత్తరమునఁ బొడమెడఁ బ్ర
త్యుత్తర ముత్తరము లేక యుత్తర మగునే
హత్తినసువృష్టివలనకా
విత్తులకుం బొడమునట్టివిత్తులుపాలెన్. 119
- వ. అని మఱియును. 120
- చ. నరుల కపాయదర్శనమునం బ్రభవించిన యావిషత్తియుకా
సరవి నుపాయదర్శనవశంబున నిచ్చిన కార్యసిద్ధియుకా
వెరవున బుద్ధిమంతులు వివేకమునకా దగునీతిసంపదకా
దిరముగ మున్న కాంతురు మదిం దలపోయుచు నిక్కు
పంబుగన్. 121
- వ. కావున నిష్ప్రహేళికే సంప్రాప్తకాలం బైన విన్నవంబు
చేయుదు నెట్లనిన సప్రాప్తకాలవచనంబు లవన్యసించి బృహ
స్పతి యైన నవమానితుం డగు దేశకాలపరిజ్ఞానం బెటుంగక
గుణహీనులు ప్రయోగించిన సుభాషితంబులు వ్యంగ్యంబు
లగు నని మఱియు నిట్లనియె. 122
- క తననడవడి సత్పురుషులు
కొనియాడంగ నుబ్బ కదియ గుణముగఁ దద్వ
ర్తనము న్వదలక యుండిన
మనుజుఁడు పూజ్యుండు జనసమాజములోనన్. 123
- వ. అని మఱియు నిట్లనియె నేవకులు రాజులంగొలువ నెట్లు
వచ్చువారు పర్యతంబులుంబోలెఁ బ్రకృతివిషములు జల
గ్రాహులు నని పలుకవలదు. 124
- తే. ఎవ్వరెవ్వరియాత్మల కెద్ది హితము
వారివారికి ననుగుణవర్తనమున

బుద్ధిమంతుఁడు శీఘ్రంబ పొసఁగ మెలఁగి
యతని వశ్యునిఁగాఁ జేయు నాక్షణంబ.

125

ఆ. చటులసింహశరభశార్దూలగజముల

వశ్యములుగఁ జేయ వచ్చు ననఁగ

నరయ మిగులఁ దద్జ్ఞు లగువారలకు నల్ల

యవనిపతులు వశ్యు లగుట యెంత?

126

వ. అనినం గరటకుండు దమనకా నీకుఁ గార్యసిద్ధి యయ్యెడు
మరుగు మనిన దమనకుండు పింగళకుసమ్ముఖంబునకుఁ బోయి
మ్రొక్కిన నాసీనుంఁగా నియమించి కృపాకటాక్షంబు లొలయఁ
బింగళకుండు నిన్నుఁ జిరకాలంబునకుఁ బొడగంటిమి భవదాగ
మనంబునకు నిమిత్తం బేమని యడిగిన దమనకుండు భవత్పాద
పద్మంబులకు నావలనం బ్రయోజనంబు గలుగుటంజేసి పని
వింటి నమాత్యుం డైనవాఁడు దనయేలికకు నవసరంబు గల
యప్పుడు కార్యాకార్యంబు లెఱింగింపఁ బిలువకున్నను గది
యవలయు నేనకా దెట్టిమానవుం డైననుం బార్థివేంద్రునకు
నొక్కొక్కవేళం బ్రయోజనపడు నని యిట్లనియె.

127

తే. కర్ణములతీట దంతనిర్ఘ్నణంబు

వేటుతృణకాష్ఠములఁ గాని తీఱ దనిన

నంగ వాక్పాణిఁదముల నమరునట్టి

నరుఁడు గొఱగాక యుండుట ధరణి గలదె.

128

ఉ. ఒప్పుమి సజ్జనోత్తమున కొక్కయెడక బ్రభవించెనేనియక

దప్పుదు ధైర్యవృత్తి సతతంబును బూర్వపథంబు నగ్నిఁ దా

నొప్పుర వేల్చి బట్టునెడ సూర్యముఖంబులు గాక తచ్చిఖిల్

దప్పి యథోముఖంబు లయి తార్కొన నేర్పునె యెన్నఁడేని

యున్.

129

ఘ. అని మఱియు విశేషజ్ఞుం డైనమహీపల్లభునకు సర్వంబును
మున్ను గానంబడు నెట్లంటేని. 130

మ. హలికుం డోపి సమస్తబీజముల నయ్యైవేశలం జల్లుచో
నెలమిం బుట్టినకోమలాంకురముల నీవీక్షించి మున్నున్న తాఁ
దెలియున్ సప్తఫలంబు లాకరణి నర్థిన్ బుద్ధిమంతుండు మ
ర్త్యులయాకారము సూచి నిశ్చయము నేయున్ దన్తనో
వృత్తులన్. 131

క. సరపతి భృత్యులఁ నొడవుల
నొరసి తగిననెలవులందు నునువక యున్నన్
జరణంబునఁ జూడఁమణి
శిరమున నందియయుఁ బెట్టుచెలువము గాదే. 132

తే. కుందనము గూర్ప నర్హ మై యందపడిన
పుథులరత్నంబు వెండిలోఁ బెట్టెనేని
రత్నమున కేమికొఱయగు రాజు బంటుఁ
దగినవనిఁ బెట్టకుండినఁ దగవు గాక. 133

ఉ. ఈతఁడు బుద్ధిమంతుఁ డగు నీతఁడు నా కనురక్తుఁ డేలఁగా
నీతఁడు తా జడం డని మహీశ్వరుఁ డాత్మ నెఱింగి వారి నా
రీతుల నేర్పడ న్ననుపఁ బ్రీతి దలిర్పఁగ నట్టివార లా
భూతలనాథునిన్ విడిచిపోవక కొల్తుర యెల్ల యప్పుడున్ 134

క. తురగంబులు నాయుధములు
నరుదుగ శాస్త్రములు వీణ యావాణియు నే
ర్పరి యగు నరుండు నారియుఁ
బురుషవిశేషంబు నొంది పొరి నుతి కెక్కున్. 135

క. అని పలికి దమనకుం డి

ట్లను నన్ను సృగాలమాత్ర మని నీచిత్తం

బునఁ దలఁచక నావిన్నప

మనఘాత్త వినంగఁ దగుఁ బ్రయత్నముతోడన్.

136

సీ. సూకరరూపంబు భీకరంబుగఁ దాల్చి

పుండరీ కాక్షుండు పొగడు నడఁడె

మృగరూపమునఁ బుట్టి జగతిఁ బ్రసిద్ధుడై

ముని సురేంద్రునిచేత మ్రొక్కుగొనఁడె

ఛాగస్వరూపంబు పుణ్యఖుండు ధరించి

సురసమూహమునఁ బ్రస్తుతి గనఁడె

యింద్రాగ్ను లిరువురు నెసంగంగఁ బక్షు లై

బృథులసత్కీర్తులఁ బెంపు గనరె

తె. యల్పజంతువు లని వారి నాదరింప

కుండెనే తొల్లి సురమునిమండలంబు

గాన నీవును ననుఁ జొల్కఁగాఁ దలఁచక

చిత్తమునఁ జేర్చి నామాట చిత్తగింపు.

137

ప. అని మఱియును.

138

క. అసమర్థుఁ డై నహితుండును

నసమానసమర్థుఁ డై నయహితుండును న

వ్వసుధాధిపునకుఁ గొఱఁ గా

రెసఁగఁగ నాశక్తిభక్తు లెఱుంగఁగవలయున్.

139

ప. అని పల్కి వెండియు.

140

సీ. అవివేకి యగురాజు నంటినప్రజలందు

నెట్టివారును మతిహీను లగుదు

రట్టివా రాసన్ను లై మహిశ్వరుఁ గొల్వ
 చెడవక పెద్దలు విడుతు రపుడ
 పెద్దలు విడిచినఁ బెరిగి యన్యాయంబు
 ప్రబలంబు గాఁగ ధర్మంబు తొలఁగు
 ధర్మంబు తొలఁగిన ధాత్రీతలం బెల్లఁ
 జీకాకు పడి యాపుచెడి యడంగు

తే. కాజు పరిసరవర్తులు రాష్ట్రజనము
 మున్న నశించి చనుటకు మోస లేదు
 గాన సర్వజ్ఞుఁ డనఁగ లోకంబుచేత
 వినుతఁ బొందినరాజు వివేక మమరు.

141

ఆ. అనుచు నిట్లు దమనకాఖ్యుండు పలికిన
 నర్థిఁ బింగళుండు నతని కనియెఁ
 బొసఁగ మాకు మంత్రిపుత్తుండ వగుటను
 జెప్పఁ దగినబుద్ధి నెప్పఁ దగదె.

142

క. అన నతఁడు విన్నవించెద
 ననఘా! యుదకార్థి వగుచు యమునానదికిం
 జనుచుండి వెఱఁగుపడి ని
 ల్చినకారణ మేర్పడంగఁ జెప్పుము నాకున్.

143

వ. అనిన నాతం డీ ట్లనియె.

144

సీ. ఈయున్నవన మెల్ల నాయధీనం బిది
 సర్వసత్త్వవ్రాతసంకులంబు
 కడిమి నిన్నాళ్లును గదల కుండితిమి యీ
 విపినంబు నేఁ డింక వెడలవలసె
 నెట్లన్న నొకశబ్ద మేమని చెప్పుదు
 నశనినిర్భోషంబు ననుకరించి

నాకర్ణముల సోకినను భయం బొదవిన

విన్న చోటనె నిల్చి యున్నవాడ

తే. శబ్ద మూహింప నుత్కృష్టజంతువునకు

గాని యల్పజంతువునకు గలదె యట్టి

దేమి నేయుదు ననినమృగేంద్రునకును

దమనకాఖ్యుండు వల్కె నందంద మ్రొక్కి.

145

వ. దేవా! శబ్దమాత్రంబునకు శంకింపం బని లే దవధరింపు మని

యిట్లనియె.

146

తే. బహుజలంబుల నేతువు బగిలిపోవు

విను మరక్షితమంత్రంబు విఱిసిపోవు

గొండియంబున సఖ్యంబు గ్రుంగిపోవు

గతినభాషలఁ బడిపోవు గాతరుండు.

147

వ. అని మఱియును.

148

క. నీ విన్న శబ్ద మిప్పుడ

యే విని తెలిసితిని బుద్ధి నెంతయు మును చా

భావించి నక్క తెలియదె

దేవా ఘనదారుచర్మతీవ్రధ్వనులన్.

149

వ. అనినం బింగళకుం డవ్విధంబు తెలియం జెప్పు మనిన నతం

డిట్లనియె.

150

తే. ఎవఁగునాఁడటెల్లున నిందు నందు

నడవిఁ జరియించి యాహార మబ్బకునికి

నలసి యొకజంబుకంబుభాగ్యమునఁగాంచె

గలహ మొనరించిపోయినకదనభూమి.

151

సీ. అజీముజీ సంతంతః దటుచుప్రోవులు గట్టి
 యటవటలై యున్న యరదములును
 దొండముల్ గొమ్ములు దోడలు మస్తకములు
 ఖండంబు లైనవేదండతతులు
 జరణంబు లూరులు బరులు గంధరములు
 దునకలై వడియున్న తురగములును
 గంకణాంగదముల గడు నొప్పి విఱిగిన
 బాహుదండంబులభటకులంబు

తే. గలిగి వీభత్సరాద్రశృంగారములకు
 నాస్పదంబుగ గనుపట్టునట్టి నేల
 గొతుకంబున బొడగాంచి కదియునంత
 నవల నొకమహాధ్వని గుండెలవియనిగుడ.

152

సీ. అమృహాధ్వని విని యత్యంతభయముతో
 మృగధూర్త మట్టిట్టు మెదల వెఱచి
 కను మూసి తెఱవ కెక్కడ జొత్తు నని బుద్ధి
 శోకించి కను విచ్చి చూచునంత
 ధారణి బడి యున్న భేరిముఖంబున
 దిరుళాఖ గాలిచే దాకుచుండ
 బొడగని తనలోన బొడమినభయ మెల్ల
 బోయిన నాభేరి డాయ వచ్చి

తే. యప్పు డిది గాన నేరక యధికభీతి
 బాటిపోవగ జూచితఁ బట్టు విడిచి
 సొలవ కిది భాగ్యదేవత చూపె నాకు
 ననుచు నానక్క యాత్మ నిట్లని తలంచె.

153

తే. ఇది మహాభోజ్య మిచ్చట నొదవె నాకు
నిప్పుడిది వ్రచ్చుకొని చొచ్చి హితమెలర్ప
వలయుమాంసంబు భక్షింపవచ్చుననుచు
సొలవ కాభేరి వ్రచ్చితాఁ జొచ్చి చూచి. 154

వ. ఆమృగధూర్తం బందు నేమియుం గానక వృథాస్థూలం బని
పోయెం గాన శబ్దమాత్రంబునకు శంకింపం బనిలే దెచ్చట
శబ్దంబు వినంబడె నచ్చటికింబోయి తెలిసికొనివచ్చెదం బనుపు
మని యతండు వనుప సంజీవకుం డున్నయెడకుం బోయి
యిట్లనియె. 154.

సీ. ఎఱుగు మృగేంద్ర నిహితభృత్యుగా నన్ను
నతఁడు నీయున్నెడ కరుగు మనిన
వచ్చితి నాతఁ డివ్వనజంతుకోటికి
నధిపతి గావున ననఘ నీవు
నాయనపంపు చేయక యొంటిఁ దిరుగుట
తగవు గా దతనిపాదములు గనుము
మంత్ర వై తత్కార్యతంత్రంబు తీర్పుము
వైఱవక రమ్మన్న విని యతండు

తే. సమ్మతించిన మృగపతిసమ్ముఖమునఁ
దాను మును నిల్చి మృగనాథ యేను బోయి
మున్ను నీవిన్న శబ్ద మిమ్ముగ నెఱింగి
తెలిసి వచ్చితి నీపాదములు భజింప. 156

వ. అది కావించినయతండు దేవర మన్నింప నర్హుం డని చెప్పి.
మఱియు నిట్లనియె. 157

సీ. అడరి మహాబలుం డధికసత్త్వంబున
నురుతరువ్రజముల నురులఁ గొట్టి

- నీచంబు మృదువునై నెరయ నానత మైవ
 కసవుఁ బెల్లగిలంగ విసర నొల్లఁ
 డబ్బంగి నధికుండు నల్పుల దెసఁ బోక
 ఘనతరాతూల గండడంచు
 నట్లు నీవును మహాహంకారమృగములఁ
 దగిలి సాధింపంగఁ దగుదు గాన
 తే. సాధుజంతుమాత్రంబుల బాధపఱిచి
 యుదరపోషణ మొనరించుచున్న హరులు
 సాటి సేయంగఁ దగునె యీజగతి నీకు
 శౌర్యగుణధామ మృగకులసార్వభౌమ. 158
- క. అని కీర్తించుచుఁ దమనకుఁ
 డనఘా నీ నపుడు వినఁగ నార్ఘ్యట మటఁ జే
 సినయాతఁడు సంజీవకుఁ
 డనఁ జనువృషరాజు సౌమ్యుఁ డనఘుండు బుద్ధిన్. 159
- తరల. అతఁడు నీకును మంత్రి గాఁదగు నాయనం గొనివత్తు నే
 నతులవిక్రమ పోయి వచ్చెద నన్న నాతఁడు పొమ్మనఁ
 వితతవాక్యవివేకసంపద వింతభావము మాన్చి తాఁ
 జతురతఁ వృష భేద్రు, సింహముసమ్మఖంబునఁ బెట్టినన్. 160
- క. అది మొదలుగ సంజీవకు
 వదలక మృగనాథుఁ డధికవాత్సల్యం బిం
 పాదవఁగఁ దనయొద్ద సచివ
 పదవికిఁ దగు విభవ మిచ్చి పనిగొనునంతన్. 161
- మాలిని. కరటదమన కాఖ్యుల్ గాఢచింతాంతరంగ
 స్ఫురితబహువిధోక్తుల్ శోకమూలంబు గాఁగఁ

బరగఁగఁ దమలోనన్ బల్కుచున్నట్టివేశం
గరటకుఁ డనె వానిం గర్ణశూలంబు గాఁగన్. 162

తే. సరవి నిన్నాల్లనీమహేశ్వరుఁడు మనలఁ
బ్రజల నొక్కర లేకుండ భక్తిఁ బ్రోచె
వెనుక సంజీవకుండు వచ్చినదిమొదలు
విడిచె నిది భవత్కృతదోషవిధిన కాదె. 163

ప. అనిన వానికి దమనకుం డిట్లనియె. 164

ఉ. వావిరి రాజు ప్రాతపరివారము నెల్లఁ బరిత్యజించి సం
జీవకుఁ బట్ట సేవకులు చెచ్చెర గ్రాసము లేక చిక్కి రేఁ
జావె విచారదూరమతి చొప్పుడ నిద్దఱఁ బొందు చేసితిన్
దైవము కర్త గాక మఱి తక్కినవారివశంబె చెప్పుమా. 165

ప. అని దమనకుం డస్తత్కృతదోషంబునకు వగవం బని లేదు
విను మని యిట్లనియె. 166

తే. మేషయుద్ధమధ్యంబున మెలఁగి యొక్క
శివయు నాషాఢభూతిచే సిద్ధమునియుఁ
దొడరి సాలీనిసతిచేత దూతకయును
నాత్మకృతదోషమునఁ గాదె హానిఁ బడిరి. 167

ప. అనినం గరటకుం డవ్విధం బెఱింగింపు మనిన దమనకుం
డిట్లనియె 168

చ. కలఁ డిల దేవశర్మ యనఁగా నొకయోగి యతండు పెక్కుది
క్కులఁ జరియించి నే 'ర్పెసఁగఁ గూర్చిన యర్థము కంఠలోపలం
బొలుపుగఁబోసి వైచుకొని పోవఁగ నత్తెఱఁగెల్లఁగాంచి మ్రు
చ్చిలుటకు శిష్యభావమునఁ జేరి యొకానొకదుర్జనుం డొగిన్.

- తే. నామ మాషాధభూతి నా నటన మెఱసి
కదిసి భయభక్తు లతనికిఁ గానఁబడఁగఁ
బరమవిశ్వాస మెఱుంగఁగఁ బనులు చేసి
మెలఁగునంతటఁ దపసియు మిగుల నమ్మి. 170
- క. ఈకంఠ నాకువ్రేఁ గని
చేకొన నాషాధభూతిచే నిచ్చి యతం
డాకందువ వనమధ్యత
టాకముఁ బొలుపారఁ జూచి డాసి కడంకన్. 171
- క. ఆచమనం బొనరింపఁగ
నాచేరువ మేషయుగళ మత్యుగ్రముగాఁ
ద్రోచియును మస్తకంబులఁ
దాచియుఁ దమలోనఁ బోరఁ దా నవ్వేళన్. 172
- ఆ. తగరుదోయితలలు దాఁకంగఁ దాఁకంగఁ
బగిలి రక్త మొలికి పడుచు గట్టి
కరడు కట్ట మాంసఖండంబుగాఁ జూచి
ఫేరవంబు మిగులఁ జేర వచ్చి. 173
- వ. ఆరక్తం బాస్వాదింపఁ గోరి మేషయుద్ధమధ్యం బని తలంప
నెఱుంగక దుర్బుద్ధియగు జంబుకంబు జిహ్వాచాపలంబునఁ
దద్రక్తం బుపయోగించుసమయంబున. 174
- క. మును పాసి వెనుకవెనుకకుఁ
జని తాఁకుతగళ్యనడుమఁ జచ్చిననక్కన్
గనుఁగొని వగచుచు భిక్షుకుఁ
డెనయఁగ నాషాధభూతి నెలమిం బిలువన్. 175

వ. వాఁ డంతకుమున్న వసుభరితంబైనయాకంఠనఃపహరించి చను
తెరింగి మోసపోయితిని భిక్షుకుండు దనమనంబున మేష
యుద్ధమధ్యంబున జుబుకంబునకును నామాధ్యక్షాతివలనఁ
దనకును సనన్ధకం బయ్యె ననుచుం జింతింపుచు నస్తమయసమ
యంబునఁ దత్సమీషనగరంబుఁ బ్రవేశించి యం దొకతంతు
వాయగృహంబునకుంజని సుహృద్వాత్తగోష్ఠిం జెంది సుఖోప
విష్టుం దై యుండె నంత. 176.

క. ఆసాలీనికులాంగన, దోసం బన కన్యవిటులతోఁ దిరుగంగా
నాసరసిజాక్షివలనక, గాసిల్లుచుదానివిభుండు కన్ని డియుండెన్.

సీ. ఉన్నచో నారాత్రి యెండుబాలికఁగూర్చి
మగఁడు వోవఁగఁ జూచి మది నెఱింగి
తనదుదూతిక యైనతరుణి రమ్మని పిల్వ
నదియుఁ దానును నన్యసదనమునకుఁ
జనునంత నెదురుగా సాలీండు వచ్చిన
దూతికఁ దొలఁగించి తోయజాక్షి
పురుషుముందట నే గి భోరున నిలు చొచ్చి
గరగతోయము దెచ్చి కాళ్లుగడుగఁ

తే. దఱియ భావజ్ఞుఁ దై దానిధౌర్త్య మెఱింగి
విసువ కొడలెల్లఁ జెడఁగొట్టి విఱిచికట్టి
తెల్లవాఱంగఁ జూడు నీలెఱఁ గటంచు
నిండుమనమున నాతండు నిదురవోవ. 178

వ. అయ్యవసరంబున. 179

ఉ. దూతిక వచ్చి నీవతి మృతుండునుబోలెను నిద్రవోయెడున్
భీతకురంగనేత్ర యితనిం గనుబ్రామి సుఖంపఁ బొమ్ము నీ

వీతటి వచ్చునంతకు సహించెదఁ గట్టిరజ్జుబంధముల్
నాతనువల్ల నుంచుకొని నాకు బ్రయం బిది పద్మలోచనా.

ఉ. కంతునిఁ బోలునట్టియుపకాంతునితోడ రమించి తేనియుకా
సంతస మందె దంచు విలసద్గతి నీకడ కేగుదెంచితికా
గాత పురాతనం దయిన కాంతుఁడు మేల్కొనెనేని వీఁడుకా
లాంతకుఁ డైనను దలఁకు నచ్చటికిం జని రమ్మ పొమ్మెగిన్.

వ. అని దానిరజ్జుబంధంబు లూఁచి దానికిం బ్రయంబుగాఁ దన్నుం
గట్టించుకొని యయు్యవతీరత్నంబుననిచిన నదియు నర్థరాత్ర
సమయంబున నిబిడాంధకారంబునఁ బుష్పకోదండసహాయ
యగుచు నుపనాథమందిరంబుఁ బ్రవేశించె నిటఁ దంతు
వాయుండు నంత మేల్కొంచి యంధకారంబుకతంబునఁ దన
కాంత యున్నరూ పెటుంగ కీట్లనియె. 182

ఉ. ఓసిగులామ న న్నెఱుంగకుండఁగ నెయ్యెడ కేగి తిప్పు డే
వాసీయు వన్నెయుం గలుగువాడఁ గులంబున నింద తెచ్చివే
ద్రోసి తలంప నీకరణి దుష్కృత మెవ్వరు చేసినారు నీ
బైసి తొలంగ దొత్తువలె బాపెదఁ గూటికి జీరకుం జెడన్.

వ. అని మఱియును. 184

క. నిను విడువలేక పలికెదఁ
గనికరమున నేడుమొదలుగా నెందేనికా
జన నని శపథముఁ జేసిన
నిను విడిచెద సమ్మతంబె నీకుం దరుణీ. 185

క. అని యిట్లు పలుకుచుండఁగ
విని దూతిక యెలుఁగు చూప వీఁ డెఱుఁగునొయం

చొనరగఁ బలుకక యుండిన

మనమునఁ గ్రోథానలంబు మండుచు నుండన్. 186

వ. ఆతంతువాయుం డంతట సముత్థితుం డై యిద్దురాత్తిక
నాకుం బ్రమాణంబు చేయుమనినఁ బలుక కూరకున్నయది
యిట్టిథౌర్త్యం బింకను జేయుతలంపుఁగావలె నని యగ్గ
లంపుఁగోపంబున దిగ్గన లేచి తీక్షణశస్త్రీకం గొని యాదూ
తిక నాసికాచ్ఛేదంబుఁ జేసి క్రమ్మఱ శయ్యాతలంబునకుంజని
నిద్రించుసమయంబునఁ దంతువాయు కాంతయుప కాంతునితో
నలరువిల్లుకేళిం గలసి వేగంబ వాని వీడ్కొని యంతంత
నాలకింపుచుఁ జనుదెంచి దూతికం గదిసి యిట్లనియె. 187

క. పురుషుండు మేల్కొని నిన్నుం

బరుషంబులు పల్కు నంచుఁ బఱతెంచితిఁ దా

మరసాక్షి వాడు మేల్కొని

యరయండు గదా విచార మయ్యెడు నాకున్. 188

వ. అని పలుకఁ గన్నీ రొలుక నల్లన యిట్లనియె. 189

ఆ. నీవు వోవఁ దడవ నీనాథుఁ డప్పడె

నిదుర మేలుకాంచి నీ వటంచు

ముక్కుఁ గోసె నింక నెక్కడిసంసార

మమ్మ నన్ను విడువు మరుగవలయు. 190

క. అని యొయ్యఁ బలుక దానిం

గనికర మొప్పుంగ విడిచి ఘనబంధములన్

దనతనువునఁ గట్టించుక

వనజానన యుండె దానివల్లభుఁ డంతన్. 191

వ. ప్రబుద్ధుం డగుచు నానన్నుం డై యోదురాత్తికా యేమి
చేసెద వనిన నమ్మగువ యిట్లనియె. 192

ఉ. నన్ను నకారణంబ సరినారులలోఁ దలవంపు నేయుచుకొ
మిన్నక ముక్కుఁ గోసితివి మిక్కిలి నాకడ నేర మేదియేక
గన్నది విన్న పితయినఁ గల్గెనొ యొల్లనివాడవై కదా
పిన్నతనంబు చేసి వగపించితే వేమితలంపు చెప్పుమా. 193

ఉ. దేవమహాత్మ్యవం బని సతీమణు లందఱు నేఁగ నేనునుం
బోవఁగ నీవు నాకెదురు బోరన వచ్చినఁ బోక చిక్కితెం
గావునఁ దప్పు నాపలనఁ గల్గిమి నీవు దలంపకుండినక
దైవ మెఱుంగఁడే తగనిదండము దండధరుండు చేయునే.

క. ఇలువాడుదు గరగరగాఁ
దలవాకి లెఱుంగఁ బొరుగుతరుణులఁ గూడక
గల నైన నన్యపురుషులఁ
దలచుకొ దులువా పతివ్రతామణిఁ గానే. 195

వ. అని సురమునీంద్రుల నుద్దేశించి యిట్లనియె. 196

ఉ. ఓసురలార యోమునివరోత్తములార భవత్పదాబ్జవి
శ్వాసము నాకుఁ గల్గట నిజం బగునేని మదీయకాంతుపైఁ
జేసినభక్తి యెన్నఁడును జింపిలదేని వినుండు నేఁడు నా
నాసిక వచ్చుఁగాక జతనంబుగఁ బూర్వగతిం బ్రకాశమై. 197

వ. అని పలికి నిజనాథు నుద్దేశించి యిట్లనియె. 198

చ. ఎఱుంగక చేసినట్టినిను నేమన వచ్చుఁ బతివ్రతాగుణం, బెఱుం
గుటఁజేసి నాకు సుర లిచ్చిరి ముక్కిటు చక్కఁ జూడు ప.
ల్లఱపులు మాని యాకసమునందు సురేంద్రుఁడు లోకపా
లురుం, దఱుచుగ నన్నుఁ జూచుటకుఁ దార్కొని రందఱుఁ
గాన నయ్యెడున్. 199

క. అని తనవల్లభ పలికిన
విని విస్తృతుఁ డగుచు లేచి విభుఁ డతిశీఘ్రం
బున దివియఁ గొనుచుఁ గదియం
జని కనియెం దనదుభార్యచక్కనిముక్కున్. 200

క. పొడగని తనభామినికీ
దడయక పదయుగము చేరి దండం బిడి య
ప్పుడ తాఁ గట్టినపెడకే
ల్విడిచి ప్రియుఁడు ప్రియము వల్కె వేగినపిదపన్. 201

చ. భిక్షుకుండును నిద్రావిరహితుండై సర్వవృత్తాంతంబునుఁ
జూచుకొని యుండె నట దూతికియును వస్త్రాచ్ఛాదితముఖ
కమల యై తన గృహంబునకుం జని శయ్యాతలంబున నాసీన
యై తనపురుషుం డెఱింగిన నేమని మొరుండు నేమి నేయుదు
నెక్కడఁజొత్తు నని చింతించుచున్న సమయంబున దానివల్లభుం
డైనతొరకుండును మేల్కని ముఖప్రత్యుశనంబు చేసికొని
తనభార్యం బిలిచి యిట్లనియె. 202

ఆ కత్తు లున్నసంచి కడువేగఁ గొని రమ్మ
పోయి యూడిగమ్ము నేయవలయు
రాజు పిలువఁ బంపె రమణిరో తెమ్మన్న
నదియుఁ గత్తి యొకటి యతని కొసఁగ. 203

చ. అది పుచ్చుకొని నాపితుం డగ్ని కణంబు లొలుకఁ గన్నుల
దానిం జరచురంజూచి. 244

ఉ. కత్తులతిత్తిఁ దె మ్మనినఁ గానక నా కిది యొంటికత్తి నీ
విత్తటి నేల యిచ్చి తిది యేమి పరాకున నున్నదాన వో
తొత్తులతొత్త వేసడమ దూలపిసాచి యటంచు నాత్మలో
నెత్తినతీవ్రకోపమున నింతిపయిం బడఁ గత్తి వైచి నన్. 205

ఆ. వాటు దాకి ముక్కు ప్రయ్యలై పడె నంచు
ముడిత కోకకొంగు మూసికొనుచు
వాడవాడ లెల్ల వడి వెంటఁ దగులంగఁ
బోయి రాచనగరఁ గూయుచుండ.

206

తే. అప్పుడు దౌవారికులు విని యవ్వధంబు
నృపుని కేటిగింపఁ బిలిపించి నెలఁతఁ జూచి
యిత్తైఱంగున కేమి నిమిత్త మనిన
జనపతికి విన్నవించె నిజంబు తోడ.

207

ఉ. తప్పొకయింత లేదు తను దైవము గాఁగఁదలంతునేను దా
నొప్పుక నాయెడం గినియుచుండు నకారణవైర మూని నేఁ
డిప్పుడు ముక్కు గోనె ధరణీశ్వర యీదురవస్థ నేమిగాఁ
జెప్పుదు నీవ దిక్కనుచుఁ జేరితి నామొఱ యలకింపవే.

208

వ. అనిన విని భూమిశ్వరుండు నాప్రాద్ద నాపితుం బిలిపించి
వాని కీట్లనియె.

209

తే. ఓరి నీభార్య కేలరా యూర కీట్లు
వికృతవేషంబు చేసితి వెఱపు మాలి
యనిన వాడు భయంపడి మనుజపతికి
నొండు పలుకంగ నేరక యూర కుండె.

210

క. ధరణీశ్వరుండు సంతటఁ
బరిజనులం జూచి వీనిఁ బట్టుకొనుచు మీ
రరిగి నగరంబువెలుపల
సరణ్యదేశమునఁ జంపుఁ డని పనుచుటయున్.

211

వ. అంత భిక్షుకుండు తదవృత్తాంతం బంతయు నెఱుంగుం
గావున నవ్వహీశ్వరుసమ్ముఖంబున నిలిచి యాశీర్వాదపుత
స్సరంబుగా సతని కి ట్లనియె.

212

తే. మేషయుద్ధమధ్యంబున మెలగి యొక్క,
శివయు నాపాదభూతిచే జిక్కి నేనుఁ
దొడరి సాలీనిసతిచేత దూతకయును
ముప్పు గను టాత్తకృతదోషములనె యనుచు. 213

ఉ. చెప్పిన నదృశ్యం బెసఁగ శీఘ్రమె నాపితుఁ బిల్వఁ బంచి యే
తప్పును లేదు పొ మ్మనుచుఁ దత్తరుణిం బురి నుండకుండఁ బెం
పొప్పఁగఁ దోలఁ బంచి సుజనోత్తము భిక్షుకునిచ్చమెచ్చె దాఁ
జొప్పడ భూమిపాలుఁ డని సొంపెసఁగం గథ చెప్పినంతటన్.

వ. కరటకుండు నీ వింకఁ జేయఁదలఁచినకార్యం బెయ్యది యనిన
నతం డతని కిట్లనియె. 215

తే. దృష్టముగఁ గార్య మంతయుఁ దెలియుకొఱకు
నెసఁగులోక ప్రవర్తనం బెఱుఁగుకొఱకుఁ
దుది ననర్థకార్యంబులఁ ద్రోచుకొఱకుఁ
దగిన దెయ్యది మదియ మంత్రంబు సుమ్ము. 216

ఉ. కావున మంత్రభిన్న మయి కార్యము దప్పక యుండ నిష్ఠ సం
జీవకపింగళాఖ్యులకుఁ జేరక భేదము పుట్టునట్లుగా
నేవెర వైనఁ జేయక సహించిన నవ్విభుఁ జేర వచ్చునే
సేవకకోటికొ మనకు నీమ దొలంగుట గాక యిత్తఱిన్. 217

వ. అనినం గరటకుం డది యెట్లు సాధ్యం బగు ననిన నతని
కిట్లనియె. 218

చ. చెనసి యుపాయమూలమునఁ జేయఁగ శక్యము లైనకార్య
ముల్, మొనసి పరాక్రమంబున సమోఘముగా నొడఁగూర్చు
శక్యమే, కనకవిభూషణంబు గొని కాకము సర్పముఁ జంపె

నేర్పుతో, గనంగ నుపాయసాధ్యములు గానిపనుల్ గలవే
తలంపంగన్. 219

వ. అనిన నక్కథ వినవలతుం జెప్పు మనిన దమనకుం డిట్లనియె.

ఉ. వాయసదంఽతుల్ తగునివాసముగా నొకవృక్షశాఖపైఁ
బాయక యున్నచో నునికీపట్టునఁ జేరువ పుట్టపట్టునం
దాయతరోషభీషణమహాభుజగేంద్రుఁ డెఱింగి కాచి వా
లాయము గాఁగఁ జంపును జలంబునఁ గాకముకన్న పిల్లలన్.

వ. ఇవిధంబునఁ జంపి తినుచున్న కృష్ణపర్వంబునకుం దలంకి
చేయునది లేక నిరంతరక్షేతంబునఁ జింతింపుచు వాయసంబు
తనకాంతకుం బ్రసవకాలం బగుటయుఁ గనుంగొని తనకు
నత్యంతమిత్రుం డైనగోమాయువు కడకుం జని కుంభీనసంబు
సేయు నపకారంబు చెప్పి యేమిసేయుదు ననిన జంబుకం
బిట్లనియె. 222

తే. తగిలి యుత్తమమధ్యమాధమము లైన
మత్స్యముల నెల్ల భక్షించి మలయు బకముఁ
గపటమునఁ దొల్లి కర్కటకంబు చంపె
నట్ల నీవును బగ దీర్పు మనువుపడఁగ. 223

వ. అనిన వాయసంబు తన కక్కథ వినిపింపు మనిన జంబుకం
బిట్లనియె. 224

చ. గురుసరసీతటంబునకుఁ గొక్కెరవృద్ధాకఁ డేగుదెంచి ని
ర్భరనియమవ్రతాచరణభావము దోషంగ మోము వాంచికం
ధరముఁగుడించి కన్నుఁగవ దార్కొన మూసినదానిఁజూచి య
చ్చెరువునఁ గర్కటం బచటఁ జేరి మృదూక్తుల నల్లి యిట్లనున్.

తే. మిగుల నాఁకటిపెల్లున నొగిలి నీవు
చిక్కియును మీను గదిసినఁ జీరకునికి
యద్భుతం బయ్యెఁ జెప్పుమా యని కుళీర
మడుగ దానికి బకవిభుఁ డనియె నపుడు. 226

సీ. ఏకొలంకుల నైన నిట్టట్టు మెలఁగెడు
మీనుల భక్షించి మేను వెంతుఁ
బెంచుచో నొకనాఁడు పిడుగుఁజోలెడువార్త
నాచెవి నాటిననాఁటనుండి
కడుపు విచారింపఁ గడు విచారంబునఁ
జిక్కితి నేమని చెప్పువాఁడ
ననినఁ గుళీర మేమని వింటి వీ వన్నఁ
గొక్కెర కన్నీరు గ్రుక్కుకొనుచు

తే. ననియెఁ గైవర్తు లిచటికి నరుగుదెంచి
వలలు నూతలు మొదలుగా వలయునట్టి
సాధనంబులు గొని జలజంతుఁకోటిఁ
బొరిగొనఁగ వత్తు మనఁగను బొసఁగ వింటి. 227

తే. అని కుళీరంబుతో బక మపుడు పలుక
నచటిమీనంబు లన్నియు నాలకించి
యోబకంబ మ మ్మిందఱ నుద్ధరింపఁ
గలిగితివి నేఁటియాపద గడపవలయు. 228

ప. అనినం గొక్కెర యొక్కింతప్రాద్దు చింతించి మీకు నేఁ జేయం
దగినకార్యం బెద్దియనిన నామత్స్యంబు లిట్లనియె. 229

క. ఇంకనిజలములు గలిగిన
నింకొక్కయ గాధసరసి నిడినం జాలుకొ

సంకోచింపక మము నీ

యంకిలి వాపుటకు నీవ యర్హుడ వెందున్. 230

వ. అనిన నాబకం బిట్లనియె జాలరులవారింప నశక్తుండఁ గాని
మిమ్ము నొక్కొక్కరినె గ్రక్కున ముక్కునం గబళించుకొని
పోయి మీకు ననుకూలం బైనతావునఁ గ్రమక్రమంబున
నందఱను బెట్టి వచ్చెద ననిన నవి సమ్యతించుటయు నాబకంబు.

ఉ. ముక్కున నొక్కటిం గఱచి మొక్కల మేమియు లేక పాటి
తా, నొక్కశిలాతలంబుపయినుండి రయంబున మెక్కి వచ్చి వే
టొక్కటిఁ గొంచుఁ బోయి యదియుం దిని క్రమ్మఱఁ బాటు
తెంచి తా, నక్కఱ దీఱ మత్స్యముల నన్నిటిఁ జంపెను
గాంక్ష మీఱఁగన్. 232

వ. ఇట్లు క్రమక్రమంబునం గతీషయదినంబుల నాసరోవరంబునం
గలమత్స్యంబుల నెల్లభక్షించి మఱియుం దనివిచనక మత్స్యం
బుల వెదకుచున్న బకంబుం గనుంగొని కర్కటం బొక్కటి
కదియం జనుదెంచి యిట్లనియె. 233

క. ఇష్టదుప్రమీనములతో
నిమ్ములఁ గూడాడి పెరిగి యిన్నాళ్ళును బ్రే
మమ్మున నుండితి నొంటిగఁ
గ్రుమ్మరలే నింక నన్నుఁ గొనిపోవఁగదే. 234

క. నావుడుఁ గులీరమాంసం
బే వెనుకను నమలి యెఱుంగ నిది నేఁ డొసఁగెన్
దైవంబె యనుచు దానిని
వేవేగం గఱచి పట్టి విహగం బెలమిన్. 235

క. మును మత్స్యంబుల భక్షిం
చినయెడకుం గొంచుఁ బోయి శిలపైఁ దా వా

లిన మత్యమాంసమేదో

ఘనగంధం బెఱిగి యెండ్ర కడుఁ జకితంబై. 236.

వ. ఇద్దురాత్తుండు కపటోపాయంబున మీనంబుల నెల్ల నిచ్చోట.
వధియించెనని యెఱిగి తనలో నిట్లని వితర్కించె. 237

క. సాహసము లేనివానికి

నూహింపఁగ బ్రతుకుఁ గలదె యొకట ధరిత్రిం

బాహువిజృంభితశత్రు

వ్యూహంబులఁ జంపుఁ జచ్చు నొండె ఘనుఁ డిలన్. 238.

వ. అని మఱియుం గులీరంబు దనమనంబున. 239.

ఉ. ఏలొకొ యుద్ధభూమి నొకయించుక నిల్చి జయంబుఁ గై
కొనన్, జాలుట లేక పాటుదురు చావు శరీరము బాఁచు
దప్పునే, కాలవశంబు గాక యది గానక హీనుఁడు పాటుఁ
బ్రాజ్ఞుఁ డా, వేళఁ దొలంగిపో కనుభవించును నిందును
నందు సౌఖ్యముల్. 240.

వ. అదియునుంగాక. 241

సీ. వైరంబు కొఱ గాదు వసుధ నెవ్వారికి

నట్టిది బలవంత మయ్యెనేని

తగినసాహాయ్యంబు దగఁ గూర్చుకొని పగ

సాధింపవలయు నుత్సాహలీల

బలముఁ గూడకమున్న పగతుండు తఱివేచి

గొదగొని చిక్కించుకొనియెనేని

నొదగక పగరపై నుఱికి చంపుట యొండె

రణమున వారిచే జచ్చు టొండె

తే. బాటి కలకాల మెవ్వఁడు బ్రతుకునంచుఁ
 బ్రాణసందేహమునఁ దెగుఁ బ్రాజ్ఞఁడెఱిగి
 సాహసము చేయ నాకును సమయ మనుచు
 నుజ్జీకి కొక్కరకంకంబుఁ గొజ్జీకి చంపె.

242

వ. ఇట్లు చంపి యాకుభీరం బెటకేనియుం జనియె నట్లు నీవును
 గృష్ణసర్పంబు భంజింపుమని యుపాయంబుం జెప్పినఁ దెలిసి
 వాయసంబు జంబుకంబు ననిచి నిజనివాసంబునకుం జనియెఁ
 దవనంతరంబ.

243

ఉ. ఆమఱునాడె వాయసము నాపుర మేలుమహేశుమందిరా
 రామములొనఁ గ్రుమ్మరంగ రాజపురంధ్రులు వచ్చి యచ్చటం
 గోమలపుష్పమంజరులు గోసి కవంపడి యంబుకేళిక
 జేమ దలిర్ప డిగ్గతటి భీతమ్మగైక్షణ యోర్తు నెవ్వడిన్.

చ. తనమెడపేమసూత్ర మొకదారువునం దగిలించి గ్రక్కునం
 జనిన నెఱింగి వాయసము చంచుపుటంబున దాని గ్రుచ్చి యం
 గనలు గనుంగొనంగ వడిగాఁ గడుదూరము పోవ కొయ్యనొ
 య్యనఁ జననత్రైఱంగు వసుధాధిపునొద్దకుఁ బాటి చెప్పుడున్.

క. విని యానరపతి భృత్యులఁ
 గనుఁగొని వాయసము గొన్నకంఠాభరణం
 బనువుగఁ దెమ్మని పనిచినఁ
 జని వారలు వాయసంబుచక్కటి నరుగన్.

246

తే. వాయసంబును నెలయించి వారు సూడఁ
 గనకసూత్రంబుఁ గొనిపోయి కాలనర్ప
 మున్న వల్లీకవివరమం దునిచి తొలగ
 సరభసంబున నాపుట్టఁ దిరుగువాఱ.

247

తే. గడ్డపాచలఁ బారల బెడ్డ లొదవ
వెడఁదగుద్దళ్ళ నాపుట్ట విడియఁ ద్రవ్వ
నందు నిద్రించుచున్న కాలాహి కెరలి
తూలి పాఱంగఁ గొందఱు దోలితొలి. 248

వ. కఱచి యెటయేనియుం బఱచునమ్మహాహిం బొదివి పోనీక
కొందఱు కోదండధరులు డాసి యేసి కృష్ణసర్పంబును.
మృతిఁ బొందించి యాకంఠాభరణంబు గైకొని చనిరి గావున
నుపాయంబున సాధింపరానికార్యంబులు గలవే యని దమన
కుండు వెండియు నిట్లనియె. 249

ఉ. వారకబుద్ధిమంతుడగువాఁడె బలాధికుఁ డైనవాఁడు గా
కారయ బుద్ధిహీనునకు నైనబలం బది నిష్ఫలంబు దు
ర్వారమదంబునం బరఁగి వాలినసింహముఁ జంపె నేర్పుతో
నీరస మెక్కు డైనశశ మెట్టిదో బుద్ధిబలంబు చూడుమా. 250

వ. అనినం గరటకుం డక్కఱ నా కెఱింగింపు మనిన దమనకుం
డిట్లనియె. 251

ఉ. ఉగ్రవనంబులోన హరి యొక్క యెడక వసియించి సర్వస
త్త్వగ్రహణార్థియై బహువిధంబుల మాంసముఁ దిను
నుండఁ ద,ద్వ్యగ్రతఁ జూచి జంతుతతు లన్నియుఁ గూడి మృ
గేంద్రపాదవ,ద్వాగ్రము లొదలల్ గదియ నార్తిమెయిం
బ్రణమిల్లి యిట్లనున్. 252

సీ. అవధరింపు మృగేంద్ర యడవి జంతుసమూహ
మిదె విన్నపంబున కేగుదెంచె
నెట్లన్న నన్నింటి నెసరేగి యొక్కటఁ
జలపట్టి యొకనాటఁ జంప నేల

- నిత్య మొక్కమృగంబు నీకుఁ గట్టడ గాఁగఁ
 త్రీత నాహారంబు పెట్టఁగలము
 సమతంపు మనిన సకలజంతువులకు
 చట్ల కానిష్టని యభయ మొసఁగి
 తే. యనుచు నవి వోయి నిత్యకృత్యంబు గాఁగ
 నుదయ మయ్యెడికొలఁదిని నొకటిఁ బంప
 నది భుజించి హర్షతును ముదముఁ బొందు
 నీవిధంబునఁ జిరకాల మేగునంత. 253
- క. పులి కోలుకాడు గావున
 నలయక వరు నెఱిఁగి వాని ననుపఁగ నొకనాఁ
 డొలసి యొక చెవులపోతుకుఁ
 గలయఁగ నిలుచుట యనుచుఁ గ్రక్కునఁ జెప్పన్. 254
- ఆ. పలుకు విన్న మాత్రఁ బ్రాణంబు చలియింప
 శశక మపుడు మూర్ఛఁ జాలఁ దూలి
 లైవసి కన్ను దెఱచి దృష్టించి తల యూచి
 దిగులుపుట్టి యాత్మ పగుల నొగిలి. 255
- వ. ఆశశకంబు ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి తెలివొంది
 దెందంబుకొందలంబుడిపికొని వృద్ధుం డయ్యును సాహసంబు
 దెచ్చుకొని తనలో నిట్లని వితర్కించె. 256
- క. క్రూరమృగనిగ్రహోగ్ర
 స్థావరమహాబలమృగేంద్ర సాహస మెసఁగఁ
 వారెంతుఁ ద్రుంతు నొక్కడ
 సారం బగునాదుబుద్ధిచాతుర్యమునన్. 257
- వ. అని మఱియుం దనమనంబున. 258

- క. బుద్ధికి నశక్య మగుపని
యిద్ధాత్రిం గానఁగలదె యిదె గెలిచెద నా
బుద్ధిబలంబున సింహము
నుద్ధతి యణఁగించి ప్రాణయుక్తికిఁ బాయన్. 259
- క. అనుచుఁ దలపోసి యాశశ
మనుమానింపుచును గదలునప్పటికి నినుం
డు నభోమధ్యగతుం డగు
డు నతిక్షుత్పిడచేఁ గడుం గ్రోధమునన్. 260
- తే. అవుడు గఱచి కంఠీరవం బొర యివ్వ
ననున మృగములు నేఁడు గర్వమున నేచి
దినదినంబును నాకుఁ బుత్రైంచుమృగము
ననుప విది యే మొకో యనునవసరమున. 261
- క. అడుగులు తొట్టుపడంగా
నడ లొందిన యదియ పోలె నయ్యెయెడలన్
బుడమిఁ బడి మ్రొగ్గి లేచుచు
గడుసరి యగుశశక మొయ్యఁ గదియం బోవన్. 262
- క. అప్పుడు చూచి మృగేంద్రుడు
నిప్పులు కనుదోయినుండి నెగయఁగ నోరి
చొప్పుడదు వేళ దప్పిన
యప్పటియశనంబు నాకు నహితం బగుచున్. 263
- క. అపరాహ్ణావేళదాకం
గపటంబున నిట్లు రానికారణ మేమీ
విపరీతంబులు పుట్టెనొ
విసినంబున నున్నజంతువితతికి నెల్లన్. 264

- వ. అని యివ్వెదంబున రోషావేశంబునఁ బలుకుచున్న మృగేంద్రు
నకు సాష్టాంగదండప్రణామంబులు చేసి శశకం బిట్లనియె.
- చ. కీనియక చిత్తగింపు మొకకీడును నాదెస లేదు నేడు సూ [గిం
ద్యునియుదయంబువేళ నను నొక్క మృగేంద్రుడువచ్చి యడ్డ
చిన నిది యేల యేలేక భుజింపఁగఁ బోయెడినన్నుఁ బోవని
వ్వునిన పనంబుజంతునివహంబుల కేలిక నేన కానాకో.
- వ. అనుచుఁ బెద్దయుం బ్రొద్దతండు నన్ను దేవరసమ్ముఖంబునకుఁ
బనివినసీక నిలిపి మఱియు నిట్లనియె. 267
- క. నాకంటె సధికుఁ డెవ్వఁడు
నా కతనిం దెచ్చి చూపిన న్ని ను మెత్తుకొ
లేకున్న నిన్నుఁ ద్రుంతుం
గా కని యతఁ డప్పు డనువఁ గడు భీతిమెయిన్. 268
- క. ఆవిధ మెఱిగించుటకై
దేవర యున్నె డకుఁ బాటుతెంచితి నీకుం
దేవలసినట్టిమృగమును
రా విడువం డనిన నతఁడు రభసం బెసఁగన్. 269
- క. ఏవంక నుండు నాహరి
యేవేళకు నాకుఁ జిక్కు నే నేభంగికొ
భావించి యతనిఁ గదియుదు
నావుడు నాతనికి శశకనాథుం డనియెన్. 270
- క. సింగం బాడలిగొని సా
రంగాదిమృగాళివెనుక రయమునఁ జను నీ
వంగీకరించి కదలుము
వెంగలిమృగరాజుఁ బట్ట వెఱి పేమిటికిన్. 271

క. అనుపలుకు విన్న మాత్రన

తనమది గ్రోధానలంబు దరికొన శశకం

బున కనియె నోరి ముందట

వనమున వాఁ డున్న దెసకు వడిఁ జను మనుచున్.

272

సీ ఆమృతేంద్రుండు మహాజవంబునఁబాట

నతనిముందటఁ దాను నతిరయమున

నెలయించి చెవులపో తెంతయు దూరంబుఁ

గొనిపోయి మున్ను చూచినయగాధ

జలములు గలకూడసన్ని వేశంబున

నిలుచుండి నీశత్రునికి నివాస

యోగ్యంబు నెల విడి యూహించి డగ్గటి

చూడుమా యనఁ దొంగి చూచునప్పు

తే. డాత్త దేహంబు కూడజూంతరమునఁ

గాంచి వేటొకసింహంబుగాఁ దలంచి

కన్ను గానక మావృంబుకతననఱికి

యపుడ మృతీబొంకె దుర్బుధి యగుటఁజేసి.

273

వ. కావున నెంతటిబలవంతు నైనను బుద్ధిబలంబునంజేసి బుద్ధి

మంతుండు గెలుచు ననఁ గరటకుం డట్లకాక నీకుఁగార్యసిద్ధి

యయ్యెడు మరుగు మనిన దమనకుండు పింగళకు సమ్ముఖంబు

నకుం బోయి నమస్కరించి యిట్లనియె. దేవరకు నే నత్యం

తాపరాధంబు చేసితి సంజీవకునిఁ గొలువంబెట్టి తగనిపనిఁ

జేసితిఁ గావున నీయపరాధంబు సహింపవలయు నని యి

ట్లనియె.

274

క. పదవిం బొందినసచివుండు

పదఁపడి నృపునెదుట నెట్లుపలికిన నమరుణ

బదహీనుడు తగుపలుకులు

పదివే లాడినను భూమిపతి కింపగునే.

275

క. అనినం బింగళకుం డా

తనితో నీ వేమి చెప్పదలచిన నీకం

తెను హితుడు గలఁడె నాయె

ద్దను వెఱవక చెప్పు మనిన దమనకుఁ డనియెన్.

276

క. ఈసంజీవకుఁ డెప్పుడు

నాసన్నిధిఁ దప్పనాడి నగుచుండు నినున్

దా సరకునేయఁ డేమిట

నీసున నినుఁ గొలువఁ జేరనీఁ డెవ్వనిన్.

277

చ. అదియునుగా కతండు భవదాజ్ఞఁ జరింపక నీప్రభుత్వసం

పదయును మంత్రశక్తియును బ్రాభవశౌర్యమహాద్యమం

బులున్, మదమునఁ దప్పనాడును గ్రమంబున నీమహిఁ దాన

కైకొనక, మదిఁ దలపోయు నేఁ దెలిసి మానుగ నీ కెఱిఁ

గింప వచ్చితిన్.

278

తే. అనిన భయవిస్తయమ్ములు మనముఁగలఁప

నేమియును బల్కుకున్న మృగేంద్రుతోడ

నధిప నీమంత్రి నీకంటె నధికుడైన

కతన నభివృద్ధి నీ కెట్లు గలుగు వినుము.

279

తే. మహిమ నత్యుచ్రయుండగుమంత్రిమిఁదఁ

బార్థివునిమిఁద నొక్కొక్కపదమునిలిపి

నిల్పి స్త్రీస్వభావంబున నిల్వలేక

యుదధికన్యక వారిలో నొకని నిడుచు.

280

ప. అన నతండు వెండియు నిట్లనియె.

281

సీ. మనుజవరుడు నిజమాత్యుగా నొక్కని
 నిల్వఁ దద్భాగంబు నిర్వహించి
 తనరు స్రక్పందనవనితాదిసుఖముల
 మోహ మంతంతకు మురియఁబడఁగ
 మోహంబుచే గర్వమునఁ గన్ను గానక
 గర్వాతిశయమునఁ గానిపనులఁ
 జేసి నిజేశ్వరుచే నొత్తు ననుబుద్ధి
 నతని నుల్లంఘింప మఱి దలంచుఁ

తే. దలఁచిదృఢతరముగ నేలి దళముఁ గూర్చు
 గూర్చిరాజ్యంబుతనకుఁగైకొనఁగడంగుఁ
 గడఁగి నృపపక్ష మగువారికడుపు కిడక
 కుశలబుద్ధిని బతిక గాలవశునిజేయు.

282

వ. అని మఱియును.

233

ఉ. పెంచి య నేకసంపదలఁ బ్రీతి వహింపఁగఁ జేసి తన్ను మ
 న్నించినరాజుమీఁదఁ దుది నేరము పెట్టి పరావనీశదే
 శాంచితభూరిసంపదల కాసపడున్ పడి హాని బొందునే
 మంచితనంబు దుష్టు లగుమంత్రులకుం గలదే తలంపఁగన్.

తే. అతిసమర్థుడై మంత్రికార్యములు దీర్చు
 నపుడు హితమతిగాకున్న నదియుఁగాదు
 మిగుల ననురక్తుఁ డగువానిమీఁదఁ గరుణ
 నవనిపతియున్నకుండిన నదియుఁ గాదు.

285

వ. అని వెండియు.

286

క. సేవకులు లోకమందును

శ్రీవిశ్రుతు లైన నేల సేవింతురు థా

- త్రీవిభులఁ దమకు జరగమి
కై వలసినపంపు నేయ నగుఁ గాక మహిన్. 287
- వ. అనినం బింగళకుండు సంజీవకుండు నా కత్యంతన్నే హితుం
డెట్లు విడువనేర్తునని యిట్లనియె. 288
- ఆ. సకలదుష్టదోషసహితచేహం విషి
నాకు నేటి కనెడినగుఁడు గలఁడె
యట్లు నిజహితుండు నప్రియం బొకచోట
గడఁగి చేసెనేని విడువరాదు. 289
- వ. అని పలికి సంజీవకు నుద్దేశించి. 290
- ఉ. నమ్మిక యిచ్చి చేకొని ఘనమ్ముగఁ బూజ్యునిఁ జేసి మాటమా
త్రమ్మున వీడు గాఁడని వృథా బహుదోషము లెన్ని భృత్యు
రా, కమ్మని యాజ్ఞ నేయ నగరా నను లోకమువారు వానినే
రమ్మున వాఁడె పోవుఁ దెగ రాదు కలంపకు నాదుచిత్తమున్. 291
- వ. అనిన విని దమనకుం డిట్లనియె. 292
- ఉ. ఎంతయు గారవించి తను నింతయమాత్యునిఁ జేసి రాజ్య మి
ట్లంతయుఁ జేతి కిచ్చి యనయమ్మును దేవర నమ్మి యున్నచోఁ
గొంతయినం దలంపకి నిగూఢముగా మహి యెల్లఁ గైకొనక
జింత యొనర్పు శే నెఱిగి శీఘ్రమ నీ కెఱిగింప వచ్చితిన్. 293
- వ. మఱియును. 294
- ఆ. అన్న దమ్ముడైన నాత్మజం దైనను
సచివపదవి బనులు జరపుచోట
వానిమీఁదిదృష్టి వదలిన యప్పు డా
రాజుఁ బాయు నిందిరావధూటి. 295

చ. సుజనహితోక్తి కర్ణముల సోకగనీయ కహర్నిశంబునుం
గుజనులబుద్ధి చిత్తమునఁ గూర్చి సరాష్ట్రము గాఁగ నమ్మహీ
భుజుఁడు నశించు రోగి తనబుద్ధి నపథ్యమె పథ్య మంచు న
క్కజముగ నాత్మలోఁ దలచి కాలవశంబును బొందుచాడ్పు
నన్.

296

ఉ. అప్పటి కప్రియం బయి నిజాత్మకు మీఁదటికో బ్రియంబుగాఁ
జెప్పెడువాక్యముల్ విను సుచిత్తుఁడు నిచ్చక ముజ్జగించి మేల్
తప్పక చెప్పు నుత్తముఁడు ధారణఁ బుట్టరు పుట్టిరేని న
య్యొప్పెడివారల న్విడువ కుండు రమాసతి యెల్ల కాలమున్.

క. ప్రాత యగుమంత్ర తనకుం
జేతటికముఁ జేసె ననుచు శిక్షించి యొరుక్
లాఠిం బెట్టిన నీతలు

ప్రాతలు నై రాజు విడుచుఁ బొందక మూఁకల్.

298

సీ. పాటించి తనప్రాతపరివారమును బ్రోచి

హత్తిననృపునకు హాని గలదె

మొన పేర్చి వైరులు మోహరించినవేళఁ

గేడింప కప్పుడె గెలుచు టొండె

మొనసి దై వాధీనమున నపజయ మైన

భూపాలుఁ గప్పి కొంపోవు టొండె

నర్థంబు దఱిగిన సధిపతి ధన మిచ్చి

నడపలే కుండిన నవయు టొండె

తే. నెవ్విధంబున నైన మహీశువలని

మన్ననకుఁ జాల నిలుతురు మఱవ కెప్పుడు

విడువకుండుదు రెటువంటివేళలందుఁ

భూర్వపరివారమునుబోల్పు బురుడుగలదె.

299

క. అనినం బింగళకుం డి

ట్లను సుజీవకున కభయ మట్లాసఁగి యద

స్థునిఁ జేసి ప్రితి యొనరిం

చిన నా కె గ్గతఁడు లోనఁ జింతించునొకో.

300

వ. అనిన దమనకుం డిట్లనియె.

301

తే. ఎంతసఖ్యుంబు జేసిన నెంతప్రియము

చేసి తిరిగిన దుష్టనుచిత్త మేల

చక్కటికి వచ్చు శునకపుచ్చుంబు కడఁగి

వంక యొత్తినఁ జాయకు వచ్చు నెట్లు.

302

క. గొఱ యగుపదార్థ మెందుం

గొఱ యగుఁ గొఱ గాని దైవఁ గొఱ గా దెచట

నెఱి నమృతధారఁ బెంచినఁ

గొఱ యగునే ముసిడి కల్పకుజముంబోలెన్.

303

ఉ. వారక యుత్తముండు దనవారి కపాయము వచ్చువేళ ము

న్నారసి చెప్పి తీర్పును దురాత్ముఁ డెఱింగియుఁ జెప్ప కాత్త ని

ష్కారణవైర మూఁది తనగాదిలిచుట్టము నైన నిర్దయాగ్రున్.

కారత నొంచుఁ గొండియముఁ గైకొను నొండులచేటుకు న్న

వ. అని వెండియు నిట్లనియె.

304

సీ. వ్యసనదూరం దైనవాఁడె పో సిద్ధుండు

గీర్తితం బగునదె వర్తనంబు

పురుషానుకూలతఁ బొగ డొందునదె భార్య

బుధవర్ణనీయుండె బుద్ధియుతుండు

మదముఁ జేయక యుండునదె మంచినపద

యాశావిహీనుండె యధికసుఖుండు

కపటస్వభావనిర్గతుడై సన్నిత్రుండు
 విజితేంద్రియుండె వివేకఘనుడు
 తే. కారణము లేకయును బరకార్యములకు
 నోపి తీర్చినయాతండె యుత్తముండు
 సమరరంగంబునం దధీశ్వరునిపనికి
 వెనుకతీయనియాతండె వీరభటుడు. 306

వ. అని పలికి దమనకుండు సంజీవకునిమీఁదఁ బింగళకునిచిత్తంబు
 తిరుగంబడకుండుట యెఱింగి యిట్లనియె. 307

సీ. అధికకామాసక్తుఁడై నభూపాలుండు
 మొనసి కార్యాకార్యముల నెఱుంగ
 కత్యంతమదఘనాహంకారయుక్తుఁడై
 సన్మార్గ మరుచిగా సంచరించు
 దొడఁగి భృత్యామాత్యదోషవిచారంబు
 చాలక శిక్షింప శక్తి లేక
 యపవాదకంట కాంతశోకగహనంబు
 సొచ్చి వెల్వడు నట్టిచోటు గాన

తే. కహితమృగములచే నొండె నాత్మ భృత్య
 దావపాపకంటుశిఖాతతుల నొండె
 రీతిఁ జెడుఁ గాని మఱి సేకరింపలేడు
 శౌర్యగుణధామ మృగహలసార్వభౌమ. 308

వ. అని చెప్పినఁ బింగళకుం డిట్లనియె సంజీవకుండు నాకుఁ బ్రతి
 కూలుం డై కీడు సేయ సమర్థుం డగునే యనిన దేవర కవ్వి
 ధంబున మున్న విన్న వింపవలసినవాడనై యుండియు
 మంత్రభిన్నం జైనఁ గార్యంబు దప్ప దని శంకించితి మంత్రం

బతిప్రయత్నరక్షణీయంబు గావలయు విజ్ఞాతశీలాచరణుం
డగుశాత్రపు విశ్వసించి మయిమఱచిన నతం డేమిసేయ
నోపండు విజ్ఞాతశీలాచరణుం బగుడిండిగంబుచేతం గాదెమంద
విసర్పిణి మృతిం బొందె చనుటయు బింగళకుండు తత్కథా
క్రమం బెట్లనుటయు నతం డిట్లనియె. 309

క. మందవిసర్పిణి యన నా
నందముతోఁ జీరవేను నరపతేశయ్యం
బొందుకొని పెద్ద కాలం
బెందుం బో కచట నుండు నిష్ట మెలర్పన్. 310

క. అచ్చోటికి నొకతెఱఁగునఁ
గచ్చుట నరుదెంచి డిండికం బనునామం
బచ్చుబడినల్లి మదిం
బొచ్చెము లే కనియె యూకపుంగవుతోడన్. 311

శా. నీపాదంబుల కేను మ్రొక్కెదఁ దగ న్నీవాడ నీచుట్టముం
గాపాడం దగు నన్న యూక మకటా కైవార మింతేటికిఁ
నాపుణ్యంబున వచ్చి తచ్చటికి ధన్యం బయ్యె మవ్వంశ మీ
భూపశ్రేష్ఠునిపాఠ్యునందు సుఖనై పూజ్యుండ వైతిం జామీ.

క. అని మఱియును. 313

న. నన్నేమియడుగుకొఱకై
సన్నుతగుణ ప్రయము చెప్పఁ జనుదెంచితి నా
యున్నయది హీనవృత్తము
కన్నారంగఁ జూచి యేమికాంక్షింతు వనా. 314

వ. అనిన నమ్మాటకు జుడికాఖ్యం బగుమత్కుఁ బిట్లనియె 315

సీ. కలిమి లేములు చూచి కాంక్షించునా యర్థి
 తనకు నక్కట యైన తగులు గాక
 యితడు లోభి వదాన్యుడితడనియెటుంగునా
 యర్థంబు కాంక్ష బెల్లటచుగాక
 హీనాధికంబుల నెఱిగి యాచించునా
 లేమికై యొరుల గారించు గాక
 విద్య లే దని తన్ను వివరింప నేర్చునా
 సభల విత్తాపేక్ష జమవు గాక

తే. తెల్ల బట్టలవార్యెంట నెల్ల దిరిగి
 తనదు నేర్పున నడుగంగ దాత మెచ్చి
 యర్థ మిచ్చిన నలరు లోభానుకూల
 చిత్తు డీకున్న నంతట జిన్నవోవు.

316

ప. అని పలికి డిండికుండు వెండియు నిట్లనియె.

317

అ. అర్థితారతమ్య మడుగంగ జెప్పితి
 నర్థకాంక్ష నిన్ను నడుగ రాను
 మిత్త నాకు నశనమాత్ర మింతియ నీవు
 చేయవలయునట్టిసాయ మెల్ల

318

ఉ. మానక మున్ను నే జెనఁటిమానవర క్తముఁ ద్రావుచుండుదుం
 గాని మహీశుదేహమున గల్గినశోణిత మాన గానమిన్
 మే నెరియంగ నుండి నిను నేడు గనుంగొన నిందు వచ్చితీర్
 దీనికి నీయకొ మ్మిటు మదీయమనః ప్రమదంబు చెల్లగన్.

319

ప. ఇవిధంబున నువ్విఘ్నారినకారణం బెట్లం లేని.

320

సీ. శాల్యన్న ఘృతసూపశాకభక్ష్యములతో
 వాసన గలరసావళులతోడ

- బహుఫలంబులు గలపానకంబులతోడఁ
 గమనీయమాంసఖండములతోడఁ
 మధురేక్షుగోక్షీరమధుపానములతోడఁ
 సరసంబు లైనవచ్చుళ్ళతోడఁ
 సుమనోగ్రదధితక్రశుద్ధజలములతోఁ
 బరిమళగంధపుష్పములతోడఁ
 తే. జతురశృంగారవతు లైనసతులతోడఁ
 ననుచినంబును భోగించునవనివతుల
 దేహరక్తంబుఁ గ్రోలంగ నూహ చేసి
 తిరుగుచుండుదుఁ గాని సిద్ధింప దెందు. 321
- వ. అనుడింకికంబుపలుకు లాకర్ణించి కటకటంబడి మందవిసర్పిణి
 యిట్లనియె. 322
- చ. చలనము లేక యీనృపతిశయ్య నహర్నిశమున్ సుఖించునా
 మెలఁకువ హానిచేయుటకు మేకొని రాదగునయ్య దోషకా
 రులు సుజనాపకారములు రోయుట నైజము గాన నీకు నే
 నలుగుదుఁగాని యించుకయునాత్తనొడంబడమత్కుణోత్తమా
- వ. అనిన మందవిసర్పిణికి డిండికుం డిట్లనియె. 324
- క. నీదగునెలవున నాకుం
 గా దవు నన బలిమి లేదు కరుణాన్విత నీ
 పాదముల కేసు మ్రొక్కెద
 వా దడవక సమ్మతంపవలె నన నదియున్. 325
- వ. దాక్షిణ్యంబుకతంబున నొడంబడి యిట్లనియె. 326
- క. వెర వెఱిఁగి వేగిరింపక
 సురతశ్రమపారవశ్యసుఖసుప్తిమెయిన్

బొరసినధరణీకాంతుని

వరచేహం బొయ్యఁ గఱచి వలయుఁ దొలంగన్.

327

క. కక్కురితకాఁడు కార్యము

చక్కటి యెఱుంగండు సంధ్యజామున నతనిక

బొక్కిపడ నీవు కోఱల

నొక్కిన నది తెలియ మన కనువు దప్పుఁ జుమి.

328

ఆ. అనిన నట్ల కాక యని నల్లియును జీర

వేను నేకశయ్యఁ బ్రీతి నుండ

జేనుకన్ను మొఱఁగి ప్రియపడి భూమిశుఁ

గదిసి సందెజామె కఱచె నల్లి.

329

వ. అప్పు డమ్మహిపతి నిద్రావిరహితుండై యుండుటంజేసి యదరి
పడి తనపదతలంబు లొత్తుచున్న యనుచరుల నాలోకించి
యిట్లనియె.

330

ఉ. దీవియఁ దెచ్చి చూడుఁడు మదీయశరీరము తేలు కుట్టిన
క్లే వెత పొందెడుం గడు రయంబున రం డన వాండ్రువచ్చునా
లో వివరాంతరంబునకు లోఁగినమత్కుణనాథుఁ గాన కా
భూవరుపాన్పుమధ్యమును బొందినమందవిసర్పిణిం దగన్.

క. పొడగాంచి యిదియె కఱిచెం

బుడమిధవునిదేహ మనుచుఁ బొడవడఁగింపన్

మడిసెను మందవిసర్పిణి

కడు దుర్జనుపొందు హాని గా కేలుండున్.

332

వ. అని యిట్లు దమనకుండు చెప్పిన విని పింగళకుండు నాపరా
క్రమం బెఱింగియు సంజీవకుఁ డెయ్యెసాధనంబుల నన్ను
సాధించువాఁ డనుటయు నతం డిట్లనియె.

333

ఉ. కొమ్ముల గ్రుచ్చి యెత్తెయును ఘోరఖురాగ్ర నిపాతనంబులన్
జిష్టియు దంతఘాతములఁ జొచ్చియు వాలవిశాలచాలనో
గ్రమ్ముల నెమ్ము లెల్లఁ గడికండలుగాఁ జదియంగ మోదియున్
సమ్మద మారఁ జొచ్చు మృగసత్తమ యేమటి యుండితేనియున్.

వ. అనిన విని పింగళకుం డొక్కింత చిత్తతో భంబుగా దమనకుం
జూచి నీవంతట నరిగి యావృషభనాయకుని యభిప్రాయం
బెఱింగి శీఘ్రంబ రమ్మన్న వాడును నంతంత నొదుఁగుఁచుఁ
జకితుండునుంబోలె సంజీవకుం జేరం బోయిన నతం డిది యేమి
భయకంపితుండ పగుఁచుఁ జను దెంచితివి కుశలంబ కదా యనిన
సేవకధర్తంబునం దిరుగువారికి సంసారసుఖంబు గలదే విను
మని యిట్లనియె.

335

ఉ. ఇంతటివానిఁ జేసె నృపుఁ డింతధనం బొడఁగూడెఁ బక్షమ
త్యంతము నాపయిం గల దయత్న సుఖానుభవంబు దీర్ఘకా
లాంతరసంచితం బని నిజాత్మఁ దలంచును బాలిశుండు ప్రా
ణాంతముగాఁ దలంచి చలితాత్మత నుండు వివేకి యిమ్మహిన్.

వ. అని చెప్పి మఱియును.

337

సీ. ధనవంతు గర్వంబు దార్జ్ఞన కేలుండు
వ్యసని కావద యేల పొసఁగ కుండు
సతులఁ జూచిన మతి చలియింప కేలుండు
నృపులమన్న న లేల నిజము లగును
గాలంబుచే రూపు కడచన కేలుండు
గౌరవ మర్థి కేకరణిఁ గలుగు
దుర్జనవాగురఁ దొడర కెచ్చడు నిల్పుఁ
జిరకాలసుఖము నేనరుండు పొందుఁ

తే. గాని గుణములు విడిచి పుణ్యానుకూల
వర్తనంబుల నిహపవైభవములఁ
బొందువాఁడొక్కఁడొక్కఁడుపుణ్యపురుషుఁ
డతఁడు దేవాంశజనితమహాత్ముఁడందు. 338

తే. దేశకాలధనాగమస్థితులఁ దెలిసి
యదులు మిత్తులుఁ దన కెవ్వ రని యెఱింగి
యెవ్వఁ డైనను నాశక్తి యిట్టి దనుచు
నధిపుఁ డెప్పుడుఁ జింత చేయంగవలయు. 339

వ. అనిన విని సంజీవకుం డచ్చటిరాజకార్యప్రసంగంబెద్దియనినఁ
గదియం జనికూర్చుండి యల్లన నిట్లనియె. 340

క. ఏకాలంబున రాజులఁ, జేకొని నేవకులు నమ్మి చెడు టది సిద్ధం
బీకొలది నే నెఱింగితి, నీకుం జెప్పంగఁ దగు ననింద్యచరిత్రా.

వ. అనుచు నేకాంతంబున నిట్లనియె. 342

ఉ. ఎప్పుడు మోసపోవక మృగేంద్రునిపైఁ దగువేగు వెట్టి తెం
పొప్పఁగ నాయతం బయిన నోపిక ముట్టినకార్య మైనచోఁ
దప్పక నిర్వహించుకొని ధాత్రికి నీవ యధీశ్వరుండ వై
చొప్పడకున్న మాబ్రతుకు సూర్యవృథావృథాధిపోత్రమా

వ. అనిన సంజీవకుం డదరిపడి మృగేంద్రుని కరుణాకటాక్షంబు
నాయెడ శిథిలంబు గాదు గదా యనిన నతం దేకాంతంబుగా
నిట్లనియె. 344

క. విపరీతచిత్తవృత్తునిఁ

గపటి దయారహితుఁ జపలు గాంభీర్యగుణ

వ్యపగతు రా జని కొల్చిన

నపరాధము లేకయైన నాపద వచ్చున్.

345

వ. అని మఱియును.

346

చ. కొలువున కీవు రాఁ దడవ ఘోరక రాశవిశాలదంష్ట్రులన్
మెలఁగఁగ నిన్నుఁ బట్టి బలిమిన్ గళరక్తము మున్నుగ్రోలిక
ట్టులుక నిజాశ్రితప్రతతి కంతఃకిక్ భవదీయమాంస మ
గ్గలముగఁ బంచిపెట్టుటకుఁగా నియమించె మృగేంద్రుఁ
డుగృతన్.

347

చ. ఇత్తైఱుగు నేడకాదు పెద్దకాలంబునుండియుఁ బింగళకుండు
నీనామంబు ప్రసంగవశంబునం గొలువులోపల వినంబడిన
యప్పు డసహృతయుఁ బ్రజ మెచ్చునెడ నీర్ష్యయు నీపార
వశ్యంబును మెచ్చమియును నీవారలైనవారలయెడ నాగ్ర
హంబును నీవువెలిగానిసంపద కసూయయు నీయొప్పుమికి
బ్రియం బందుచిత్తంబును నై యున్నవాడు మున్ను నీకు
శపథం బిచ్చి కొలిపించుటంజేసి యివ్వధంబునం దెలుపంజను
దెంచితి నీకుఁ బొందైనతెఱుగు జూచుకొ మ్మనిన సంచీరకుం
డత్యంత దుఃఖానులుం డగుచు నిశ్చేష్టితుం డై యూరకుండి
కొండొక సేపునకు దమనకుం జూచి యిట్లనియె.

348

ఉ. పూని దురాత్మగమ్య యగుపొల్తుక చక్కదనంబుఁ బాత్రస
న్నాన మెఱుంగలేనినరనాథునివేకముఁ గష్టవృత్తిమై
నానినలోభిసంపద మహంబుధిలోపలఁ బర్వతంబులం
దూనినవర్ష ధారలును యోగ్యము గావు నిరర్థకంబు లా.

క. ఆరాధ్యమానుఁ డగునృపు

నారాధన దనకు లేమి యది గల దంచున్

గోరి యపూర్వప్రతిమా

కారము గైకొనుట వైరకారణ మరయన్.

350

- క. నేరమున కలుగు భూపతి
 చేరువనె ప్రసాద మొందు సేవకులపయిన్
 నేరము లేకయె యలిగెడు
 భూరమణునిమనసు ప్రీతి బొందునె యెపుడేన్. 351
- వ. అని పలికి వెండియు. 352
- సీ. రాత్రులు సరసిలో రాజహంసము జొచ్చి
 నవసితోత్పలఖండనంబు సేయు
 తఱిగ బ్రతిబింబితతాలౌఘములఁ జూచి
 యవియ కైరవపజ్జీ యని తలంచి
 ముక్కునఁ బొడుచుచు నక్కడ వృథ యైనఁ
 దక్కినపుష్పసంతతియుఁ గల్గ
 గాఁ జూచు వేగినఁ గన్నులఁ గనియును
 బొడువ శంకించుచుఁ గుడుపు దక్కి.
- తే. నిలుచుఁ గల్గనిజంబును నిజము కల్గ
 యు నని స్వాత్మకుఁ దోచు నొక్కొక్కవేళ
 దానుమూఢాత్మ తనుమున్ను తప్పదలచి
 నాడననిచూడఁడెన్నఁడు నరుడుమదిని. 353
- క. నెపము గలకోపమైనను
 నృపుచే బడవచ్చుఁ గాక నెప మేమియు లే
 కపరాధంబులు వెదకెడు
 కపటాత్ముని గొలువ వశమే కలకాలంబున్. 354
- వ అని పలికి సంజీవకుండు దమనకున కిట్లనియెఁ బింగళకుండు
 పరప్రణీతవ్యాపారసంగతుండు గాఁబోలు నని మఱియు
 నిట్లనియె. 355

తే వైద్యవిద్యజ్ఞనామాత్యవద్య లేధ
రాధిపున కిచ్చు లాడుదు రావిభుండు
సంతతారోగ్యధర్మతోషముల వృద్ధి
బొందనేరక శీఘ్రంబ పాలిసి పోవు. 356

వ. అని పలికి సుజీవకుండు మఱియు నే నీరాజునకుఁ గీడు దలం
చుట లేదు నాయెడ నిర్నిమిత్తాపకారి యయ్యెఁ జూచితే
యని యిట్లనియె. 357

శా భావాతీతము లైన కార్యములు దీర్పక మెచ్చుఁ డెల్ల పుడుకొ
నేవాభక్తివిహీనదుర్మతుల రక్షించు న్నహీభర్త దా
నేవాఁ డైనను రాజులం గొలుచు నే ర్పేభంగులం గల్గు హా
నేవాధర్మము యోగి కైన వశమే చింతింప నీధాత్రిలోన్.

క. గుణులం జేరినపురుషుండు
గుణి యగు నవగుణులఁ గూడి గుణహీనుఁ డగుకొ
బ్రణుతికి నెక్కిననదులు ల
వణజలధిం గూడి చెడినవడువున నెందున్. 359

తే. మంచిగుణములు గలయట్టిమనుజునందు
స్వల్పగుణ మైన నది ప్రకాశంబు నొందు
శ్వేతగిరిశిఖరంబుపై శీతకరుని
కిరణజాలంబు మెఱవడిఁ బొరయుకరణి. 360

తే. కానిగుణములు కలయట్టివానియందు
మంచిగుణములు పైకొని మించలేవు
సురుచిరోరునిశాకరకిరణజాల
మంజనాద్రిపైఁ బ్రసరించి యడగినట్లు. 361

వ. అని మఱియును. 362

చ ఖలునకుఁ జేసినట్టియుపకారము విశ్రుతశబ్దజాలదు
 ర్పలున కుపన్యసించినసుభాషితవర్ణము మూఁగవానితోఁ
 బలికినవాక్యపద్ధతులు భావమునం దనమాటపాటిగాఁ
 దలఁపనివానికో బహువిధంబుల బుద్ధులుఁ గానిపద్ధతుల్.

సీ దారుణాటవిరుదితంబుఁ జేసినయట్లు
 చేరి శవంబుఁ గై చేసినట్లు
 నిర్జలం బైనచో నీరజం బిడినట్లు
 వట్టిచోటను విత్తు వెట్టినట్లు
 సారమేయముతోఁడఁ జక్కఁ గట్టినయట్లు
 చెవిటి కేకాంతంబు చెప్పినట్లు
 తనరఁ జీకునకు నద్దంబుఁ జూపినయట్లు
 వెలిమిడిలో నెయ్యి వేల్చినట్లు

తే. చాల నవివేకి యైనట్టిజనవరేణ్యుఁ
 దగిలి కొలుచుట నిష్ఫలత్వంబు నేయు
 నేవకుల కెల్లభంగి విశేషబుద్ధి
 నిల వివేకంబు గలరాజుఁ గోలువవలయు

364

తే. మొనసి యల్లంతఁ గనిధూర్తు మ్రొక్కు లేచు
 నార్ద్రహృదయుఁ డై యొసఁగు నర్థాసనంబు
 బిగియఁగోఁగిటఁగదియించుఁ బ్రియమువలుకు
 విషమునమృతంబులోనను వెలినిగాన

365

మ. రవి యస్తాద్రికి నేఁగునప్పుడు విచారం బేది మత్తాళి లో
 భవశేచ్ఛక్ వెసఁ బంకజోదరము దర్పం బేర్పడం జూచ్చి త
 ద్వివదంబంతటఁ గ్రమ్ముకొన్నఁ గడునార్తిం బొందుచందానమా
 నవులుం గొందఱు మీఁ దెలుంగ కెలమిక్ వర్తింతురీలాగునన్.

వ. అని చెప్పి మఱియును.

367

చ. శరనిధి దాట నావయును సంతమను బడంగింప దీపమున్
చరకరెత్తు కంకుశము వాయువు గూర్చంగ దాశవృంతమున్
వెరవున జేసె బ్రహ్మ పదివేలవిధంబుల మాన్వచిత్తవి
స్ఫురణ మడంప లేక తలపోయుచు నిప్పుడు *నున్న వాడహం.

వ. అని పలికి సుజీవకుం డిట్లనియెఁ దృణాహారవ్యవహారంబునఁ
బతిహిత కార్యంబు చేయునాకుఁ గాలముఖ ప్రవేశంబు
కర్తవ్యం బయ్యె నింక నెక్కడిబ్రతుకు వినుమని యిట్లనియె.

తే. ఎన్న నిప్పుడు వెద్దలు పిన్న లనక
వితతమా యోషజీవితయుతులు గాన

సాధులకుఁ గీడు దలఁతురు జగతి నుష్ట
మునకుఁ గాకాదు లేకమై మొనసినట్లు.

370

వ. అనిన విని దమనకుం డక్కడ నాకెఱింగింపు మన్న సంజీవకుం
డిట్లనియె.

371

చ. అతులమహోగ్ర కాననమునందు మదోత్కటనామసింహ ము
ద్ధతిఁ జరియించు దానికిఁ బ్రధానులు కాకము పుండరీకమున్
మతిగలజంబుకంబును గ్రమంబునఁ బం పొనరింపుచుండి యొ
క్కతఱి నరణ్య దేశమునఁ గాంచిరి యుష్టము నిండువేడుకన్.

మ. కని నీ వెచ్చటనుండి పచ్చి తనినం గాకాదిజంతుత్రయం వ్రీఁ
బునకున్ వందన మాచరించి యనియెన్ మున్ సార్థవాహుండు
పున మోపింపఁగ మోసి డస్సి యెచటం బోలేక దాఁగున్న వాఁ
డను మీ రేగతి నన్నుఁ బ్రోచినను వేడ్క నిల్చు మీచేరికన్.

వ. అని పలికినయుష్టంబునకు జంబుకం బిట్లనియె.

. 74

క. ఈకాన కొకమృగేంద్రుడు
చేకొని సామ్రాజ్యపదవి జెన్ను వహించుకొ
మా కతఁడు కులస్వామిగఁ
గైకొని నేవెందు మెల్ల కాలము కడఁతన్. 375

క. నీవును మూలో నొకఁడవు
గావున మృగరాజుసమ్మఖంబున నిడి నే
నీవిధముఁ దెలియఁ బలికి శు
భావహ మగుభంగి నీకు ననుసంధింతున్. 376

చ. వెఱవక విశ్వసింపు మము వింతగఁ జూడక వచ్చిజేని ని
న్నెఱుకపడక మృగేంద్రునకు నింపుగఁ జెప్పి తదీయభక్తికి
గుఱుతుగ నిన్నుఁ జేసి మనకోరిక లెల్ల నతండు దీర్చుగా
నెఱసినవేడ్క నల్వరము నెవ్వుది నుండుద మెల్ల కాలమున్.

క. ఆనుటయు నాలొట్టియయును
దనమది ముద మంది వెంటఁ దగిలిన వానిం
గొని చని మృగపతిముందట
వినయముతో నతని తెఱఁగు వినిపించుటయున్. 378

వ. ఆమృగేంద్రుండును నయ్యుష్ట్రంబు నభయవాక్యంబులఁ
బ్రమోదం బెసంగం జేసి కథనకనామధేయం బిడి నాపూర్వా
మాత్యులలో నీ వొకండ్లవై యుండుమని నియమించిన
గోమాయువుండరిక కాకంబులంగలిసి యతిన్నేహంబునఁ బెద్ద
కాలంబున్న సమయంబున నొక్కనాఁడు మదోత్కటుండు
కాకవ్యాఘ్రు గోమాయూష్ట్రంబులం గనుంగొని యిట్లనియె.

ఉ. కల్యమునందు భక్ష్యమును గానక మేను కృశించె రోగదౌ
ర్బల్యము నాకుఁ గల్గుటను భద్రగజేంద్ర శిరఃపలాదపా

హాశ్యము లేమి నుద్ధతికి నోపక చిక్కితిఁ గాన దేహవై
కల్యము మానుకై వడి సుఖం బగుపథ్యముఁ దెచ్చి వెట్టుఁజ్జీ-
వ. అని పలికిన మృగేంద్రునకు నన్నలువురు నేకవాక్యంబుగా
నిట్లనిరి. 381

తే. మీకుఁ దగినయాహారంబు మేము దెచ్చి
ప్రీతి నొకపూట కైనను బెట్టలేము
చాల నల్పుల మగుట మాచంద మట్టి
దనిన మృగరాజు వారితో ననియె నపుడు. 382

క. ఏపాటియశన మబ్బిన
నాపాటిం బ్రొద్దు గడపి యట్లుండెద నా
కీపాపపుఁదెవు లొదవెం
జూపొపక వైవ మిట్లు సొం పడఁగించెన్. 383

వ. అట్లు గావున. 384

క. వడిఁ బోయి మీర లిప్పటి
కడిదికి నేమాంస మైన గ్రక్కునఁ గొనిరం
డెడ నేయ కనుచుఁ బనిచినఁ
గడు వడి నలువురును బోయి గహనములోనన్. 385

ఆ. పొదలు సొచ్చి చూచి పుట్టలు వీక్షించి
చెట్టుగుట్ట మొదలు చేరి కాంచి
గిరులు నదులుఁ దొనలు బరికించి పరికించి
కాన నొకమృగంబుఁ గానలేక. 386

వ. కాకవ్యాఘ్రగోమాఘ్రాఘ్రంబులు నలుదిక్కులం జెదరి
వెదకం బోయి కథనకుండు వెలిగా నొక్కచో మువ్వరుఁ
గూడుకొన్న సమయంబునఁ గాకం బిట్లనియె. 387

తే. స్వామిపని పూని వచ్చినచందమునకు
నడవిలోపల నేమియు నబ్బదయ్యె
గంట కాహారు డైనయా కథనకాఖ్య
నతని కాహారముగఁ జేయ ననువు గాదె. 388

ప. తచ్చేషంబును మనకుఁ గొన్నిదినంబు లుదరపోషణంబునకుఁ
జాలు గత కాలంబున ననేకమృగమాంసంబుల మనలఁ బోషిం
చినరాజున కీసంకటంబుఁ బాపం దగదే యనిన గాకంబునకు
నవి యిట్లనియె. 389

ఆ. అభయ మిచ్చి కరుణ నందఱకంటెను
విభవ మిచ్చినట్టి విభుని మొరఁగి
మనము వీనిఁ జంప మది నెఱింగినయేని
నాగ్రహించి మనల నాజ్ఞచేయు. 390

క. పేరెఱుకమాత్ర నధిపతి
చేరువ నంతంతఁ దిరుగుచిటుతని నైనం
గారించెనేని సచివుని
భూరమణుఁడు గినియు వీనిఁ బొసఁగునె చంపన్. 391

ప. కావున మనస్వామి యెఱుంగకయుండ నతనిఁ జంపుట
కార్యంబు గా దనినఁ బుండరీకజంబుకంబులకుఁ గాకం బిట్ల
నియె. 392

తే. చావు తథ్యంబు మనకు విచార మేల
పెక్కుదవసంబు లాఱటిపెల్లుకుడుచు
హరికి నెచ్చోట నేమియు దొరకదయ్యె
మరయ నింతకు దైవికం బట్ల కాదె. 393

చ. మది సధిక తుభార్తుఁ డగుమానవుఁ డాలిని విడ్డ నొల్లఁడిం
పు దనర సర్పముం దనకుఁ బుట్టినయండమునుకొ భుజించు నొ
ప్పు దఱిగినట్టిచోటను బుభుక్షీతుఁ డై దురితంబు చేయఁగా
మదిఁ దలపోయఁ కుండునె ప్రమాదము పుట్టుఁ దొలంగి
పోదమా. 394

వ. అనినఁ గాకంబునకు శార్దూలం బిట్లనియె మనస్వామి మహా
వ్యాధిపీడితుండును బుభుక్షీతుండును నై యున్నయెడఁ
దొలంగిపోవుట భృత్యన్యాయంబు గా దతనిసమ్మఖంబునకుం
బోవుద మనికదలునంతం గథనకుండుం గూడకొన్న నన్నలు
వురుం జని సింహంబుఁబహిర్ద్వారంబునఁ గథనకుని నిలిపి
మువ్వురుం జని మదోత్కటునకుం బ్రణమిల్లి యిట్లనిరి. 395

తే. అధిప గిరగహ్వరముల కు గ్రాటవులకు
నరిగి యామిష మబ్బక తిరిగి తిరిగి
చిక్కితిమి నీవు చిక్కి సశింప నేల
విన్నవించెద మే మొకవెరవు వినుము 396

ఆ. కథనకుండు మిమ్ముఁ గార్వార్థియై వచ్చి
కొలిచినాడు గాని నిలువ లేదు
వాడు నీకు మాకు వలయుభోజన మగుఁ
బ్రియము వదలి మట్టుపెట్టితేని. 397

వ. అని కాకంబు పలికిన విని మృగేంద్రుండు కర్ణస్పర్శపూర్వ
కంబుగా హరిస్తరణంబు నేయుచు నభయవాక్యంబు లొసంగి
కొలిపించుకొని యిట్లు నేయం దగునే విను మని యిట్లనియె.

మ. భనదానంబును నన్నదానమును గోదానంబు భూదానముకొ
విను మిట్టియభయ ప్రదానమునకు న్నిక్కంబు తుల్యంబు లౌ

ననరా దీయెడ నశ్వమేధమఖపుణ్యంబున్ భయభ్రాంతుఁ గా
చినపుణ్యంబునఁ బోల దంచు సుజనుల్ చెప్పంగ వింటిం దగన్.

వ. అనినఁ గాకం బిట్లనియె.

400

ఆ. కులముకొఱకు విడుచుఁ గొఱగానిపుత్తునిఁ
గులము విడుచు నూరు నిలుపుకొఱకు
భూమికొఱకు విడుచు బోరన గ్రామంబు
ధాత్రి విడుచు నృపుఁడు తనకుఁగాను.

401

వ. కావున మే మందఱముం గలిగియుఁ బ్రయోజనంబు లేదు
సకలజంతురక్షకుండ వగునీశరీరంబు నిలిచినం జాలు నాదేహం
బీపూట కాహారంబు నేయ నవధరింపు మని వాయసంబు
ఁలికిన విని మృగపతి యూరకున్న యెడ లభ్యవకాశులై
తక్కినమువ్వరుం గూడుకొని యతనిముందఱ నిలిచి యుండ
వాయసంబు మఱియు నిట్లనియె.

402

ఆ. తప్పఁ జూచి నన్ను నొప్పింపఁజాలవు
చాలకున్న నేన చత్తు నాశ
రీరమాంస మిపుడు ప్రియమున భక్షింపు
మనఘ నాకు దీన నగు ముదంబు.

403

వ. అనినం గాకంబునకు సింహం బిట్లనియె.

404

ఆ. అల్పమాంస మిందు నాప్యాయనము గాదు
వట్టిహింస నాకుఁ గట్ట నేల
యనిన నాలకించి యామృతేంద్రునితోడ
జంబుకంబు ఁలికె సామ్యభణితి.

405

క. నాదేహము నీ కిచ్చితి

గా దనక భుజింపు స్వామికార్యము నేయం

బ్రోది గలనాకు నిదె నీ

పాదంబులె దిక్కు సూపె పరమార్థముగన్. 406

వ. అనిన విని మదోత్కటుండు కాకంబుతోడఁ బల్కినట్లు
యప్పుగధూర్తంబునకుం బ్రత్యుత్తరం బిచ్చినఁబులి కదియం
జనుడెంచి సాష్టాంగసమస్కారంబు చేసి వినయపూర్వకంబుగా
నిట్లనియె. 407

క. ఎవ్వరు నేటికి నామెయిఁ

గ్రొవ్విసమాంసంబు గలదు కొను మాఁకలియున్

నొవ్వియును దీటు సంతట

నవ్వల నారోగ్య మగు మృగాధిప నీకున్. 408

వ. అని శార్దూలంబు పలికిన మృగేంద్రుం డిట్లనియె. 409

ఉ. గోవుల విప్రులం దఱిమి కూడఁగ ముట్టి భుజించి తచ్చరి
రావృతమాంసపోషణమునం దనిశంబును మేను పెంచుటన్
గా విటువంటికల్లపవికారపుమేనులు భక్ష్యభోజ్యముల్
నీవు దొలంగు మాఁకటికి నేడునునోచ్చెద వ్యాఘ్రపుంగవా.

వ. అని మదోత్కటుండు పలికినఁ బుండరీకంబు సలజ్జావనతవదన
ఖన్నత్యంబునం దొలఁగిచనినఁ దదనంతరంబ కథనకుం డతనిం
గదియం జని మచ్చరీరంబున భవదాత్మరక్షణంబు గావింపం
దగునన్న నాక్షణంబ. 411

క వడి నుఱికి లొట్టిపిట్టను

మెడఁ గోఱలఁ గఱిచి పట్టి మేదినిమీఁదం

బడఁ దిగిచిన శార్దూలము

నొడఁగూడినక్క తాను నుదరము వ్రచ్చెన్. 412

వ. వచ్చి తచ్చరీరమాంసంబు మృగపతికిం బెట్టి తచ్చేషంబు

గోమాయు వ్యాఘ్రకాకంబు లనుభవించె గావునఁ
గ్రోత్తగాఁ గొలిచినసేవకుం డెంతబలవంతుండయ్యును రాజు
నకును బరివారంబునకును హత్తనేరఁ డత్తైఱంగున నన్నుం
జూచు నని. తెలియం బలికి వెండియు సంజీవకుం డిట్లనియె.

క. సన్నపువారల నధిపతి

మన్నించిన బ్రాహ్మ డైనమంత్రికి బ్రతు కే

మున్నది మునుము న్నతఁడును

సన్నకసన్న నటఁ బాసి చనకున్నఁ జెడున్.

414

వ. అని మఱియును.

415

సీ. చెలఁగి మానససరసీతటంబున నొక

గ్రద్ధ హంసములలోఁ గలిసి యుండ

నదియును నొకవన్నె హంసంబు గాఁబోలు

ననుచుఁ జూచినవార లాత్మఁ దలఁతు

రొక్కటి కలహంస యూరిచేరువఁ బ్రేత

భూమి గృధ్రంబులఁ బొందుపడినఁ

గనుఁగొని గృధ్రంబుగాఁ దలంతురు గాని

రాయంచ యనువిచారంబు రాదు

తే. గానఁ దగువార లున్న భూకాంతునొద్ద

నల్పు లైనను గుణవంతులై భజింతు

రధిపునొద్దను హీనాత్ము లలమిఁకొనిన

భవ్యగుణు డైననధిపతి ప్రకృతిఁ దొలఁగు.

416

వ. అని సంజీవకుండు రాజునకు నాకును నన్యోన్య భేదం బెవ్వఁడో

పుట్టించె దురాత్ముండైనవాఁడు నిజంబు కల్లయుఁ గల్ల నిజం

బుఁగా మహిశ్వరునకుఁజెప్ప నెవ్వరి నేమిసేయఁ డతనిదయా

విశేషంబు నామీద శిథిలంబయ్యెఁ గార్యంబునుం దప్పె
నేమిసేయుదు నని మఱియు నిట్లనియె. 417

తే వజ్రమును రాజతేజంబు వసుధమీద
నతిభయంకర మగు నందు నశనిపాత
మొక్కనిన కాని నొప్పింప దుర్విరిపుల
రాజతేజంబు చెటుచు సరాష్ట్రముగను. 418

వ. కావున నే నతనితోడి సంగ్రామంబున మృతిం బొందుటయ
భావ్యంబు గాని తవాజ్ఞానువర్తన మయు క్తంబు. 419

క. ఉడుగక కార్యాకార్యము
లెడదం బరికింప కెఱుంగ కేపచు లైనక
బెడఁ జేసెనేని వానిం
దడయక గురు నైన విడువఁ దగు నేభంగిన్. 420

వ. అనికి నిశ్చయించి మఱియు నిట్లనియె. 421

చ. క్రతునివహంబుఁ జేసినను గైకొని దానము లెన్ని యేనియున్
జతురతఁ జేసినక బ్రచురసాగరతీర్థము లాడినక రణ
క్షీతి నిమిషంబు నిల్చి దృఢచిత్తమునం బ్రతివీరమర్థ న
వ్రతమునఁ బ్రాణముల్ విడుచువానిఫలంబునఁ బోలఁ డేమి
యున్. 422

వ. అదియునుంగాక. 423

ఉ. ధీనిధి యై మనస్థిరతఁ దెంపున వైరి నెదిర్చి యాజిలోఁ
దా నిలుగంగ స్వర్గమునుఁ దద్రిపువర్గము నుక్కడంచినక
వానిసమస్తసంపదలు వచ్చుటయుం గడు రెండు నొప్పుటం
బూనిన శత్రుభంజనముఁ బోలునె యెండొకరాజధర్మముల్.

వ. కావున నా కిప్పుడు యుద్ధంబ కార్యంబు నానిశ్చయంబు
వినుము. 425

తే. పన్ని రణమున నిలువక పాటిపోయి

ప్రాణములు దాచు నెప్పుడోక బడకపోడు

ప్రాణసంశయ మైనచో బ్రాజ్ఞు డెదిరి

గెలుచు నొండైన మృతి నొందుఁ దొలగిపోడు. 426.

వ. అనిన విని దమనకుం డిట్లను రణమరణంబు మంచి దని.

యసాధ్యశత్రుమధ్యంబునం దటియ నుటుకం జనునే శత్రు

పరాక్రమం బెటుంగక వైరపడు నెవ్వఁడు వాఁడు పరాభ

వంబు నొందు మున్నొక్కటిట్టిభంబుచేత రేపంబడినము

ద్రుండును బోలెననిన నక్కఱఁ దెలియఁ జెప్పు మనిన సంజీ

వకునకు దమనకుం డిట్లనియె. 427.

ఉ. టిట్టిభదంపతుల్ సుఖపటిష్ఠత వార్ధితరంగజాలసం

ఘట్టితభూమిజాతములకందువగూట వసించి యున్నచో

నట్టి యెడం గులాంగన నిజాత్మవిభుం గనుఁగొంచు నన్ను నీ

వట్టునఁ గావరా ప్రసవభారమునం దురపిల్ల వల్లభా. 428

వ. అనిన దానివిభుం డిట్లనియె.

తే. గర్భభార మెటుంగుదుఁ గంబుకంతి

చేయవలసినకార్యంబుఁ జెప్పు మనినఁ

గలదు సకలంబు నేమియు వలదు నాకుఁ

జిత్తసంక్షోభ మొదవెడుఁ జిత్తగింపు. 430.

ఉ. సంగతిఁబర్వకాలములఁ జంద్రునిఁ జూచి చెలంగి పొంగుచుకొ

నింగియు దిక్కులుం గడచునీరధి యీమనమున్న తెంకికిం

జెంగటఁ బాసిపోవుట విశేషపుబుద్ధి ప్రసూతికాల మై

నం గదలంగలేము జతనం బగుచోటికిఁ బోయి నిల్చుమే. 431

వ. అనినం బ్రియాంగనాలాపంబులు హాస్యంబు నేయుచు

నాతీతు విట్లనియె. 432.

తే. ఈసముద్రుండు చాతోడ నెట్లు వైర
 పడ సమష్టండు తెలియక పలికి తేబల
 సంశయము మాను మిట్టట్లు జరగుపనికి
 ననినమాటల కాకాంత యనియె నిట్లు. 433

ప. ఈసముద్రునకును నీకును హస్తమశకాంతరంబు వినుము.

క. తనశక్తియుఁ బరశక్తియు
 జననుత విజ్ఞానదృష్టిఁ జచ్చించినయా
 మనుజుఁడు దుఃఖప్రాప్తికి
 ననుకూలుఁడు గాక సౌఖ్య మందుచు నుండున్. 435

ప. అని పలికి మఱియును.

క. ఎన్నఁ దగుహితులు బుద్ధులు
 విన్న నువునఁ జెప్ప నతఁడు వినకున్నఁ జెడంక
 ము న్నొక కాష్టమువలనం
 బన్నుగఁ బడిచెడినకూర్తపతియునుబోలెన్. 437

ప. అని టిట్టిభాంగన పలికినఁ బురుషం డాకథ యెఱింగింపు
 మనిన నది యిట్లనియె. 438

క. కంబుగ్రీవుం డనువే
 రం బరఁగినకచ్చపము నిరంతరసౌఖ్యా
 డంబర మగునొకకొలనం
 బంబినసంతోష మెసఁగఁ బాయక యుండున్. 439

ఆ. అందు వికటసంకటాఖ్యహంసయుగంబు
 నిలిచి కచ్చపంబుఁ గలసి తిరుగు
 వానలేక చాల వఱివైనఁ గూర్తంబుఁ
 గాంచి యప్పు డనియె నంచదోయి. 440

క. మానససరోవరాంతర

మానితజలపానకేళిమగ్నుల మైనం

గాని మనబడలికలు మఱి

మానంగా నేర విచటిమడుగులనీళ్ళన్.

441

తే నటికి యెలతామరలతూండ్లు నమల లేవు

చాలఁ దీయనితెలిసీరు గ్రోల లేదు

జాతిపక్షులతోఁ గూడ జరగ లేదు

పోదుమా యన్నఁ గచ్చపంబును దలంకి.

442

వ. హంసయుగ్గంబున కిట్లనియె

443

నీ. కూడితి మిన్నాళ్లుఁ దోడఁబుట్టువులట్ల

యెడరు పుట్టినచోట విడుతురయ్య

పక్షపీనుం డని భావించురేని న

పక్షుండ నతిదుర్విపక్షవృత్తిఁ

బ్రతుధికులు మీరు పక్షపాతము గల్గి

పక్షిమార్గమున సంరక్షితోడఁ

గొనిపోవ కుండినఁ గొల నింకునంతలో

నెవ్వరిచే నైన నీల్లవలయుఁ

తే. దోడుకొనిపోవుడననంచదోయియొక్క

కాష్ఠమధ్యంబుఁగమతంబుఁ గఱవఁబనిచి

కడలు రెండును ముక్కునఁ గఱచిపట్టి

యెగసి రాయంచ లుడువీధి నిగుడి పఱవ.

444

మ. అతిదూరంబుగఁగచ్చపంబుఁ గొనుచున్ హంసంబు లి క్లేగఁ

గాఁజీతివై నొక్కపురంబుమానవులు తచ్చిత్రంబు నీక్షింపు.

చున్, జతురోక్తుల్ బెరయంగఁ జెప్పుకొన నాసంరావ మా.

లించి దుర్బతి యై యాత్మఁ దలంపలే కపుడు కూర్చుం బంచ
లఁ జూచుచున్. 445

క. ఇది యేమికలకలం బని
వదనముకాష్టంబు వదలి వసుధం బడున
య్యద నెఱిగి మాంసలుబ్ధకు
లదయతఁ గొని రనుచుఁ డిట్టిభాంగన మఱియున్. 446

క. వినుమా వెండియు నొకకథ
వినిపించెద నీకుఁ బూర్వవృత్తము దెలియఁ
విన నేర్చినమతిమంతుఁడు
వినుతిం బొందంగఁ గను వివేకులతోనన్. 447

ప. కావున మున్ననాగతవిధాతయుం బ్రత్యుత్పన్నమతియు
యద్భవిష్యండును నను మీనంబులు గల వందులోన యద్భ
విష్యం డల్పమతి యగుటంజేసి వెర వెలుంగకచిక్కి మృతిం
బొందినతెఱుం గగు ననినఁ దత్కథాక్రమంబు దెలియం జెప్పు
మని పురుషుం డడిగినఁ డిట్టిభాంగన యిట్లనియె నొక్కతటాకం
బున నిప్పుడు చెప్పంబడిన మీనత్రయంబును నన్యోన్య
స్నేహంబునఁ బరిభ్రమించుచుండ నొక్కనాడనాగతవిధాత
యిట్లనియె. 448

క. మడుఁ గింకఁజొచ్చె నీజల
మెడఁ జేరిన బెద్దమడుపు కేగుట భారం
బెడచేసిన జాలరులకు
నెడ గలుగును మనలఁ బట్ట నిదె పోవలయున్. 449

ప. అని మఱియు నొక్కవిశేషంబు వినంబడె నింతకమున్ను
జాలరులు దమలోనం బలికినపలుకు లీనోవరతీరంబునందు.

తే. అడుసు చిక్క జలము లాడకాడకు నింకె

మొనసిపులుగుగములు దినగఁ జొచ్చె

సాధనంబు లెల్ల సమకూర్చుకొని మన

మరుగుదెంత మెల్లి యనగ వింటి.

451

ప. కావున నీప్రాద్ద యాసరోవరంబు విడిచి పోవం దగు ననినఁ

బ్రతుకృత్యన్న మతి యిట్లనియె.

452

క. నేరుపు గలమతీమంతుఁడు

నేరమి యొకవేళఁ బొంద నెఱి నది గెలుచుకా

జారద్యయసంపర్కము

గౌరవముగ మెలగుగోపకాంతయుఁబోలెన్.

453

ప. అనుటయు ననాగతవిధాతయు యద్భవిష్యండును నక్కఱ

మాకుం జెప్పు మనినఁ బ్రతుకృత్యన్న మతి యిట్లనియె.

454

సీ. కరికుంభయుగ మతి కాతెన్య మగుఁ గాని

యీకాంతచనుదోయి కింత వెలితి

దళితారవిందంబు లెలివి మేలగుఁ గాని

యీయింటిమో ముతో నీడు గాదు

మెఱసి నిల్చినకారు మెఱుగు మేలగుఁ గాని

యీకొమ్మతను కాంతి కింత కొఱత

మించి కెంజిగురకు మెఱయుచుండును గాని

యీలేమపదముల కీడు గాదు

తే. అనుచుఁ గొనియాడుతలఁపుల కగ్గలించి

కమ్మవిల్లునిమ్మదుసాయక మ్మనంగఁ

జారుశృంగారమోహనాకార యగుచుఁ

బ్రణుతి కెక్కినగోపాలబాల యోర్తు.

455

తే. కాంతుఁ గనుఁబ్రామి తా భోగకాంక్ష దండ
పాలకుఁడుఁ దత్పుతుఁడు నుషపతులు గాఁగ
నెన్నఁడును వారు దమలోన నెఱుంగ కుండ
నొనర రతికేళి సలుపంగ నొక్కనాఁడు.

456.

క. తలవరికొడుకును దరుణియుఁ
దళుకొత్తైడువేడ్క మన్నభక్తిడమెయిక్
గెల నరయక జక్కవకవ

పాలుపున బహురతులఁ బ్రొద్దు పుచ్చుచునుండన్.

457

ఉ. ఆతటి దండపాలకుఁడు నయ్యెడకుం జనుదేరఁ దత్తనూ
జాతుని గాదెలోన నిడి సమ్మద మొప్పు దలారితోడ సం
ప్రీతి రమించునంతట గభీరగతిం జనుదెంచుచున్నయిం
టాతనిఁ జూచి గోపిక భయంపడ కయ్యుపనాథుతోడుతన్.

వ. ప్రత్యుత్పన్నమతి గావున నిట్లను వీడె మద్వల్లభుం డరు
దెంచె బాదుకారావంబు వినంబడియె నీవు నామీఁద
వృథారోపంబు దీపింపం దిట్టుచు మద్భ్రహంబువెడలు మనిన
వాఁడును సట్లు సేయ నంతటఁ గదిసి గోపాలుండును దన
గృహంబు చొచ్చి భార్యతో నెన్నఁడు లేనిది యీ తలవరి
మనయిల్లు చొచ్చి నిన్నుఁ దిట్టుచుంబోవుటకుఁ గతం జేమి
యని యడిగిన నది యిట్లనియె.

459

తే. కొడుకుమీఁద నతం డిటు కోప మెత్తి
యేనిమి త్తంబొ చంపక మాన ననుచు
నొలసి వెదకంగ వీడు నా నిలయమునకు
ఁగిన్నమతి రాఁ గుసూల నిక్షిప్తుఁ జేసి.

- నీ. తమకింపకున్న చో దండపాలకుడును
దనయుని నిల్లిల్లు దప్పకుండఁ
జూచుచు మనయిల్లుఁ జొచ్చి మావాడు మీ
యింటనె యున్న వాఁ డిప్పు డనిన
నెన్నండు రానిమాయింటి కేటికి వచ్చు
నతఁడు రాఁ డని త్రోచి యాడఁ గినిసి
నిష్ఠురాలాపముల్ నీవును వినుచుండ
ననుఁ బల్కి పోవుచున్నాఁడు కంటె
తే. యింత కోపించి పొడగన్న నెంత దెగునె
వీనిపై నంచు నీగాదెలోన డాచి
చూప కుండితి నిదె వీనిఁ జూడు మనుచుఁ
బొలఁతి తలవరిసూనుని బిలుచుటయును. 461
- వ. విలిచినఁ గుసూలంబు డిగ్గ నుటికి నిలిచినవానిం బరిరంభణంబుఁ
జేసి నగుచున్న తనభార్యం జూచి మెచ్చి గోపాలకుం డి
ట్లనియె. 462
- క. ఈపిన్న వాని నిప్పుడు
వేపడినం జంపు వాడు శీఘ్రమ దోషా
రోపంబున కర్హుం డై
కోపము పాపంబుపొత్తు కువలయ నేత్రా. 463
- క. వీనిం దండ్రిని గూర్చక
మానుగ నను గూర్చి మిగుల మన్నించితె ప
ద్మానన నీసరి లే రని
తా నప్పుడు గొల్ల మెచ్చెఁ దనకులకాంతన్. 464
- వ. కావున గోపాంగనయుఁ బ్రత్యుత్పన్నమతి యై తనముప్పు
దప్పించుకొనియె నట్ల మనమును నప్పటికిం దగినకార్యం బను

సంధితమని యూరకున్న యనంతరంబ యనాగతవిధాత
యనుమత్స్యం బెడతెగనిజలప్రవాహమార్గంబున నన్యజలా
శయంబునకుం బోయె నవ్వులునాడు. 465

తే. మత్స్యభూతుకు లేతెంచి మడువు సొచ్చి
మొదలఁ బట్టిన మీలను గుదులు గ్రుచ్చి
యొచ్చి తీరుగంగ నప్పుడు హెచ్చి గుడికి
నడుము గబళించి జీవంబు విడిచినట్లు. 466

క. అనువున నుండఁగ నొండొక
వనజాకరమునకు నేఁగి వారలు గుదులం
బెనురొంపి పోవఁ దొలఁచినఁ
జనఁ బ్రత్యుత్పన్నమతి నిజం బగుకడఁకన్ 467

వ. అంత యద్భవిష్యం డెటఁ బోదు నేమి సేయుదు నని విచా
రించుసమయంబునం బట్టువడి మృతంబొందె ననిచెప్పి టిట్టి
భాంగన కొన్ని దినసంబులకుం బ్రసూతియైనఁ దత్ప్రతిజ్ఞా
భంగంబు సేయంగలవాఁడై సముద్రం డయ్యండంబుల
నపహరించిన. 468

క. ఆపక్షింద్రకులాంగన
దీపించినశోకజలధిఁ దేలుచుఁ బతితో
నాపలుకులు వినవైతివి
పాపాత్మ సముద్రచేతఁ బడఁ బాలైతిన్. 469

ఉ. అవ్వల నెన్ని లే వట మహాగహనైకనికుంజవృక్షముల్
దవున నిప్పు డున్న యదె తా మనకుండఁగఁ గాణయాచియే
యివ్విధ మేను మున్నెఱిగి యెంతయుఁ జెప్ప ననాదరంబుతో
నవ్వితి గాని పట్టదు మనంబున మీఁదటిహాని ధీనిధి. 470

వ. అనిపరిదేవనంబు చేసినఁ దనప్రాణవల్లభ నూతొర్చి దాని
విభండగుపక్షియిట్లనియె. 471

చ. వెఱవకు కాంత నన్ను నవివేకి యితం డని నీవు చూడ కే
డైఱ భువనప్రపంచమునఁ ద్రిమృదుపటులఁ గూర్చి నీవు ని
వ్వెఱవడఁ బక్షివల్లభుని విష్ణుని దెచ్చి యపత్య మిప్పుడే
నెఱయఁగఁ దెచ్చి యిచ్చెడ ననింద్యచరిత్ర విచార మేటికిన్.

మ అని యాటిట్టిభ మప్పు డేగి తనకార్యం బుర్విపైఁ గల్గుప
క్షినికాయంబున కేర్పడం దెలిపి భక్తిం బటులుం దానుఁ బు
ణ్యునిఁ బక్షిం ద్రునివేడుకో నతఁడునన్నుకొమిరలెల్లందలం
చి నమస్కారము లాచరించినను మచ్చిత్తంబు రంజిల్లుటన్.

మత్తకోకిల.

మిర లున్నెడ కేఁగుదెంచితి మేలు మీకొకఁ డెద్దియేక
గోరి చేసెద నందు దొడ్డును గొంచెముం దలపోయకుం
డేరి కిందు నసాధ్య మైనది యిత్తు నుత్తములార నా
వారలెవ్వరు మీరు గా కని వైనతేయుఁడు పల్కినన్. 474

తే. పక్షు లెల్లవిహంగమపటికి మ్రొక్కి

జలధి టిట్టిభములకును జలముతోడిఁ

గీడు చేసినపని యెఱిగింప నెఱిగి

యమృహత్తుండు పక్షుల కభయ మొసఁగి.

475

వ. క్షీరాబ్ధిమధ్యగతం బగువైకుంఠంబునకుం జని తన్నధ్యంబున
దివ్యసుధాభవనంబునఁ బన్నగతల్పంబున నున్నపురాణ
పురుషుం బుండరీకాక్షుం గని సాష్టాంగ నమస్కారపూర్వ
కంబుగా బహువిధస్తోత్రంబుల బ్రసన్నుం జేసి తనకులస్వాము
లకుం జేసినయర్ణ వదుర్ణయంబు విన్నవించిన. 476

సీ. నీలాంబుదచ్ఛాయ నెఱసినమేనితో
 రమణీయపీతాంబరంబుతోడ
 శంఖచక్రాదికోజ్జ్వలహస్తములతోడ
 ధవళాబ్జతులితనేత్రములతోడ
 వనమాలికాంకితవక్షస్థలంబుతోఁ
 బ్రవిమలకౌస్తుభప్రబలతోడ
 శోభితోభయపార్శ్వసురసమూహంబుతో
 సిద్ధవిద్యాధరశ్రేణితోడ

తే. గరుడవాహనారూఢుఁడై కైటభారి
 రయముతో వచ్చి యుదధితీరమున నిల్చి
 యండజంబులు మ్రొక్కిన నభయ మొసఁగి
 జలధరధ్వనిఁ గేలెత్తి జలధిఁ బిలిచె.

477

చ. పిలిచిన నంబుధీశ్వరుఁడు పెంపెసలార ముకుందు మందరా
 చలధరుఁ గాంచి సద్వినయసంభ్రమమొప్పఁగఁ జాఁగి మ్రొక్కి
 జలరుహలోచనుం డనియెఁ జయ్యిన నీవు హరించినట్టిపి [నకా
 ల్లలఁ గొని రమ్మ పక్షులవిలాపము మాన్పుము నేడు.
 చూకుఁగన్.

478

క. అనినకా జలధి ప్రసాదం
 బని వేగమ తెచ్చి టిట్టిభాండంబుల న
 వ్వనబోదరుముందట నుం
 చినఁ గైకొని యతని ననిచి శ్రీపతి పేర్చిన్.

479

వ. అయ్యండంబు లయ్యండజంబుల కిచ్చి యంతర్హితుం డయ్యె
 టిట్టిభంబులు పూర్వప్రకారంబున నచ్చోట సుఖంబున నుండె
 నని చెప్పిన సంజీవకుండు మృగేంద్రుం డేభావంబున యుద్ధ
 సన్నద్ధుం డగు ననిన దమనకుం డిట్లనియె.

480

- క. మునుగాళ్లు రెండు తోడయు
ఘనములుగా మీఁది కెత్తి కడు వివృతముగా
నొనరించినవదనముఁ గని
మనమునఁ దలపోయు కలహమతిఁగా నతనిన్. 481
- చ. అనిచెప్పి దమనకుండు కరటకుం డున్న యెడకుం జని మన
ముద్యోగించినకార్యంబు సఫలం బయ్యె ననోన్య భేదంబులు
పుట్టెనని చెప్పి యతనితో మఱియు నిట్లనియె. 482
- తే. నయవిశారదు లై నమానవులచేతఁ
దెమల భేదింప రాని కార్యములు గలవె
గాన నేనును నానేర్పు కరము నెఱపి
కార్య మీడేర్పుకొంటిని గడిది ననుచు. 483
- ప. అని పింగళకునిసమ్మఖంబునకుం బోయి పగతుండు వీడె
యుద్ధసన్నద్ధుండై చనుదెంచుచున్న వాడు నీ విప్పుడు
మయిమఱచి యుండందగునె యనిన నతండును దమనకుండు
చెప్పినతెఱంగునఁ గట్టాయితంబై యెదురు చూచుచుండె
నంతట సంజీవకుండును జనుదెంచి మున్ను దనవిన్నచందం
బున నున్న పింగళకునివికృతాకారంబు చూచి వెఱవ కతనిం
ధాకిన బింగళకుండును సంజీవకునిమీఁదికి లంఘించె నయ్యి
రువురకు ననోన్యబద్ధామర్ష యుద్ధం బుద్ధురగతిం జెల్లుచున్న
సమయంబునం గరటకుండు దమనకున కిట్లనియె. భవద్ధుర్చత్ర
విలసితం బిట్లుండునే యని పలికి మఱియును. 484
- ఆ. తగిలి సామభేదదానదండములందు
మూఢుఁ డైన సామమునఁ గరంగు
భేదదానదండవాదంబు లెన్నిక
కొఱకుఁ గాని సామగుణము మేలు. 485

- తే. మొదలఁగార్యజ్ఞుఁడగువాఁడుమూఢునందుఁ
జెలఁగిసామప్రయోగంబునేయవలయు
సామమున నెల్లపనులును సరవిఁ బొందు
నెన్నిచూచినఁ గీడులే దెట్టియెడల. 486.
- ఆ. తలఁప సామభేదదానదండంబులు
భూరికార్యసిద్ధికారణములు
సంఖ్యకొఱకు నయ్యె సరవిఁ దక్కినయవి
సామముననె సిద్ధి సంభవించు. 487
- చ. నరనుత చంద్రనూత్న కిరణంబులచేత సరోజబాంధవ
స్థిరమహితాతఃస్ఫురణచేతఁ గృపీటసముద్భవప్రభా
పరిణతిచేతఁ బాయనియపారవిరోధిమహాంధకారముల్
విరియు ముహూర్తమాత్రమున విశ్రుతసామవిలాససంపదన్.
- ఆ. దగిలి సామభేదదానదండములచే
వెలయు నీతి నాల్గువిధము లగుచు
నందులోన దండ మధికపాపముఁ జేయు
నది పరిత్యజించు టర్హవిధము. 489.
- వ. కావున మంత్రరహితుం డగుట గర్వం బనంబడు గర్వంబున
నాత్మవినాశం బగుస్వామికిం గొఱగామి సంభవించినయప్పుడు.
తత్ప్రతీకారం బూహించుట కర్తవ్యంబు. 490.
- చ. కొలఁది యెఱింగి సంధి యెడఁగూర్పఁగ నేర్చినమంత్రమంత్ర
మున్, దొలఁగఁగ నన్నిపాతగతి తోడనె మాన్పినవైద్యుఁ
వైద్యమున్, జెలఁగి సభాంతరాళములఁ జెప్పుకొనం దగుఁ
గాక యుల్లసద్బలుఁ డగువేళ నేయతఁడు పండితవృత్తి
వహింపకుండెడున్. 491.

క. నృపుడు గుణి యైన సచిపుడు
కపటాత్మం డైన బ్రజలు గదియరు వానిం
జపలమకరాశ్రయం బగు
విపులసరోవరముఁ జేర వెఱచినభంగిన్. 492

వ. అని మఱియును. 493

ఉ. ఆసల నీశుభంబునకు నక్కట యీవిభు నొంటివానిఁగాఁ
జేసితి గాని నేవకులఁ జేరఁగ నీవు ప్రజాసమృద్ధి ను [డెంతవి
ద్భాసితుఁ జేయ కంతయును దా నయి యున్నయమాత్యుఁ
శ్వాసము గల్గెనేని నరవర్యునకున్ బగవాఁడు దా నగున్.

క. పరుసనివానికి మదిహిత
మరుదుగ నొనరించు నెవ్వఁ డతఁ డమృత మగున్
బురుషవరేణ్యున కెవ్వఁడు
వెరవిడియై కీడు సేయు విష మగు నతఁడున్. 495

వ. కావునఁ బురుషుల కహితం బొచరించుతలంపునఁ బ్రవర్తిల్లు
నీవు బుద్ధిహీనుండ వనిపలికి కరటకుండు మఱియు నిట్లనియె.

నీ. కడఁగి మనోవాక్ప్రకారంబు లేకంబు
గాక మిత్రునిఁ గూడఁ గడఁగ నతఁడుఁ
బ్రతిదినప్రఖ్యాతపాపవర్తనమునఁ
దగిలి ధర్మము చేయఁ దలఁచునతఁడు
నేపార నెపుడుఁ బరాపకార మొనర్చి
పుణుసంపదలఁ గూడఁబెట్టునతఁడు
సమధికం బగు దేహసౌఖ్య మపేక్షించి
చెలఁగి విద్యుల నభ్యసించునతఁడుఁ

తే. బరుసఁదనమున నేప్రాద్దుఁ బద్మముఖులఁ
బొసఁగ వలపింతు నని తలపోయునతఁడు
నెఱుక చాలనివా రని యిద్ధరిత్రి
నెఱయ నూహింతు రనిశంబు నీతివిదులు. 497

క. స్వామిప్రసాదసంపద
వేమఱు మదిఁ గోరువానివిభవం బమరుక్
స్వామిప్రసాదసంపద
వేమఱు మదిఁ గోరకుండువీటిడి చెడెడున్. 498

క. ఏరాజు తనదుభృత్యుని
కారుణ్యమువలనఁ బ్రతుకఁగాఁ జూచి మదిన్
వారక శంకితమతి యగు
నారాజువిధంబు నీచ మగు ననుదినమున్. 499

తే. అర్థశాస్త్రంబు చదువనియట్టివాని
పుత్రుఁడును దండ్రిగుణములఁ బోలి పాలుచు
జగతిఁ గేతకివృక్షసంజాతఫలము
బహుశకంటకములచేతఁ బ్రబలినట్లు. 500

ప. కావున నీకుం జెప్పఁదగినబుద్ధి యేమి యున్నది విను మని
యిట్లనియె. 501

చ. నెఱయఁగ వంపరానిధరణీజము వంపఁగడంగెనేని యే
ద్వైత బలుఖడ్గధార జగతీధరశృంగము వ్రేసెనేని మీఁ
దెఱుగక బుద్ధిహీనునకు నెంతయు భుద్ధులు చెప్పెనేని చె
చ్చెర నొకవానరంబునకుఁ జెప్పినసూచిముఖంబుచాడ్చుగున్.

ప. అనిన విని దమనకుండు తత్కథాక్రమం బెట్టి దని యడుగఁ
గరటకుం డిట్లనియె. 503

సీ. ప్రా లేయభూధరప్రాంతకాంతారప్ర

దేశభాసురసరిత్తీరములను

దాలతమాలతక్కిలహింతాలాది

రాజితానేకమహీజములను

గిసలయవిసరసంక్షీర్ణనానాలతా

మంజులోదారనికుంజములను

నిరుపమానతరంగిణీవేగసంజాత

మహనీయనైకతమంటసముల

తే సూరిది విహించుకప్పు లొకచోటఁ గూడి

కడిది చలిచేత మేలును గడు వడంక

రాత్రి మెఱుఁగారుఖద్యోతరాజిఁ జూచి

కణఁగు గాఁబోలు నని సీతుగాఁచుచుండ.

504

త. సూచిముఖ మనువిహంగం

బాచేరువనుండి యనల మది గా దని యా

లోచనము చేసి యొకకపి

కాచందము తెలియఁ జెప్ప నతికుపితంబై.

505

అ. అడుగ కూర కేల నొడివిత విష్ణుడు

వట్టితీఁట నీకుఁ బుట్టె ననుచుఁ

బట్టి దాని రాతివైఁ బ్రామి వధియించె

హీనమతికి బుద్ధు లేలకొలుపు.

506

వ. అట్లు గావున.

507

చ. అనవరతుంబు విశ్వవినుతాయతబుద్ధి విశేషవృత్తి నొం

డెను ధనవృత్తి నొండెను గడిందిబలంబున నొండె నెవ్వఁ డిం

పెనయఁ గులంబువారల నహీనగతికొ భరియించు నట్టినం

దనుని ముదంబునం గనినతల్లియ తల్లి ధరాతలంబునన్. 508

క. ఆపాదమాత్రశోభిత

రూపము లేకుండ నెన్నరుండును గలఁడే

దీపితసుజ్ఞానకళా

స్థాపితమతి లేఁడు గాక చరమయుగమునన్.

509

వ. అని యిట్లు పలికిన విని దమనకుం డూరకున్నం గనుంగొని

కరటకుండు మఱియు నిట్లనియె.

510

తే. స్వరము భిన్నంబు ముఖము వివర్ణమరయ

దృష్టి శంకించు వడఁకును దేహమెపుడు

జెనసి యపకార మొరులకుఁ జేసినట్టి

కల్తపాత్తునిగుణ మిట్లు కానఁబడును.

511

వ. అని చెప్పి మఱియును.

512

క. ఊతి దుష్టబుద్ధిబుద్ధులు

మతియుతు లాదుష్టబుద్ధి మందాక్షము లే

కలిలోభత్వగుణంబున

మృతుఁడుగఁ దనజనకుఁ జేసె మిన్నక కంటే

513

వ. అనినఁ దత్కథాక్రమం బెఱిగింపు మనినఁ గరటకుం

డిట్లనియె

514

ఉ. పొందుగ దుష్టబుద్ధియు సుబుద్ధియు నాఁగ వణిక్కుమారు లా

నందముతోఁ జరింప నొకనాఁడొకచోట సుబుద్ధి గాంచె బెం

పొంద సొనారిటంకముల నుంచినకాంచనకుంభ మట్టియా

కుందన మొక్కచోట నిడి కూర్చినకోమటిఁ జేరి చెప్పినన్.

సీ. చెప్ప వారిరువురు శీఘ్రంబ చని రాత్రి

గొనివచ్చి తమపురంబునకు వెలిని

వృక్షమూలంబున వెలయ నిక్షేపించి

వెచ్చుంబునకు మున్ను పుచ్చినట్టి

నిష్కంబు లిరువురు నెఱయ విభాగించు
కొని తమయిండ్ల కింపొనరఁ బోయి
ప్రకటితన్నే హసంపదఁ బొంది యిరువురు
తొలఁగక మెలఁగంగ దుష్టబుద్ధి

తే. తనదుచి త్తంబునందుఁ దద్దనముఁ దాన
యపహరించిన నంతయు నబ్బు ననుచుఁ
దలచి యొక్కనాఁ డొంటిగాఁ దాన యరిగి
వేర్చి యాబించె వేగంబె పెల్లగించి.

516.

క. కొనితెచ్చి యతిరహస్యం
బున నొకచోఁ బాఁతి దుష్టబుద్ధి సుబుద్ధి
గని పలికె నాఁడు దాచిన
ధన మిండ్లకుఁ దేక మనకుఁ దడయఁగ నేలా.

517

క. అతిథార్తికుండు నరపతి
చతురుండు మంత్రియును బ్రజలు సజ్జను లగుటకొ
మఱిఁ దలఁక నేల మన కిది
సతముగఁ జేకూడెఁ బసిఁడి సర్వము ననుచున్

518.

వ. పలుక వైశ్యకుమారు లిరువురుఁ జని తరుమూలంబున నిడిన
నిత్యపంబు పుచ్చుకొనుటకుం గ్రొచ్చి చూచి యప్పు డచ్చోటఁ
బసిండి గొనిపోయినతద్భాతం బుపలక్షించి యొందొరుల
మీఁద నవిశ్వాసంబునొంది వివాదంబు నేయుచు నప్పురంబు
మహీశ్వరు సమ్ముఖంబునకుం జని యత్తైఱం గెఱింగింప నతం
డును ధర్మాధికారులఁ దీర్చ నియోగింప వారలను బంచదిన
పర్యంతంబు మీలోనం దెలిసి రం డని యనివినం జని షష్ఠ
దివసంబునఁ బ్రభాతంబున నయ్యిరువురుం బొడచూపి నిలిచి
రప్పుడు దుష్టబుద్ధి ధర్మాధికారుల కిట్లనియె.

519.

మత్తకోకిల —

పూని దీనివిచార మేల సుబుద్ధి తానె హరించె మీ
యాన దానికి సాక్షి యచ్చట నంచితం బగువృక్షమే
కాని మానిసిఁ జెప్పఁ జెప్పినఁ గల్గవెట్టుండు నన్ను స
న్యానితాత్తకులార మీరలు నాకు దిక్కుని మ్రొక్కినన్. 520

క. వెఱగువడి వారలందఱు

నెఱయఁగ నొండొరులఁ జూచి నేఁ డాశ్చర్యం

బెఱుకపడఁ దరులచేతను

వఱలఁగఁ బలికించునట్టివారలుఁ గలరే.

521

వ. అనుచు ధర్తాధికారులు వైశ్యకుమారుల కిట్లనిరి.

522

ఆ ప్రాద్దులేదు నేడు పోయి ప్రాతఃకాల

వేళ రండు పొండు వేగ యనిన

నరిగి దుష్టబుద్ధి యాత్మీయజనకునిఁ

బ్రార్థనంబు చేసి పలికె నపుడు.

523

సీ. తండ్రి యీహస్తగతం బైనయర్థంబు

నెట్టివానికీ బాలు వెట్ట నేల

వాఙ్మాత్రమున నీకు వశ మైనపని గానఁ

జెప్పెద నామాట చిత్తగింపు

వృక్షకోటరము ప్రవేశించి యీరాత్రి

నీ వదృశ్యంబుగా నిలుచునంత

ధర్తాధికారు లంతట రేపకడ వచ్చి

యచటివృక్షము సాక్ష్య మడుగఁ దడయ

తే. కిద్దనంబు సుబుద్ధి గ్రహించె గాని

దుష్టబుద్ధికి బని లేదు దృష్ట మనుచు

నీవు పలికిన నది తీటిపోవుచిదప

మనకుఁ గలకాల మెల్లను మనుట గలుగు.

524

వ. అనిన విని దుష్టబుద్ధికిఁ దజ్జనకుం డి ట్లనియె.

525

చ. చెడుతరవాయి నిట్టిపని చెప్పితి గాని ధనంబుకాంక్షకుఁ

గడపలలేదు హీనమతి గప్పినవానికి దుష్టబుద్ధి నా

నొడువఁగ నున్నని న్నిటు తనూభవుఁగాఁ గనునట్టిపాపపుం

జెడుఁ గగునాకు దుర్లభమె చెప్పెడునారకబాధ పుత్రకా.

వ. అని పలికి మఱియు నిట్లనుఁ బ్రాజ్ఞుం డుపాయంబు చింతించిన
పిదప నపాయంబునుం దలంపవలయుఁ దొల్లి బకమూర్ఖంబు
నకుం గలయపత్యంబుల నొక్కముంగి మ్రంగినచందం బగు
విను మని యి ట్లనియె.

527

మ. ఒకకాసారతటంబునందు నొరవై యున్నట్టివృక్షంబువై
బకయుగ్గంబు వసింప భార్య పురుషం బ్రార్థించి యోనాథ
య, ర్భకరాజిం దినిపోవఁ గ్రిందఁ గల సర్పం బెపుమై నింక న
చ్చిక నేతెంచుఁ బ్రసూతికాలమును వచ్చెం గార్య మెట్లుం
డునో.

528

వ. అనిన విని బకవిభుం డవ్వహీరుహంబు డిగ్గి కొలనితీరంబున
నిల్చి విచారించునమయంబున నయ్యెడకు నొక్కకుశీరంబు
చనుదెంచి యిదియేమి దుఃఖాకులుండవై యున్నవాడ వనిన
నబ్బకం బి ట్లనియె.

529

ఉ. నాకులకాంత గర్భమయి నందనులం గనునంతలోన ద
ర్వీకర మేగుదెంచి తిని వేగమ పోయెడు నెల్లి నేటిలో
నాకలకంఠి వెండియును నర్భకులం గనువేళ గాన నే
నాకులతం దలంకెద మదాత్మకు నేమియుఁ దోపకుండగన్.

వ అనినం గర్హటంబు నీకుం దగినయుపాయంబు చెప్పెద విను
మని యిట్లనియె. 531

తే. నకులవివరంబునందుండి నాగవిభుని
యునికీదాఁకను మీనంబు నొకటినొకటి
వైచుకొనిపోవ నాముంగి వకుసఁ దినుచుఁ
బాముఁ జంపును దీని కుపాయమిదియె. 532

వ. అని కుశీరంబు చెప్పినఁ గొక్కెర యవ్విధం బాచరింప నకులం
బచ్చత్స్వంబులఁ దినుచుం జనిచని కృష్ణసర్పంబును ఖండించి
వృక్షంబెక్కి బకదంపతుల యవత్స్వంబులను భక్షించెం
గావున. 533

క. తనబ్రతుకుకొఱకు నొరునిం
గనికర మొక్కింత లేక కారించినయ
మనుజుఁడు గనఁ డున్నతెశో
భనముల నెన్నఁడు మూర్ఖబకముంబోలెన్. 534

వ. అని యిట్లు చెప్పినతండ్రిపలుకులు గైకొనక దుష్టబుద్ధి లోభా
క్రాంతుఁడై బలాత్కారంబున నతని నొప్పించుకొనిపోయి
నిశామధ్యంబున దత్తరుకొటరంబున నునిచి ప్రభాతనమ
యంబున. 535

శీ. ఆదుష్టబుద్ధి ధర్మాధికారులఁ బిల్చి
కులముపెద్దలఁ గూర్చుకొని కడంగి
ధర్మబుద్ధియుఁ దోన తడయక చనుదేర
నావృక్షమునకు సాష్టాంగ మెరఁగి
సత్యంబ పలుకు వృక్షమ సాక్షి వీవన్నఁ
బూని వనస్పతిలోననుండి

ధర్మబుద్ధి మొరంగి ధనముఁ గైకొనెఁ గాని

పుచ్చుకోఁ డీదుష్టబుద్ధి యన్న

తే. వాగ్విలాసంబు వినఁబడ్డ వార లెల్ల
నద్భుతం బంది కనుఁగొనునంతలోన
మ్రాను పలికినచోటు దా మది నెఱింగి
పాటిమాలి యసత్యంబు పలికె ననుచు.

536

వ. ఆధర్మబుద్ధి యంతరంగంబునఁ గోపాద్వీపితుం డై.

537

తే. కుజము వేస నెక్కి యామిఁదికొమ్మలరసి
తొలఁగ వీక్షింపునపు డొకతొఱ్ఱఁ గాంచి
యింగలంబును బూరియు నెసఁగఁ దెచ్చి
కోటరంబున వైచి యచ్చోటుదొలఁగ.

538

క. అనలజ్వాలాజాలము

తనదేహము చుట్టుముట్టఁ దల్లడపడుచుకొ

మునుకొని మొఱ్ఱలు వెట్టుచు

జనములపై దుష్టబుద్ధిజనకుం డుఱికెన్.

539

ఆ. పడిననెట్టిఁ జూచి వైఁబడి ధర్మాధి

కారు లెల్ల బ్రమసి కదిసి యడుగ

సుతుఁడు దుష్టబుద్ధి సుండు న న్నిటువంటి

యుడుకు చేసె ననుచు నుసుటువిడిచె.

540

వ. విడిచినం జూచి ధర్మాధికారు లత్రైఱం గంతయు మహీకాంతు
నకుం జెప్పిన నతండు దుష్టబుద్ధి గొఱతవేయం బంచి వాని
సర్వస్వంబునుం జూఱఁగొనియె ననిచెప్పి కరటకుండు మఱియు
నిట్లనియె.

541

సీ. సమధుర వాహినీసంపూర్ణ జలములు

వడి లవణాభిలో నడఁగుదాఱఁ

- బ్రకటితన్నే హాసంబంధబంధుత్వంబు
 లంగనానిర్భేద మయినదాడ
 నత్యంతకాంతరహాస్యవాక్యంబుల
 వివరించి కొండీడు విన్నదాడఁ
 గలితపారంపర్యకులసమ్మృద్ధి దలంక
 నిలఁ గుచ్చుత్త్రుం డుదయించుదాడ
 తే. నిలుచునేగాని యటమీఁద నిలువ కునికి
 దప్ప దందురు నయశాస్త్రధర్త విమలు
 నీవు కులహాని యగునట్టినిచగతికిఁ
 దగినడనడి గన భయం బగుచు నుండు. 542
- ఆ. కడఁగి పిశునవృత్తిఁ బెడఁబాయ కుండిన
 వాని పదలకున్న వాఁడుఁ జెడును
 నురగశాబకంబుఁ జిరకాల మొగిఁ బెంప
 మెఱసి యొక్కవేళఁ గలువకున్నె. 543
- తే. ఎఱుకగలవానిపొందైన నెందు నమరు
 నతఁడు కపటాత్ముడయ్యె నేనదియుఁ గాదు
 మూర్ఖుతోఁ గూడి మెలఁగెడుమూర్ఖుశత్రుని
 సఖ్య మెన్నఁడుఁ గొఱగాదు సజ్జనులకు. 544
- వ. కావున నీవు స్వామికి నిట్టిదురవస్థ యుత్పాదించి తింక నన్యులు.
 నీకు దృఢకణాయమానం బగుట నిశ్చయంబు విను మని యి.
 ట్లనియె. 545
- ఉ. వేయితులాలలోహమును వేడుకతోఁ దినె మాషకంబు ల
 త్యాయతశక్తి నంచు వ్యవహారి యొకం డన నొక్కరుండు పి.
 న్నాయన నొక్కగృధ్రము రయంబున నెత్తుకపోయె నంచు ము
 న్నోయి విచిత్ర మైనకథ యొక్కటి వింటిమి నీవు వింటివే.

వ. అనిన సక్కథ వినవలయు నాకుం జెప్పు మనినఁ గరటకుం
డిట్లనియె. 547

చ. లలి నొకపట్టణంబునఁ గలం డొకవైశ్యుడు లేమిచేత ని
మ్ముల వ్యవహారికంబునకుఁ బోవుచు లోహతులాసహస్ర మి
ట్టలముగ నొక్క చుట్టముకడం బచిలంబుగఁ బెట్టి సమృదం
బొలయఁగ నాత్మమందిరమునొద్దకుఁ గ్రమ్మఱవచ్చి యత్తఱిన్.

వ. లోహం బిడినవై శ్యునికడకుం జని యతం డిట్లనియె. 549

క. ఇన్ని దినంబులుఁ బోయితె
నన్నా పరదేశమునకు నచ్చట నాకుం
జిన్నముఁ జిదరయుఁ బుట్టక
మిన్నక రావలసె మగిడి మీ రున్నెడకున్. 550

క. మీయింట దాఁచఁబెట్టిన
నాయును మిపు డొసఁగవలయు నని పలికిన వాఁ
డీయక మూషకములు తిని
పోయె ననుచు ద్రవ్యలోభమున నన నతఁడున్. 551

క. ఈలాగున నాసోష్టిఁ
జాలక కేరడము లాడుచనవరి నెట్టుక
దూలించి మోసపుచ్చక
యేలా నాసోష్టు వచ్చు నింతట ననుచున్. 552

ఉ. ఆయెడ లోహహస్త యగునాతనిసూనుడు వచ్చె నాడఁ
గాఁ, బోయి జలంబు లాడుటకుఁ బోదము రమ్మని వానిఁ
గొంచు నాత్మాయతనంబు చేరువగృహంబున బాలుని
దాఁచి యుండఁగాఁ, బాయనిదుఃఖభారమున బాలునితం
డ్రయు వాని రోయుచున్. 553

- తే. పురవరంబున నింటింట నరసియరసి
యడుగఁగా లోహ మిచ్చినయతఁడె కొడుకు
నంత గొనిపోయె నని చెప్ప నతఁడు వించు
శీఘ్రగతితోడఁజను దెంచి నెట్టితోడ. 554
- క. పాపని నదికిం దోడుక
వే పోయితి వాఁడు రాఁడు వెండియు సతి దా
వాపోవఁ దొడఁగెఁ జెప్పవు
పాపం బని తలఁచి దుఃఖపడ వింతైనన్. 555
- వ. అనిన నతం డిట్లనియె. 556
- క. ఇద్దఱుమును నేటికిఁ జని
ప్రాద్దునఁ దీర్థంబులాడి బోరన రాఁగా
గ్రద్దెత్తుక చనె నీసుతు
బద్ధరవలె నుండు ననుచుఁ బలుకఁగ వెఱతున్. 557
- వ. అనిన నతండు దూక్షేక్షుణుండై యతిత్వరితగతిం బఱచి రాజ
ద్వారంబున నాక్రోశింప నమ్మపీశ్వరుండు ధర్తాధికారులం
బిలువం బంచి విచారింపుం డన వారును నవ్వైశ్యునిఁ దన్ని
మిత్తం బడిగిన నతం డిట్లనియె. 558
- ఆ నెట్టి దొంగ యొకఁడు శీఘ్రమ నాపట్టిఁ
బట్టి చంపి పక్షి పట్టుకొనుచు
బాటిపోయె ననియె భావింపరయ్య యీ
యాగడంబు భరామియందుఁ గలదె. 559
- వ. అనిన విని ధర్తాధికారు లీకార్యం బతర్కితం బిది విచారింపం
దగు నని ప్రతివాది వైశ్యునిం బిలువం బంచి యవ్వధం
బడిగిన నతం డిట్లనియె. 560

క. వేయితులాలం గలిగిన

యాయిన మితనింట నిడిన నది యెలుకలచేఁ

బోయె ననె జిన్న పాపని

నాయతగతి గ్రద్దకొనుచు నరుగుట యరుదే.

561

చ. అని పలుకంగ నాసభికు లప్పు డెఱింగి యితండు సెట్టి నీ

యిను మొసఁగుం గుమారకుని నిమ్మని వారలు చక్కఁబెట్టిన్

మనమున సమ్మతించి మఱుమా టన కాసభ వారు తీర్చి చె

ప్పినగతి నట్ల చేసి రని వెం పెసఁగన్ గథ చెప్పి యిట్లనున్.

క. మతిమంతుఁ డైనవానికి

హితముగ నొకమాట చెప్ప నెఱింగి చరించున్

ధృతి దఱుంగ నీవు నేలా

ప్రతిమగతిం జేష్ట దక్కి బ్రమసితి గంఠే.

563

వ. కావున నీకు నేకార్యంబును నుపదేశింపం బనిలేదు నిన్నుఁ

గూడుట యనుచితంబు.

564

తే. సుజనదుర్జనసంగతిఁ బ్రజలు నడవ

గుణములును దుర్గుణంబులుఁ గూడి పరఁగు

వరుస బహుదేశసంచార వాయువులకు

గంధదుర్గంధములు వచ్చి కలిసినట్లు.

565

క. మతిమంతులు దమకార్య

స్థితు లొనరింపంగఁ జింత నేయుదు రభ్యా

గతజల మానెడుమనుజుం

డతితృష్ణాభరముఁ దొరయ నరయనిభంగిన్.

566

వ. అని యిట్లు కరటకుండు పలుక దమనకుండిట్లనియె మనస్వామి

సంజీవకునింజంపినలెఱుం గెఱుంగవలయుఁ బోద మని

యయ్యిరువురు గదియం జనునప్పుడు పింగళకుం డటమున్న
సంజీవకుం దెగటార్చి పశ్చాత్తాపంబునం బొరలుచుండి
యప్పుడు దమనకుం జూచి చూచితే యని పలికి యిట్లనియె.

శా. పాలింపం దగువానిఁగాఁ దలంచి తాఁ బాలించి రాజార్హసు
శ్రీలం బ్రోదిగఁ జేసి పెంచుటయ థాత్రీపాలధర్మంబు గా
కేలా యిట్లు విచారదూరమతి నై యే ద్రుంచితిన్ వానిదు.
శ్రీలంబై విషవృక్ష మైన నిడి తా ఛేదించునే యెవ్వఁడున్.

వ. అదియునుంగాక.

569

చ. అపగూణి యైనఁ గాక సుగుణాత్మకుఁ డైనభటోత్తము న్నహీ
ధవుఁడు పరిత్యజింప మఱి తక్కినవారు తొలంగిపోదు ర
య్యవినయవృత్తి భూపతికి హానియు థాత్రికి నాకులంబు నై
భువి నపకీర్తి పుట్టుఁ దలపోసి తలంకెద నేమిసేయుదున్. 570

వ. అనిన విని దమనకుండు దేవా వైరిసంహరణానంతరంబున
నిట్లు సుతాపింపం బనిలేదు విను మని యిట్లనియె. 571

ఉ. సమృద మొప్ప వైరిజనసంహరణం బొనరించెనేని శో
కమును బొంద నేల ఘనగర్వమునన్ బ్రతికూలవృత్తిగాఁ
దమ్ములుభృత్యులున్ హితవితానముఁబుత్త్రులుఁగూడకుండినన్
గ్రమ్మట నాజ్ఞ చేయఁదగుఁ గాదె నృపాలుర కివ్వసుంధరన్.

సీ. సార్వకాలికకృపాసంపూర్ణమతి యైన
మానవేశ్వరునకుఁ గానిగుణము
కుటిలవిచారసంఘటితమి త్త్రుం డైన
వాని భావించినఁ గానిగుణము
సమధికప్రియమున సర్వభక్షకుఁ డైన
భూనిలింపున కది కానిగుణము

ప్రాణేశసంతతప్రతికూల యగునేని

మానినీమణి కది కానిగుణము

తే. తివిరి సచివుండు రాజ్యంబుఁ దీర్చునపుడు

కడుఁ బ్రమత్తత పొందుట కానిగుణము

చెనసి భృత్యుండు నృపుపంపు నేయ కుండు

క్రమము గలిగిన నదియును గానిగుణము.

573

చ. అరయ మనుష్యమాత్రులకు నంటినకొంచెపుబుద్ధి ధారణీ

శ్వరుండు ధరిత్రి యేలు టది వర్ణన కెక్కునె శత్రుభీకర

స్ఫురదురు కార్యఖడ్గముల భూతల మంతయు నాక్రమించి ను

స్థిరఘనకీర్తిసంపదలఁ జెన్ను వహించినఁ గాక మేదినిన్.

574

చ. అని మఱియును.

575

సీ. సత్యంబు దప్పక జరపు నొక్కొకచోట

నన్యతంబు లొకచోట నడరఁ జేయు

సరసంపుఁ బ్రియములు సలుపు నొక్కొకచోటఁ

బరుషంబులొకచోటఁ బల్కఁ జేయుఁ

బరమ కారుణ్యస్వభావ యశా నొకచోట

నొకచోట హింసకు నుత్సహించు

నర్థార్జనాతిసమర్థ యశా నొకచోట

నుచితదానాఢ్య యశా నొక్కొకచోట

నిత్యవ్యయంబులు నెఱపు నొక్కొకచోట

నొడఁగూర్చు బహుధన మొక్కొకచోట

తే. నమర నృపనీతి పెక్కురూపములు గలిగి

చతురవారాంగనయుఁబోలె జగతి మెఱయు

నిట్టినయమార్గములు నీవు నెఱిగి నడువు

ఘనతరై శ్వర్యసంసిద్ధి గలుగు నీకు.

576

వ. అని యిట్లు దమనకుండు పలికినఁ గలంక దేతినచిత్తంబునం
బ్రియం బంది నిజభృత్యామాత్యవర్గంబులం గూడుకొని
పూర్వప్రకారంబునం బూజ్యసామ్రాజ్యంబు నేయుచుండె
నని విష్ణుశర్త్త సృపకుమారులకుం జెప్పిన మిత్త భేదంబు విని
యట మీఁద సుహృత్సాభంబు తెఱిం గొంగు మనుటయు.

శా. భామానూతనపుష్పబాణ కరుణాపారీణ విద్వజ్జన
స్తోమారామవసంత వైరిజనతాశుండాలహర్యక్ష ది
క్షీమాలంఘనసాంద్రక్షీర్తిలతి కాక్షీర్ణప్రభావోదయా
నామోచ్చరణభుక్తిముక్తిఫలదా నమ్రైకరక్షామణి. 578

తరల. చిరయశోధన శిష్టబోధన చింతితోద్యమసాధనా
సరసభూషణ సాధుపోషణ శత్రులోకవిభీషణా
పరమపావన ప్రాజ్ఞ సేవన పద్మ నేత్ర విభావనా
స్తరవిరాజిత సత్యయోజిత సర్వలోకసుపూజితా. 579

మాలినీ. సరసగుణవిశాలా చారుధర్తానుకూలా
వరవితరణకర్తా వర్ణితానందపూర్ణా
పరుషజనవిదూరా భామినీచిత్తచోరా
గిరిధరవరసేవా కీర్తనీయప్రభావా. 580

గద్య. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర, బ్రహ్మనామాత్యపుత్ర,
సుకవిజనవిధేయ, నారాయణనామధేయ ప్రణీతంబైన పంచ
తంత్రం బనుమహాకావ్యంబునందు మిత్త భేదం బనునది
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.
పంచతంత్రము

సు హృల్లాభము.

రమణీమణిహారవి

హారాంకితబాహుమధ్య యానతవైరి

త్వారమణభరణకరుణా

పారంగత తమ్రవిభునిబసవకుమారా.

1

వ. అవధరింపు మక్కుమారులు సుహృల్లాభం బనియెడుద్వితీయ

తంత్రం బెఱిగింపుమనిన విష్ణుశర్మ యిట్లనియె.

2

తే. సాధనంబులు నర్థసంచయము లేక

బుద్ధిమంతులు తమలోనఁ బొందు చేసి

వలయుకార్యంబు లొనరింపఁడలఁతు రెందుఁ

గాక కచ్చపఁ, మృగ, మూషికములరీతి.

3

వ. అది యెట్లంటేని.

4

సీ. మహికి నలంకారమండనం బై యొప్పు

మహిలాపురప్రాంతగహనభూమిఁ

బొలుపొందుశాల్మలీభూజంబు పై లఘు

పతనుఁ డకొవాయసపతి వసించు

నమ్రహిజముక్తింది కంతట లుబ్ధకుఁ

డరుగుచెంచినఁ గాక మాత్మఁ దలఁకి

దండధరప్రతిముండు వీఁడిచటికి

నేమికారణమున నేగుదెంచె

తే. నుండఁ గొఱగాదు దుర్జనుఁ డున్నచోట

నట్టు గాకయు నాకింటి కరుగవలయు

నిచటఁ బ్రొద్దయ్యె నిలువంగ నేల యనుచుఁ

జూచుచుండంగ నాచెట్టుచుట్టుదిరుగ.

5

క. వలవైచి క్రింద థాన్యం

బలికి నిగూఢంబుగాఁగ నవ్వలిపాదలోఁ

దల దూఱిచి దృఢదృష్టిం

దొలగక కనుఁగొనుచు నుండ దూరమునందున్.

6

క. కనుఁగొని చిత్రగ్రీవుం

డనఁ బరఁగు కపోతభర్త యాథాన్యములం

దిన మనసు పెట్టి తనబల

మును దానును వ్రాలి జాలమునఁ దగులుటయున్.

7

వ. ఇట్లు కాలపాశబద్ధుండునుంబోలెఁ చిత్రగ్రీవుండు సపరివారం

బుగా నవ్వలం దగులువడినం జూచి ప్రహర్షోత్కర్షంబునం

బొదలి లుబ్ధకుండు కదియం జనునంతకుమున్న చిత్రగ్రీవుం

డనుచరవర్ణంబున కిట్లనియె.

8

సీ. ఉదరాగ్ని బాధల నొడ లెఱుంగమిఁజేసి

తడఁబడఁ బడితి మిందఱము వలను

మనకు నాపద దీర్ప మఱి యెవ్వ రున్నారు

వెలయ నేఁ జెప్పెడు వెరవు వినుడు

పురుడించి మన మొక్క మోఁపున వలయెత్తి

గగనభాగమునకు నెగసి చనిన

నిప్పు డీయొప్పమి దప్పు నవ్వలఁ బోవ
వల పాయుటకు నొండువలను గలుగు

ఆ. ననిన నట్లకాక యనుచుఁ గపోతంబు
లద్భుతంబుగాఁగ నాకసమున
కడరి వలను గొనుచు నరిగెఁ గ్రవ్యాదుండు
దుఃఖితుండు విస్తితుండు నగుచు. 9

వ. తనలో నిట్లని విచారించె. 10

చ. వలఁబడి చిక్కుటొండె వల వ్రచ్చుకపోవుటయొండెఁ గాక ప
తులు వల గొంచు భారమునకుం దలఁ కొండక యంబరంబునన్
గలఁగక పాటు టిట్లు వెనుకం గనుఁగొన్నది లేదు చిత్రమీ
పులుఁగులు నేల వ్రాలఁ గని పోయి హరించెద నంచుఁ జూడఁ
గన్. 11

వ. ఆసమయంబున శాల్తలీవృక్షగతం బగువాయసం బధికతుత్పి
పాసాపరవశంబై యుండియు నయ్యాశ్చర్యంబు చూచు
వేడుక నాకపోతంబుల వెనుకం బఱచుచుండ లుబ్ధకుండునుం
గపోతంబులచెంత భూతలగతుండై యతిత్వరితగమనంబునం
బఱచి యవియు దృష్టిగోచరంబులు గాక దూరం బరిగిన
నిట్టూర్పు నిగిడించుచు నిజనివాసంబునకుం జనియె నట చని
చని చిత్రగ్రీవుం డనుచరవర్గంబున కిట్లనియె. 12

క. నాచెలికాఁడు హిరణ్యకుఁ
డీచేరువ నుండు నెపుడు నిటఁ దా మనపైఁ
దోచినదుర్దశ మాన్పున్
జూచు నతఁడు నన్నుఁ దెలియఁ జూచినమాత్రన్. 13

వ. అనఁ గపాతంబు లట్లకాక యని హిరణ్యకుం డనుమూషి
కంబుబిలంబు గదియ డిగినఁ జిత్తగ్రీవుండు తనవదనంబు
బిలద్వారంబునం జొనిపి హిరణ్యకా నేను నీసఖుండఁ జిత్త
గ్రీవుండ న న్నెటుంగవలయు ననినఁ దద్వచనంబు లాకర్ణించి
సంభ్రమంబున బిలంబు వెడలి పరిగతుం డగుచెలికాని నత్యా
దరంబునఁ గౌఁగిలించుకొని దుఃఖితుం డై యిట్లనియె. 14

క. మిగుల వివేకివి నీకుం

దగ నెగ్గులు చేసెనే విధాత్మం డనినకా

నగుచును జిత్తగ్రీవుండు

తగునే యెఱిగియును నడుగఁ దత్వజ్ఞునిధి. 15

వ. ఎఱింగియు న న్న డిగితివి గాక విను మని యిట్లనియె. 16

ఉ. ఎచ్చట నేనిమిత్తమున నేపని యెవ్వనివంక నెప్పుడొ
నచ్చట నానిమిత్తమున నాపని యాతనివంక నెప్పుడొ
నచ్చుగ మర్త్యకోటికి శుభాశుభనిర్మితకర్మజాలముల్
దెచ్చి విధాత కాలముగతిం గదియించుఁ దలంక నేటికిన్. 17

వ. అనిన విని హిరణ్యకుండు విచారింపక పలికితిం గాని నీచెప్పి
నట్ల యగుం దప్పదని యిట్లనియె. 18

తే. నూటపదియోజనంబులపాటి నెగసి

యవనిఁ బతులు పొడగాంచు నామిషంబు

కాలసంప్రాప్త మైనచోఁ గానలేవు

పాశబంధంబు లేమి చెప్పంగవలయు. 19

క. గ్రహపీడ చంద్రసూర్యుల

కహిగజ విహిగముల కుగ్రమగు బంధనముల్

బహుమతికి దరిద్రత్వము

విహితంబుగఁ జేసినట్టివిధి నేమందున్. 20

చ. అరుదుగఁ జేరరానిగహనాబ్ధులఁ గ్రుమ్మరు నాఖగాండజో
 త్కరములుఁ జిక్కు బెన్వలలఁ గానవు దుర్నయసచ్చరిత్రవి
 స్ఫురణముఁ దెల్పి స్థానబలమున్ మఱి యెయ్యది యాఁ
 గదా క్రియా,పరుఁ డగుచున్ గ్రహించువిధి ప్రాణుల దవ్వు
 లఁగేలు సాచుచున్. 21

చ. బరులకుఁ గీడు నేయక పరోపకృతిం జరియించుసజ్జనుం
 బొరిఁ బొరిఁ బొందు నాపదలు భూరిసుఖం బగు దోషకారికా
 సరవి యెఱింగి చేయఁడు నిజంబుగఁ జూచి విధాత పూర్వజ
 న్నరచితపుణ్యపాపములమార్గనిరూఢతఁ గాని నెచ్చెలీ. 22.

వ. అని యిట్లు హిరణ్యకుండు పలికి తనమిత్రుం డగుచిత్రగ్రీవున్
 బంధనిర్దుక్తుజేయం దలంచి కదిసినం జూచి చిత్రగ్రీవుం
 డిట్లనియె. 23

క. పరిజనబంధచ్ఛేదము
 వెరవునఁ గావించి పిదప విడిపింపు ననున్
 పరివారము నరయనిన్మప
 వరునకు నెక్కడిది రాజ్యవైభవ మెందున్. 24

వ. అని యిట్లు పలికిన చిత్రగ్రీవువచనంబునకుఁ బ్రియం బంది
 హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 25

క. నీనిర్మలగుణసంపద
 నీనడవడి నీక యొప్పు నినుఁ గొనియాడం
 గా నాకు శక్య మగునే
 భూనుతగుణ నిన్నుఁ బోల్పు బురుషుఁడు గలఁడే. 26

తే. వ్రాలి భూలోక మంతయు నేలఁ జాలు
 నధికపుణ్యుండ వని కొనియాడి యతని

పరిజనంబుల నిర్బంధభార ముడిపి

పిదపఁ దత్సాన్నివిడిచి పంప్రీతితోడ.

27

ఆ. విందు పెట్టి యనుప వేడ్క నాతఁడు వోవ

నాహిరణ్యకుండు నరుగఁ జూచి

లలి నెఱింగి యపుడు లఘుపతనం డను

వాయసంబు గదిసి వాని కనియె.

28

తే. ఓహిరణ్యక సఖుని నిట్టూఱడించి

బంధ నిర్ముక్తునిగఁ జేసి పంపఁ జూచి

సౌఖ్యకర మైననీతోడిసఖ్యమునకుఁ

గాంక్ష చేసితి న న్నట్ల గారవింపు.

29

తే. శాల్మలీవుక్షగతుడనై సంచరింతుఁ

ప్రీతి లఘుపతనం డను పేరువాడఁ

గాకు లెల్లను నాభృత్యగణము గాఁగఁ

బనులు గొందును సామ్రాజ్యపదవి నొంది.

30

ప. అనిన హిరణ్యకుం డతనితోడ నీకును నాకును మైత్రి యెట్లు

గూడనేర్చు వినుమని యిట్లనియె.

31

తే. ఎవరి కెచ్చరికేభంగి నెట్లు పాసఁగు

నట్టివారికి మైత్రి దా నమరుఁ గాక

నాశరీరంబు నీకు నన్నంబు నీవు

భోక్తవటుగానఁ జెలిమికిఁ బొందు గాదు

32

ప. అనిన విని లఘుపతనం డిట్లనియె

33

క. నీదేహము నా కశనము,గా దోపుణ్యాత్త యిట్టికష్టుడనే యి

ష్టేదినిఁ జిత్తగ్రీవుని,నీదగుసఖ్యంబువోలె నెఱపుము నెమ్మిన్.

క. రోయక నిను భక్షించిన

నాయాఁకలి దీఱఁ జాలునా యనుమానం

- బీయెడ వల దిటు చేకొన
నాయము నన్నుం గపోతనాయకు భంగిన్. 35
- క. ఎందును దిర్వ్యగతువు
లందును దగు సమయనిశ్చయంబును హితముం
బొందుడుట దృష్టం బిది
వింద వయిన నినుఁ గపోతవిభునిం జూడన్. 36
- వ. అని లఘుపతనుండు మఱియు నిట్లనియె. 37
- ఉ. ఓర్వక దుర్జనుండు కఠినోక్తుల సజ్జనుఁ బల్కె నేని ని
ర్గుర్వుఁడు గాని యాతఁడు విచారము నొందఁ డొకింతయేని
తా, నొర్వశిఖిం గలంగనిమహాబ్ధిజలంబు తృణాగ్ని వై చినన్
దుర్వహాదుఃఖ భార మయి తోడనే తాపముఁ బొంద నేర్చునే.
- వ. అనిన హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 39
- ఆ. చపలమతివి నీవు చాల నమ్మినవారి
నెలమిఁ బ్రోచుశక్తి యెట్లు గలుగుఁ
జంచలుండు చెటుచు సకలకార్యంబులు
గాన నీకు నాకుఁ గాదు పొందు. 40
- వ. అనిన లఘుపతనుం డిట్లనియె 41
- ఉ. ఏ నటువంటివాడ నని యీవిరసోక్తులు పల్కె నేటికొ
మానుము లోనిశంక బహుమానపురస్కర మైనమిత్రుల
ధాన మవశ్యకార్యముగఁ దత్పరతం దగఁ జేయు నాయెడం
గాని గుణంబు లెన్న కు మొకానొకవేళను నోహిరణ్యకా.
- వ. అనిన నతం డిట్లనియె. 43
- తే. నీకు నాకును శాస్త్రవనియతధర్మ
మైననడవడి వర్తిల్లు నాత్మయందుఁ

గల్గెను ము లేనిమైత్రి దాఁ గలుగు పెట్టు
గానఁజెప్పుంగనదియు యుక్తంబుగాదు.

44

ఆ. బుద్ధిమంతుఁ డైనపురుషుండు దనశత్రు
హితుఁ డటంచు జేర నిచ్చి చెడును
దప్తజలముచేతఁ దడిసినయగ్ని దా
హీన మగుచు శమిత మైన కరణి.

45

వ. అని మఱియును.

46

క. విను శక్య మైనకార్యము
చనుఁ జేయ నశక్య మైనఁ జనునే చేయక
వననిధిపై శకటంబును
నొనరంగా మిట్ట నేల నోడయుఁ జను నే.

47

చ. మిగుల హితుండు నావలన మేలును బొందె నితండు నాయెడం
దెగఁ డని ధూర్తు నమ్మి చెడుఁ దెల్లమి సజ్జనశబ్దమాత్రమే
నెగడును గాని యిప్పు డవనికొ సుజనుం డనువానిఁ గాన ని
మ్ముగ ధనలేశమాత్రమున మోహనిబద్ధము లోక మంతయున్.

ఉ. చాలఁగనిష్ఠుఁడంచు ననుశౌర్య మహోద్యమకార్యజాలముల్
మేలుగఁ జేయు నంచును సమీపము పాయక యుండు నట్టిదు
శ్శీలుని వర్తనం బెఱిఁగి చేరఁగ నిచ్చినఁ జేటు వచ్చు మ
ర్త్యాలికి నంకమధ్యభుజగాంకితసుప్తునిఁ బోల్ప బిట్టుగన్.

49

క. సనిదానంబున శత్రుఁడు
ననుకూలత లేనినిజకులాంగనమనువుకొ
వినయంబు లేని మనుజుల
మనుగడ యాసన్న కాలమరణము లెందున్.

50

క. కర్కశరిపునెడఁ దొలఁగక
మార్కొనఁ దగు సంధి జేసి మఱి కదిసినచోఁ
దార్కొను నతనికి మృత్యువు
కర్కటి గర్భంబుచేతఁ గ్రాఁగినభంగిన్. 51

క. ఏదోషంబులు నతనికి
నాదిం జేయుటయ కల్గ దని క్రూరాత్మం
గాదు గదియంగఁ బలుకఁ బ్ర
మాదము మతిమంతు లై నమనుజుల కెల్లన్. 52

వ. అని యిట్లు హిరణ్యకుండు పలికిన లఘుపతనం డిట్లనియె. 53

క. నీనీతివాక్యపద్ధతు
లే నన్నియు వింటి నీకు నిష్ఠునిఁగా న
న్నీ నెఱిఁ గైకొన కుండిన
నే నశనము దొఱఁగి దేహ మిచ్చుట విడుతున్. 54

వ. అని మఱియును. 55

చ. కరఁగిన నెల్లలోహములు గ్రక్కునఁ గూడు నిమిత్తమాత్రమై
జరగుటఁజేసి పక్షిమృగసంతతి గూడు భయంబు లోభము
బరఁగుటఁజేసి మూర్ఖు సులభంబుగఁ గూడు గుణాఘ్న లై న స
త్పురుషులుచూచినంతట నె పొం దొనరింతురు పోహిరణ్యకా.

తే. మంటికడవఁబోలె మహిదుర్జనన్నేహ
మధికశీఘ్రముననె హత్తు విరియుఁ
గనకకలశభాతి గలసజ్జనన్నేహ
మొదవుఁ బగులఁ బడక పదిల మగును. 56

వ. అని యిట్లు లఘుపతనండు పలికిన హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 57

క. నే నీకు నెంతచెప్పినఁ

గానిమ్మన కెల్లభంగి గావలె ననుచుం

టూనితి నాయెడ మైత్రికి

నేనుం దగ నియ్యకొంటి నెంతయు వేడ్కన్.

59

మ. ఉపకారం బొకవంక జేయుటయుఁ దా నూహింప సన్నెత్తియే
యపకారం బొకవంక జేయుటయుఁ దా నబ్బంగి శత్రుత్వమే
నెస మొక్కింతయు లేనివర్తనము లున్నేషింప మేల్గిళ్ల న
చ్చపువాత్సల్యము ద్వేషముం గలుగుటల్ సాహర్దశత్రుత్వ
ముల్.

60

వ. అనుచు నివ్విధంబుననన్యోన్యసంభాషణంబులనత్యంతస్నేహం
బులు నిగుడ నఖమాంసంబులుం బోలి దుర్భేద్యంబు లగు
నంతఃకరణంబులం గలిసి కూడి మెలంగు నంత హిరణ్యకుండు
తనగృహంబున స్వేచ్ఛావిహారం బొసంగి లఘుపతను వీడ్కొ
ల్పిననతండునుం దనమందిరంబునకుం జని యప్పటప్పటికి మహా
గహనంబునకుం బోయి సింహశరభశార్దూలాదులచేతంజచ్చి
నమృగంబులమాంసంబులు దెచ్చిహిరణ్యకునకుఁ బెట్టి తాను
నుపయోగించుచున్నఁ గొంతకాలంబునకు నొక్కనాఁడు హిర
ణ్యకుంజాచి లఘుపతనుం డిట్లనియె.

61

ఉ. ఉండితి నీకడక విడువ నోపక యివ్విషినంబులోన నేఁ
డొండొకకాన కేగవలయున్ ననుం బంపుము చక్రవాకకా
రండవరాజహంస బకరాజవిహార విరాజమాన మై
యుండు సరోవరం బచట నుండును నాచెలికాఁడు నిచ్చలున్.

ఉ. ఆతఁడు మిత్రమందరసమాఖ్యమునం బొగ డొందుకప్పుడం
బీతటి నేను బోవఁ బ్రియ మేర్పడ వేగమె తెచ్చి పెట్టు నా

నాతనువర్ణమీనముల నాదుశరీరము వృద్ధి బొందు ప్రే
మాతిశయంబు గానబడునట్లుగఁ బాయఁగ రానిచుట్టమై.

వ. అనిన విని హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 64

తే. నిన్నుఁ బాసి నిలువ నేర నీతోడన
వత్తుఁ గొంచుఁ బొమ్ము వాయసేంద్ర
ప్రాప్త మైనదుఃఖభరము దేశాంతర
గమనుఁ డైనఁ గాని క్రొంగ దెందు. 65

వ. అని పలుక లఘుపతనుం డదరిపడి నాతోడ నిన్నిదినంబు
లెన్నఁడుం జెప్పవు దుఃఖప్రాప్తి యగుటకుఁ గతం బేమి యని
యడిగిన హిరణ్యకుండు నాతెఱుంగంతయు నచ్చటఁ దేటపడ
వివరింపం దెలియుదువు గాని నన్నుఁదోడ్కొని పొమ్మనిన
నతం డట్ల కాక యని చంచూపుటంబునం గబళించి గగన
భాగంబున సమ్మూషికంబుఁ గొని చని వాయసంబు దాను
మున్నగుగ నుద్యోగించిన సరోవరతీరంబునఁబెట్టి నిలిచినసమ
యంబున. 66

ఉ. ఎన్నఁడు రానిచుట్ట మిదె యిచ్చటికిం జనుదెంచె భాగ్యసం
పన్నుడనైతి నంచు జలమధ్యము వెల్వడి యర్హ సత్క్రియల్
గ్రన్నన నాచరించి చెలికానిఁ గనుంగొని కూర్చునాథుఁ డో
యన్నమహాత్మ మూషికము నారసి యెచ్చటనుండి తెచ్చితో.

వ. అనిన మిత్రమందరునకు లఘుపతనుం డిట్లనియె. 68

చ. ఇతఁడు హిరణ్యకుం డనఁగ నిమ్మహి మూషికభర్త నాకు సం
తతమును నెయ్యుండై తిరుగు దైవకృతంబునఁ దీవ్రదుర్దశకా
థృతి చెడి నిల్వలేక చనుదెంచెను నీపాడ గాన నీతనికా
జతురభవద్వచోవిభవసంపద శోకము మాన్పు నాకుఁగాన్.

తే. విను సహస్రముఖముల వేలు పొండె
దెలిసి నాలుగుముఖములదేవుఁ డొండె
సురగురుం డొండె నితనివిశుద్ధగుణము
లెన్న నోపుదు రున్నవా రెన్న లేదు. 70

తే. చెలిపి గలకాల మెల్లను జెటుప కునికి
క్రోధ మాప్రాద్దే శీఘ్రుంబె కూడి విడుట
యీగినిచ్చుంగుడునుబోలె నిచ్చి చనుట
యివిమహాత్ములగుణములై యెన్నబడును. 71

వ. అని మఱియుఁ జీత్రగ్రీవోపాఖ్యానంబు మొదలుకొని
హిరణ్యకునిగుణకథనంబు లమృహాత్మునికిం దేటపడం జెప్పి
నాకంటె నీ వితని నీకు నిష్టసఖునింగాఁ బరిగ్రహింపు మని
యతనికి నప్పగించి నాశ్చర్యచిత్తుండై మిత్రమందరుండు హిర
ణ్యకున కిట్లనియె. 72

తే. అనఘ యింతదూర మనక నిర్జన మైన
వనముఁజొచ్చినన్న గనుటకిచట
నేమికార్య మనిన నెఱిగింతు విను మని
యతఁడు చెప్పఁ దొడఁగె నతనితోడ. 73

సీ. ఒకయూరిలోపల నొర వైన మత మొప్పు
నందుఁ జూడకర్ణుఁ డనఁగఁ బరఁగు
సన్నాహిని బ్రాహ్మణసదనంబులకుఁ జని
యైత్తినభిక్షతో నేఁగు దెంచి
మతములోనికిఁ దెచ్చి మానుగా భుజియించి
శేషాన్న మొకపాత్రఁ జిందకుండ
నచ్చోట నిడి నిర్జన నందిన నాతని
ప్రియసఖుం డగుబృహస్పిగుఁడు వచ్చి

తే. నిద్ర దెలిసి యతని నెఱయ నే వినుచుండఁ
బుణ్యకథలచేతఁ బ్రొద్దు గడప
వినుచు నతఁడు నన్ను వెఱపించుకొఱకు నై
గిలుక లున్న వెదురు కేలఁ బట్టి.

74

తే. అప్పటప్పటి కాకోల చప్పుడించి
నన్ను దనభిక్షపాత్రయు నాటఁజూడఁ
గథలు చెప్పెడునాతఁడు గనలు నిగుడ
నేమి చెప్పితె నిందాఁక నేమి వింటి.

75

ప. ఏ కాగ్రచిత్తుండవు గామికిఁ గతంబేమి యనినఁ జూడఁకన్దుం
డాబ్రహ్మహస్థిగునకిట్లనియె నాచిత్తంబు నీవు చెప్పెడుకథల
మీఁద సావధానంబు గామి నిజంబు నీవు నక్కఱయెట్లొ
యెఱింగితి వదె యొక్క మూషికంబు నామతంబునవసయించి
నాభిక్షపాత్రంబునం గలయన్నం బొక్కింత గన్నుమూసిన
సమయంబుననంతయుఁ దిని పోవ నేనును నమ్మాషికాప
కారంబునకు నీమతంబు విడిచి పోవం గలవాఁడనై యున్న
వాఁడ ననిన బ్రహ్మహస్థిగుం డిట్లనియె నీమతంబున వసయించిన
మూషికం బొకటియొ బహుమూషకంబు లున్నవో యనినఁ
బెక్కులే వొక్కటియే యనిన నతం డొకమూషికం బీమ
తంబున వసయించుటకుఁ గారణంబు గలుగవలయు నెట్లం
టేని.

76

తే. శాండలీమాత యనునట్టిచంద్రవదన
సువ్వఁబప్పుకు సరి చేరుసువ్వ లడుగ
నెఱయ విప్రుండు కారణమెఱిగినట్లు
మూషికం బున్న కారణమును నెఱుంగు.

77

వ. అనిన నత్తైఱం గెఱింగింపు మనినఁ జూడాకర్ణనకు బృహ
స్థిగుం డిట్లనియె. 78

మ. విను మేనొక్కధరామరేంద్రగృహ మన్వేషించి భిక్షింపఁగాఁ
జని యున్నంతట నింటి బ్రాహ్మణుఁడు విష్ణుష్టంబుగా నింతితో
వనజాతాయతనేత్ర రేపటియమావాస్య న్నహీదేవభో
జనకాగ్ర్యంబున కేమి గూర్చితివి వాత్సల్యంబునం జెప్పుమా.

వ. అనిన బ్రాహ్మణి దనపురుషు నీక్షించి యిట్లనియె. 80

క. తన నేర్పుకొలఁదిఁ బురుషుం
డనువున ప్రవృత్తులు గూర్చి యవి దెచ్చినచో
వనితలు పాకక్రియలకు
నొసరింతురు నీవు దేక యున్న వె చెపుమా. 81

వ. అనిన నమ్మహీదేవుం డమ్మగువం గోషించి యిట్లనియె. 82

క. తగుసంచయంబు వలయుం
దగ దతిసంచయము నేయుతలఁ పెవ్వరికిఁ
మృగధూర్తం బతికాంక్షను
మగువా మును వింటిచేత మడియుట వినవే. 83

చ. అనుటయుఁ గాంత తత్కథ ప్రియంబునఁ జెప్పుఁ డనంగ
బ్రాహ్మణుం, డనియెఁ గిరాతుఁ డొక్కఁడు గృహంబుననుండి
ఫలోపజీవి యశా, టను వనభూమి కేఁగి యొక తావున నొక్క
మృగంబుఁ జంపి చేకొని చను దెంచుచోఁ గనియెఁ గోలము
నీలకుభృద్విశాలమున్. 84

వ. కనుంగొని యాత్మగతంబున. 85

క. ఇది నాకు దైవమిచ్చిన
యదియని తన మూఁపువేట నటువెట్టి శిత

ప్రదరంబు వొడిగి యేసిన

నది వాని వధించి తాను నవ్వలఁ ద్రెళ్లెన్.

86

క. అంత నొకనక్క యామిష

చింతం జరియించుచుండి చేరువ కని య

త్యంతముదంబునఁ బొంగుచు

నెంతయుభాగ్యమున నబ్బె నిది నా కనుచున్.

87

ఆ. దాఁటునూల వెట్టుదలఁకుదిక్కులుసూఁచుఁ

దోఁకనులుచుఁగదియఁవొడఁగుఁమోలఁగు

మోఁది చేర నరుగు మార్కొనుఁ దార్కొనుఁ

గాలు ద్రవ్వ నిసుము కలయఁ జల్లు.

88

వ. ఇవిద్ధంబున ననేక ప్రకారంబుల నాద ద్రుకనామధేయం బగు

మృగధూర్తంబు పెన్ని థానంబుఁ గన్న పేదయుంబోలె

నత్యంతసంతుష్టాంతరంగంబునఁ దనలో నిట్లని వితర్కించె.

89

తే. బోయనొకనాఁడు భక్షింతుభూరిమృగము

సూకరంబును రెన్నాళ్ల తుధకు విడుతుఁ

బట్టి యూరక యివి గంటి పెట్టనేల

నేటి కీనారి దగు వేయు నేటి కనుచు.

90

ఉ. గ్రక్కునఁ జేరి నక్క తమకంబునఁ జచ్చినబోయయొద్ద ము

న్నెక్కిడియున్న వింటిగుణ మిమ్ముగఁ దాఁ గొఱుకంగ దానికొ

మ్మక్కునఁ దాకి తీవ్రముగ నవ్వల వెల్లినఁ గూలె గావునక

మిక్కిలి లోభియై నతఁడు మీఁదటికార్యముఁ గాన నేర్చునే.

క. మిక్కిలిగఁ గూడఁబెట్టక

తక్కక ధనసంచయంబు తగుమాత్రముగాఁ

జొక్కముగఁ జేయ కుండిన

నక్కాంతకు బ్రతుకు గలదె యంబుజనేత్రా.

92

క. ఆనునతనిమాట కాసతి

వినయంబునఁ బలికె నేను వెట్టి నె కాలం

బునఁ దిలతందులముల దాఁ

చినదానం బులగ మేను జేసెద ననుచున్.

93

ఉ. ఆమరునాఁడు రేవకడ నాతిల లెల్లను దంచి ముంగిటన్

దామరసాక్షి యెండ నిడి తా గృహకృత్యము దీర్చుచున్న చో

నేమఱియున్న నయ్యెడకు నేపునఁ గుక్కుట మేగుదెంచి యు

ద్దామత నువ్వు లచ్చటఁ బదంబులఁ జల్లిన విప్రుఁ డిట్లునున్.

క. విను కామాంధకి యాతిల

లనయము గొఱగావు బ్రాహ్మణార్థముకొఱకున్

గొనిపోయి మార్చి తెమ్మని

పనిచినఁ జని పొరుగుటింట భాషించుతఱిన్.

95

తే. ఇంటిగృహమేధి యచటికి నేగుదెంచి

యేమిబేరము లాడెద వింతి యనిన

నువ్వుఁబప్పు నా కీచ్చి నే నువ్వు లీయ

మాటలాడెద ననిన నామాట కతఁడు.

96

క. చేనువ్వులకుం గడిగిన

యీనువ్వుల నిచ్చువార లెందును గలరే

మానిని దీనికిఁ గత మే

దేనిం గలుగంగవలయు నిమ్మగఁ దలఁచన్.

97

ప. అనుమాట లంతకమున్న భిక్షున్నంబునకుం బోయి నేను

వింటి నిమ్మాపికంబును గారణంబు లేక యొంటి నిచ్చట వసి

యింప నేర దని బృహస్పిగుండు చూడాకర్ణునకుం జెప్పిన

నతఁడు.

98

- క. తనభితౌన్న మశంకం
గని నిచ్చలు నొంటి సరిగి గర్వోద్రేకం
బున నొలసి మీఁ డెటుంగక
తనియెడియాకారణంబు తెలిసినవాఁ డై. 99
- తే. వాఁడికొయ్యను నాయున్న వలను గ్రొచ్చి
పెద్దకాలంబునను గూడఁబెట్టినట్టి
ప్రాదిధన మెల్లఁ గన్గొని పుచ్చుకొనియొ
గతినహృదయుఁడై యతఁడదిగాననేను. 100
- క. ధనహీనుఁ డైన నాకుం
దనుశక్తియుఁ బొరుషంబుఁ దఱగినకతనకొ
విను మాహారముమాత్రం
బును దొరకించుటకు వెరవు పుట్టక యున్నన్. 101
- వ. అయ్యతీశ్వరునిభితౌపాత్రం బెట్టకెలకుఁ గదల్చునన్నుం
గనుంగొని యదల్చు చూడాకర్ణం గాంచి. 102
- క. ఘనధన మంతయుఁ గైకొ
న్నను భితౌపాత్ర దివియ నడయాడుచు నే
నును నల్లనల్ల వెనుకకుఁ
జనఁ దొడఁగఁగ భిక్షుకుండు చతురత ననియెన్. 103
- క. ధనవంతుఁడె బలవంతుఁడు
ధనవంతుఁడె యోగ్యుఁ డరయఁ దా నధికం బ
య్యును ధనహీనత నెలు కిది
తనజాతిం గూడఁ బాపతాపముపేర్చిన్. 104
- వ. అని మఱియును. 105

ఉ. భూరిదరిద్రుఁడు మిగుల బుద్ధివిహీనుఁడు నైనమానవుఁ
జేరవు మంచికార్యములు చెప్పఁగ నేటికి వాని దైనసం
సారముఁ జెప్పఁ జూపఁగ నసార మగుఁ దలపోసి చూడ ని
స్సారపుఁడువేసవిని సన్నపువాహిను లింకుకై వడిన్. 106

క. కలవాఁడె చెలులు చుట్టలు
కలవాఁ డగు నతఁడు బుద్ధి గలవాఁడు నగుఁ
లలి నతఁడె లోకపూజ్యుఁడు
బలవంతుఁడు నతఁడె వంశపావనుఁ డెందున్. 107

క. పరదేశమే నిజదేశము
పరులే బాంధవులు ద్రవ్యపరిపాలునకుఁ
ధరణి నసాధ్యం బెయ్యది
పరమార్థము ధనము చూచె ప్రజలకు నెల్లన్. 108

క. కులసతి రోయును జుట్టం
బులు వాయుదు రొరులు కష్టపుంబలుకుల ని
మ్ముల నాడఁదొడఁగుచుందురు
కలియుగమున ద్రవ్యహీనుఁ గలకాలంబున్. 109

క. మృతినొందినజను నైనను
హితు లెల్లను డాయుదురు మహిష్ఠలిలోనఁ
మరిఁ దలఁచు జేదఁ జేరరు
బ్రతిమాలిన నైన సఖులు బంధులు నెపుడున్. 110

ఉ. చుట్టము లేని దేశమును సూనుఁడు లేని నికేతనంబునఁ
జెట్టతనంబు మూర్ఖజనచిత్తము శూన్యము లంతకంటె నే
పట్టున నెల్ల వారు గనుపట్టక హీనదశం జరించుచో
నెట్టన సర్వశూన్యుడని నిందితుఁ డయ్యె దరిద్రుఁ డెంతయున్.

చ. అమరు నిరాకు లేంద్రియము లన్నియు నప్రతిమానబుద్ధియున్
బ్రముదితవాక్యవద్ధతియుఁ బాయక తొల్లిటివే మనుష్యుఁడ
ర్థముఁబెడఁబాసెనేనియును దప్పుదు మున్నిటినామ మైనఁ జి
త్రము క్షణమాత్ర రూపు వికృతం బగువానికి ఘోరభంగియై.

వ. అది నిమిత్తంబుగా నే నచ్చట నుండ నొల్లక యొండొక్క
చోటికిం బోదుఁగా కేమి నే నొక్కని నడుగంజాల నెట్లనిన
నడిగెడువాఁడు జీవన్మృతుం డట్టివాని తెఱంగు వినుమని
యిట్లనియె. 113

చ. నడువఁగఁ వొట్టుపాటొదవు నాలుక యాడదు మాటలా
డఁగాఁ, దొడఁగిన నీరెలుంగు వడుఁ దొల్లిటిపాంకము డొంకి
దేహమున్, వడఁచు భయంబు గ్రమ్మి దురవస్థలఁ దల్లడమందు
వేడుచోఁ, జెడుగగు నర్థిక్ మరణచిహ్నము లన్నియుఁ
దోచు నారయన్. 114

తే. అర్థహీనుఁడై యుండెడునంతకంటె
వహ్నిలోపలఁ దగ మేను వైచుటొప్పు
యాచకుఁడు వేడ నీలేనియధమలోభి
జన్మ మేటికి వానిసంసార మేల.

115

నీ. వఱలుదారిద్ర్యంబువలన సిగ్గు జనించు
సిగ్గున సత్యంబు శిథిల మవును
సత్యహీనుఁడు తిరస్కారదూషితుఁడగుఁ
బరిభవయుక్తి నన్నరుఁడు బెగడు
బెగడినవాఁడు నెవ్వగలచే దురటిల్లు
నధికదుఃఖితుబుద్ధి యడఁగి పోవు
బుద్ధిహీనుండును బొడ వడంగును వేగ
పొడ వడంగినఁ గీర్తి యడఁగు థాత్రి

తే. నట్లు గావున నిర్ధనుం డైనవాఁడు
 బహువిధంబుల నీచెప్పబడినయట్టి
 యాపదల కెల్ల మూలమై యార్తి బొందు
 నెవ్విధంబున నతఁ డెన్న నీడు గాఁడు. 116

వ. అని మఱియు హిరణ్యకుండు. 117

చ. పరఁగ నసత్యవాక్యములు పల్కుటకంటెను మౌనవృత్తి మే
 లరుదుగ నన్యభామఁ గదియం జనుకంటె నప్రంసకత్వవి
 స్ఫురణము మేలుకొండియము పూనుటకంటెనుజావుమేలగున్
 బరధనకాంక్షకంటె సులభం బగుభిక్షమ మేలు చూడఁగన్.

చ. చెడు నభిమాన మార్మ్యనకు నేవకతంబున సాంద్రచంద్రిక
 జెడుఁ దమ మంతయున్ దెవులుచే జెడుఁ జక్కఁదనంబు
 పాపముల్, చెడు హరిశంభుకీర్తనముచే శతసౌమ్యగుణంబు
 లైననున్, జెడు నొరు వేడఁబోవుటకుఁ జేరినయధికి నెల్ల
 భంగులన్. 119

వ. కావున నొక్కరి నడిగినవారు పెట్టుట కష్టం బగుట నెవ్విధం
 బున బ్రతుక నేర్తు నెవ్విధంబున మృత్యుముఖద్వారంబు
 దొలంగుదుఁ జిరప్రవాసియుఁ బరాన్నభోజియుఁ బరగృహ
 వాసియు నయినమానవుండు బ్రతికియుఁ జచ్చినవానితో
 సమానుండు వాఁడు జీవితమై యుండుటకంటె మృత్యుం
 డగుటయే మే లని విచారించియును ధనాపేక్ష నయ్యతీ
 శ్వరుం గఱవనాగ్రహించికదిసినన న్నెఱింగి బృహస్పిగుండు
 కృతాంతదండంబువోనిప్రచండదండంబున నన్నుదండించిన
 సాభిలాషంబున సంతోషంబు లేనినన్ను నాత్మద్రోహి గా
 నెఱింగితి నెట్లంటేని. 120

తే. నిత్యసంతోషవంతుఁ డై నెగడువాని
కన్నిచోటుల సంపద లానియుండుఁ
జెప్పు లిడుకొన్న కాళ్ల కీఠీతిలంబు
తోలు గప్పినచందమై తోచునట్లు.

121

వ. అని మఱియును.

122.

శా. సంతోషామృతతృప్తి నూడినమదిక శాంతాత్మ లై నట్టిని
శ్చింతుల్ గాంతురు నిత్యసౌఖ్యమహిమల్ సిద్ధంబు సావేక్ష న
త్యంతక్షేత్రగతాగతభ్రమణదుర్వాప్తపారమోహాంకుర
స్వాంతుల్లానగ నేరరవ్విధము లేశంబుకొ వృథాయాసతన.

తే. ఆశ మిగులంగఁ గల్గినయన్న రునకుఁ
గదల నూతామడయు దవ్వు గాక యుండు
నిత్యసంతోషి యైనట్టినిర్మలునకు
ధనము చేపడ్డ నందు నాదరములేదు.

124

వ. అట్లు గావున నర్థవంతుండును వివేకియు నయ్యెనేనియుం
గాంచనరత్న సాంగత్యసామ్యంబు సంధిల్లు లోకదృష్టాంతం
బును వినంబడియుండు నెట్లంచేని.

125.

ఉత్సాహ, భూతదయకు మిగులఁ గల్గుపుణ్యముకొ బ్రభూతరో
గాతురంబు గాక దేహ మమరుకంటె సౌఖ్యముకొ
ప్రీతికపట మింత లేనిపేర్చికంటె స్నేహముకొ
భాతి నిర్ణయించుకంటెఁ బండితత్వ మున్న దే.

126.

వ. అది నిమిత్తంబు నాకుఁబుట్టినవిచారంబుకతంబున భవదంతి
కంబునకుం జను దెంచితి ననిన విని మిత్రమందరుం డిట్లనియె.

క. సురనరకిన్న రపన్నగ

గరుడాసురపక్షిపశుమృగంబులు లోనై

పరగిన లోకత్రయమును

బరువడి నాహారముఁ గొనుఁ బగలిటిలోనన్.

128

క. కావున నాహారార్థము

కావింపఁడు నింద్య మైనకార్యము ప్రాజ్ఞు

డీవును బరోపకార

ప్రావీణ్యముమైఁ బ్రయాసపడు తొప్పుఁ గదా.

129

ఉ. మానవుఁ డంత ధర్మవిధిమార్గ మెఱుంగఁగ లేనికేవల
జ్ఞానియేయేని లేదు ఫలసంపద నీతికిఁ బాసి యుద్యమ
శ్రీ నెఱయంగ లేనినరుఁ జెందినమంచిగుణంబు గల్గినన్
గానఁగ రాక పోవు మఱి కార్యము రాదు మనోవిహీనతన్.

తే. అచ్చుపడ నీతిశాస్త్రంబు వచ్చెనేనిఁ

బారి నిరుద్యోగి ఫలసిద్ధిఁ బొందలేడు

లెల్ల మంధుండు కరమున దీపముండె

నేని యచటిపదార్థంబుఁ గానలేడు.

131

వ. అని చెప్పి మఱియును.

132

సీ ఒకవేళ దాత యాచకవృత్తిమై నుండు

యాచకుం డొకవేళ నగును దాత

యొకవేళ శాస్త్రవనికరంబు భంజించు

నొకవేళ నిలువక యోచి పాటు

నొకవేళ సంపద నుప్పొంగుఁ బైపయి

నొకవేళ గడు లేమి నొంది యుండు

నొకవేళ బుత్తమిత్తకళత్రయుతుఁ డగు

నొకవేళ నొక్కఁడు నొదిగి యుండు

తే. హెచ్చుదగ్గులు తఱుచుగా నెల్లయెడల
నెవ్వరికి నైనఁ గలుగుచో నివ్విధమున
భాగ్యవంతుఁడు కొనసాగిబ్రతికి యుండు
థాత్రి నదిగాన భాగ్యప్రథాన మరయ.

వ. కావున దేశకాలంబులతెఱుం గెఱుంగునది.

134.

క. వనమునఁ బుట్టినశాకము

లనయము భక్షింపఁ దనకు నాకలి చెడదే

విను మును స్వోదరపాషణ

మున కెవ్వఁడు కష్టవృత్తి మొనసెం జెపుమా.

135.

వ. అని యిట్లు హిరణ్యకు నూఱడించి యిట్లనియె.

136.

సీ. అవివేకి శాస్త్రంబు లభ్యసించినయేని

నతఁడు మూఢుఁడు గాని ప్రతిభలేదు

చదివినశాస్త్రంబు సకలార్థము నెఱింగి

యవ్విధంబును దాను నాచరించి

యడిగినవారికి నర్థంబు దెలియంగ

వివరించునతఁడు వివేకి గాన

నివ్విధంబునకును దృష్టాంత మైనయ

ర్థంబు నొప్పంగ నుదాహరింతుఁ

తే. దెవులు గొన్నట్టివానికిఁ దివిరి మందు

చేసి నేవింప నొసంగక చేత నిడిన

మాన నేర్పునె రోగంబు మదిఁ దలంపఁ

జదువు పనిలేదు భాగ్యంబు చాలకున్న.

137

క. నెలవులు దప్పిన మిగులం

బలుచన నఖదంతకేశమానవులపనుల

తలపోసి బుద్ధిమంతులు

దొంగలుగరు తమతావు లెంతద్దశ నైనన్. 138

వ. అని పలికి మిత్రమందరుం డవ్విధం బల్పవిచారికార్యం
బాహ్యులతెఱంగు వినుమని యిట్లనియె. 139

చ. ఇరవుల రాయి డైన దగునిక్కలు చూచుచుఁ బోయిపోయి కే
సరులు గజంబులుకొ సుజనసంఘము నెమ్మది నుండుఁ జాల దు
స్తర మగుకాలము న్వెడలఁ జాలక పెంకిన యుండి డస్సియు
ర్వర మృగకాకకాపురుషవర్గము దుర్గతిపొందు నెంతయున్.

నీ. ధీరుండును వివేకదీపితుండును నైన

ప్రభునకుఁ బరదేశభయము లేదు

నిజభుజవిక్రమోన్నిద్రభద్రశ్రీల

నాత్మీయులును దాను ననుభవించు

నెట్లన్న విను సింహ మేప్రాద్ధు వసియించు

నడవిఁగా కొండొకయడవి నైన

నల్పజంతువునందు నాత్మీయపౌరుషో

ద్యుక్తికి సమకొని యుక్తి మెఱసి

తే. కులిశసన్నిభనఖముఖాంకుశవిభిన్న

మదభరాభీలకుంభికుంభప్రకీర్ణ

మాంసరక్తానుభవమోదమానసమునఁ

బొదలుచుండును నెంతో యొప్పిదము గాఁగ. 141

తే. అమర మండూకములు పల్వలమును బక్షు

లరసి కాసారమును జేర నరుగుకరణి

నధికధనములు సత్సహాయములుఁ దివిరి

ధరణి నుద్యోగిఁ బ్రాపించుఁ దమకుఁదామ. 142

చ. అవ్విధం బెట్టిదనిన. 143

చ. వఱపున మేను లెండఁ దమవారియెడం బెడఁబాసి జేవ
ముం, వొఱఁగి ధరిత్రీ షింది యతిదుర్దశఁ గాలము వేచి
యుండఁగా, నుఱవగువాన ద్రోణముల నొయ్యన నూల్కొన
మున్నువోలె నే, డైఱఁ గనుపట్టు భేకవితలిం గని యుత్సవ
మొప్పు జేయఁగన్. 144

చ. ఆని చెప్పి వెండియు 145

శా. ఆలస్యంబును గామినిజనరతివ్యాస క్తియుక్ జన్మభూ [ముక్
లోలత్వంబును రోగముక్ ఘనభయోల్లోభంబు సంతోష
బోలంగానివి యాటు నెప్పుడు జగత్పూజ్యప్రతాపానయ
శ్రీలం జెండఁగ విఘ్న కారణములై చెల్లున్ ధరామండలిన్.

చ. కావున నివి యాటుగుణంబులు పరిహరించినపురుషుం బ్రదీప్త
సంపదలు ప్రాపించుఁ బ్రాప్తంబు లైనసుఖదుఃఖంబులవలన
మోదభేదంబులం బొరయ కుండునది. 147

తే. చక్రపరివర్తనమువోలె జనుల కెల్ల
సౌఖ్యదుఃఖంబు లేడనెడ సంచలించు
వానిఁ గైకొని యాత్మవిజ్ఞానమహిమ
బుధులు మోదభేదంబులఁ బొరయ రెండు. 148

నీ. వర్ధితోత్సాహఁ దై వలయుకార్యములందు
ద్విష్టసూత్రుడు కాక తెలివి గలిగి
పనులఁ బ్రగల్భుడై బహుకార్యములతటి
విసువ కేమిట నతివ్యసని గాక
మిగుల శూరుండైన మే లెటుంగుట గల్గి
దృఢచిత్తుడై సమస్థిరత లొదవ

మితచత్యభాషణోన్మేషంబు సంధిల్లఁ
 బుణ్యకర్తములపై బుద్ధినిలిపి
 తే. యుండుపురుషునిగుణముల యోజితేలిసి
 యింటి కెడపక తనుదానె యేగుదెంచి
 సంచలించక తా బ్రతాపించి మించి
 యంచితంబుగఁ గనుల సేవించు నెప్పుడు.

క. ఉద్యోగరహితు నలసుని
 నుద్యత్సహసవిహీను నొల్లదు సిరి సు
 షద్యోగుఁ గొల్వఁ జేరదు
 చోద్యముగా వృద్ధుఁ దరుణి చూడనిభంగిన్. 150

వ. కావున నీకు ద్రవ్యసంపత్తి గలుగకున్నను బుద్ధిసముత్సా
 హంబు గలుగుటంజేసి బ్రతుకంగలవాడవని పలికి వెండియు.

చ. ఘనుఁ డొకవేళ లేమిఁ గడుఁ గండినఁ జుల్కధనంబు గాదు హీ
 ననరుని కొక్కచోటను ధనం బొడఁగూడిన దొడ్డవాఁడు గాఁ
 డనయము హేమమాలికల నందముగాఁ గయిచేసిరేనియున్
 శునకము విక్రమస్ఫురణసొంపున సింహముఁ బోల నేర్చునే.

సీ. శౌర్యసముత్సహధైర్యసారంబులఁ
 బురుడు చెప్పఁగ రానిపురుషవరుఁడు
 జలనిధి గోష్ఠదస్వల్పమాత్రంబుగా
 నమరాద్రి వత్తికసమము గాఁగఁ
 దలఁచు నహీనసత్త్వప్రతాపాజ్ఞులు
 నగరిలో నవనిధానములతోడ
 సంతతసంతోషితాంతరంగంబున
 శ్రీదేవి నిశ్చలస్థితి వహించు

తే. నట్టిపుణ్యలు తఱచుగాఁ బుట్ట రవనిఁ
బుట్టిరేనియు సుజనసంపూజ్య లగుచు
నెన్ని కకు నెక్కు నూట వెయ్యింట నొకఁడు
గర్భనిర్భాగ్యు లెందఱో కలుగ నేల. 153

క. అమరాద్రిపొడవు సాతా
శములోఁతఱ మహాబ్ధివిరివి లఘుతరములుగాఁ
దమచిత్తంబునఁ దలఁపుదు
రమరఁగ నుద్యోగవంతు లైనమహాత్ముల్. 154

వ. అనిన హిరణ్యకుండు మిత్రమందరున కీట్లనియె ననఘా నీవు
చెప్పిన హితవచనంబు లాకర్ణించుటంజేసి నాచిత్తంబునం గల
కలంక యంతయుఁ దీతె నని మఱియును. 155

మ. ధనవంతుండవు నిన్ను గర్వ మిసుమంతం జేర దిబ్బంగినే
నను నర్థోత్కరనాశదైన్యమును మేనం జెందనీ నెప్పుడు
మనుజుం డొక్కెడఁ బాటులం బడుట సామ్రాజ్యంబు గై
కొంటునుం, గనుఁ దా నేర్పరిచేతికందుకమురేఖఁ బెక్కుచం
దంబులన్. 156

మ. ఖలసంసర్గము యావనాభ్యుదయమున్ గాంతాజనన్నేహ
మున్, జలదచ్చాయయు ద్రవ్యసంపదయు నైజం బల్పకా
లోపభోగ్యులనత్యైఖ్యకరంబు లంచు నివి వేడ్కన్ మెచ్చు
రాద్యుల్ మదిన్, విలసత్ స్థానసమాధినిర్మలగుణావిరూఢిత
చేతస్కులై. 157

క. అది గాన నర్థహానికి
హృదయంబునఁ దలఁక నించుకేనియు నను నిం

- పొదవఁగ బోధించిననీ
సదమలవాక్యములు ననుఁ బ్రశాంతునిఁ జేసెన్. 158
- వ. అనిన మిత్రమందఁడు హిరణ్యకున డిట్లనియె. 159
- ఉ. తోడనె యర్థసంపదలతోఁ బ్రభవించినవాఁడు లేఁ డొడం
శూఞ్చద్రవ్య మెల్ల ననుకూలముగా శతహాయనంబులకొ
వేడుకలారఁగా ననుభవించినవాఁడును లేఁడు గాన నే
నోడను బూర్వసంచితము యోగ్యమె నాకును నెల్ల వారికిన్.
- ఉ. దానముకంటె వేటొకనిధానము లేదు ముదంబుకంటె నిం
పై నధనంబు లేదు కొనియాడెడుశీలముకంటె భూషణం
బేనెఱి లే దరోగమున నింపగుదేహముకంటె లాభముకొ
గానఁగ నెందు లే దనఁగు గౌరవబుద్ధిఁ దలంచి చూచినన్.
- క. పెక్కులు పలుకం బని లే
చెక్కడికిం బోవ వలవ దేనును నీవుకొ
దక్కక క్షూడుక యుండుద
మిక్కడ నతిసౌఖ్యవృత్తి నింపెసలారన్. 162
- వ. అనిన హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 163
- తే మిత్రమందర నీసుచరిత్రమహిమ
మఖిలజనులకుఁ గొనియాడ నాస్పదంబు
గాన నాకును సంతోషకరము గాదె
నిన్నుఁ గనుఁగొన్న నాభాగ్య మెన్న నేల. 164
- ఉ. ఉన్నతుఁ డైనమానవున కొక్కయెడకొ గడుఁగిడు వొందినకొ
సన్నపువాఁడు దీర్ఘుటకు శక్తుఁడె యంతటివాఁడు వాఁడు గా
కన్నునఁ బంకమగ్న మగునట్టిగజేంద్రుని నెత్త నేనుఁగుల్
పన్నుగ నోపుఁ గాక మృగపంక్తులు హీనము లంత కోపునే.

ఉ. దేవబలాధ్యుఁ డైనతఁడు ధీరమతుల్ గొనియాడ నొక్కచో
దైవిక మైనకీడు దనుఁ దాఁకిన నోర్చి సమస్త కార్యసం
భావితబుద్ధిమైః బ్రకృతిబాంధవు లాపదఁ బొంది వచ్చినన్
జేవ దలిర్ప వారలకుఁ జెందినదుగిళిము మాన్పు నెయ్యుండై.

చ. పరువడి నెల్లనాఁడు బుధబాంధవకోటి నుతింప నుండువాఁ
డరుదుగఁ దన్నుఁ జేరుశరణార్థుల నర్థులఁ జింతితార్థసం
భరితులఁ జేయువాఁడు కులపాపనుండై పెనుపొందువాఁడు
పో, పురుషవరేణ్యుఁ డాయమరపూజ్యుఁడు కారణజన్తుఁ
డీమహిన్.

167

వ. అని మఱియును.

168

ఉ. మారుతముల్ వనంబులను మానుగ పట్పదపంక్తి పువ్వులన్
హరివిహారిచారుకలహంసము లంబులఁ బక్షు లంబరా
ధారము గోరినట్లు ప్రమదంబున నేనును నిన్నుఁ జూడఁగాఁ
గారణ మాటఁజేసి ఫలకాంక్షలఁ జేరితి మివ్వధంబుగన్.

169

వ. అని యిట్లు మిత్రమందరలఘుపతనహిరణ్యకులు తమలోపల
సంభాషణంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చుసమయంబున.

170

క. సారంగ మొకటి మృగయుని

బారిం బొరిఁ దప్పి బెదరి భయవిహ్వలతన్

గూరి పఱతెంచినంతటఁ

జేరువఁ బొడగాంచి వారు చిడిముడిపడుచున్.

171

వ మిత్రమందరలఘుపతనహిరణ్యకులు మృగంబు తీవ్రగమనంబు
చూచి వెఱచుచుఁ గనికనింబఱచి రందు లఘుపతనం డచ్చే
రువ నొక్కమహీరుహం బెక్కి భయంబు దక్కి నిక్కిచూచి
యామృగంబుపజ్జఁ దక్కిన క్రూరమృగ వ్యాధబాధలు లేకుండ

నిరీక్షించి మిత్రమందరహిరణ్యకులం జేర్కొని వెఱవక రం
డని పిలిచిన నయ్యిరువురు వృక్షంబుపాంతకుం జనుదెంచి
నితాంతభయభ్రాంతుండునుం గంపితశరీరుండును నగుచిత్రాం
గదుం డనుమృగసత్త్వము నాలోకించి వారలలో మిత్రమం
దరుం డమందానందకందభీతహృదయారవిందుం డగుచు నా
మృగంబున కిట్లనియె.

172

ఉ. ఎచ్చటినుండి వచ్చి తిది యేమి మృగోత్తమ నీమదికా భయం
బచ్చుపడంగ నున్నయది యవ్వల నెంతటికార్య మయ్యె నీ
వచ్చుట పెద్ద లెల్ల నిట వచ్చుట గావున నన్న పానములో
పుచ్చుక మానివాసమునఁ బొంది వనంబు నలంకరింపవే.

173

వ. అనిన విని చిత్రాంగుం డిట్లనియె.

174

తే. వెంట నిడువక లుబ్ధకవీరుఁ డొకఁడు
సారెకును వచ్చి నామీదఁ జలముకొన్న
నచట నుండక వచ్చితి నిచట మీకు
విందనై యన్న నామిత్రమందరుండు.

175

క. మాకంటె నీకుఁ జొట్టము

లీకాననమందుఁ గలుగ రిది నీయిలుగాఁ

గైకొని నిలువుము నీ వనఁ

జేకొని బహుకాల మధివసించినపిదపన్.

176

ఉ. అంగద నొక్కనాఁడు ప్రియ మారగ మేతకు దూర
మేఁగి చిత్రాంగుండురాక చిక్కుటయు నర్థిలి నిద్దలుఁ జింత
నొంద నయ్యింగిత మాత్తలో నెఱిగి యేవున వాయస.
మేఁగి కాంచెఁజ్ఞాంగుని వాగురీనియమితాంఘ్రిని నాహరి
ణేంద్రు నొక్కచోన్.

177

క. కని లఘుపతనుడు డగ్గటి
మునుకొని కన్నీరు దొరంగ మోహభ్రాంతి
దనమేచు దుఃఖపన్ని
గనలంగ నిట్లనియె బరమకారుణ్యమునన్. 178

ఉ. ఒక్కని వేడఁ బోవు మఱియొక్కనిచేటున కియ్యకోవు వే
రొక్కనిసొమ్ము కానపడ నొల్లవు మాలవిధాత నిర్దయుం
డక్కట నీరునుం దృణము నాని మహాగ్రవనాంతరంబున
మ్రొక్కెడునీకు నిట్టియవమానము మానము దప్ప జేసెనే.
వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల నమ్మగంబు నుద్దేశించి
వగచుచు వాయసపతి వెండియు నిట్లనియె. 180

శ. ఈవంక కేల వచ్చితి
వేవెరవునఁ దగులు వడితి వింకిట మనకు
గావలయుకర్ణ మెయ్యది
నావుడు నాతనికి హరిణానాథుం డనియెన్. 181

ఆ. అనఘ వేటకాని కగపడ్డననుఁ గావ
నీకుఁ గడిది వాడు రాకమున్న
చని హిరణ్యకునకు సకలంబు నెఱిగించి
తొడుకు రమ్మ పలుకు లుడిగి వేగ. 182

వ. అనినం గానిమ్మని లఘుపతనుం డుడువీధి కెగసి యతిత్వరిత
గతిం జని మిత్రమందరహిరణ్యకులకుఁ జిత్రాంగుం డురి
బడుట తేటపడం జెప్పి హిరణ్యకుం దోడ్కొని పోయినం
జిత్రాంగునిం జూచి హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 183

క. మతిమంతుఁ డైననీ వి
ట్లితనుక్రియఁ దగులువడితి వీదుర్దశకుం

- గత మేమి యనిన నాతం
డతనికే నిట్లనియెఁ జంచలాత్తుం డగుచున్. 184
- క. మాటాడఁ దగదు మన మి
చ్చోటను లుబ్ధకుఁడు వచ్చి చూడకము న్నీ
పాటం దగిలినయురుల
న్వీటిం బుచ్చంగఁ దగు ననింద్యచరిత్రా. 185
- వ. అనుటయు హిరణ్యకుండు. 186
- ఆ. నీకు శుభము గోరి నీసమీపమునకు
వచ్చినాడఁ గాన వలదు భయము
చెప్పు మన్న నపుడు చిత్రాంగుఁ డిట్లను
నాహిరణ్యకునకు నర్థితోడ. 187
- క. మును మోసపోయి యప్పుడు
కనుగానక తగులువడితిఁ గడవఁగ వశమే
మనుజుండు దైవకృతముల
ననుటయు నది యెట్టి దనిన నాతని కనియెన్. 188
- ఉ. ఎంతటివారి కైన మహి నింతటివార మనంగ రాదు మా
కింతటిబుద్ధిమంతులకు నింత లవస్థ లనంగ రాదు జ
న్మాంతరకర్త వాసనలయందు శుభాశుభముల్ గ్రమంబులక
వింతలె బుద్ధిమంతులు వివేకమునక బరికించి చూచినన్. 189
- వ. కావున నిందులకుం జింత వలవ దాకర్ణింపుము. 190
- సీ. తలిగర్భమున నాటినెల లైన నుదయించి
యొకనాఁడు మూఁడయై యున్నయట్టి
చుట్టపుజాతిలో నిట్టలం బగువేడ్క
నుల్లాస మెనఁగ నే నున్నవేళ

నచటికి వేటకాఁ డరుగుదెంచినఁ జూచి
బెదరి మావా రెల్ల జెడరుటయును
గొండికవాఁడనై కూడి పాతెడునట్టి
జవసత్త్వములు నాకుఁ జాల కున్న

తే. ముట్టఁ బఱుతెంచి ననుఁగూడ ముట్టి పట్టి
బెట్టిదంబుగ నాకేలు చుట్టికట్టి
పట్టికృప పుట్టి చంపక వాఁడు నన్నుఁ
జూచి తను నేలుభూపాలసుతున కిచ్చె.

191

ఉ. ఇచ్చిన నన్నుఁ బుచ్చుకొని యెంతయు వేడుక లుల్లసిల్ల నా
కిచ్చగుమేపునీరు ప్రియ మేర్పడఁ గట్టడ చేసి గారవం
బచ్చుపడంగ నంతిపురమంగనలుక బరివారముం గడుక
మచ్చికఁ బుత్రభావమున మన్ననఁ బెంపఁగ వృద్ధిఁబొందితిన్.

వ. ఇవ్విధంబునఁ బెద్దకాలం బుండి యొక్కనాఁడక్కుమారుండు
పవ్వళించినగృహంబున కనతిదూరంబునఁ గట్టెదుర నేను
విశ్రమాధి నై శయనించి యున్న సమయంబున నతినిబిడనీల
వలాహక స్ఫారాంధకార ప్రద్యోతమానవిద్యుల్లతావితా
సంబును వాతవిధూతవర్ష జలబిందుసందోహ విజృంభితగర్జా
డంబరంబును నైననిశాసమయంబు నాకుఁ బరితోషంబుఁ
జేయ నట్టిసంతోషపారవశ్యంబునం గెలను పరికింప నెఱుంగక
మనుష్యభాషణంబుల నెలుం గెత్తి యిట్లంటి.

193

తే. చినుకుతోఁ గూడుకొనిగాలిచెలఁగఁజూచి
దాటగట్టుచుమ్మగములు దాటుచుండ
వెఱును మావారివెనుక నేఁ బఱుచునట్టి
భాగ్యసంపద యెన్నఁ డేర్పడునో నాకు.

194

సీ. అనుచున్న సమయంబునందు సంతకమున్న

యాచమనాన్ధమై యరుగుదెంచి

భూపాలసుతుడు సమీపస్థుడై యుండి

పోల నవ్వాక్యంబు లాలకించి

దిక్కులు వరికించి యెక్కడ నెవ్వారు

మెలఁగుచందము లేమి తెలిసి యప్పు

డీమృగంబునఁ బుట్టె నిట్టియుత్పాతంబు

లోడల మహాభూత ముండఁ బోలు

తే. ననుచుభ్రమనొంది తామూర్చమునిగి యుండ

నతనిజనకుండు తెలవాట నరుగుదెంచి

కారణం జేమి యని పెద్దవారి నడుగ

నందు దైవజ్ఞుఁ డిట్లనె నతనితోడ.

195

తే. జంతుపరిభాష దమలోన జరుగుచుండుం

గాని మానుషభాషణక్రమము వినము

కారణము దీని కేమైనఁ గలుగ నోపు

గలుగుఁ గాకేమి మీకింక వలదు భయము.

196

క. అని యతనిదేహ మెల్లను

దనకరముల నిమిరి బహువిధంబుల మంత్రం

చినఁ బూర్వభంగి నృపసుతుఁ

డనయము బడలికలు తీటి యరిగినవిదవన్.

197

వ. అమృషీశ్వరుండు నన్నుఁ జాటచుటఁ జూచి తనకింకరుల కి

ట్లనియె.

198

క. అటజాతిజంతు విచ్చట

వెఱపించుచు నుండవలదు విపినంబునకున్

దటుముఁ డని ముదల వెట్టిన
నఱిముఱి ననుచరులు వెడల నడిచిరి నన్నున్. 199

క. నాఁ డట్లు వడితి నమైయి
నేఁ డిట్లురిబారిఁ బడితి నీచపువిధి నె
వ్వొడైన గెలువఁ గలఁడే
పోడిమి గలనీతిమార్గమున నేభంగిన్. 200

వ. అని యిట్లు చిత్రాంగుండు పలుకునంత నచ్చట మిత్రమందరుం
డాత్తగతంబున లఘుపతనహిరణ్యకు లరిగి తడ వయ్యె
నక్కారణంబు దెలియునంతకు నే నెట్లు గుండియ పట్టియుండ
నేర్తు నని యప్పుడ కదలి హిరణ్యకుండు చనినజాడం దడయ
కయ్యెడకుం బోయిన హిరణ్యకుం డిట్లనియె. 201

తే. మిత్రమందర నీవు మామీఁదిభక్తి
నిచటి కేతెంచు టిది మాకు హితము గాదు
వేటకాఁ డిప్పు డేతెంచువేళ యయ్యె
వాని కగపడ కేము పోవంగఁగలము. 202

క. ఉదకంబులోన నైనక
గొదగొని పాఱంగఁ గలవు కుంభినిమీఁదక
గదలంగ నేర వడిగెడు
నది గావున నీవు వచ్చు టనుచిత మెందున్. 203

వ. అనుటయు మిత్రమందరుం డతని కిట్లనియె. 204

క. మతిమంతుఁడు గుణవంతుఁడు
హితుఁడును నై నట్టిసఖుని నెవ్వరు బాయక
ధృతి నిలుపలేరు పాసియు
నతఁ డొకచోఁ గాలు వొంద కలఁతం బొందన్. 205

- వ. అని మఱియును. 206
- చ. సురుచిరనిర్మలాత్మః డగుచుట్టమునందును శీలవృత్తిపెం
పరు డగుసాధ్వియందును బ్రయాస మెఱింగినపుత్త్రునందును
బురుషుఁడు దుఃఖ మంతయును బోవఁగఁ ద్రోచి యచింతతోని
రం,తరసుఖసంగతీక మెఱియుఁదామనుచుండెడునంతకాలమున్
- వ. అని పలుకుచున్న యవసరంబున. 208
- క. యమదూతవోలె నచటికి
సమదగతిక వేటకాఁడు చను దేరంగఁ
దెమలక హిరణ్యకుం డురిఁ
దుమురుగఁ దెగఁ గొఱికి బొక్కఁ దూఱంబాఱెన్. 209
- క. చిత్రాంగుఁ డుఱికి పఱచెన్
జిత్రతలఘుపతనుఁ డెగనె శీఘ్రతఁ జంచ
ద్వాత్రసూలతఁ గదలెడు
మాత్రంబున బోయ మిత్రమందరుఁ గనియెన్. 210
- క. కని దానిఁ బట్టి త్రాటం
గొని యనువునఁ గట్టి వింటికొప్పునఁ దగిలిం
చి నిజమనోరథభంగం
బున కాత్తం దలరి వాఁడు బుద్ధిం దలఁచెన్. 211
- క. వలఁ జిక్కక చనె మృగ మ
వ్వలఁ జిక్కును దాసరయ్య వలవనిజాలిం
దలరంగ నేల నేఁ డీ
కొలఁదియె కూరయ్యె ననుచుఁ గొనిపోవుతఱిన్. 212
- క. మృగమును గాకము నెలుకయుఁ
దెగపడి కచ్చపముపోక తేటపడిన నె

వ్యగలం బొగిలెడుదానికి

మొగ తప్పక కార్య మెఱిగి మాషిక మనియెన్. 213

క. వగ పధికరోగమూలము

వగపున గార్యంబు వచ్చువల నెఱుంగం డి

మ్ముగ వగ పనర్థమూలము

వగపున శాస్త్రవభయంబు వచ్చు నొచ్చున్. 214

క. కడ లేనిదుఃఖవార్ధిం

గడచితః దొల్లియును నేడఁ గడతుముగా కి

ప్పుడు దైవ మేల మనలన్

జెడఁ జూచును దీని కేల చింతం బొందన్. 215

క. తగుమిత్తుఁడు భాగ్యాధికుఁ

డగువానికి గాని దొరకఁ దాపద యైనన్

దిగ విడువక రక్షించును

సుగుణాఢ్యం డుత్తముండు చుట్టం బైనన్. 216

తే తల్లియందును దనుఁ గన్నతండ్రియందు

నాలియందును సుతసోదరాలి యందు

నెంతసంతోష మగు నగు నంతకంటె

మేలిసౌఖ్యంబు నరునకు మిత్తునందు. 217

చ. తమతమకర్త వాసనలఁ దాఁచు శుభాశుభకర్త కాలముల్

క్రమమున మర్త్యకోటి కటుగాన విపద్దశ లెల్లఁ బెక్కు జ.

న్తములవి గూడి తన్ను నలమంబడి యిప్పటిపుట్టువందు దై

వము ప్రతికూల మైన వగవం బనిలేదు వివేకహీనతన్. 218

తే. కడఁగి దేహి నపాయంబుగాచియుండుఁ

గదియుకూటమిఁ బాయుటగాచియుండుఁ

గలిమిఁ బెడఁ బాప లేమియుఁ గాచియుండు

నష్టరం బది సుసార మనుట నిజము

219

ఉ. అరయ నాయుధక్షతమునందున మేనికీ బాటు గల్లు నా
హారము లేక యున్న నుదరాగ్ని శరీరము దీర్పు నాపదం
సూరిన వైరమున్ దలు చగున్ దమలో నొకసండు గల్గినన్
జేరె ననన్దకోటి నిరసించినఁ బో వవి దేహధారికిన్. 220

ఉ. భీకరశాస్త్రవస్తుభదభేద్యభయంబును దీప్తదుఃఖమున్
వే కడతేచ్చఁ జాలుటకు నేర్పి ముదంబున కాలవాలమై
చేకొని కాచు నాత్మసఖు సిద్ధము మిత్రసమాఖ్యరత్న మన్
శ్రీకరవర్ణయుగ్మము సృజించినయున్న తపుణ్యుఁ డెవ్వఁడో.

వ. అని యిట్లు తనప్రాణసఖుం డైనమిత్రమందరుండు దగులువడి
పోవుటకుఁ బరతాపాంతఃకరణం డగుచు హిరణ్యకుండు
చిత్రాంగలఘువతనుల నాలోకించి యిట్లనియె. 222

క. వడి నడవి గడచి లుబ్ధకుఁ

డెడదవ్వగఁ జనియె నేని యెంతటివారున్

విడిపింపలేరు మనసఖుఁ

దడయక దీనికి బ్రచింత దలఁచగవలదే.

223

వ. అనినఁ జిత్రాంగలఘువతను లాహిరణ్యకున కిట్లనిరి.

224

ఉ. ముట్టినయాపదన్ భయము ముంచి మనంబుఁ గలంపఁ గార్య
సం, ఘట్టన గానలేక చెలికానిఁ దలంచుచు దుఃఖవార్ధిలోఁ
దొట్టుచుఁ బొక్కుచుండ మఱి తోచవు మీఁదటియుక్తు
లేమియున్, జుట్టమ వైననీశరణు చొచ్చితి మెయ్యది బుద్ధి
చెప్పవే. 225

క. పొడవును జక్కదనంబును

గడువల మైనట్టియొడలు గలిగియుఁ గలవే

జడబుద్ధి యయ్యె నేనియుఁ

బుడుకకుఁ గొఱగాదు వానిపుట్టు వదేలా.

226.

క. మాకందఱకు సశక్యం

బై కానంబడినబుద్ధి నధికుఁడ వగుటన్

నీ కింత ప్రియము చెప్పెద

మేకార్యము చేయువార మెఱిగింపు దయన్.

227

వ. అని ప్రార్థించిన హిరణ్యకుండు నాకుం జేయ సవశ్యక ర్తవ్యం

బై సకార్యంబునకు మీ రింత ప్రియంబు చెప్ప నేల యనిపలికి

యొక్కింతచింతించి నిశ్చితకార్యుండగుచుఁ జిత్రాంగలఘుపత

నులం జూచి మీరు వేటకానికిఁ దలకడచి పోవువా రని

యును బోయి చేయంగలయుపాయం బిద్ధి యనియును

దానును నింతనంతఁ జని కూడ ముట్టి పట్టినపని తుదముట్టఁ

జేయువాఁడ ననియునుం గఱపి పంచిన నయ్యరువురుం జని

రవ్విధం బెట్టిదనిన.

228

చ. మెఱసి మహాజవంబునను మేఘపథంబునఁ బాతె వాయసం

బెఱుగక యుండఁ బల్లమున నీరముచాటునఁ బోయె నమ్మ

గం, బఱిముఱి నింతనంతఁ గదియం జనుదెంచెను మాపి

కంబు నే, డైఱ మిగులంగ నయ్యెఱుకుఁ దెంపు మెయిం

గెలువం దలంచుచున్.

229

క. త్వరితముగ వేటకానికి

సరిగడచి మృగంబు వాయసంబును దూరం

బరుగుచును వాడు పోయెడు

తెరువున నొకమడుపుదరి నతిస్థిరబుద్ధిన్.

230.

ఆ. లోఁతు లేనినీటిలోను జిత్రాంగుండు

సాగబడుచుఁ గాళ్లఁ జూచికొనుచుఁ

- గన్ను లమర మూసి కనకుండఁ జచ్చిన
వాఁడువోలే నుండె వాయసమును. 231
- క. తల యెత్తి చంచుపుటమునఁ
బలునూలును బొడిచి తనెడిభావము దోడఁ
దలఁగొనునంతట రెంటిఁ
దళకొత్తైడువేడ్క నెటుకు దవ్వలఁ గాంచెన్. 232
- ఆ. కాంచి మేను వెంచి కడు నాత్మ హర్షించి
కమతయుక్త మైనకార్తుకంబు
వెడఁగుబుద్ధితోడఁ గడు దవ్వనను బెట్టి
యతఁడు మృగముఁ జేరునవసరమున. 233
- క. కను గలిగి యింత నంతం
జనువెంచి హిరణ్యకుండు సంతస మెసఁగఁ
దనమిత్తు మిత్రమందరు
తమబంధం బపుడు గొటికెఁ దత్క్షణ మాత్రన్. 234
- క. వడివడి జలమధ్యమునకుఁ
గడువేగమ గమత మేగె గ్రక్కున బొక్కన్
బడె నెలుక వానిఁ బొడగని
వడిఁ గాకము నెగనె మృగముఁ బాతొదవులన్. 235
- ఆ. ఆస గొలిపి పోయె నక్కట నన్ను నీ
చెనఁటిమృగ మటంచు సిగ్గుపడుచుఁ
దిరిగి చూచె నపుడు త్రొంచుక పోయిన
కచ్చపంబు లేనికార్తుకంబు. 236
- క. అందుకొని వెచ్చ నూర్చుచు
మందిరమున కూర కెట్లు మరలుదు ననుచున్

మందప్రయాణమునఁ దన

సుందరి యేమనునొ యనుచు స్రుక్కుచుఁ జనియెన్. 237

వ. ఇవ్విధంబున లుబ్ధకుండు విఫలమనోరథుండై కడు దూరంబు
పోవుట నిరీక్షించి లఘువతనుండు తోడిమువ్వరం గూర్చు
కొని నిజనివాసంబునకుం జను దెంచి పూర్వప్రకారంబున
నన్యోన్యమిత్రభావంబునఁ జిరతరసౌఖ్యంబులం బ్రవర్తిల్లి
రనిన. 238

ఉ. గండధనంజయాంక బలగర్వితవైరిమదాంధకారమా
ర్తాండ కుమారమన్నథ బుధప్రకరామరభూజ వైభవా
ఖండల విద్విషత్కమలగంధగజేంద్ర విరోధివాహినీ
మండలదావపాపక నమజ్జనరక్షణ దుష్టశిక్షణా. 239

వనమ. మన్నెకులభార్గవ కుమారమకరాంకా
సన్నత మహాగ్రహటుసంగరజయాంకా
కిన్నరనరప్రకరగీతనితకీర్తి
పన్నగవరాభరణభక్తియుతమూర్తి. 240

తోదక. దానధనాధిప ధర్మపరాత్మా
మానసుయోధన మంత్రవిచారా
భానుతకీర్తి విభూషితదేహః
భానుసమానవిభాసితదేహః. 241

గద్య. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర, బ్రహ్మనామాత్యపుత్ర,
సుకవిజనవిధేయ, నారాయణనామధేయప్రణీతంబైన పంచ
తంత్రం బనుమహాకావ్యంబునందు సుహృల్లాభం బనునది
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.
పంచతంత్రము

సంధివిగ్రహము.

పతిదృఢపదయుగళే
స్థాపితహృత్కమల సకలజననిధిమధ్య
ద్వీపయుతరత్నగర్భా
ప్రాపితదక్షిణభుజాగ్ర బసవాధీశా.

1

వ. ఏకాగ్రచిత్తుండవై తత్కథాసుధారసంబు వీనులం గ్రోల నవ
ధరింపుము. సుదర్శనక్షీతీశ్వరనందనులు విష్ణుశర్మకుం బ్రణ
మిల్లి యనఘా మీవలన మిత్రభేద సుహృద్భాంబులతెఱం
గులు తేటపడ వింటి మటమీదఁ దృతీయం బగుసంధి
విగ్రహం బెఱింగింపు మనిన నతం డిట్లనియె.

2

చ. అలఘువిరోధి కార్యమునకై కడుచుట్టటికంబు చేసినకా
వలవదు నమ్మ నమ్మిన నవశ్యము నె గ్గొనరించు నిశ్చయం
బొలసి దివాంధకోటి గుహ నుండఁగ వాకిట నింగలంబుఁ గా
కులు దగిలించి యన్నిటిని గుత్సితభంగి వధించె జూడుండీ.

వ. అనినఁ దత్కథాక్రమం బెట్టి దని నృపకుమారు లడిగిన విష్ణు
శర్మ యిట్లనియె.

4

ఉ. మెండగుశాఖలకా ధరయు మిన్నను దిక్కులు నాక్రమించి
మా, ర్తండుమరీచిజాలములఁ దార్కొననీయనియాకుజోంప

మూల్, నిండి మహాండజంబులకు నిల్కడఁగా నొక కానలోన
బ్రహ్మాండము ముట్టి యొక్కవట మద్భుతమై పెనుపొందు
నెంతయున్. 5

తే. అనుదినంబును దనచల్లదనముచేత
జలద మెబ్బంగి సకలజీవులను బ్రోచుఁ
దాను నాచందమున జంతుతతి భరించు
గారవము కిమ్ముగా నామహీరుహంబు. 6

ఉ. ఆమహనీయభూరుహమునం దనిశంబు ననేకబాంధవ
స్తోమము దన్నుఁ గౌతుకముతోఁ గొలువంగను మేఘవర్షుడ౯
నామము దాల్చి ప్రాభవమునం బెనుపొంది వసించు వాయస
స్వామి విపక్షపక్షికులసంహరణప్రవణాంతరంగుడై. 7

వ. ఇట్లు వాయసనివాసం బైనయవ్వటమహీరుహంబున కనతి
దూరంబున. 8

ఉ. వేటొకవంకఁ గొండగుహ వేశ్యముఁ గాఁగ నులూకభర్తద౯
మీఁతిన యట్టిమంత్రులగమిం గలవాఁ డుపమర్దనాముఁ డా
యీఱమునందు రేలు దమయిచ్చల మేసి దివంబు లాగుహ౯
దూఁటివసించుచుండి యొకదుష్టత యాత్మకు నింపు పెంపఁగన్.

వ. అతం డొక్కనాఁటినిశాసమయంబునఁ దనకుం గలమంత్రులం
బిలిచి వారలతో నిట్లనియె. 10

క. మహిఁ గాకులకును మనకును
సహజం బగువైర మగుటఁ జంపఁగఁ దగు నా
గ్రహ మధిక మెపుడు నాకుం
బ్రహ్మరింతు నిశాంధవృత్తిఁ బరఁగెడువానిన్. 11

క. మీరును మీమీసేనలఁ

దోరముగాఁ గూర్చుకొనుచుఁ దోడ్తెం డనినకా

వా రట్లు చేయ ఘోరము

లారాతిరి నడుచుచుండి యన్నియుఁ దమలోన్.

12

లయగ్రహి —

రండు వెస దండు వెడలుం డొకఁడు నుండకని

యొండొరులఁ జీరుచును మొండుకొని దిక్కుల్

నిండుకొని ఘోరము లఖండగతిఁ గూడుకొని

దండధరకింకరులతండములమాడ్కికొ

జండతరతీక్షణునతుండహతిఁ గాకముల

పిండుపయి గిట్టి కడిఖండలుగ మోదకొ

గొండికలు పెద్ద లనకుండ నవి యన్నియును

భండనపునేలఁ బడి యుండవలె నంచున్.

13

క. చెలఁగుచును దివాభీతం

బులు వడి నిబ్బంగి నడవఁ బొడగని విభుఁ డ

బృలములతో నీరీతిని

వలనుగఁ గదనమున నుండవలయుం జుండీ.

14

సీ. అనుచు నయ్యుపమర్థఁ డర్థరాత్రపువేళఁ

గదలుచుఁ గలయులూకములఁ గూర్చు

కొని మంత్రులును దాను గొడగొని పఱతెంచి

యరికట్టుకొని మఱ్ఱితిరుగువాఱఁ

గావలి పదిలంబుగా నసంఖ్యల నిల్చి

తాను గొన్నింటితో లోను జూచ్చి

యధికనిద్రాసక్తి నంది మే నెఱుంగక

కాకంబు లున్నట్టికందు వెఱిగి

తే. యుటికి కొన్ని టికంతముల్ నటికివైచి
యేచి కొన్ని టివక్షంబు బూచివైచి
కదిసి కొన్ని టిపార్శ్వముల్ చదిపివైచి
గ్రుచ్చి కొన్ని టికడుపులు వ్రచ్చివైచి. 15

వ. మఱియు ననేక ప్రకారంబుల నయ్యులూకంబులు కాకంబులకు
మహాప్రళయం బాపాదించి మున్నత్యంతకోలాహలబహుళం
బైనవటగర్భంబు నిశ్శబ్దం బైనయన్నం గనుంగొని పగర ననవ
శేషంబుగా సంహరించితి మని సంతసిల్లి తమయంతవట్టునుం
గూడుకొని యులూకంబులు నిజనివాసంబునకుం జనియె
దదనంతరంబ. 16

తే. అట్టియుత్పాతకాలంబునందు మేఘు
వర్షం డొకతోట్టఁ దనమేను వైచి యుండఁ
దెల్లవాఱంగ నాత్మీయు లెల్లఁ బడుట
కాత్మఁ దలపొసి చింతించునవసరమున. 17

క. అతనికిఁ గులక్రమాగత
మతియుతు లగు మంత్రివరులు మాన్యులు గల ర
ద్యుతచరితు లేవు రప్పటి
గతికిం బ్రాణములతోడఁ గడచినవారల్. 18

వ. వార లెవ్వ రంటేని యుద్ధీపియు సందీపియు నాదీపియుఁ
బ్రోద్దీపియుఁ జిరంజీవియు ననువా రామంత్రివరులు కదిసిన
నాలోకించి దీనాననుం డగుచు మేఘవర్షం డిట్లునియె. 19

ఆ. ఏను లేనిమీర లెందును గొఱగారు
మీరు లేనినేను మృతునియట్లు

కాన నేను మీరుఁ గలిగితి మీవేళ
భాగ్యమహిమఁ బగరబారిఁ బడక.

20

క. మీబుద్ధిబలముప్రాపున
నాబాహుపరాక్రమమున నడచితిమి తుదిక
గూబలచే నిట్లైతిమి

ద్రాబలమై మీఁదికార్యతంత్రము చెపుడీ.

21

వ. అనిన మేఘవర్ణనకు నుద్ధిపి యనునమాత్యుం డిట్లనియె. 22

నీ బలవద్విరోధికిఁ దొలఁగి యవ్వలనొండు
బలవంతుతోఁ గూడి నిలుచు టొండె

స్థల ముజ్జగించి యసాధ్యమార్గంబున
నొండుచో నవ్వల నుండు టొండె

గాక దూరంబుగా గడిభూములకుఁ బోయి

యుడుకారి యచ్చట నుండు టొండె

గార్యంబు లని నాకుఁ గానవచ్చినభంగిఁ

జెప్పితి నింక నీచిత్ర మనిన

తే. నతనిపలుకులు విన్న వాడై యతండు

వరుస సందీపి యనియెడివానిఁ జూచి

నీతలం పెట్టి దన్నను నెమ్మి నతండు

వినయశీలుడై మేఘవర్ణనకు ననియె.

23

తే. తొలుత నుద్ధిపి దేవరతోడ నిపుడు

సరవిఁ జెప్పినమూఁడుపక్షములు నమరు

నందు విడు ముత్తమంబును నదియు మిగుల

వేగపడిపోవుకార్యంబు వెరవు గాదు.

24

- క. తనయున్నచోట నుండఁగ
ననుకూలతఁ గార్యసిద్ధు లగుఁ దగినక్రియన్
విను మేకపొదుగుచన్నుల
జనితం బగుపాలు గళముచన్నులఁ గలవే. 25
- చ. నెలవున నప్రమత్తమతి నిల్చినరాజు జయంబు చేకొనున్
వల దనుమాన మేమియును శ్వాసము పెంచినయింట నుండ న
వ్వలనికి నెందఱే నరుగ వారల నందఱ మాటమాత్రలో
గెలుచు నసాధ్య మెద్ది పరికింపఁగ స్థానబలంబు పెంపునన్. 26
- ఆ. కాన నెలవు విడువఁగా రాదు విడువక
పోక యున్న రాకపోక యైన
దేశకాలబలము దెలియుచుండినఁ గార్య
సిద్ధి నిజము వేయు చెప్ప నేల. 27
- వ. అనుటయు. 28
- క. విని యాదీపిం గనుఁగొని
యనుకూలం బైనకార్య మడుగుటయును నా
మనమునఁ దోచినయర్థము
వినిపించెద ననుచు నాత్మవిభునకు ననియెన్. 29
- చ. అతిబలవంతుఁ డైన వినయంబున వారలతోడిమైత్రి సం
తతమును నిశ్చలం బగుమనంబునఁ జేసి నిజప్రదేశసం
గతుడయి పొల్పుటొప్పు నది గాదని యెండ్లాకదేశ మేగినన్
ధృతిమెయిఁ బోరిన న్వినుము ధీయుతనొచ్చు నతండు నేరమిన్.
- క. అటు గాన నధికబలములఁ
దటుకున మన మిచటఁ గూర్చి తగుసంధియ సం
ఘటితముగఁ జేసికొని యీ
వటదుర్గమునందు నిలువవలయుం జూడన్. 31

- వ. అని చెప్పుటయును. 32
- క. అమ్మాటలు వెడయూఁగొని
క్రష్ణుఁ బ్రోద్దీపివంకఁ గనుఁగొని తగ నీ
నెమ్మనమునఁ గలకార్యము
సమ్మతితోఁ జెప్పమా నిజంబుగ ననినన్. 33
- వ. అతం డవ్వాయసపతి కీట్లనియె. 34
- ఆ. రాత్రిగాని కానరా దులూకములకుఁ
బగలుగాని కానఁబడదు మనకు
రాయబారి సంధిచేయుటకై పోవఁ
గాల మెద్ది పొందు గాదు దలఁచ. 35
- క. అదిగాన రాత్రిఁ గానక
కదలక నిద్రించుమనలఁ గ్రౌర్యం బెసఁగఁ
జదియంగ మోది పఱచిరి
వదలక యయ్యనువు దెలియవలదా మనమున్. 36
- ఆ. పగలు గానకున్న పగతుర సరికట్టి
తెగ వధింప కేల పగ యడంగు
నాకుఁ జూడ ననియె నల్వరు నీభంగిఁ
బలుక నాలకించి పక్షివిభుఁడు. 37
- వ. సకలనయశాస్త్రతత్వజ్ఞం డైనచిరంజీవి యనునమాత్యుఁ
గనుఁగొని యతనికిం బ్రయపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. 38
- క. ఓతండ్రి నీదుబుద్ధి
దోయితింబున రాజ్య మేను దుది ముట్టంగాఁ
బ్రీతిఁ జేసితి బంధు
వ్రాతముతోఁ గూడ నధికరాజసవృత్తిన్, 39

- వ. కావున. 40
- క. ఇప్పటికి జేయఁ దగియెడు
నప్పనికి దెరువు వెట్ట నర్హుడ వనినకా
జెప్పఁదొడంగె నిజేశ్వరుఁ
గప్పినశోకతమ ముడుప ఖద్యోతనుడై. 41
- క. వీరిందఱు బరమాపులు
నేరుపు గలకార్యమతులు నీ కెఱిగింపకా
వీరలకంటెను నెఱిగెడు
వా రెవ్వరు నీతిశాస్త్ర వాసన నెందున్. 42
- క. ఐనను నాయెఱిగినపని
యే నించుక విన్నవించు నిందఱు నాపుల్
గా నమ్మి మెలఁగెనేనియు
మానవపతి కెందు గుప్త మంత్రము వలయున్. 43
- తే. మంత్ర మాప్తపరంపర మందిపోవు
నఖిలకార్యంబులకు విఘ్న మావహిల్లు
విఘ్నమునఁజేసి కార్యంబు వృద్ధిబొంద
దట్లుగావున మంత్రంబు నరయవలయు. 44
- వ. కావున మంత్రరక్షయ భూవల్లభులకుఁ బ్రధానకార్యంబని
కార్యకార్యజ్ఞుడైన చిరంజీవి యిట్లనియె సంధివిగ్రహయా
నాసనద్వైధీభావసమాశ్రయంబు లనుషాద్గుణ్యంబులు నెఱింగి
కర్తప్రారంభ పురుషద్రవ్యసంపత్తి దేశకాలవిభాగ విని
పాతప్రతీకారకార్యసిద్ధులను పంచాంగమంత్రంబులం బ్రవీ
ణుండై సామదానభేదదండంబు లనుచతురుషాయప్రయోగ
సమయంబులు నెఱింగి ప్రభుమంత్రోత్సాహ శక్తిత్రయ

సంపన్నుండై తత్తదుచితానుష్ఠానంబులం బ్రవర్తింపవలయుం
గావున మనకులంబు గూడకుండుటంజేసి యుద్ధంబునకు
సామర్థ్యంబు లేదు కాలంబునుంగాదు తనశక్తియుఁ బర
శక్తియు దేశకాలంబులును విచారించి ఒకప్రకారం బదను
గాచియుండునది పంచాస్యంబునుంబోలె నాసన్నం బైన
కార్యంబునప్పు డహితు నాహుతి గొనునది యని చెప్పి
మఱియుం జిరంజీవి యిట్లనియె. 45

క. తనబలము నెదిరిబలమును

మనమునఁ జింతింప కరుల మర్దించుటకై

గొనకొనినవాని కొప్పమి

జనియించుట తప్ప దండ్రు శక్రుని కై నన్. 46

వ. మఱియును 47

చ. అతులితసత్ప్రతాపమహిమాస్పదుఁ డైన విరోధి దూరసం
స్థితుఁ డగునేనిఁ దద్విపులతేజము తా నడఁగించు నల్పుఁ డా
యతశితశస్త్రహస్తఁ డయి యాదలదగ్గఱ నుండెనేనియున్
జతురుండు గాఁడు వైరిజనసంహరణంబునకున్ నిజంబుగన్.

చ. ఒనరంగ బుద్ధిమంతుఁ డయి యోరుపు గల్గి యొకపు వేళ వ
చ్చినయెడఁ బొరుషంబుఁ దగఁ జేయఁగనేర్చి పరోత్తదోష
ముల్, గనుఁగొని యుండి శాత్రువు నొకానొకనాఁడును విశ్వ
సింపఁగాఁ, జనదు వివేకియై నరుండు సారమతికై బ్రదుకం
దలంచినన్ 49

చ. వదల కుపాయవంతుఁ డగువానికి నెన్నఁడు రాగశక్తిమైఁ
బదనికి రానిబాలఁ దలపట్టుక యీడిచి తెచ్చినట్లుగాఁ
గొదుగక చొచ్చి శ్రీసతి మహాన్నతిమైఁ దను దాన వచ్చి త
త్సదనమునందు నిల్చు బ్రమదస్థితిఁబాయక యెల్ల కాలమున్.

క. వరమంత్రశక్తివశమై
గురురాజ్యశ్రీభుజంగకుటిలవిహార
స్ఫురణంబు దొఱగి సతతము
నరపతులకు భోగదర్శనం బొసరించున్. 51

క. ఖలులకు మందులకును గ్రో
ధులకును లోభులకు గర్వతులకును నతిమ
త్తులకును గామాతురులకు
సులభంబే దండనీతి శోధింపంగన్. 52

ఉ. నాయము దప్ప కెంతయు మనంబున గర్వము లేక కార్య
ముల్, నేయునెడన్ విచారమతి జేయుచు నేర్పును నొప్పు
సద్విధో, పాయము బుద్ధియుం గల నృపాలవరేఖ్యులచేత
సాధ్యమై, పాయక దండనీతి సులభస్ఫురణ ధరియింపఁ
బొందగున్. 53

వ. ఆని చెప్పి చిరంజీవియు నిట్లనియె మనకు నియ్యెడం గయ్యం
బునకుఁ గాలంబు గా దెట్లనిన. 54

క. బలసంపద లేకుండిన
వలయు ధనము మంత్రవిధియు వసుధాపతికి
బలుపగర నోర్పు ధనమున
విలసితమంత్రంబుచేత విశ్వము గెలుచున్. 55

క. విను ప్రాణము వంచించిన
జనులకుఁ బొందంగరాని సంపద యర్థిం
దనుదాన వచ్చి యుండును
వినుత ఘనోద్యోగపరుని వేశమునందున్. 56

- తే. మంచిగుణములు గలిగినమనుజునందు
 ఫలము గలుగుట కనుమానపడంగ వలదు
 వర్తనంబున ననువైనవాని కధిక
 సమధికై శ్వర్యసంప్రాప్తి సంభవించు. 57
- క. శూరులు నుదారశుద్ధులు
 సారమతులు నైనబుధులసాహాయ్యమునకొ
 భూరమణుం డున్నతుఁ డగు
 నారయ సృపుఁ డగుట సత్సహాయతఁ గాదే. 58
- చ. వల నగురాజ్యలక్ష్మీ వరవంశపరంపర వచ్చినట్టు ని
 ర్మలగుణు నైన రూపజితమన్నభు నైన మనీషి నైనఁ గా
 వలె నని తా వరింప దతివాంఛ వరించు రహస్యచతుఁడై
 యలవడి సత్సహాయయుతుఁ డైనసృహాత్తము నెల్లభంగులన్. 59
- ఆ. ధరణి సత్సహాయవిరహితునకుఁ గార్య
 మొక్కఁడైనఁ జేయ నొరపు గాదు
 పక్షిహీనమైన పక్షికి నాకాశ
 గమన మనువుపడనికరణి నధిప. 60
- ఉ. ఏలిక యాత్మబుద్ధి దన కించుక దోఁపనికార్య మాప్తుఁడై
 చాల వివేకి యైసంఘనుసన్నిధి సూహ యొనర్ప నేర్పినం
 బోలంగ నెల్లభంగులను బొం దగుచుండు విఘాతదూరతక
 మాలిమిచేత నోడ జతనంబుగఁ దీరముచేరుచందమై. 61
- చ. సతతము నాయముకొ వ్యయము సన్నతితోడ నెఱింగి గుప్తమం
 త్రతయును గూఢచారపరిక్షయుఁ జేసినరాజు ప్రాణిసం
 హతి కహితంబు పల్కక దయాపరుఁ డైన జతుస్సముద్రము
 ద్రితనిఖిలోర్వి యంతయు నతిస్థిరతకొ భజించుచువాఁ డగున్. 62

- క. చెడు నాత్మశక్తి యెఱుగక
కడు గర్వముతోడఁ గడిదికార్యము చేయక
బొడరి యవిచారమూఢుం
డడవికఁ గూపమునఁ బడినయంధుఁడువోలెన్. 63
- వ. కావునఁ గయ్యం బియ్యెడం గార్యంబుగాదులూకంబులకును
మనకును సహజవైరంబుకతంబున సంధియుం బొసంగనేర.
దనిన విని మేఘవర్షం డిట్లనియె. 64
- క. మన కయ్యలూకములతో
ననఘా సహజంబు వైర మగు శేకతనక
జనియించె ననిన నతఁ డి
ట్లను వాగ్దోషమున వైర మయ్యెను వినుమా. 65
- తే. తొల్లి యొక గార్దభము పులితోలుతోడఁ
గప్పఁబడుటను వేసవికాల మెల్లఁ
బైరు గడుపార మేయుచు బ్రతికియుండి
యంత వాగ్దోషమున హతమయ్యెఁగాదె. 66
- వ. అనిన నవ్విధం బెట్లని మేఘవర్షం డడిగినఁ జిరంజీవి యిట్లనియె.
- సీ. ఒకయూర నొకచాకి యొక్క గాడిదఁ దెచ్చి
దాని లావుగ మేపఁ దలఁపు పుట్టి
పులితోలు వైఁ గప్పి పొసఁగఁ బండినచేలు
మేయ రాత్రులు దోల మేసి తిరుగఁ
బులి యనుబుద్ధి నాపొలము కావలి వారు
దూరంబునను జూచి తొలఁగి పఱవఁ
బై రెల్ల వృథ యైనఁ బరికించి యొకనాడు
విసివి యొక్కరుఁడు సాహసముతోడఁ

- తే. గడగి దూరంబునందున గంబళంబు
గప్పకొని వింట శర మిడి కాచి యుండ
నాఖరము వచ్చి యాతని నచట గాంచి
పెంటిగాడిద యనిచాలఁ బృథురవమున. 68
- వ. చేరం జూచి దానికయి పొంచినయతండు. 69
- క. పులి యని పాటితి నక్కట
బలుగాడిద యెలుఁగుకతన బై లయ్యె నికక
దొలగ భయం జేలని యొక
యలఘుప్రదరమున దాని యసువుల బాపెన్. 70
- వ. కావున గాకులకు నులూకంబులకు వాస్తోషంబునంజేసి ప్రబల
విరోధంబు సంభవించె నవ్విధంబు విను మని యిట్లనియె. 71
- క. ఈక్షితిలోనం గలిగిన
పక్షులు దమలోనఁ గూడి ప్రభువై మనలక
రక్షింపఁగవలె నని నిజ
పక్షమున నులూకవిభుని బట్టముగట్టన్. 72
- వ. ఉద్యోగించునమయంబునం దొకవృద్ధకాకం బాపక్షిసమూ
హంబుకడకుం జను దెంచిన నవి తమయుద్యోగించినకార్యం
బాకాకంబున కెఱింగించిన నది యిట్లనియె. 73
- ఉ. క్రూరము ఘోరదృష్టియు విరూపము నీచము నై జకోపదు
ర్వారము నై దివాంధ మన వర్తిలుఘూకముఁ బక్షిరాజుఁగా
మీరలు నేయ నేమిటికి మీదట దీని నెపంబునక ముదం
బారఁగ రాజ్యరక్ష మన కబ్బదు సుం డెడరై నవేళలన్. 74
- ఆ రాజు లేక యున్న రాజున్న యట్లకా
రాజునెపము చెప్పి బ్రతుకవచ్చు

జుండు నెఱమువెట్టి శశకంబు లొకచోట
నెడరు వాసి సుఖముఁ బడసె గాదె.

75

వ. అనిన విని పడు లావృత్తాంతం బంతయు నెఱిగింపు మని
యడిగిన నావృద్ధకాకం బిట్లనియె.

76

సీ. ఏకొండ చూచిన నెరగలి వడిఁ బర్వి
పొగ లేని యనలంబు లెగయుచుండ
నేచెట్టు చూచిన నెలమిఁ బచ్చనియాకు
వెదక మందున కై నఁ జిదుమలేక
యేనది చూచిన నెల్లెడ జల మింక
విసరెడిగాలితో నిసుము చల్ల
నేదిక్కు చూచిన నెండమావులపజ్జ
మృగములు జల మంచుఁ దగిలి పఱవ
తే. సలిలతత్వంబు వనరుహాసనుఁడు మాన్పఁ
బోలునో కాక యింతలోఁ బొడవడంగ
ననఁగ సకలజంతుభయావహంబు గాఁగ
దూషితముగ ననావృష్టిదోష మయ్యె.

77

వ. ఇవ్విధంబునం బండ్రెండుసంవత్సరంబు లనావృష్టి దోష మైన
నొక్కయెడ మహాగహనంబునం గల గజంబు లన్నియుం
గూడుకొని తమకు నేలిక యైన గజయూధనాథునిం గనుం
గొని యిట్లనియె పల్వలోదకంబు లల్పమృగంబులకు నొడలు
దడుపంజాలుఁ గాక ఖరకరకిరణంబులం దపియించుమాకుం
దగినయుదకంబులు లేవని మఱియు నిట్లనియె.

78.

తే. వెన్ను మునుంగంగ నుదకంబువిరివి గలుగు
వారిజాకర మెందైన మాకు వలయు

నల్పజలముల మాబాహ మడగనేర
దేమి నేయుదు మనిన గజేంద్రుఁ డనియె.

79

క. దిక్కులకుఁ గొందఁ జరుగుం
డక్కడ జల మరసి యిచటి కరుదేరంగా
జొక్క మగుచోటి కరుగుద
మిక్కిడున కేల వెఱవ నేఁ గలుగంగన్.

80

వ. అని యగ్గజేంద్రుఁ డగ్గజంబులలోన నధికజవసత్వంబులు గల
యేనుంగులఁ గొన్నిటిని దిక్కులకు నీ రారయం బంచిన నవి
యునుం బోయి జలం బెందునుం గానక తిరుగ నొక్కమహా
నాగం బాగజేంద్రునిఁ గదియం జని యిట్లనియె.

81

ఉ. ఇన్నిదినంబు లయ్యును గజేశ్వర చంద్రసరోవరంబు నా
నెన్నిక కెక్కినట్టికొల నేర్పడి యున్నది గాన మైతి మీ
యున్న వనంబుపొంతఁ గమలోత్పలకై రవహల్ల కాదిచం
చన్న వపుష్పసౌరభవిశంకటశీతపయఃప్రపూర్ణమై.

82

చ. కురువకతిం త్రిణీలికుచకోమలతాలతమాలసాలకే
సరకదళీలవంగపనసక్రము కాద్దననారికేళని
ర్రకనకామ్రవంశముఖచారుమహీరుహపంక్తిచేత ను
స్థితర మైనయక్కొలనితీరము సొంపు వహించు నెంతయున్.

తే. జమ్మ ముమ్మర మశ్వత్థసమితి యమిత
మబ్జములు కేతకంబులు నపరిమితము
లధిప మన కుండ మంచిచో టబ్బె నేడు
వేగ విచ్చేయు మన మదద్విరదవిభుడు.

84

వ. నితాంతసంతుష్టాంతరంగుం డగుచు నచ్చోటికిఁగదలి పోవ
నుత్సహించుచుండునంతట నీ రారయం బోయినగజంబులు

చనుదెంచి నిలిచి చంద్రసరోవరంబుం గాంచి వచ్చితి మని
విన్నవించిన శతసహస్రసంఖ్యలు గలగజంబులఁ గూడుకొని
సంరంభవిజృంభితుండై కదలునట్టిగమనవేగంబున. 85

సీ. పాదఘట్టన నేల భార మగ్గల మైన
మ్రగ్గి దిగ్గజములు మ్రొగ్గి పడఁగ
నురువడిఁ బాటుచో నెరసినతరు లెల్లఁ
దిట్టలై మహిఁ జాఁచకట్టు పడఁగ
ఘీంకారరవము సంక్షీర్ణమై పర్వఁగ
దండకొండలు ప్రతిధ్వనుల నీనఁ
గర్జజానిలమున గగనభాగమునకుఁ
దేలి మేఘంబులు దూలి పోవ

తే. దేవనై న్యంబులకు నోడి దితిజకులము
నిలువఁ జో టెచ్చటను లేక జలధి చొరఁగఁ
బాటుతెంచినచందమై భద్రకరులు
త్వరితగమనంబునను సరోవరము చేరె. 86

తే. అట్టిసంరంభగమనంబునందు నందుఁ
గల శశంబులు తత్పాదఘట్టనమున
మ్రుందిమృతఃజౌందుటయుఁజింతనొందిశశక
నాయకుండు శిలీముఖనాముఁడొకఁడు. 87

వ. తా నరణ్యంబునం గలశశకంబుల కెల్లను రాజుగావునఁ దన
బంధువ్రాతంబు మృతఃజౌందుటకుఁ బరితప్తాంతశకరణుం
డగుచుఁ జింతించుసమయంబున నతని యమాత్యులుకొందఱు
దైవయోగంబున శేషించినవార లచ్చటికిం జనుదెంచి యభి
వందనంబు లాచరించినం గన్నీ రొలుక వారలం గనుంగొని
శిలీముఖుం డిట్లనియె 88

- చ. పఱపు జనింప నేల యనివారణవారణపంక్తు లింతగాఁ
బఱవఁగ నేల యిట్లు గలబాంధవు లందఱు గాలిధూళిగాఁ
నుఱక విధాత యేమిటికి నుండఁగఁ జేసెను నాదుజీవనం
బెఱుఁగఁగ నేర నైతి మతిహీనుల కెక్కడి వేశుభంబులున్.
- వ. అని యిట్లు చింతాక్రాంతుండై యున్న తనయేలికం జూచి
బహువృత్తాంతవిదుం డగు విజయుం డనునమాత్యుం డి
ట్లనియె. 90
- ఉ. చచ్చినవారికి వగవఁ జయ్యన వారలు లేచి క్రమ్మఱన్
వచ్చుట లేమి దెల్ల మిఁక వారణముల్ మగుడంగ నింతగా
వచ్చిన నున్నవారము నవశ్యముఁ జత్తుము గాన దీనికి
జెచ్చరఁ జింత సేయుము విశేషమతిం బ్రతుకం దలంచినన్. 91
- వ. అనినం దెలివొందినచిత్తంబుతోడ సుముఖుం డగుచు శిలీ
ముఖుండు దనయమాత్యుం డగువిజయున కిట్లనియె 92
- క. గిరిగహ్వరముల కొండెను
ధరణీవివరముల కొండె దడయక చని య
య్యిరవుల నొరుగుద మనినన్
వెర వగు నది మనకు ననుచు విజయుం డనియెన్. 93
- తే. ఏమటుటఁజేసి యిటువంటియెడరు పుట్టె
మోసపోయితి మెఱిగిన మోస గలదె
నెలవు విడువక నిలువంగవలయుఁ గాక
పందతనమునఁ బాటు లేపారుషంబు. 94
- వ. అనిన శిలీముఖుం డిట్లనియె. 95
- ఆ. నిన్నుఁ గడచినట్టి నిజమైన హితుఁడును
నీతియుతుఁడుఁ గలఁడె నిర్మలాత్మ

- జయము నాకుఁ గలుగునమధికోపాయంబు
తలఁపు నీవు నాకుఁ గలఫలంబు. 96
- వ. అనుమాటకు విజయుం డిట్లనియె. 97
- క. దేవ నను భారపెట్టితి
గావున నాసామజములకడకుం జని యా
త్రోవ మనమీద రాకయె
పోవునుపాయంబు చేసి పుచ్చెదఁ గడఁకన్. 98
- వ. అని యతం డాప్రాద్దకదలి పోయి చంద్రసరోవరతీరంబున
నున్నయగ్గజయూధంబులం బొడగని దనమనంబున. 99
- సీ. చేరినఁ జేసాచి చెనకెడుగతి దంతి
నిజకరంబునఁ బట్టి నేలఁ గలుపు
నొక్కింతమూర్కొన్న యోజమై నురగంబు
గదియఁబోయినమాత్రఁ గఱచిచంపు
మేలమాడెడువాఁడుపోలె వినోదంబు
వెలయ నవ్వుచు మహీవిభుఁడు చెటుచు
నత్యంతవినయసాంగత్యంబు మెఱయంగఁ
గూడి దుర్వార్ధండు గీడు నేయుఁ
ఆ. గాన నాకు వీనిఁ గదియంగ నేలంచు
జెంత నున్నశైలశిఖర మెక్కి
నిక్కి యోగజేంద్ర నీకు నేమమె యన్నఁ
దొండ మెత్తి చూచె గొండమీఁదు. 100
- వ. చూచి సూక్ష్మరూపంబున నున్నయాచెవులపోతుం గనుంగొని
గజేంద్రుం డోరీ నీ వెవ్వండ వెచ్చటనుండి యిచ్చటికిం జను
దెంచితి వనిన సతఁడు నావేరు విజయుం డని యిట్లనియె. 101

- తే. ఓషధులఁ బ్రోచి జీవుల నుద్ధరించు
 కైరవాప్తునిదూత నిక్కడకు నన్ను
 నతఁడు పుత్రైర వచ్చితి ననిన గజము
 కార్య మే మిచ్చుటను మమ్ముఁ గనుట కనిన. 102
- వ. అగ్రజశ్రేష్ఠునకు విజయుం డిట్లనియె. 103
- చ. వెఱికినయాయుధంబు గొని భీతిలఁగాఁ బొడువంగఁ జూచినన్
 వెఱవక దూత స్వామిహితనిశ్చితకార్యము పల్కు టొప్పు న
 తైఱఁగున వాడు రాజునకుఁ దెల్లమి పుత్త్రసమానుఁ డట్లకా
 నెఱుఁగుము నన్నుఁ జంద్రునకు నిష్ఠతనూభవుఁగా మనంబునన్.
- వ. కావున నేను నిజంబు పల్కెద నాకర్ణింపుము. 105
- క. ఎదిరి తనసత్త్వ మెఱుంగక
 మదమున వైరము గొన్న మతిహీనునకుం
 దుడిఁ గీడు పొంద కుండునె
 వదలక యివ్వధముఁ దెలియవలయున్ మీకున్. 106
- క. ఈకొలను చంద్రు పేరన్
 బ్రాకటముగ మున్ను కలిగె బహుపక్షికుల
 వ్యాకీర్ణ తటసమీపా
 నోకహసురసిద్ధసాధ్యనుతిపాత్రంబై. 107
- క. ఇందులకుం గావలిగాఁ
 బొందుగ మమ్మునిచినాడు బుధజనకుండు మ
 వ్విందఱను మట్టి చంపితి
 రిందునితో వైరపడఁగ నెంతటివారల్. 108
- క. శశికి వంశ్యుల మగుటను
 శశకము లనఁ బరఁగి ధాత్రిఁ జరియింతుము క

ర్కశహృదయులార మికును
వశ మగునే నిలువ ననిన వారణ మనియెన్. 109

క. ఈతెఱఁ గెఱుగక వచ్చితి
మితెరువున నడవ మింక నేగెద మిదెమి
రీత ప్పీర్వగఁ దగు నన
మాతంగమ్మనకు శశము మఱియుం బలికెన్. 110

క. ఈయపరాధంబున కీ
రేయి కళానిధికి మ్రొక్కి ప్రియమున ననుపన్
బోయెదవుగాక యనుటయు
నాయెనుఁగు నీయకొనియె నౌఁగా కనుచున్. 111

ఉ. అంతటఁబ్రొద్దు గ్రుంకుటయు నాశశకంబు గజేంద్ర రోహిణీ
కాంతునికొల్పు చూచుటకుఁగాఁ నొడితెచ్చితిఁ జూడు మంచు
ని, శ్చింతతఁ జేరి దంతికి శశిప్రతిబింబముఁ జూప మ్రొక్కుచో
రంతులు చిత్తగింపు మపరాధము పైపు మటంచు వేడుచున్

క. ఆచెవులపోతు కరిపతిఁ
జూచి శశాంకుండు కరుణసొంపున నిన్నున్
గాచి విడిచి యనివెను సం
కోచింపక వేగ పొమ్ము కోరినయెడకున్. 113

క. వచ్చిన తెరువునఁ బోయిన
వచ్చుఁ జూచి చేటు కాన వచ్చినపని నే
మచ్చికఁ జెప్పితి ననుటయు
నెచ్చరికఁ గరివిభుండు నెఱుఁగుదు ననుచున్. 114

క. గజయాధంబులు గొలువఁగ
గజనాథుండు గదలె తీవ్రగమనంబున న

వ్యజయముఁ గైకొని చెలఁగుచు

విజయుం డనుశశక మేగె విభుఁ డున్నెడకున్. 115

వ. చనుదెంచి తత్పాదంబులకుం బ్రణామం బాచరించి దేవా
గజయాధంబులు మనమీఁద రాక యుండునట్టియుపాయం
బును సరోవరతీరంబున నిలువ నేరక దూరం బరుగునట్టితెఱు
గునుండేసి వచ్చితి నెలవు దొలంగక సుఖస్థితినుండుం డనిన
నవ్యజయుం గాఁగిలించుకొని ప్రీతుండై బహువిధంబులఁ
బ్రశంసింపుచు నచ్చోటుకదలక శిలీముఖుండు సుఖంబున
నుండె. 116

క. కావున నీయల్పుఁడు ప్రజ

నేవెరవునఁ బ్రోచు టరిది హినునిఁ బతిఁగా

నేవింప శశ కపింజల

భావంబునఁ జేటు గల్గుఁ బరమార్థ మిలన్. 117

వ. అనినఁ బక్షులు మాకు నక్కఱ వినవలయుఁ జెప్పు మనిన
వృద్ధకాకం బిట్లనియె. 118

చ. ఒక వెనుమ్రానికొమ్మతుద నొప్పుగుఁగూట వసింతు నేను దా
నికి నట క్రిందితోఱు దగ నిల్చి కపింజల ముండు నున్నచో
నకుటిలమిత్రభావమున నర్తిలి నాహృదయంబు దానిపైఁ
బ్రకటము గాఁగ నిద్దఱము పాయక యుండుదు మెల్లకాల
మున్. 119

తే. అట్లు మెలఁగంగనొక్కనాఁ డాఖగంబు

పొసఁగ మేఁతకునై పోయి మసలుటయును

గొందలంబున వెదకంగఁ గోరి పోవ

వెనుక నాపక్షి యుండెడునునికిపట్టు. 120

చ దీర్ఘకర్ణం డనువేరం బరగుశశకంబు చొచ్చుకొనియున్న
సమయంబున నాపక్షియుం జనుదెంచి యిట్లనియె నే నుదర
పోషణార్థం బరిగి వచ్చునంతకు నాయిల్లుచొర దగ వగునే
వెడలు మనిన దీర్ఘకర్ణం డిట్లనియె. 121

తే. విడిచిపోయినయింటికి బుడమితోడు
లేనిధరణికి మగదిక్కులేనిసతికి
గడక నెవ్వనికిని నాస గాకమాన
దేను బలవంతుడను నీకు నేల విడుతు. 122

క. నాకిప్పు డుండ నర్హం
బీకోటర మేల విడుతు నిల జెలుపులు బ
ద్ధాకరములు గూపంబులు
గైకొన్నవి వారిసొమ్ముగా మను వనియెన్. 123

ప. మనుస్త్రితిమార్గంబు గలదు గావున నే నిచ్చోటు విడువ
ననిన బక్షి యిట్లనియె. 124

క. మొగమోట లేక నాయి
ల్లగు నని గైకొనగ నీకు నర్హమె యిచట
దగవునకు రమ్మ లేదా
జగడం బగు నీకు నాకు శత్రుత్వమునన్. 125

ప. అనుటయు దీర్ఘకర్ణండు తగ వనినం గా దనవచ్చునే రమ్మని
వెడలిన నాపక్షియుం దోడన కదలునప్పు డీయాశ్చర్యంబు
నేనునుం జూచెదఁ గా కనుచు నింతనంతం జనుచుండ నవి
గొంతద వ్వరిగి యరిగి మనకుం దగవుచెప్పందగువారెవ్వ
రనిన బక్షికి శశకం బిట్లనియె. 126

- క. యమునానదీతటంబున
దమసత్యవ్రతుడు గలఁడు దధికర్ణుఁ డనన్
గ్రమ మెఱిగినమాఝాలము
తేమలక మన మతని నడిగి తెలియుద మనినన్. 127
- వ. కపింజలం బిట్లనియె. 128
- క. పిల్లి కడుఁ గ్రూరహృదయం
బెల్లప్పుడు నమ్మ బోల జే నెఱుఁగుదు నీ
యుల్లమున కెట్లు గలిగెన్
జెల్లంబో నమ్మి కనినఁ జెప్పం దొడఁగెన్. 129
- క. ఆచారవంతుఁ డుత్తముఁ
డీచేరువవార లెల్ల నెఱుఁగుదు రతనిన్
నాచేరువగా వెఱవక
వే చనుదె మ్మనినఁ బక్షి విని యిట్లనియెన్. 130
- ఆ. భయము నీకు నాకుఁ బరఁగంగ నేకంబు
నాకు వచ్చుకీడు నీకు రాదె
చెప్పఁ దగినబుద్ధి చెప్పితిఁ గాకంచు
నదియు నదియుఁ గదలి కదియఁ జనక. 131
- వ. ఎడదవ్యూల నిలిచి దధికర్ణు నుద్దేశించి. 132
- క. ఇరవునకునై వివాదం
బిరువురకుం గలిగి యిచటి కేఠెంచితి మీ
వరుసను సమచిత్తుఁడవై
వెరవున మముఁ దీర్చి పంపు వేగం బనినన్. 133
- వ. విని యెల్లన తల యెత్తి చూచి దధికర్ణుం డిట్లనియె. 134
- తే. మున్నువలె గాదు మిక్కిలి ముసలి నైతిఁ
గదిసియుండినయది గాని కాన రాదు

వాటముగ నంతదూరంపుమాట వినను
మిగుల నింద్రియవైకల్య మగుటజేసి. 135

క. నను విశ్వసించి చేరం
జనుచెం డని పలుక నవియుఁ జకితస్థితి నొ
య్యనఁ గదియ వెఱవ నేటికి
బనివడి యిట వచ్చి ప్రకృతబాంధవు లయ్యున్. 136

క. ధర్మంబు చెఱుపఁ జెఱుచును
ధర్మము రక్షించువానిఁ దా రక్షించున్
ధర్మంబు చెడక యుండను
నిర్మలమతి నడపవలయు నిశ్చలనియతిన్. 137

క. ధర్మంబు పరమమిత్రుఁడు
ధర్మము వెనువెంట వచ్చుఁ దక్కినధనముల్
కర్తాయ త్తశరీరము
నిర్మూలంబైనచోటనే వసియించున్. 138

ఆ. ఇట్టిమాట లెల్ల నివి నిజంబులు గాని
యధమవృత్తిఁ గల్గలాడ నేను
గల్గలాడునట్టి కష్టఁ డెవ్వం దైన
మొనసి నరకకూషమున పసించు. 139

క. తలచ నహింసకు మిగులం
గలిగినధర్మంబు లేదు గావున నే నీ
తెలివిని దగ జీవాత్మం
దలఁపుచు నున్నాఁడ నొండు దలఁచనిబుద్ధిన్. 140

క. పరభామఁ గన్న తల్లిఁగఁ
బరధనముం బెంకు గాఁగ భావించుచు స

- త్పురుషుండు సర్వజీవుల
నిరతముఁ దనయాత్మఁ గాఁగ నెమ్మదిఁ జూచున్. 141
- ఆ. సకలభూతసమితి సౌఖ్యదుఃఖంబులు
తనవిగాఁ దలంచు తత్త్వవిదుఁడు
జన్మమృత్యుభయవిచారంబు దిగఁ ద్రోచి
లలితగతిని మోక్షలక్ష్మీఁ జెందు. 142
- వ. అట్లు గావున. 143
- తే. ఎవ్వరికి హింస చేయక హితము చేసి
నాఁటినాఁటికిఁ జాంద్రాయణవ్రతంబు
సలుపుచున్నాఁడ నాతపోబలముకలిమి
నడుగుఁ డేమైనఁ జెప్పుదు నభిమతములు. 144
- క. అని తమ్ము నమ్మఁ బలికిన
విని వెఱవక చేరఁ బోవ పేగమె రెంటిన్
ముసుగాళ్ల నడచి వానిన్
దినియెన్ గ్రూరాత్మసమ్మతంతురె యెందున్. 145
- వ. కావున నీయల్పుండు రాజ్యార్హుండు గాఁ డని యావృద్ధ
కాకంబు పలికినం బతులువిని యిది నిజంబు పలికెం దప్ప దని
యాయులూకంబును రాజ్యాభిషేకంబునకుం దొలంగించి
పక్షు లయ్యైదిక్కులకుం జెదరిపోయినఁ దదనంతరంబ
యయ్యులూకంబు వృద్ధకాకంబుకడకుం జనుదెంచి రోష
సంరక్తలోచనంబులు మెఱయ నుద్ధతంబగుచు నిట్లనియె. 146
- క. నీ కేమికిడు చేసితిఁ
గాకమ రాజ్యార్హుఁ డితఁడు గాఁ డని నన్నున్
గైకొనక పలికి తల్పుఁడ
నై కానంబడినభావ మది యెయ్యదియో. 147

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

148

సీ. తొడరి వాఁడిశరంబు దూఱి పాఱినగంటి

మంత్రైషధంబుల మాన నేర్పుఁ

బరశుఖండితమహాపాదపొన్నతశాఖ

జిగి మించఁ గ్రవ్వుఁ జిగురు వెట్టు

దర్పితభయదోగ్రదావాగ్నిశిఖలచే

మాడినతృణ మెల్ల మగుడ మొలుచు

నిష్ఠురోక్తులచేత నెఱి జెడ్డకార్యంబు

మగుడ నెన్నండును నిగుడ కుండుఁ

ఆ. గాన నాకుఁ బక్షిగణము లనుష్ఠించు

ప్రాభవంబు చెఱుపఁబడియెఁ గాన

నోరి మీకు మాకు వైరంబు వాటిల్లె

ననుచు గూబ చనియె నాగ్రహమున

149

వ. అదియ కారణంబుగా నులూకంబునకుఁ గాకంబులకు సహజ

వైరంబు వాటిల్లె ననిచిరంజీవిచెప్పి మఱియు నిట్లనియె. దేవా

మున్ను చెప్పంబడిన షాఢ్గణ్యంబులలోన సంధివిగ్రహంబు

లిప్పటికిఁ బ్రయోజనంబులుగా వాసనయానదైర్వధీభావసమా

శ్రయంబులు విచారణీయంబు లనిన విని యతం డాసన

క్రమం బెట్టి దనిన.

150

తే. విమతుఁ డధికుఁడై కడు సమీపమున నున్న

హీనబలునకుఁ దనయున్నచోనయనికి

కడుఁ బ్రమాదంబు గావునఁ గాదు మనకు

సబలునకునైన నొప్పునాసనగుణంబు.

151

క. యానంబు గదలి పోవుట

గాన బలము లేనిమనకుఁ గా దచియుం బెం

- పూనినదై వ్విధీభావము
ధీనిరతులు ధనసమృద్ధిఁ దీర్చంగవలయున్. 152
- తే. చిరసమాశ్రయవర్తన స్థిరతఁ జేసి
శత్రువరులను గెలుచుట సంశ్రయంబు
తద్గుణంబులు దెలిసి యుద్ధంఁడరిపుల
మూలమడచిన వారలు మున్ను గలరు. 153
- క. ఒడలికి నలజడి యైనన్
గడఁగి సమాశ్రయము నేన కావించెద ని
ప్పుడు వైరు లధికు లైనన్
దడఁబఱచెద నాదుబుద్ధి తాలిమిపేర్చిన్. 154
- క. బలవంతు లైనశత్రులఁ
బలుపురనేనియును బుద్ధిబలమున గెలువన్
వలనగు యాగార్థము ధూ
ర్తలచే విప్రుండు వంచితుం డగుభంగిన్. 155
- వ. అనినఁ గాక ప్రభుం డత్యైఱుం గెఱింగింపు మనినఁ బ్రథా
నాగ్రగణ్యుం డగుచిరంజీవి యిట్లనియె. 156
- సీ. యజ్ఞార్థ మనురు ధరామరుఁ డొక్కఁడు
కొని యొక మేషంబుఁ గొంచు రాఁగఁ
దెరువున దుర్జనుల్ దృష్టించి తమలోన
మోసపుత్తము గాక ముని నటంచుఁ
గడు నిర్దయాత్ముండు గా కుర్వి విప్రుండు
వెఱవక హింస గావించు తెట్లు
గనుఁగొన్నమా కెల్లఁ గనికరం బయ్యెడు
దీనిఁ జంపఁగ సమ్మతించుట కిది

తే. యనగ నమ్మి చింబోతుఁ దా నచటఁ గట్టి
యాతఁ డాచమనార్థమైయరుగఁ దడవ
సరభసంబునఁ జింబోతుఁ జంపి తినిరి
బుద్ధిగలవారు గెలువనోపుదురు పరుల. 157

ఉ. కావున నేను శాస్త్రవనికాయము గెల్పెద సాహసంబుతో
నావచనంబు నమ్ముఁడు మనంబున నింతయుఁ జింతదక్కి నే
జీవముఁ బాసినట్లు గతిచేడ్పడి యుండెద రక్తపూరముల్
జేవురుచాయగా నొడలఁ జిప్పిలఁ జల్లుఁడు చల్లి యత్తఱిన్.

తే. మున్ను చచ్చినకాకులమూఁత నడుమ
నన్నుఁ బడవైచితోలఁగి మిన్నకచనుండు
నే సమాశ్రయ మొనరించి మోసపుచ్చి
వత్తు ననుటయు నామేఘవర్ణుఁ డపుడు. 159

తే. ఆచిరంజీవిఁ జెప్పినయట్ల చేసి
తానుఁ దనవారు నవ్వల తరువుఁ బాసి
తోలఁగి తనమంత్రిపన్నినయలఘుకార్య
మాత్తఁడలపోయుచుండెనయ్యవసరమున. 160

ఉ. పొంగినవేడ్కతోడమునుపూర్వదిశాంగనఁగూడి యుంటి నా
కుం గల రాగ మెల్ల ననుకూలతఁ జూపెద నంచుఁ బశ్చిమా-
శాంగనఁ జేరెనో యనగ నస్తగిరి రవి చేరి క్రుంకినక గన్.
నింగియు నేలయుం దమము నెక్కిన దిక్కులఁ గప్పెనొప్పు

ప. అయ్యంధకారంబునఁ జిరంజీవి తాను మున్నున్న పటమహీరు
హంబుక్రింద మృతకాకమధ్యంబునం బడి రక్తంబునం దొప్పు
దోఁగి యెఱుకలు విచ్చి నేత్రంబులు మూసికొని మృతింబొందిన
చందంబున డెందంబుకొందలం బడపుకొని యున్న సమయం

బున నక్కడ నుపమర్దనుండు తనమంత్రులం గనుంగొని
యిట్లనియె. 162

తే. శత్రు నిశ్శేషముగఁ జేసి చంప కున్న
నొకఁడు దప్పిన మనకది యొప్పు కుండు
గాన వేగంబ యామఱ్ఱికడకుఁ బోయి
వెదకి చంపుట గార్య మీవేళ ననిన. 163

వ. అప్పులుకు లాకర్ణించి యతనిమంత్రు లేక వాక్యంబుగా నిట్లనిరి.

ఉ. దేవర నీతివాక్యము సుధీవిభవాఢ్యులు మెచ్చ నాడితొఁ
బోవుట మేలు నాఁ గదలి పోయి వటం బరికట్టి చుట్టునుం
గానలి వెట్టి చొచ్చి యొకకాకముఁ గానక కాకు లన్నియున్
జీవములం పొటంగె నని చెప్పఁగఁ గ్రమ్మటి పోవున త్తఱిన్.

వ. అన్విధం బంతయు నెఱింగి చిరంజీవి తనలో నిట్లని వితర్కించె.

ఆ. మొనసి చేయవలయు మొదల నుద్యోగంబు
చేసెనేని కార్యసిద్ధిఁ బొందఁ
జేయవలయుఁ గానఁ జేసెద నని చిరం
జీవి నిశ్చయించి చింత దక్కి. 167

వ. ఉన్న సమయంబున. 168

క. కాకంబు లెల్ల మడిసెం
గా కిచ్చట నొకటి యైనఁ గలిగెనె యనుచున్
గాకారు లరుగునంతట
నాకాకము కావుకావు రని యెలుఁగింపన్. 169

వ. ఇట్లు గూసినచిరంజీవికూత విని యులూకంబులు పోక మగిడి
వచ్చి యచ్చోటు వెదకి చిరంజీవిఁ బట్టుకొనిపోయి తమయేలిక
యగు నుపమర్దముందటం బెట్టినఁ గనుంగొని యతండు

నీవెవ్వఁడ వనిన నతఁడు నాపేరు చిరఁజీవి యనుటయు
నోరీ నీవు మేఘవర్షనకుఁ బ్రథానాగ్రగణ్యుండ వేతెఱంగున
నిట్టివాఁడ వైతి వనినఁ జిరఁజీవి యతని కీట్లనియె. 170

నీ. అవధరింపుఁడు నన్ను నమ్రేఘవర్షుండు
దప్పక కార్యంబు చెప్ప మనిన
నుపమర్థభూపాలుఁ డుగ్రుండు సాహసి
యధికబలప్రతాపాన్వితుండు
సరగున మన మేగి శరణంబు చొచ్చిన
నతఁడు నీ కెంతయు హిత మొనర్పు
నని బుద్ధి చెప్పిన నతనిచిత్త మెఱింగి
యనుచరవర్గంబు లాగ్రహించి

తే. యోరి పగవారిపక్షమై నోరికొలఁది
నోడితివి దీనఁ జేటగుఁ గుడువు మనుచుఁ
జరణఘాతంబులను మేను చఱచి మట్టి
చంచుపుటములఁ గఱచి నొప్పించి చనిన. 171

క. దిగ విడువక ప్రాణంబులు
తగ నాకంఠమున నిలిచి తల్లడపఱిచెక
దెగ నడపుఁడు మీరైనను
సుగతికే జనునట్టిభంగి చొప్పుడ నన్నున్. 172

వ. అనుటయు నుపమర్థుండు రక్తాక్షుండు మొదలయిన తన
యమాత్యులం గనుంగొని వీని నేమిసేయుద మనిన నందు
రక్తాక్షుం డిట్లనియె. 173

ఉ. ఈతఁ డసాధ్యశత్రుఁ డని యించుకయు న్నతి లేక వీని దు
ర్మితి గృపాకటాక్షమున నిల్పఁగఁ జూచెమ గాని మీఁద న

త్యాతురతం బ్రమాదమని యాత్త నెఱుంగవు వీనియున్న యీ
రీతి నిజంబు గాదు ప్రహరింపుడు పంపుడు కాలుప్రోలికిన్.

ఆ. వీడె కాడు హీనవిమతుఁడైనను నొచ్చి

చిక్కినపుడ వేగ చెఱుపవలయుఁ

గరుణఁ గాచెనేని కాలాంతరంబునఁ

బ్రతిఘటించి వాడె పగ యడంచు.

175

వ. అనుటయు నుపమర్దనుండు క్రూరాక్షుం డనుతనయమాత్యు
నడిగిన నతం డిట్లనియె.

176

క. శరణము చొచ్చినవానికొ

బరిమార్చినయతని కధికపాపం బనుచుకొ

బొరిఁ జెప్పు ధర్మశాస్త్రము

పరమకృపం గావు వీనిఁ బఠికులేంద్రా.

177

వ. అనిన నతండు దీప్తాక్షుం డనునమాత్యుం గనుంగొని నీమదిం
దోచిన కార్యంబు చెప్పుమనిన నంత డిట్లనియె

178

చ. అనఘ యెఱుంగ నెందు శరణాగతుఁ జంపినచోటు చెప్పఁగా
వినవె కపోతముకొ శరణు వేడిన నాత్మ శరీరమాంసముకొ
గొను మని బోయ కిచ్చె శిబి శ్రొత్తగ విన్నది చెప్ప నేల యొ
ప్పును మును వైశ్యచోరులకుఁ బుట్టినవాదము చిత్తగింపుమా.

వ. అనుటయుఁ దత్కథాక్రమం బెట్టి దనిన నుపమర్దున కతం
డిట్లనియె.

180

ఉ. ము న్నొకపట్టణంబునఁ బ్రమోదమునకొ ధనగుప్తనామసం
పన్నుడు వైశ్యుఁ డుండు నొకభామిని వానికిఁ జంద్రరేఖ నా
నెన్నిక కెక్కి యొప్పుఁ గమలేక్షణ రూపవిలాసవిభ్రమో
త్పన్న వయోవిభాసి కులభామలయొప్పుఁ దృణీకరింపుచున్.

తే. మెలగునాసతి దనపతి మిగుల వృద్ధు
గాన నెన్నడు నొల్లక కదియనీక
యున్నయెడఁజోరుఁడొకఁడు వారున్నయిల్లు
కన్నమిడి చొచ్చి ధనమున్నకందువరయ. 182

వ. ఆచోరుండు నలుదిక్కులం బరికించునప్పు డనర్ఘ్యమణికనక
భూషణాలంకృతయై మృదుతల్పంబునం దనపురుషునొద్దఁ
బరాక్తుఖయై నిద్రించునంగనాతలకంబుంబొడగని నాకు నితని
మందిరంబున ధన్యులు వెదక నేల యివ్విభూషణంబులలోన
నొక్కతోడవు నాకుఁ జేపడిన నంతయ చాలునని దీప్తజ్వాలా
జాలంబులకుం దగిన తదీయాభరణకాంతు లినుమడింప
నక్కంబుకంతికంతాభరణంబవహరింపం గరంబు చాచిన. 183

క. తొడగినతొడవులదీపులు
తొడిఁబడి చీకట్లు దూలఁ దూలఁగఁ దనపైఁ
దొడరినహస్తము సోఁకినఁ
బడఁతుక మేల్కొంచి చూచి భయకంపితయై. 184

వ. తనజీవితేశ్వరుం డున్నదిక్కున కభిముఖయై. 185

సీ. కరికుంభములకంటె గడునైన చనుదోయి
యుగ్మలి బిగియార నొత్తి యొత్తి
బిసకాండములకంటె బసమించుకరముల
నతివ యంతంతకు నలమి యలమి
పల్లవంబులకంటె బాగైనకెంకెల
లలితాంగి యల్లన తెలిసి తెలిసి
పికనాదమునకంటె బెంపారునెలుగున
బింబోష్ఠి పలుమాటు పిలిచి పిలిచి

- తే. తెలుపునంతట మేల్కొని తెలివి నొంది
తనకుఁ బ్రియకాంత చేసిన ధన్యతకును
మేను పులకాంకురంబుల నీనుచుండ
నొలసి సౌఖ్యాంబునిధిలోన నోలలాడి 186.
- వ. ఆవై శృంగుడు కొండొకసేపున కాకుటిలకుంతల కిట్లనియె. 187
- క. ఏకాలంబున వెనుకను
నీకొగిలి నాకు నబ్బ నేరదు భాగ్యం
బోకాంత నేడు గలిగెను
మేకొనుటకు దీని కేనిమిత్తము చెపుమా. 188
- వ. అనిన నయ్యింతి భయముకతనం బలుకక నిజకటాక్షవీక్షణం
బులం గరాభినయసంజ్ఞాభావంబులం దెలుపం దెలియక యీ
లేమ యిటు చేయుటకుఁ గతం బెయ్యది యని నలుదిక్కులం
గనుంగొననప్పుడు తనవెనుకదిక్కున నొదిగియున్న చోరునిం
గనుంగొని యిట్లనియె. 189.
- ఉ. ఈరమణీలలామ నను నెప్పుడు వృద్ధుఁ డటంచు దగ్గఱం
జేరదు నేడు నిన్నుఁ గని చెందినభీతిని గొగిలించుటన్
హరివిశేషసౌఖ్యముల నంది కృతార్థుడై నైతిఁ గావునన్
నారుచిరార్థసంపద గొనం దగు నిచ్చెదఁ బుచ్చుకోవనా. 190.
- వ. అనినఁ జోరుం డిట్లనియె. 191
- చ. కలధన మెల్ల దేవుకొని గ్రక్కునఁ బోయెద నంచు వచ్చి నీ
యలఘుమృదూక్తుల న్తనము హర్షముఁ జేయుట నర్థ మెల్ల
నుగ్ధులి విను నేటియట్టితనిఁ గొగిటఁ జేర్చి రమింపకున్న
నన్, దలఁచినవేళ వచ్చి మొగ తప్పక మ్రింగుదు నంగిటం
బడన్. 192.

- వ. అనిన వైశ్యుం డతని కిట్లనియె. 193
- క. ఉపకారంబునకును బ్ర
 త్యుపకారము చేయ కుంట యుచితమె నీవీ
 యపరిమితార్థముఁ గొని చను
 నెప మేమియుఁ బలుక కనుచు నిలయమునందున్. 194
- వ. తనకుం గలిగినధనం బంతయు నతనిముందటం బెట్టి నీ
 వేమియుం బెనంగక కొనిపొ మ్మనిన నతం డేమియు నొల్లక
 న న్నిపక్షంబు తుదిముట్టం జూడు మనుచు నేమియు
 ముట్టక చనియెఁ జోరవ్యవహారంబు జీవనంబుగా నొడ
 లెత్తిన యతండును నవ్వైశ్యునికి నుపకారంబు చేసి పోయెం
 గావున నీవును నీవాయసంబువలనఁ గృప గలుగవలయు
 ననిన నుపమర్దనుండు వక్రనాసుం డనుమంత్రిం జూచి నీ
 తలంపునుం జెప్పు మనుటయు నతం డిట్లనియె. 195
- క. తెగి చంపరాదు కాకముఁ
 బగతురు దమలో విరోధపడిరేని శుభం
 బగు మన కొకరాక్షసగో
 యుగచోరులకథ వినంగ నొ ప్పగుఁ డెలియన్. 196
- వ. అనినఁ దత్కథాక్రమం బెట్టి దని యుపమర్దం డడిగిన నా
 వక్రనాసుం డిట్లనియె. 197
- చ. ఘన మగు నగ్రహారమునఁ గర్తవిదుం డొకబ్రాహ్మణుండు పా
 వనచరితుండు గోవులఁ బ్రవర్ధన మొందఁగ రెంటి మేషఁగాఁ
 గనుఁగొని తాఁ బ్రమోదమునఁ గైకొనఁగాఁ దటి వేచి యుండు
 మ్రుచ్చునిశము నొక్కనాఁ డొకమహానిశి నొక్కఁడు పోవు
 చుండఁగన్. 198

తే. మొగులు సన్నపుజనుకుతో ముసురుకొనుట
మీఁదఁజేకటి దట్టమై మెండుకొనుట
మనుజవిరహితమును నిశామధ్య మగుటఁ
బొదలుమనమున నాదొంగ పోయిపోయి.

199

సీ. ఎదురుగా నొక్కరుఁ డేగుదెంచిన వానిఁ
దరలక చోరుండు దాకి బెదరి
యెవ్వఁడ వనుటయు నే బ్రహ్మరాక్షసుఁ
డను నన్నుఁ దాకిన ఘనుఁడ వైన
నీ వెవ్వఁ డవునన నే మ్రుచ్చు బొమ్మన
నితప్రా ద్దెచ్చటి కేగె దనిన
నీపురిలోన మహీసురోత్తముధేను
పులు రెండు మంచివి గలుగఁ జూచి

ఆ. యపహరించుకొఱకు నరిగెద నే నన్న
నేను నతని బట్ట నిపుడు వత్తు
రమ్మటంచు గదలి బ్రహ్మరాక్షసుఁడును
నతఁడు నంతఁ గూడి యతనిగృహము.

200

వ. కదియం బోయి యమ్మహీదేవుగృహద్వారంబునొద్ద
చోరునిం జూచి బ్రహ్మరాక్షసుం డిట్లనియె.

నిలిచి

201

ఆ. ఏను మున్ను పోయి యాయొంటివిప్రుని
బట్ట భుక్తి నాకుఁ బెట్టఁ జూచి
పిదప నీవు గదిసి మొదవులఁ దోలుకొ
మ్మనిన నతనిమాట కాగ్రహించి.

202

వ. చోరుం డిట్లనియె.

203

ఆ. తొలుత నీవు విప్రుఁ డెలిపిన మఱి నాకుఁ
బట్ట నెట్లు వచ్చుఁ బశుయుగంబు

వారు నతనిపొరుగువారును మేల్కొన్నఁ
బాటవలసియుండుఁ బనుల విడిచి. 204

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 205

క. చొరఁబడి గోయుగముం గొని
సరగున నే నూరు వెడలి చనునంతట భూ
సురు నీవు పట్టు మనుటయు
నరుణాక్షులు మెఱయ నతఁడు నాతని కనియెన్. 206

శ. పసుల మును నీవు దోలిన
ముసరిననెవ్వగల నతఁడు ముచ్చిరుచుండఁ
బస లేదు నాకుఁ బట్టఁగ
వెస నే మున్నరుగ నీవు వెనుచను మనినన్. 207

వ. ఇవ్విధంబున నయ్యిరువురు నొండొరులమీఁదియాగ్రహం
బున మెల పెఱుంగక రొదకొట్టునంతట నాయుంటిగృహపతి
మేల్కొని తలవాకిటికిం జనుచెంచి యర్ధరాత్రసమయంబున
వచ్చి మావాకిటం బోరుచున్న వా రెవ్వరనిన నతనికిఁ జోర
రాక్షసు లిట్లనిరి. 208

ఉత్సాహ. వెస నితండు నిన్నుఁ బట్టి వేచి వచ్చె బ్రహ్మరా
క్షుఁడు డటంచుఁ జోరుఁ డనినఁ గనలి నీవశుద్ధ్యయం
బెసఁగువేడ్క వీఁడు వేగ యిపుడు దోల వచ్చె సా
హసికవర్యుఁ డితఁడు దొంగ యంచుఁ జెప్పెఁ జెప్పినన్.

తే. విని మహిసురవర్యుండు వితతమంత్ర
బలమునను బ్రహ్మరాక్షసుఁ బాటఁదోల
నంత నటమున్ను చోరుండు నరిగెఁగానఁ
బొసఁగ నహితులుదమలోనఁబోరమేలు. 210

క. కావున శరణాగతునిం

గావం దగుఁ గాని చంపఁ గా దనినయెడన్

దా విని ప్రకారవర్ణని

నీవివరము చెప్పు మనిన నేర్పున నతఁడున్.

211.

వ. వక్త్రనాసుండు చెప్పినయట్లు చెప్పిన విని రక్తాతుండు సముత్థిఁ

తుండై మ్రొక్కి యుపమర్దన కిట్లనియె.

212

తే. దీనదశ దోషం బగతుండు హీనవృత్తి

నడఁగి బల మబ్బువేళను మడఁగఁ జేయు

ధృష్టముగఁ గీడు చేసినదుష్టువలని

వినయవాక్యంబులకు మెచ్చు వెఱ్ఱివాఁడు.

213.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె మున్నిట్టిప్రియాలాపంబుల కలరి.

క. ప్రేమను జారణి యగుతన

రామను శిరసావహించె రథకారుఁ డొకం

డీమహి నవివేకి యనుడు

నామంత్రి మొగంబు చూచి యతఁ డెట్లనినన్.

215

వ. ఆతం డిట్లను రథకారుని కొక్కకులకాంత గలడు దాని

తెఱంగు వినుండు.

216.

క. నగు మొగముఁ గలికికన్నులు

బిగిచన్నులు నసదునడుము బింబాధరమున్

జిగి దొలఁకుపదతలంబులుఁ

దగియొప్పు బద్ధముఖికి దరుణులలోనన్.

217

క. ఆపొలఁతుక పరపురుష

వ్యాపారము చేయుచుండ వరుఁ డెఱిగి నిజం

బేపారఁ దెలియుతలఁపునఁ

గోపం బడఁచుకొని పలికె గోమలితోడన్.

218

ఉ. బాలరొ నన్ను రాజు పనిపంపగఁ బోవుచునున్న వాడఁ బోఁ
జాల నటంచు భృత్యునకు సందుల చాఁగఁగఁ బోల దెందు నే
నేల నృపాలుకొల్పవకు నేగతి వచ్చె నవస్థ యంచుఁ జిం
తాలనుఁ దైననాథునకు నంగన యిట్లనియెన్ ముదంబునన్.

ఉ. ఎన్నికబంట వీవు నిను నేలిక పిల్చి ప్రియంబు చెప్పినన్
సన్నక సన్నఁ బోక వెఱుపన్న ల సాకులు పన్ను టొప్పునే
తిన్నదనంబుతోడఁ బని దీర్చుక వచ్చి సుఖింతు గాని పో
కున్న నృపాలుఁడు గ్రుండదయుండు చలంబున నేమిసేయునో

వ. అని ససంభ్రమంబును సకౌతుకంబుచుం గా నమ్మగువ యతని
మజ్జనభోజనాదులం బరితృప్తుం జేసి తాంబూలం బిచ్చి
సెజ్జకుఁ దార్చి యిట్లనియె. 221

క. తడ వోర్వపుప్రాణంబులు
దడసి నినుం బాసి నాకుఁ దప్పదు నీకున్
బడఁతుక లచ్చటఁ గల రని
తడవుచు రా కున్న విడుతుఁ దనువు నిజేశా. 222

తె. అనుచుఁ గందర్పసంక్రీడ నాత్మనాథు
నుల్ల మలరంగ నేర్పుల నోలఱార్చి
చలిదియును సంబడంబును జాల నొసఁగి
ప్రాద్దు గ్రుంకెడునంతన పుచ్చె నతని. 223

క. పుచ్చి యుపనాథుఁ బిలువం
బుచ్చి యుదక మాడఁబోవఁ బోవక మగుడన్
వచ్చి యిలు చొచ్చి సూతుం
డచ్చటిమంచంబుక్రింద నడఁగినవేశన్ 224

వ. పదంపడి యక్కాంతయు. 225

చ. బడలికి నాడి సన్నమణుఁ గొప్పఁగఁ గట్టి సుగంధ మంతటం
బొడవడకుండ మేన నెగపూతఁగఁ బూసి వినీలకేశముల్
ముడివడ కుండఁ దీర్చి విరులుం గురువేరుఁ గదంబకంబుగాఁ
బొడవుగఁ గొప్ప పెట్టి మణిభూషణముల్ ధరియించె వేడుకన్.

తె. ఇవ్విధంబునఁ గై సేసి యిందువదన
దీప్తు లడరంగ నద్దంబు తెచ్చి చూచి
తనముఖావయవంబులు తానె మెచ్చి
మదతి యుపకాంతున కెదురుచూచుచుండె. 227

వ. అయ్యవసరంబున నుపనాథుండును నతిసంభ్రమంబున నలంక
రించుకొని దూతికానుగమ్యమానుండై పద్మముఖమంది
రంబునఁ బ్రవేశించి పర్యంకంబునందుఁ గూర్చుండి యుండె.

క. ఆసమయంబునఁ బుష్పశ
రాసనుసామ్రాజ్యలక్ష్మి యన శృంగారో
ద్భాసితయై నిజపర్యం
కాసనమునఁ గాంత జారు నల్లన చేరెన్. 229

వ. ఇట్లు చేరినకాంతాతిలకంబునకుం గదిసి యతం డిట్లునియె. 230
ఉ. ఎప్పుడు పిల్చుఁ బద్మముఖి యెప్పుడు దానిప్రియుండు వోపు న
న్నెప్పుడు గారవించుఁ గమలేక్షణ యంచు నహర్నిశంబు నే
నెప్పుడుఁ గోరుచుండుదు మహిం దలపోయఁగ నేను ధన్యుఁ
డ౯, జెప్పఁగ నేల నన్నిపుడు శీఘ్రమ రమ్మని పిల్వ బంచు
టన్. 231

క. అని మఱియుఁ బ్రియము చెప్పుచు
ఘనపరిరంభంబు చేసి కాంతయు నతఁడు౯
మనసిజసంక్రీడలమై
ననుపమశయ్యాతలంబునం దున్నయెడన్. 232

ఆ. మగువ కాలు చాప మగనిఁ దాఁకుటయును

నతివ యాత్మలోన నది యెఱింగి

వీడు మగఁడు గాని వింతవాఁ డెవ్వఁడుఁ

గాఁ డటంచుఁ గాంత కళవళించి.

233

వ. విచారించుసమయంబునం గూటమితమకంబున నమ్మగువయభి

ప్రాయం బెటుంగమింజేసి పరపురుషుండు దాని కిట్లనియె. 234

ఆ. నాకు వలతో మున్ను చేకొన్న మగనికి

వలతో నిజము చెప్ప వలయుఁ దెలియ

నోపి చెప్ప కున్నఁ గోసెదఁ జూ ముక్కు

సెవులు ననిన వాని కువిద యనియె.

235

ఉ. ఓరి దురాత్మ నీవును బ్రయుండవె నాహృదయేశుకాలిపై

గోరును బోల వీవు నసగూటఁ గడున్ జపలస్వభావలై

నారులు రూపయావనమున న్నిలుపోపక యివ్వలవ్వలన్

జారహితంబు నేయ విభుచక్కటిమోహము మాన నేర్తురే.

వ. అదియునుంగాక.

237

సీ. మగఁడు దైవం బని మదిఁ దలంచినయట్టి

మగువ పుణ్యాంగన మగువలందు

విభుఁడు శరీరంబు విడిచి పోయెడివేళ

నగ్ని ముఖంబున నరుగుఁగాక

తరుణి యుండఁగ లేక తగనికార్య మొకటి

నేరక చేసిన నిముడుకొనుచు

సతిలేనిధర్మంబు పతికి నేయెడ లేదు

పతి వెలిగా లేదు సతికి మేలు

ఆ. గాన సతియుఁ బతియుఁ గలకాల మెల్లను

దోడునీడ గాఁగఁ దొలఁగ రనిన

- శయ్యక్రింద నుండి సుతోషమున రథ
కారుఁ డద్భుతంబు గ్రమ్మమడిని. 238
- వ. ఇట్లని తలంచె. 239
- ఆ. మిగులఁ బక్ష మైనమెలఁతుక యొకనాఁడు
ప్రియము పుట్టి యొకనిఁ బిలిచెనేని
నేమి దప్పె ననుచు నెంతయు ముద మంది
యలుక విడిచి యున్న యవసరమున. 240
- క. పరపురుషుండును దరుణియు
సురతశ్రమపారవశ్యసుఖసృష్టిమెయిం
గరచరణంబులు వెనఁగొనఁ
బరిరంభణకేళి నున్న భావించి మదిన్. 241
- ఉ. ఆరథకారుఁ డల్లన నిజాంగనఁ దెల్పినఁ గన్ను విచ్చి యా
సారసనేత్ర యిట్లనియెఁ జయ్యన నీవు తొలంగు మంతకా
కారుఁడు వీడు మేల్కనిన గ్రక్కున నిన్నును నన్నుఁ జంపు
ము, న్నారసి వీడె పట్టిన భయంబునఁ బోవక చిక్కి యుండి
తిన్. 242
- ఆ. అనిన దానినాథుఁ డటఁ బాసి తొలఁగిన
నొద్ద నిదురపోవుచున్న విటునిఁ
దెలుప వెఱచి తాను దెలియక నిద్రించు
మగువఁ గాంచి యపుడు మగఁడు కినిసి. 243
- క. ఆమంచము తల నిడుకొని
ప్రేమంబునఁ బెద్దవీధిఁ బెట్టిన జారుం
డామగువఁ బాసి తొలఁగిన
నేమియు నన కతివఁ గొనుచు నింటికిఁ జనియెన్. 244

ప. కావునఁ బ్రత్యక్షదోషంబుచేసినవానింజూచియైన నవివేకి
మంచిమాటలకుంజొక్కిమోసపోవు నని పెక్కుభంగుల
రక్తాతుండు చెప్పిన నతనిమాట లవధరింపక యాచిరంజీవిం
దోడ్కొని నిజనివాసంబునకుం జని యతని నత్యంతగౌర
వంబునం గొలిపించుకొని యున్న సమయంబున నచిరకాలం
బునకు నొక్కనాఁ డుపమర్థండు సకలభృత్యామాత్యనివ
హంబుతోడం గొలు వున్న సమయంబునఁ జిరంజీవి చను దెంచి
యతనికి మ్రొక్కి యిట్లనియె. 245

ఉ. నీవగవానిముందటను నీగుణముల్ గొనియాడఁ గోపసం
తాపపరితచిత్తుఁ డయి దండితుఁ జేసెను నన్నుఁ బ్రాణముల్
తీపని యుండ నొల్ల సడి తెచ్చినయీబ్రతు కేల యగ్నిలో
నేవునఁ జొచ్చి దేహము దహించెద నడ్డము రాకుఁ డెవ్వరున్.

క. తనయేలిక ముదల కొనక
గొనకొని ప్రాణంబు విడువఁ గొఱ గా దనినక
విని రక్తాతుండు వానిం
గనుఁగొని యిట్లనియె మనసు గనుఁగొనుబుద్ధిన్. 247

ఆ. చచ్చి యేమి చేయు దిచ్చట నీ వన్న
నతఁడు దా నులూక మగుచుఁ బుట్టి
కాకకులము నెల్ల గ్రక్కునఁ జంపుదు
గాలి వోవకుండఁ గాంత దీఱ. 248

వ. అనిన విని రక్తాతుం డవ్విధంబు సేయ నీకు సాధ్యంబుగా
దెట్లనినఁ దొల్లి యొక్కమాషికంబు సూర్యానిలదేవేంద్ర
మేరుపర్వతంబులు దనకుఁ బ్రత్యక్షంబులైనను నెప్పటిరూపం
బునె పొందెఁ గానిఁ యుత్కృష్టజన్మంబు నొందనేరదయ్యె

ననినఁ జిరంజీవి తత్కథాక్రమం బెట్టి దనిన రక్తాక్షుం డిట్లు
నియె. 249

సీ. మునివరుఁ డొకరుండు ముఖ్యతీర్థము లెల్ల
నాడి భాగీరథి కరిగి యందు
నవగాహనము చేసి యాదిత్యుఁ డుదయించు
తటి నర్ఘ్యజలము హస్తములఁ బట్టి
నయ్యవసరమున నాకాశవీధిగా
నొకడేగ యెలుకఁ బట్టుకొని చనఁగ
నాయెల్కు విడివడి యమృహీసురుచేతి
యర్ఘ్యజలంబులయందుఁ బడిన

తే. నతఁడు గనుఁగొని కౌతుకాయ త్తచిత్తుఁ
డగుచు నమ్మాషికముమీఁద నిగుడుకరుణఁ
గన్య యగుఁగాకయనుటయుఁ గాంతయయ్యె
దానిఁదనభార్యచేతికమ్మనాయొసఁగ. 250

క. ఆరామయుఁ దనకన్నకు
మారితకంఠెను గరంబు మక్కువ మెఱయన్
గారామునఁ బెనుపఁగ న
న్నారీరత్నంబు యావనప్రాయమునన్. 251

ప. అతిమనోహరా కార యైనయక్కొమ్మం గనుఁగొని యొక్కనాఁ
డమ్మనీశ్వరుండు మనంబున నిట్లు విచారించె. 252

క. ఈకన్నయఁ దగువరునకు
నీకున్న రజస్వల యయి యిది వృషలి యగున్
బ్రాకటనిందాపాత్ర
వ్యాకుల యగు ననుచుఁ దనమహత్వముపేర్చిన్. 253

- క. త్రిభువనదీపకుఁ డగునా
సభోమణిఁ దలఁచిన వేగ యమ్మునిమ్రోలక
శుభమూర్తి వచ్చి నిలిచిన
నభివందన మాచరించి యతఁ డిట్లనియెన్. 254.
- క. ఈరూపవతికి మధ్యులు
గా రని నిలిపితిని భార్యఁగాఁ గైకొనుమీ
కోరిక నా కిది యనుటయు
నారవి విని యపుడు వేడ్క నాతనికనియెన్. 255
- ఉ. ఏణవిలోలనేత్ర వరియింప మహాబలుఁ డైనయాజగ [న
త్పాణుండు గానికాడతనిఁ బ్రార్థన నేయుము నన్ను మీలు
ఁజేయిభూతి నాతఁ డని చెప్పి వివాకరుఁ డేగినన్ దప
స్రాణపరాయణత్వమునఁ దాపసుఁ డయ్యనిలుం దలంచినన్.
- చ. తలఁచిన నాసమీరుండును దత్పరతం బొడచూపి నిల్చినన్
దళితసరోజనేత్ర యిది నాకుఁ దనూభవ నీకుఁ బల్కిఁగా
నొలసి పరిగ్రహింపుమని యుగ్మలిఁజూప మునీంద్రుఁ జూచి హా
సలలితవక్త్రుఁ డై మృదువచస్థితోఁ బవమానుఁ డిట్లనున్.
- ఉ. నా కధికుండు దేవపతి నాతుక నాయన కిచ్చినన్ దగుం
గాక మహేంద్రుఁ డైనతనిఁ గా దని యన్యుల కిచ్చు టర్హమే
నాకనివాససౌఖ్యసుమనస్సరసీరుహలోచనాశిర
శ్రీకృరపాదపద్మ యయి చెన్నైసలారుచు నుండు టొప్పుదే.
- వ. అని యిట్లు వాయుదేవుం డమ్మునీంద్రు నొడంబడం బలికి.
యతనిచేత ననుజ్ఞాతుండైనజేచ్చుం జనియెదదనంతరంబ
యమ్మునీంద్రుం డింద్రునారాధించి తలంచిన నతండును జను
దెంచి పొడచూపి నిలిచి నన్నుఁ దలంచినకారణం బేమి యని
యడిగిన నయ్యింద్రునకు నమ్మునీంద్రుం డిట్లనియె. 259.

చ. ఆతులతపస్సమాధినియతాత్తులు సద్వైరకర్తలున్ దృఢ
వ్రతులును దానశూరులును వాసపున్ బొడగాన నేర ర
దృఢతము దలంచినంత వృథ పుచ్చుక నన్నుగృతార్థుఁ జేయ వ
చ్చిత మునికోటిలోపలఁ బ్రసిద్ధుఁడ నైతిఁ ద్రిలోకనాయకా.

వ. అని మఱియు సనేక ప్రకారంబులఁ బ్రస్తుతింపఁ బ్రసన్న
ముఖుం డైనశతమఖునకతం డిట్లనియె. 261

సీ. కలికినూపులకాంతిఁ గలువతోరణములు
పచరించిన ట్లున్నబాలఁ జూడు
మెఱుఁగుఁజెక్కిళ్లను మించుటద్దంబులఁ
జూ వెడు సీకు నీసుదతిఁ జూడు
గురుకుచంబులు పూర్ణకుంభంబులునుబోలె
నిలిపిన ట్లున్నయీనెలఁతఁ జూడు
చిటువవ్వవెన్నెల శీతలామృతమట్లు
చిలుకుచు నున్నయీచెలువఁ జూడు

తే. నమరవల్లభ నీకైన నమరుఁ గాని
నరసు రాసురయక్షకిన్నరవరులకు
నీడు గా దని నిలిపితి నీమృగాక్షిఁ
గోర్కి నిగుడంగ దీనిఁ జేకొందు గాక.

262

వ. అని యిట్లు మహేంద్రునకు నన్నారీరత్నంబుపయిం
బ్రియంబు పుట్టం బల్కిన తపస్విం గనుంగొని దానిజన్మ
ప్రకారంబును మునీంద్రునకుం గలిగినవాత్సల్యంబును
నెఱింగినవాడైనవచ్చుచు మునీంద్రునకు నింద్రుం డిట్లనియె.

చ. సురుచిరరత్న సానువుల శుద్ధసువర్ణ మహోన్నతాయత
స్ఫురదుశృంగసంఘముల సూర్యసుధాకరతార కానిరం

తరపరివర్తనంబుల గదాధరపద్మభవాదిదేవతా
పరిచితమాళిభాగములఁ బ్రస్తుతి కెక్కి వెలుంగు నెంతయున్.

- ఉ. మేరుమహామహీధరము మీకును మాకును బెద్ద గావునఁ
వారిరుహాక్షి నగ్గిరి కవశ్యము నిచ్చుట మేలు కాంతకుం
గోరిక వల్ల భుండు ధనికుండును సత్త్వయుతుండుఁ గాఁగ మే.
లారసి కాంచనాద్రికిఁ ద్రియంబున నిష్ఠుని యింద్రుఁ డేగినన్.
- వ. అమ్మనీంద్రుండు తనమనంబున. 266.

తే. విచిచి యాబోవ నెవ్వారు దొలగనాడి
పడుచు నొల్లమి లోకంబుపాడి గాదె
భాస్కరానిలస్వర్లోకపతులు దగిన
యెరపు చెప్పిరి గాని తా రొల్లరైరి. 267

- వ. ఒల్లకున్న నేమి యగు నని మహామేరువుం దలంచిన నమ్మహీ
ధరంబును నత్యంతసుకుమారత్వంబును ధరియించి యాతని
ముందట నిల్చినంగనుంగొని యర్హసత్కారంబులఁ బరితుష్టుం
డేసి మునీంద్రుం డిట్లనియె. 268

తే ఎవ్వరికి నీక నీకు నే నిత్తు ననుచు
నింతగాఁ బెంచినాడ నీయిందువదన
నింపు సొంపార నీవు మాయంట నిపుడు
వియ్య మొందంగవలయు నుర్వీధరేంద్ర. 269

- వ. అన నమ్మహీధరం బిట్లనియె. 270

తే. చూడ సూక్ష్మంబుగానినాసొబగుమేను
ఘాతగొని పెక్కులాఁగుగాఁగఁ ద్రవు
గాన నాకంటె నధికమై ఘనతఁ బేర్చు
వేషధారిణి యైనయిమ్మాపికంబు. 271.

ఉ. కావున నీకుమారికకుఁ గాంతుఁడు మూషిక మైననొప్పుఁ గా
కీవగ గాఁగ నల్పులకు నిచ్చుట నీ కది బుద్ధి గాదు నన్
బోవఁగ నంపు మంచు మునిపుంగవు వీడ్కొని మేరు వేగినన్
దేవసమానవిప్రునకు దీని నొసంగెద నంచు వేడ్కతోన్.

క. ముని పుణ్యాశ్రమభూములు
వనితం గొని తిరిగి తిరిగి వరియింపుఁ డటం
చును విప్రవరుల నడిగినఁ
గనుఁగొని వా రధికబోధకలితాత్మకులై. 273

తే. ఇంతచక్కనితరుణి మహీసురులకు
నమర నేర్చునె రాజుల కైనఁ గాక
చెలువ నే మొల్ల మనఘ విచ్ఛేయు మనిన
నతఁడు గడు లజ్జ నింటికి నరుగులెంచి. 274

క. ఇది దాఁ గన్యాత్వంబున
ముదిసినఁ గడు ధర్మహాని మున్ని టిరూపం
బొదవంగ మూషికంబై
వదలక చరియించుఁ గాక వసుమతి నెందున్. 275

క. అని పలుక నపుడు మూషిక
తనువునఁ దనమ్రాల నున్న దానిని భేదం
బున నొక్కపురుషమూషిక
మున కంటఁగఁ గట్టి రెంటి మునివరుఁ డనిపెన్. 276

వ. అట్లు గావున. 277

తరల ఇనసమీరణదేవతాధిపహేమశైలము లాదీగాఁ
దనకు సన్నిధి చేసెనేనియు దానిమూషికజన్తము

న్వినుము మాఱగ నేర దయ్యెను నీకు నట్టిద మాకులం
బున జనించు టనంగ నాతఁడు పొంక మింక నడంగినన్.

వ. అంతట నుపమద్దుండును జిరంజీవి జేరంబిలిచి యభయం బిచ్చి
వెఱవ కుండు మని వీడ్కొల్పినఁ గొంతకాలం బుండి దుర్గ
స్థానమర్తంబు లెఱింగి యాచిరంజీవి యొక్కనాఁడు దనలో
నిట్లని తలంచె. 279

క. అరులకుఁ గలసత్త్వంబును
దెరువులు నునికియును వారు ద్రిష్టరుతావుల్
గిరిదుర్గము సాధించెడు
వెరవును నెఱిగితిని నాకు వేళగుఁ జెటువన్. 280

తే. అని విచారించి గుహచుట్టు సరయఁ దొల్లి
యాలమందలయునికీప ట్టగుటఁజేసి
కుప్పలై యున్నయెరు వెల్లఁ గొక్కిరించి
చరణముల సన్న తెరువుల సరవిఁ బఱచి. 281

ప. తిరిగి పెద్దవాకిట వచ్చి యులూకంబులఁ జూచునప్పు డవి
రాత్రి దూరదేశంబులఁ బరిభ్రమించి మేసి వచ్చి యలసి
సూర్యోదయసమయంబున మే నెఱుంగక యొండొంటిపయిం
బడి నిద్రింపఁ జూచి తల యూచి చిరంజీవి తనలో నిట్లనియె.

ఉ. నమ్మినవారిఁ జంపినను నాకు నధర్మము గాదు లెస్సగా
నమ్మక చంపరాదు రిపు నన్ను నిజంబుగ నాత్మభ్రతుఁడగా
నమ్మినదోష మెవ్విధమునం దగఁ బొందె విచార మేటికి
నమ్మిననానిజేశునకు నాదుహితం బెఱిగింతు నెంతయున్.

ఉ. ఏపని చేయు మంచుఁ దనయేలిక నేవకుఁ బంచె బొందుగా
నాపని దీర్చి వచ్చుటయ యాతనికిం దగుధర్మ మిట్టిచోఁ

బాపము పుణ్యముక విభునిపా లగు భృత్యుని కేమికారణం
జేపున మేఘవర్షనకు నీసమయం బెఱిగింపఁ బొందగున్.

సీ. అని నిశ్చయింపుచు సతీవేగమునఁ జని
యేలికఁ గాంచి కే లెత్తి మ్రొక్కి
మనపగ సాధింప నను వైనకాలంబు
తఱి గాంచి వచ్చితిఁ ద్వరితముగను
వేనుక నత్తెఱఁ గెల్ల విన్నవించెదఁ గాని
వీరు వారన కెల్లవారిచేతఁ
గావ్యతృణంబులు గఱచి తే నియమింపు
మని తాను మండుచున్నట్టికొఱవి

తే. మెఱసి నేర్పున ముక్కునఁ గఱచిపట్టి
కడలఁదృణకావ్యములు గొంచుఁ గాకకులము
మేఘవర్షనివెనుక నమి త్రతతిని
గెలుచువేడుక నుడువీధిఁ జెలఁగి యటవ.

285

క. ఘూకంబు లున్న గుహకును
వాకిటఁ గావ్యములుఁ దృణము వడిఁ గప్పింపక
వే కవిని చిరంజీవియుఁ
దాకొనఁ దనముక్కుకొఱవిఁ దగిలించి వడిన్.

286

వ. తనదుపతానిలంబునంజేసి యయ్యనలంబు నిగుడం జేసిన. 287

శా. ధూమజ్వాలలతోడివహ్ని గుహలోఁ దూరంగ నయ్యండజ
స్తోమంబుల్ భయసంభ్రమంబు లడరం దూరంబుగాఁ బాఱఁ
ద, త్రిమారంధ్రము లెందు లేకునికి నార్తి బొంది యచ్చో నిజ
స్వామిం జేరి యచేతనంబు లగుచుం జావంగ వీక్షింపుచున్.

వ. రక్తాక్షుం డుపమర్దన కిట్లనియె.

289

- క. తెగి చంపరాదు గాకముఁ
దగ వని దుర్ణీతు లపుడు దలకొల్పఁగ నీ
దగుమంత్రులు నీవును నీ
పగిదిం బడవలసె నిట్టిపాపము గంఠే. 290
- క. హితుఁ డైనమంత్రి పలుకులు
మతి ననుమానించి విననిమానవపతి యీ
గతి దుర్దశలం బొందును
సుతసోదరబంధుమిత్ర సుదతులతోడన్. 291
- వ. అనిన విని యుపమర్దుం డిట్లనియె. 292
- ఆ. విను మధర్త మైనపని ధర్తమని తోఁచుఁ
గానితెరువు తెరువుగాఁ దలంచు
శత్రు మిత్రుఁగాను మిత్రు శత్రునిగాను
గాంచు నరుడుఁ డేటుకాలమునను. 293
- ఉ. కావున నాకుఁ బథ్య మగుకార్యముగాఁ గడు నొత్తి యమై
యిన్, నీవు హితంబు చెప్ప విననేరక దుర్జయశీలినై చిరం
జీవిఁ బరిగ్రహించి జముఁ జేర నుపాయము చేసికొంటి నే
దైవిక మైనచేతకును దప్పునుపాయము లొండు గల్గునే
- మ. ఒకయత్నోపహితోడఁ బాండవబలం బున్న న్ని శామధ్యవే
శను ద్రోణాత్మజుఁ డొక్కఁడుం గదిసి లీలన్ సంహరింపంగ
నుత్సుకతన్ మాన్వఁగఁ జాలెనే హరియు నచ్చోనుండి సర్వం
బు దైవిక మంచున్ దెలియంగలేక విధిపై ద్వేషించినం
దప్పునే. 295
- క. అని యూరకుండునంతట
ననలశిఖాసమితిచేత నన్నియు సమయం

గనుగొనుచు వాయసంబులు

పనివడి గుహఁ జొచ్చి చూచి పరమప్రీతిన్.

296

క. అవి యుపమర్దనునంగము

లివి యారక్తాక్షముఖ్యహితమంత్రి సుహృ

న్ని వహములతనువు లనుచును

వివరించి యులూకసమితి వెడలి కడంకన్.

297

తే. అపుడు మేఘవర్ణాదివాయసకులంబు

పారిఁ జిరంజీవిఁ బొగడుచుఁ బోయి నిజని

వాసమున నంచితోన్నతవైభవమున

మేఘవర్ణుండు కొలువున మెఱయుచుండి.

298

వ. చిరంజీవి నాలోకించి నీ విన్నిదినంబులు శాత్రువజనంబులు
నమ్మనట్లుగా నెవ్విధంబున గొలిచి తిరిగితి వనిన నతం డిట్లనియె.

తే. సకలదిక్కులరాజుల శౌర్యమహిమ

గెలిచి తనుఁ గొల్చుతమ్ములు గలుగునట్టి

పాండవాగ్రజుఁ డనువు గాకుండునట్టి

వేళ హీనుడై కొలువఁడె విరటునగరి.

300

సీ. కాషాయదండంబు గైకొని యమసూతి

కంకుభ ట్టనునామకంబు దాల్చె

నడబాలతనమున నధముడై పావని

వలలుండు నాఁగ నవ్వలన నిలిచె

నటవేషమున నింద్రనందనుఁ డొకయేడు

వేడితనంబునఁ బెంపు దొఱఁగె

హయశిక్షకుం డయి యాలగాపరియు నై

మాడేయు లుండిరి మహిమ దొలగి

తే. కృష్ణ సౌభాగ్యరేఖ నుత్కృష్ట యయుష్
నిలిచె నైరంధ్ర యనువేర నీచవృత్తి
బలపరాక్రమవంతు లౌపతులు గలిగి
బ్రతుకరా వారు మగుడంగఁ బట్టినాథ. 301

క. ఏనును నవ్విధమునఁ గడు
హీనదశం బగరఁ గొలిచి యిడార్చితి నీ
దై నమహాకార్యమును
న్దాసమున నెపుడు నిలిపి మహితవిచారా. 302

చ. అనిన మేఘవర్ణుండు చిరంజీవి కీట్లనియె. 303

క. నీ వసిథారావ్రతమున
నావంతయు శంక లేక యహితులలోనన్
జేవ చెడ కెట్లు మెలఁగితి
నావుడు నాతండు పక్షినాథున కనియెన్. 304

సీ. అవధరింపుం డులూ కాధీశమంత్రుల
లోన రక్తాతుండనూనవిభవ
సంపన్నుండును నయశాస్త్ర విదుండును
సజ్జనప్రియుండును సాధుహితుండు
విక్రమోదగ్రుండు నక్రూరచరితుండు
నగుచు సర్వజనంబు పొగడుచుండ
బుద్ధిబలంబునఁ బూజ్యుండు నాకంటె
నతఁ డుపమర్దుతో నర్థి నెపుడు

ఆ. నన్నుఁ జంప బుద్ధు లెన్ని యేనియుఁ జెప్ప
వినయమున నులూకవిభుండు వినక
మఱియుఁ దనకుఁ గలుగుమంత్రులతో నాదు
మతము నడుగ నొక్కమాట గాఁగ.

క. శరణాగతులం జంపెడు

పురుషుల నెచ్చోటఁ గానమును వినమును సు

స్థిరధర్మనిర్మలుడవై

పరమకృపం గావు వీనిఁ బక్షికులేంద్రా.

306.

వ. అనిన వారివచనంబు లవలంబించి రక్తాక్షుపలుకు లనాదరంబు.

చేసి నన్నుఁ దోడ్కొని పోయి కొలిపించుకొని యతం డింత

దెచ్చుకొనియె నని యుపమర్థవృత్తాంతం బంతయుం జెప్పి

చిరంజీవి వెండియు నిట్లనియె.

307

క. పగవానిపక్షమునవాఁ

డగపడినం గాచెనేని నత్యాసన్నుం

డుగ మెలపఁ దగదు మెలపినఁ

దెగు నుపమర్థండుపోలె ధీరహితుండై.

308.

ఆ. అరులయొద్దనుండి యరుదెంచి కొల్పిన

భటుఁడుఁ బాము నొక్కభంగి గాన

మోసపుచ్చి చెఱుచు నాసన్నుఁ డౌవాని

నమ్మినట్ల యుండి నమ్మఁ దగదు.

309.

వ. అని చెప్పి మఱియును.

310.

సీ. జలక మాడెడువేళ సరసాన్న పానంబు

లింపైనయవి భుజియించుతఱిని

కామినీసంభోగ కాలంబులెడ మృగ

యావినోదంబుల కరుగుపట్ల

విమతులపై దండు వెడలుచో నటపోయి

విడియుచు నిద్రించువేళలందు

నాస్థానమునఁ గొలు వై యున్నయప్పుడు

నారామకేలీవిహారములను

తే. నృపుఁడు దేహంబుసంరక్ష నియతఁ జేయఁ
దగును ధర్తార్థకామసాధనము గాఁగ
మనుజనాయకుఁ డించు కేమటియె నేని
చెడుట సహజంబు నయశాస్త్ర సిద్ధమతము.

311

సీ దుర్మత్రి నేలినతోడనే చెడు రాజు
చెడు నపథ్యంబులు చేసి రోగి
కలిమికి గర్వించి కలవాఁడు చెడు వేగ
లోలుఁడు చెడుఁ బరస్త్రీలవలన
బుద్ధి చాలక యుండుపురుషుఁడే జెడుగీర్తి
నడవడి గొఱగామిఁ జెడును మైత్రి
చెడు ననాచారిచే జెందినకుల మెల్ల
నర్థలోభమునఁ బుణ్యంబు చెడును

తే. వింతభంగి దుర్వ్యసనికి విద్య చెడును
జెడు సుఖంబు పరాధీనసేవకునకు
నాజ్ఞ పాలింపఁ గొఱ గానియధిపుఁ డేలు
మండలం బెల్లఁ జెడు మాటమాత్రలోన.

312

సీ. శుష్కకాష్టంబులసోకున నగ్నియు
నతిమూర్ఖువలనఁ గ్రోధానలంబుఁ
జపలునివలనఁడోషంబును మగువల
వలనఁ గామోద్రేకవర్ధనంబు
దడునివలన నుదాత్తధనంబును
దయగలవారిచే ధర్మములును
మహితాత్మువలనను మహితధైర్యంబును
మనుజేంద్రువలన భూమండలంబు

తే. సంతకంతకు నభివృద్ధి నందునట్లు
 విశ్రుతోద్యోగనిజహై ర్యవిక్రమముల
 నతిసమర్థుడ వగుట నీ వరుల గెలిచి
 యసమజయలక్ష్మీ గొంటి వాయసకులేంద్ర. 313

వ. అని మఱియును. 314

ఉ. మూఁపున మోసి యైన రిపుమూర్తిఁ జెడం దఱి వేచి యుండఁ
 గా, నోపుట లెస్స బుద్ధియుతుఁ డోపిక గల్గి చలంబు వట్టి ము
 న్నే పునఁ జేరి కృష్ణభుజగేంద్రుఁడు కప్పల మోచి యన్నిటికొ
 రూపుఁ చెడక వధించె నని రూఢిగ వింటిమి గాదె యేర్పడన్.

వ. అనిన మేఘవర్ణుం డక్కభ వినవలతుం జెప్పు మనినఁ జిరంజీవి
 యిట్లనియె. 316

తే. మందవిషుఁ డనుపేరట బొందుపడిన
 యురంగ మిట్టట్టు నాకటఁ దిరుగుచుండి
 కాంచె మండుకాగణసమాక్రాంతికలిత
 జీవనం బగునొక్కసరోవరంబు. 317

క. కని యక్కొలనిసమీపం
 బునకుక జేరంగ నరిగి భోగివిభుఁడు గ్ర
 క్కున జలపాదుం డనియెడు
 ఘనభేకముఁ గాంచి దై న్యకంపితుఁ డగుచున్. 318

వ. ఎలుంగు కుత్తుకం దగుల హీనస్వరంబున నిట్లనియె. 319

క. నాకడుపుకొఱకు దైవం
 బీకార్పణ్యంబు దెచ్చె నెవ్వరి నడుగం
 బోకుండితి గతకాలము
 మీ కిదె భృత్యుండ నగుచు మెలంగఁగ వలసెన్. 320

వ. అనుటయు నమృతాకాశీశ్వరుం డగుజలపాదండు మమ్ము
నిప్పు డాశ్రయించుటకుఁ గతం జేమి యని యడిగిన నమృత
విషం డిట్లనియె. 321

నీ. అర్ధరాత్రపువేళ నాఁకొని డస్సి నే
నెరకునై యిట్టట్టుఁ దిరుగుచుండ
నవనీసురాన్వయునర్భకుఁ డొక్కరుం
డాచమనార్థమై యరుగుదెంచి
కానక నామేను కడువడిఁ ద్రొక్కిన
నత్యుగ్రభంగి నే నతనిఁ గఱవ
విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి వేగ న్న బొడఁగాంచి
పిన్న పాపనితండ్రి భీతి మిగుల

తే. మంత్రవాదులఁగొనివచ్చి మంచులొసఁగి
యతని బ్రతికించుకొని నన్ను నాత్మఁదలఁచి
యద్భుతోత్పన్న కోపార్థుణాత్ముం డగుచు
బాంధవులఁజూచి యిట్లనె బ్రాహ్మణుండు. 322

క. పసిపాపఁ డనక నాసుతుఁ
గసుమాళపుఁ జెడుగుఁబురుగు కఱచెను దీనక
ముసుగువడుపాపమున నది
దెసలం జరియించుఁగాక దీనతతోడన్. 323

వ. అని యతం డెంతయు నలుక వొడమిన వెండియు. 324

ఉ. కప్పల మోచిమోచి కడగానక వానిన గొల్చి యాఁకటన్
గప్పిననెవ్వగన్ వనరఁగా నవి చూచి కృపాకటాక్షముల్
చొప్పుడుగ్రాస మిచ్చి తమలో నొక్కడై చరియించువానిఁగా
నెప్పుడు నాత్మలం దలచ నీభుజగం బటు లుండుఁ గావుతన్.

క. సుతుఁడు చచ్చెనేని సుతునితోడనె కూడ

నరుగునట్లు గాఁగ నహి శపింతుఁ

జావఁ డయ్యెఁ గానఁ జావనిమననట్టి

నుగ్గయై చరించు నోరుమాలి.

326

వ. అని యిట్లు ఘోరంబుగా శపియించిన నమ్మహీసురవరునిష్ఠు

రాలాపంబులు నాకుఁగర్జ శూలంబులుగాఁ దత్సమీపవస్త్రీక

గతుండనై యాకర్ణించి మదాత్మగతంబున.

327

తే. అశనిహతుఁ డైనశూలవిధ్ధాంగుఁ డైనఁ

బడకయొకచోటఁ గొఱదప్పి బ్రతుకుఁగాని

విప్రశాపాగ్ని తోడరిన వికృతిః బొంద

కుండ బ్రతుకుజంతువులు లే వుర్విమీద.

328

తరల. అనువిచారము నామదిం గడు నగ్గలంబుగఁ బర్వినఁ

విను మహీసురశాపభీతిని నీవ దిక్కని చేరితిఁ

గనికరంబున నన్నుఁ గైకొని గ్రాస మొక్కొకపూటగా

నను భరించిన నీకుఁ గీర్తివినాశ మెప్పుడుఁ గల్గునే.

329

వ అని మఱియును

330

శా. మామీవెద్దలు బుద్ధిచాలమిఁ గడుఁ మైత్రిఁ సుఖామో

ఘవి, శ్రామంబుల్ నడవంగ నొల్లక వృథాక్రౌర్యంబు వాటించి

తా, రేమేలుం గనలేక పోయి రిది దా నేకార్య మూహింపు

మా, యేముఁ మీరునుఁ బాయకుండఁ దగుఁగా నెల్లప్పుడుఁ

జూడఁగన్.

331

ఉ. ఉండిన నూరకుండుదునె యొక్కరుఁ డీపని చేయ నోపఁ డీ

తం డనుచుం దలంపకు నిధానముపంటినినుం బ్రథానులఁ

మండితమ స్తకాగ్రముల నాదగువీఞ్వున మోచి యాడెదఁ

మండెడుదీపనానలము మాన్పఁగ భారము మీది గాదొకో.

వ. అనినం బ్ర మోదాయ త్తచిత్తుండై జలపాదుం డలవు మిగులఁ
బుట మెగసి ఫణిపతిశిరంబులఁడయిం బ్ర వేశించి తత్ఫణామణి
మరీచులఁ దనమొగంబు ప్రతిబింబంబుగానంబడం జూచు
చుండె నతనియమాత్యులును నయ్యురగంబు వెన్నెక్కి
నిలిచి రివ్విధంబున మండుకంబుల మోచుకొని నానాగతి
విశేషంబులఁ గొంత ప్రొద్దు పుచ్చి యలసినవాఁడుంబోలె
మందవిషండును మందగమనంబునంగదల నతనికి జలపాదుం
డిట్లనియె. 333

క. వడిగా నడచిన మాకుం
గడు వేడుక గాక మందగమనము మా కి
ప్పుడు హర్ష మొదవఁ జేయదు
బడుగవుగా వెద్దికతము బలహీనతకున్. 334

వ. అనుటయు మందవిషం డిట్లనియె. 335

తే. మీరు పెట్టక కాని యాహార మిచట
నబ్బకుండుట తెలిసినయదియ కాదె
వెట్టిపనివాని కైనను వేళతోడఁ
గడుపునకుఁ బెట్టి పనిగొంట గలదు గాదె. 336

వ. అని మఱియును. 337

క. ఈకొలఁది చూడ దేహము
నా కేమియు వశము గాదు నడవఁగ నోహ
మీ కేను భృత్యభావము
గైకొనుటకుఁ బ్రాణరక్ష గావింపఁ దగున్. 338

వ. అనుటయు భేకకులాధీశ్వరుం డయ్యహికిం గరుణించి నీకు
ముదల వెట్టితి నిక్కొలనిమండుకంబులలోన నీవలసినవాని

తోడ నుదరపోషణంబు చేసికొని శీఘ్రంబుచను దెంచి నాకు
వాహనప్రయోజనంబు దీర్చు మనిన మహాప్రసాదం బని
యతనిఁ బ్రథానుల నచ్చట డించి మందవిషండు జలమధ్యం
బునకుం జని. 339.

చ. వలసినకప్పలం గడుపువాచఁగఁ బారణచేసి వచ్చి ని
చ్చలుఁ దనుపూనువాహనపుఁజందము కొండాకనేపు దీర్చిలో
పలికుటిలత్వ మేమియును బాహిరమై చననీక యన్నిఁటిం
బొలియఁగజేసె నమడుఁగుఁ బొల్పెసఁగెన్ జలపాదశేషమై.

వ. అంతట నొక్కనాడు మందవిషండు జలపాదశేషంబైనసరో
వరంబునఁ గ్రుమ్మరి మండుకంబులం గానక నా కింక నిచ్చట
నిలువంబని లేదు జలపాదభక్షణానంత రంబునఁ జనియెదం
గాక యని యెలుఁ గెత్తి పలికిన నప్పలుకు లాకర్ణించి జల
పాదుండు నాకుం గీడు నేయం దలంచితివే యనిన మంద
విషం డిట్లనియె. 341

క. భూసురశాపము నన్నుం
జేసినదోషంబు నిన్నుఁ జెందినపనికిం
గాసిలఁగ నేల రమ్మని
డాసినజలపాదు రూపడంగ వధించెన్. 342

వ. వధియించి యాకృష్ణసర్పంబు నిజేచ్ఛం జనియెం గావున
నేనును నవ్విధంబున శత్రులనాశ్రయించితి నని పలికి
వెండియు నిట్లనియె. 343

తే. అగ్ని శేషంబు ఋణశేష మహితశేష
మడఁపలేకున్న నవి వృద్ధి యగుడు నేచి

నిర్దహించును బొదలును నిగిడి చెఱచు
పెఱిగి నిశ్శేషముగ నడఁగించు టురవు.

344

ఆ. అడవి నిర్దహింప ననలంబు తరుమూల
రక్ష సేయ మొలచుఁ గ్రమ్మఱంగ
నట్లుగాక శత్రు నాబాలవృద్ధంబు
మొనసి చంపవలయు మొదలడంగ.

345

వ. అని విచారించి పగతుర నిరవశేషంబుగా సంహరించిన భాగ్య
వంతుండ వని పలికి చిరంజీవి యిట్లనియె.

346

సీ. వ్యసనశీలుఁడు గాక వసుమతీనాథుండు
సకల ప్రజానురంజనము వడసి
క్రొధలాభమదాదిగుణముల వర్జించి
సత్యధర్మక్షమాశాలి యగుచు
మొనసి యాత్మచ్ఛిద్రములు గాననీ కన్య
మానవచ్ఛిద్రము ల్పది నెఱింగి
దేశ కాలంబులు దెలిసి సప్తాంగసం
రక్షకుండై పరాక్రమము మెఱసి

తే. యాత్మసంరక్ష మఱవ కహర్నిశంబు
భార్మికుం డని జగ మెల్లఁ దన్నుఁ బొగడ
నిగిడి సత్కీర్తి దిక్కుల నించెనేని
దేవతాంశమువాఁ డని తెలియవలయు.

347

వ. అని మఱియును

348

క. కడిదిపగరు వైదువు గొని
పొడిచినయెడ నైన బ్రదుకు బుద్ధిని జెఱుపం
బడినయమిత్రుఁడు మఱి యె
న్నఁడుఁ దా బ్రతుకంగలేక నాశమునొందున్.

349

చ. అలఘునిశాతహేతి నదరంటంగఁ దాకినవైరి యాహవ
స్థలమున నోర్పుఁ గాని బహుసైన్యములన్ బొలియింపలేడుని
శృలనయత త్వీసాధనము శాత్రవపుత్రకళ త్రమిత్రమం
డలబలశౌర్యవైభవవిడంబములన్ హరియించు గ్రక్కునన్.

వ. అని మఱియును. 351

క. ఏపని యుద్యోగించిన, నాపని దై వానుకూల మైన ఫలించున్
రూపింపఁగ మానుష మని, చేపట్టి పెనంగెనేని సిద్ధింప దిలన్.

వ. కావున దై వానుకూలత లేనిపారుషవ్యాపారంబు నిరర్థకం
బెట్లంటేని. 353

సీ. తాపసవేషంబు ధరియించె రాముడు
బంధనప్రాప్తుడై బలి యడంగె
వనవాసగతు లైరి వగఁ బొండుతనయులు
యాదవు లన్యోన్యహతులఁ జనిరి
ఘోరదుర్దశ నొంది కుండె నైషధరాజు
శరతల్పగతుఁ డయ్యె శాంతనవుడు
వామనరూపంబు వాసుదేవుడు దాల్చె
దశకంఠుఁ డర్జునోద్ధతికి నొదిగె

తే. సర్వమును దై వవశమున జరుగు జగము
గాన నేరక తాఁ గర్తగాఁ దలంచు
మూఢచిత్తుడు సుజ్ఞానమూర్తి యైన
పురుషుఁ డిన్నియు నెఱిగి సుస్థిరతనుండు.

354

వ. అని మఱియును.

355

చ. శ్రుతమునఁజేసి బుద్ధి మతిశూన్యఘనవ్యసనంబుచేత మూ
ర్ఖతయు మదాలసత్వమునఁ గాంతయుఁ జంద్రునిచేత రాత్రి

యుక్, వితతసమాధిచే ధృతి పవిత్రజలంబులచేత నేలు నూ
ర్జితనయమార్గవర్తనముచే నృపతిత్వమలంకృతం బగున్. 356

వ. అని యిట్లు చిరంజీవి చెప్పినహితోపదేశంబునకుఁ బగ సాధిం
చినసాహసంబునకుఁ బ్రియం బంది మేఘవర్షం డతని
కర్ధరాజ్యం బిచ్చి తానును సామ్రాజ్యంబునం బూజ్యుండై
సుఖం బుండెనని చెప్పటయు. 357

ఉ. హరపటీరహీరరజతాద్రితుమారధరాధరేంద్రమం
దారమరాళరాజహరనారదపారదకుండచంద్రికా
క్షీరమృణాలశంఖసురసింధుర ఫేనఫణిశ కాశక
ద్భూసమానకీర్తివరభూషణ సజ్జనలోకహాషణా. 358

క. ఉభయదశరుద్ర లక్ష్మీ
శుభమందిర సతతదానశోభిత సమ్య
గ్విభవసురాధిప విలస
త్ప్రభవా హేమాద్రిధీర బసవకుమారా. 359

మత్తకోకిల. వాసుప్రతిమానవై భవ వై రిరాజభయంకరా
వాసుదేవపదాబ్జపట్నద వాంఛితార్థసురాంఘ్రిపా
భాసురప్రమదామనోభవ భానువంశసముద్భవా
ప్రాసతోమరకుంతముద్గరపట్టసాయుధసాధనా. 360

గద్యము. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్య
పుత్ర సుకవిజనవిధేయ నారాయణనామధేయప్రణీతం బైన.
పంచతంత్రం బనుమహాకావ్యంబునందు సంధివిగ్రహం బను
నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు. పంచతంత్రము

లబ్ధనాశము.

సమధికగుణమందిర
వాసవవిభవాభిరామ వర్ధితదానా
భ్యాసకరకమల నిర్మల
భాసురసత్కిర్తిహార బసవకుమారా.

1

వ. ఆపధరింపుము సుదర్శనక్షితీశనందనులు విష్ణుశర్మకుం
బ్రణామం బాచరించి లబ్ధనాశం బనుచతుర్థతంత్రం బెఱిం
గింపు మనిన నతం డిట్లనియె.

2

శ. చెందినయర్థం బితరుల
యందపుమాటలకు విడుచునతిమూఢుఁ డిలన్
డెందంబు గలిసి కపితోఁ

బొందై యొక మొసలి మోసపోయినభంగిన్.

3

వ అనినఁ దత్కథాక్రమం బెట్టి దని నృపకుమారు లడిగిన
నతం డిట్లనియె

4

సీ. రంగదుత్తుంగతరంగసంఘంబులు
సరసాభినయకరాజములు గాఁగ
బహువిధప్రచలనపాతీనపజ్ఞులు
ధవళవిలోలనేత్రములు గాఁగ

సురుచిరస్నిగ్ధపాండురఘేనఘటలంబు
 చారుతరాట్టహాసంబు గాఁగ
 లాలితభూరిబాలప్రవాళంబులు
 విరిసినఘనజటాభరము గాఁగ

తే. ఘుమఘుమధ్వని వాద్యఘోషములు గాఁగ
 జండతాండవాడంబరశంభుమూర్తిఁ
 బోలు నని తన్ను జనములు పొగడునట్టి
 వర్ణనకు నెక్కి యొప్పు మహార్ణవంబు.

5

ఉ. ఆలవణాంబురాశిదరి నద్జనతాలతమాలసాలహిం
 తాలరసాలభూరుహావితానము సొంపు వహింప నచ్చటఁ
 వేలతరంబు లై నకపివీరులతో బలివర్ధనాముఁ డి
 చ్చాలఘువర్తనంబుల నజస్రముఁ గ్రుమ్మరుచుండు నత్తటిన్.
 ప. మఱియును దత్సమీపంబున నొండొకయాధనాథుం డై నకపీ
 శ్వరుండు బలివర్ధనునుద్దేశించి.

7

ఉ. ఈముదిమర్కటంబునకు నేటికి నీకపిరాజ్య మంచు ను
 ద్దామపటుప్రతాపబలదర్పమునకొ వెడలంగఁ దోలినకొ
 సీమకుఁ బాసి యొక్కరుండు సి గైసఁగకొ బలివర్ధుఁ డేగె నా
 రామవిహారముల్ విడిచి రాజసవృత్తిఁ దొఱంగి యయ్యెడన్.

ప. చనిచని యొక్కనదీతీరంబున మధుగర్భం బనునొదుంబరంబు
 ఫలభరితం బై నదానినాలోకించి బలివర్ధనుండు దనమనంబున.

క. కామితఫలముల నొసఁగం
 గా ముందటఁ గల్పకంబు గానంబడిన
 ట్లామేడి కడు ఫలించెను
 నాముందటిభాగ్యవాసనకు దృష్టముగాన్.

10

- వ. అని తలంచి డాయం బోయి. 11
- క. తరు వెక్కిరి దీర్ఘశాఖలఁ
బరివక్ష్వఫలంబు లరసి భక్షించుతఱిన్
గరమునకుఁ దప్పి యొకఫల
మరుదుగఁ బడె నీటిలో మహాధ్వనితోడన్. 12
- క. ఆచప్పుడు తనచెవులకు
నేచినకాతుకముఁ బెనుప నెడనెడ ఫలముల్
వైచుచును సహజచాపల
మైచనుమర్కటము చప్పు డాలించుతఱిన్. 13
- వ. క్రకచనామధేయం బగుశింశుమారం బమ్మేడిక్రింది జలంబుల
లోనఁ గ్రుమ్మరుచుండి మత్స్యమీపంబున నెన్నండును నిట్టి
యపూర్వధ్వని విన్నది లేదని తలయెత్తి చూచినప్పు డాదుం
బరతరుశాఖాసమారూఢశాఖామృగకరవిముక్త ఫలపతనం
బమ్మహాగ్రాహంబు దెలిసి తాను నమ్మధురఫలంబు లుపయో
గించి యావృద్ధవానరంబుతోడఁ జెలిమి చేసి తన్మిత్రత్వానం
దంబున నమ్మధురఫలాస్వాదనలాభంబున నచ్చోటుగదలం
జాలక కొన్ని దినంబులు మఱచి యున్న మొసలిం దలంచుకొని
యమ్మొసలిభార్య తన సఖిం బిలిచి దానితో నిట్లనియె. 14
- ఉ. ఇంతకుమున్ను నాదుహృదయేశ్వరుఁ డెయ్యెడ కైన నేగినన్
సంతస మొప్పు పచ్చు నిమిషంబున నిన్నిదినంబు లయ్యెఁ దాఁ
జెంతలఁ జేరఁ డేమిటికిఁ జిక్కెనొ కాక పరాంగనారతి
భ్రాంతి నిజాలయంబునకు గాకచటం బ్రియ మంది నిల్చెనో.
- క. తెలియంగవలయుఁ బొమ్మని
పలికిన నది పోయి వచ్చి ప్రాణసఖికి నే

ర్పలవడంగఁ జెప్పఁ దొడఁగెన్

గలవియు లేనివియుఁ గూర్చి కలఁకం బొందన్.

16

సీ. నెలఁత నీవిభుఁజూడ నీవు న న్నంపినఁ

జయ్యన నేను బ్రచ్చన్నవృత్తిఁ

గదిసి చూచితి నొక్కకపిభామ రూపలా

వణ్యవిలాసభావములఁ బెద్ద

మధుగర్భమను నుదంబరమువై నుండంగఁ

బొడంగని దానితోఁ బొందు చేసి

యాపొందు మక్కువ నంతకంతకుఁ బెంప

నీయింటి తెరువును నిన్ను మఱిచె

తే. బేర్చుమఱిఁ బూరుషులు నవప్రియులు గాన

వారి మాన్పంగ నేరికి వశము గాదు

చెలియ నీమీఁదిభక్తిమైఁ జెప్పవలసె

గాక వివరింప నా కేమికారణంబు.

17

క. అమ్మాట మొసలిలేమకు

నమ్మయి తాఁకుటయు నిశ్చయం బని మదిలోఁ

గ్రమ్మెడువిరహానలమున

సమ్మోహనమూర్ఖ పరవశత్వముఁ జేయన్.

18

వ. అమ్మకరవధూటి ప్రియసఖీసంభాషణంబులఁ బెద్దయుఁబ్రొద్దు

నకుఁ దెలివి నొంది.

19

ఆ. మగఁడు చేసినట్టి నెగులునఁ గడు నొచ్చి

విరహవహ్ని చేత వేగి వేగి

పొరలుచుండునంతఁ బొలఁతపై మక్కువఁ

గొన్ని మేడిపండ్లు గొనుచు వచ్చి.

20

వ. ఆక్రమకచుం డట్లున్నతనప్రాణవల్లభం జూచి యిట్లనియె. 21

ఉ. పంకజనేత్ర నీయొడలిభారము చూచి భయంబు పుట్టెడున్
గింకకుఁ గారణంబు పరికించి యొకించుక నాకుఁ జెప్పినన్
గొంకక తీర్తు నన్న విని కోమలి నెచ్చెలిమోము చూచినన్
శంక యొకింత లే కది నిజంబుగఁ బుట్టెడునట్టిభంగిగాన్. 22

వ. ఆశింశుమారంబున కిట్లనియె. 23

ఉ. అక్కట నీవు పోయినది యాదిగ నీకలకంఠి రుగ్గతం
జిక్కినఁ జావకుండఁగఁ బ్రసిద్ధుఁడు సిద్ధుఁడు వచ్చి యశాషధం
బొక్కటి చెప్పి పోయె నది యుక్తమ నీ కెఱిగించువారమై
యిక్ష్మలాయతాక్షియును నేనును నీపొడఁగాన మెన్నఁడున్

వ. అనిన నవ్వుహాగ్రహంబు. 25

క. సంజీవని మొదలుగ నే
నంజక కొనివత్తు నెట్టియశాషధ మైనన్
రంజకపుమాట గా దిది
కంజాతదళాయతాక్షి గ్రక్కునఁ జెపుమా. 26

వ. అనిన నది యిట్లనియె. 27

క. వాసరహృదయముతోఁ దగ
నూనినయాషధము వెట్ట నువిదకు మానున్
మేనఁ గలరోగ మనుచును
దా నెంతయుఁ గరుణఁ జెప్పి తాపసుఁ డరిగెన్. 28

ఆ. కానఁ గోఁతిగుండెకాయ నీ విప్పుడు
తెచ్చి యిచ్చితేని తెఱవ బ్రతుకు
తేక యుండితేని నీకులభామిని
తనువు విడుచు గడియతడవులోన. 29

వ. అనినఁ దద్వచనంబు లాకర్ణించి యతం డట్టిద కాక యనుచుఁ
గొంతద వ్వరిగి యరిగి తనమనంబున నిట్లని వితర్కించె. 30

క. తరుచరహృదయము నాకుం
దరమే దొరకింపఁ గష్టదశ వచ్చెఁ గపి
శ్వరుఁడు బలివర్ధుఁ డొక్కఁడు
పురుషార్థపరుండు వానిఁ బొరిఁగొనఁ దగునే. 31

చ. అతని వధించు టెంతయు మహాదురితంబు సమస్తధర్మసం
తతికి నిధాన మీసతి వృథా మృతే బొందినఁ బాప మీ
యెడన్, మతిఁ దలపోయ నిద్దటును మాన్యులె యైనను
భార్యరక్ష దా, నతిశయధర్మ మంచుఁ దగ నాబృలు చెప్పఁగ
విందు నెట్లనన్ 32

ఉ. ఎక్కువ చెప్పఁ జూపఁ గలయింట జనించుకులాంగనాళిలోఁ
జక్కఁడనంబు గల్గి గుణసంపద మించి యశోఽకస్థితిన్
నిక్కక యేమృగాక్షి పతి నిర్తలచిత్తము పట్టు భక్తిమై
నక్కమలాక్షి యెవ్వనికి నా లగు వాఁడు కృతార్థుఁ డివ్వుహిన్.

వ. కావునఁ గులకాంతను రక్షించుటయ యుత్తమధర్మంబు
మిత్రుం డైనబలివర్ధనుఁ బరిత్యజింతు నని కృతనిశ్చయుండై
యాశింశుమారప్రవరుం డనుమానించుచు మందమందగమ
నంబున నయ్యదుంబరంబు చేరం జను దెంచినం జూచి మిత్రుం
డైన బలివర్ధనుం డతని కిట్లనియె. 34

తే. ఎంతవేగిర మింటికి నేగి తిప్పు
డింతలోననె మరలి రా నెద్దికతము
మందగమనంబుతోఁ జింత నొందె దేమి
కారణం బన్న నవ్వుహాగ్రాహ మనియె.

క. చిరకాలమైత్రి నీయొడ

జరగంగా నింటి కరుగ జాలక నేడ

ట్లరిగిన నచ్చటినాయి

లైరవై మది దోచె నిలువ నెట్లగుఁ జెప్పమా.

36

క. ఉపకారవాంఛ సఖ్యము

నిపుణతఁ జేయుదురు గాక నీ వేమియుఁ బ్ర

త్యుపకార మవేక్షింపని

సుపురుషుడవు కావె యెపుడు సుస్థిరచరితా.

37

వ. అనుటయు బలివర్ధనుం డిట్లనియె.

38

తే. డాసి యుపకారమే నేమి చేసినాడఁ

బూని నీతోడఁ జేసినపాండువలన

రాజ్యవిరహితదుగ్ధభారంబుఁ ద్రోచి

తాల్చి నున్నాడ నదియు యుక్తంబు గాదె.

39

తే. శోకశాస్త్రవభయములచొప్పు మాన్పు

ప్రీతివిశ్వాసగుణహేతుభూత మైన

మిత్ర మనునక్షరద్వయమిశ్ర మైన

రత్న మేవేల్పు సృజియింపఁ బ్రబలెనొక్కొ.

40

వ. అని పలికిన విని క్రకచుం డిట్లనియె.

41

ఉ. మింటికి నిక్కునీతరువుమీఁదను నీవును నేను నీటిలో

నొంటిఁ జరింప నోపుటకు నోర్తునె వీఁచున మోచి నిన్ను మా

యింటికిఁ గొంచు బోయెదఁ గవీశ్వర రక్షన నాక్షణంబ ని

ష్కంఠకబుద్ధిఁ బెల్లుటికి గ్రక్కున వీఁచున వచ్చి నిల్చినన్. 42

క. నిలిచినకపివరుఁ దోడ్పొని

నిలుపోక మొసలి పలికె నేడీమిత్రుం

జలముకొని చంపవలనెను

కలఁడే నావంటిపాపకర్ముడు జగతిన్.

43

క. స్త్రీకార్యము బలవంతము

నా కింతటిసాధుమిత్రు వనచరు మృతుఁ గాఁ

జేకుఁగఁ జేయుకతమున

లోకంబున నింద కేను లోనైతిఁ గదా.

44

వ. అని విచారించి మఱియును దనమనంబున.

45

సీ. హేమంబుమేలుగీ డెఱుంగంగఁ దలఁచిన

మానుగా నొరసినఁ గాననచ్చు

బురుషులగుణములు పరికించి చూచిన

నెందైన నడవడి నెఱుంగవచ్చు

లలితగోవృషములఁ దెలియ భావించిన

భారముల్ గాంచి యేర్పఱుపవచ్చు

స్త్రీస్వభావంబులు దెలియుద మన్నచో

నెంతధీయుతులకు నెఱుంగరాదు

తే. మాయలకు నిక్క మందులమనికపట్టు

సకలదోషంబులకు నెల్ల జన్మభూమి

మగువ గావున నిపుడు నన్నగడుచేసి

యేమిపన్నెనొ నాసతి యెఱుంగరాదు.

46

వ. అని తలపోసి వెడియుఁ దనమనంబున.

47

ఆ. అడుదానికొఱకు నకట నాప్రియమిత్రు

వృద్ధుఁ జంప నెట్లు బుద్ధి పుట్టె

ననుచు వినఁగ నాడునమ్మాట లాలించి

వానరుండు పలికె వానితోడ.

48

క. ఏమంటి విపుడు నీలో

నేమిటి కీచింత నాకు నెఱిగింపు మనం
గా మొసలియు నిట్లను నే
నేమియు ననఁ దప్ప వింటి నే నేమంటిన్.

49

క. అనుమాట క్షాత్తలోపల

ననుమానము నొంది వానరాధిపుఁ డీతం
డనుమానించుచు వగచుచు

ననుఁ గొనిపోవుటకుఁ గారణం బెయ్యెదియో.

50

తే. అడిగి చూచెదఁ గాకంచు నగచరుండు

కలఁక నొందినమదితోడ జలచరేంద్ర
నాకుఁ దోఁబుట్టువైన నీనాతి కిపుడు
నేమమే యన్న నామాట చెవులు సోఁక.

51

ఉ. అల్లన శింశుమారవిభుఁ డాకపినాథునిఁ బల్కె మన్తనో

వల్లభ రోగపడ్డయది వైద్యు లసాధ్య మనంగ దాని కే
నుల్లమునం దలంకెదఁ బ్రయోగము చెప్పినఁ దీర్పువారు లే
రెల్లెడ నీటిలోనిపని యింతియ నాపని మిత్రవత్సలా

52

ప. అనుటయు నాబలివర్ధనుం డిట్లనియె.

53

చ. జలములఁ గాని వెల్పులికె జాల నటంచు విచార మేటికే

బలికినమందు దెత్తు ననుఁ బంపు మతెన్నఁటికేను బోయి భూ
వలయము నెల్లఁ గ్రుమ్మరి దివాకరుఁ డయ్యపరాంబురాశిలో
పల దిగి పోకమున్న వడిఁ బాటి రయంబున వత్తుఁ బోయెదన్.

క. పొ మ్మనవు పోయి మందులు

దె మ్మనవు చికిత్స చాలఁ దెలిసినవైద్యుఁ

రమ్మనవు భార్య నిజ మగు

సొ మ్మనవు దలంక నేమిచోద్యము చెపుమా.

55

వ. అనిన సమ్యకరకులాభీశ్వరుం డిట్లనియె. 56

చ. అడిగినవాడఁ బండితుని నాయన చెప్పఁగ మందు నీకడం
దడవఁగ జాల కేను బరితాపముఁ బొందుచు నున్నవాడ ని
ప్పుడు నెఱిగింపకున్న నది పోవదు నామదిలోన దుఃఖముకొ
గడవఁగ నీవ కారణ మకారణ బాంధవ యెన్నిభంగులన్.

వ. అనినఁ దరుచరనాథుం డిట్లనియె. 58

తే. మనసు గలిసినచో నొకమాట యైనఁ
గపటమునఁ జెప్పకుండుట కలుష మండ్రు
ప్రాణసఖుఁ డగునాకు డాపంగ నగునె
చెప్పఁ దగనిది యైనను జెప్పుమనిన. 59

వ. అమ్మాటకుఁ బుయిలోట దక్కి మొసలి యిట్లనియె. 60

క. వానరహృదయముతోఁ దగ
నూనినయాషధముఁ దెచ్చి యువిదకుఁ బెట్టకొ
మేనఁ గలరోగ మంతయు
మాను ననుచు నొక్కవెజ్జ మగువకుఁ జెప్పెన్. 61

ఉ. చెప్పిన నన్నుఁ దె మ్మనియెఁ జెప్పెడి దేవి మతెందు నేరికిం
జెప్పక నీకునుం దెలియఁ జెప్పఁగఁ జాలక యాత్మనాకు నేఁ
జెప్పఁగ నీవు న న్నడుగఁ జెప్పితిఁ గాని భయంబు పుట్టఁగాఁ
జెప్పుట గాదు కార్యగతి చెప్పితి వానరయూధనాయకా. 62

క. తనసతికి రోగ మైనం
గనుఁగొని యది చక్కఁబెట్టఁగా నేరఁ డితం
డని నన్ను బంధుజనములు
మనుషీనుఁగుఁగాఁ దలంప మను తేమిటికిన్. 63

వ. అని చెప్పినఁ గవీశ్వరుండు. 64

తే. సగముచచ్చినమేనితోఁ జకితుఁ డగుచుఁ
గంప మొందుచు వృద్ధమర్కటముమూర్ఖు
మునిఁగి కన్నులు గానక మునిఁగి గొంత
వడికిఁ దెప్పిటి యాత్మ దైవంబుఁ చూటి. 65

వ. తనలో నిట్లని వితర్కించె. 66

తే. ప్రేమ నటియించి యింటికిఁ బిలువఁ దడవ
మొసలిమాటకు నా కేల మోసగలిగె
నెంతముదిన నేను జితేంద్రియుండఁ
గామి నాపదఁ బడితి యుక్తంబు గాదె. 67

వ. అని మఱియును. 68

సీ. రాగసంయుక్తుఁ డరణ్యవాసంబున
బహుకాల మున్నను ఫలము లేడు
నెఱయఁ బంచేంద్రియనిగ్రహంబున నిల్లు
గదలకున్నను వాని కదియ ఫలము
వీతరాగుండును వినయశీలుండును
వివిధధర్తాధర్మవిదుండు నగుచు
సత్యదయాదానశౌచంబు లెవ్వఁడు
గలిగి వర్తించు నిష్కపటవృత్తి

తే. వానినిలయంబు ఘనతపోవనము గాని
దండకాషాయవస్త్రకమండలువులు
ముండితయును భిక్షుటనముం జదువును
నాటకమ్ము లివి ప్రయోజనములు గావు. 69

వ. అని తలంచి బలివర్ధనుండు దైవానుకూల్యంబున నాయుళ్ళే

పంబుకతంబునం దనకు నప్పటి కొక్కయుపాయంబు దోచిన
నాశింశుమారంబునకు నిట్లనియె. 70

క. ఓయన్న కల్ల చేసితి
నీయర్థము మున్ను నాకు నెఱిగించిన నే
నాయంతరమునఁ గలిగిన
యాయకాపథ మపుడ కొంచు నరుదెంతుఁ గదే. 71

ఉ. గుండియ పుచ్చి పెట్టుకొని కొమ్మపయిం బదిలంబు చేసి నే
నుండుదు నట్టిభారమున కోర్వక యెప్పుడు నేడు నే నభా
గ్యుండను నీకు నక్కఱకుఁ శూర్చినసా మ్మని మున్నెఱింగి తే
కుండుటఁజేసి యే మని ప్రియోక్తులు వల్కుదు నేమి
నేయుదున్. 72

ప. అయినను ద్వరితగమనంబున నయ్యుదుంబరంబుకడకుం జని
యస్త దీయహృదయంబు గొని చనుదెంత మని పలికి
వెండియు. 73

తే. మొనసి ధర్తార్థకామముల్ మాఱివలన
ఫలము లేవ్వాడు దా నాసపడియె నేని
వాడు రిక్తహస్తములఁ బోవంగఁ దగదు
భూమిసుర రాజకాంతలపొంత కెందు. 74

క. మానుగ హృదయం బచ్చటి
మానం దగిలించి యుంటి మన మట మగుడం
గా నరిగి వేగ యచి గొని
మానిని యున్నెడకు నిపుడ మరలఁగవలయున్. 75

ప. అనిన. 76

- క. అష్టాటల జలచరమును
 సమ్మతితో నమ్మి వృక్షచరమును గొనుచుం
 గ్రమ్మట మున్నున్నతరువు
 కొమ్మం గదియింపఁ గపియుఁ గుప్పించి వడిన్. 77
- తే. అంతకంతకుఁ బొడవుగా నరిగి యరిగి
 వృక్షశాఖాగ్రమున నున్న వృక్షచరముఁ
 గాంచి చెలికాండ రమ్మ వేగంబ మనకుఁ
 బోవలె నటన్న జలచరంబునకు ననియె. 78
- ఆ. పొందు చేసిచేసి పొసఁగక మతి పోయి
 తిరిగి వచ్చునతఁడు తిరుగఁ జెడును
 గార్దభంబు నక్కకటపుల హరిఁ జేరి
 పోయి తిరిగి వచ్చి పాలిసినట్లు. 79
- వ. అనినఁ దత్కథాక్రమంబుతెఱంగు జలచరపతి యడిగినఁ దరు
 చరపతి యిట్లనియె. 80
- సీ. కలఁ డుగ్రవనములోపల నొక్కమృగరాజు
 గోమాయు వతనికిఁ గూర్చుభృత్యుఁ
 డై పంపు చేయంగ నమ్ముగేంద్రుఁడు జంబు
 కముఁ జూచి పలికె దైన్యము దలిర్ప
 ననఘ మహోదరవ్యాధి నాతనువున
 నొదవి యంతంతకు ముదురఁ జొచ్చె
 ననుగుణం బగుమందు లరసి నేవింపక
 యూరకుండిన మీఁద నొప్పుకుండు
- తే. గార్దభముకర్ణ మొక్కటి గలిగెనేని
 యాషఢంబున నది గూర్చి యారగించి

మచ్చరీరంబు రోగంబు మాన్పుకొందుఁ

గానఁ గొనిరమ్ము ఖరము నాకడకు వేగ.

31

చ. అనిన మహాప్రసాద మని యామృగధూర్తము పోయి.
రోయుచుకొ, జని నగరోపకంఠమునఁ జాకలవానికృశాంగ
గార్దభం, బును బొడగాంచి సద్వినయపూర్వముగా మృదు
భాషణంబులకొ, గనికర మొప్పు బల్కె నధికం బగునేర్పున.
నాక్షణంబునన్.

32.

క. ఎలయించి తెచ్చి యిచ్చినఁ

బొలియింప మృగేంద్రుఁ డడరఁ బొడమినభీతికొ

నిలువక వడిఁ జని మున్నిటి

నెలవున గార్దభము పోయి నిలిచినపిదపన్.

33

వ. ఆమృగపతి గోమాయువుం గనుంగొని మన యత్నంబు
విఫలంబయ్యె నింకను బ్రయత్నంబున ననుసంధింపవలయు
ననిన నాసృగాలం బిట్లనియె.

34.

తే. మునుపు గార్యంబు దెలియనిమూఢచిత్తుఁ

బొసఁగ నిది నేయుమనమోసపోవుఁగాని

దృష్టముగఁ జూచి కపటంబు దెలిసెనేని

పూని క్రమ్మఱ మఱి మోసపుచ్చరాదు.

35

వ. అయినను నాబుద్ధిబలంబుననుం బలుకులనేర్పునను నాగార్ద,
భంబుమనంబునం గలభయం బుడిపి దేవరదివ్యశ్రీపాద
పద్మంబులనన్ని ధిం బెట్ట నవధరించెదం గాక యని క్రమ్మఱం
జని గార్దభంబుఁ గాంచి యిట్లనియె.

36

మ. మృగరాజుం గనికొల్చి యాయనకడకొ మేఁ తెల్లనీసొమ్ముగాఁ
దగ భృత్యప్రకరంబు లెల్ల నినుఁ దాత్పర్యంబునం జూడఁగా

జగతిం బెద్దటికంబు గట్టుకొన కీజాడక భయభ్రాంతి నొ
ప్పగునే క్రమమి పాట సాహసవిహీనాత్తుండు పెం పొందునే
వ. అని మఱియును. 88

ఉ. మానుగ నంటరానికొఱమాలిన మైలలమోపు వీపునం
బూని ధరించి తిట్టియును మొత్తియు నీరజకుండు నొంపఁగా
వీనిగృహంబునందుఁ దగవే నడవీనుఁగవై చరింప ని
చ్చానుగుణంబుగా నభిమతార్థము లానఁగ లేక యక్కటా.

వ. అనుటయు నాగార్థభం బిట్లనియె. 90

క. నమ్మించి యేను నీవును
నిమ్లుల బ్రదుకుద మటంచు నెలయించి ననుకొ
రమ్మని కొనిచని మృగపతి
సమ్ముఖమునఁ బెట్టి చంపఁ జనునే నీకున్. 91

తే. శితనఖంబులు మెఱయంగ జేగురించు
ఘనతరానన మతిభయంకరముగాఁగ
నుఱుక నుంకించున ట్లున్నయుగ్రహారికి
బెదరి పాఱక నిలువ నే బిరుదనయ్య. 92

వ. అనిన నమ్మాటకు జంబుకం బిట్లనియె. 93

మ. మొదలం జూడనివాడ వైనకతన న్తుంచెక భయం
బెంతయుకొ, గదియం బోయి నమస్కరింప నతఁడుకొ
గారుణ్యపూర్ణాంగుడై, చెదరం బాఱఁగనీక ప్రాచు నధిక
శ్రీయుక్తుఁగా భృత్యు నీ, వది గాన న్వెర వేది వచ్చితివి
పంచాస్యంబుపొం దొప్పడే. 94

వ. అని మఱియును. 95

చ. వలసిన భక్త్యభోజ్యము లవారణఁ బారణ నేయవచ్చు ని
చ్చలు హరిమూలభృత్యవనజంతునికాయములోన నెక్కుండై
మెలఁగఁగ వచ్చు జల్లనిసమీరము వీవఁగ నిచ్చవచ్చుశ
య్యల శయనింప వచ్చును మహామహిమాధ్యుని బంటుగా
మదిక, దలఁచనివేదకుఁ బ్రతుకు దాఁ గలదే తలపోయ
నెవ్వెయిన్.

96.

శా. నాయత్నంబు ఫలింప దయ్యె నకటా నాన్నేహభావంబునక
బాయం జాలక కూడి యుండుటకునై ప్రార్థించినట్టే కదా
ధీయుక్తుండు త్రివర్గముం బడయ నర్థిం గోరఁగా నెయ్యెడక
శ్రేయఃప్రాప్తికే బెక్కువిఘ్నము లగుక జింతింప నింతేటికిన్.

వ. అని మఱియునుం బ్రియాలాపంబులు పలుకునగ్గోమాయువు
మృదుమధురభాషణంబులకు నోటుపడి గార్దభం బిట్లనియె.

క. కందువచుట్టమవై మది

కం దంతయుఁ బాపి మీదఁ గలభాగ్యము నా

కందించి మనుపఁ దలఁచితి

కందభితన్నే హభావగౌరవ మెసఁగన్.

99

క. కడుపున కందియు నందని

కుడుపుల ననుదినముఁ గుదిలఁ గుడుచుటకంటె

గడు దొడ్డరాజుసేవకు

నొడఁబడి యొకనిమిష మైన నుండఁగ రాదే.

100.

వ. అని నిశ్చయంబుగాఁ బలికి గార్దభం బప్పుగఘాతంబు.

వెనుకం జనఁ గొనిపోయి మృగేంద్రముందటం బెట్టి
యిట్లనియె. 101

క. నమ్మించి తోడితెచ్చితి
నమ్మినభృత్యుండు గాఁడు నాక యితని నీ
సొమ్ముగ నోరం గన్నుల
నిమ్ముగఁ జూడంగఁ దగు మృగేంద్రకులేంద్రా. 102

వ. అని విన్నవించి యామృగధూర్తంబు దొలంగిన మృగ
నాథుండు. 103

ఆ. ఉఱికి గార్దభంబు నుగ్రదంష్ట్రులు గల
ముఖమునం దుదగ్రనఖములందు
నొత్తి పట్టఁ దడవ యుసురు పోయినదానిఁ
జూపి జంబుకంబుఁ జూచి పలికె. 104

తే. దినముఖోచితకర్తంబు దీర్చి వచ్చి
యనుభవించెద నందాక నరసి యుండు
మనుచు సింగంబు నదికిని నరుగఁ జూచి
జంబుకంబుఁ దలంచె మనంబులోన. 105

సీ. దివ్యాషధం బని తెప్పించి మృగరాజు
నన్నుఁ గావలి పెట్టి నదికిఁ బోయె
నీమందు మృగపతి కేల పోవఁగనిత్తు
గ్రక్కున నతఁ డిందు రాకమున్న
భక్షించి నామేనఁ బరఁగురోగము లెల్ల
హరియింతు ననుచు మహాభిలాష

మొదవ గార్దభకర్ణ హృదయంబు లప్పుడు
తొడిబడఁ దిని మూతి దుడుచుకొనుడు

తే. నంత హరివచ్చియాగార్దభావయవము
లెక్కడికిఁబోయె నిపు డన్న నెఱుంగనట్లు
మూర్ఛచిత్తున కెందైన మొదలఁగలవె
హృదయకర్ణంబు లవి చూడ కెఱుంగకంటి. 106

వ. కావున నీగార్దభంబునకు హృదయకర్ణంబులు లే వనిన నట్లు
కాబోలు నని యామృతేంద్రుం డూరకుండె నేను నవ్విధం
బున మోసపోవ నగ్దార్దభంబు గాను విచ్చేయుమనిన
నాశింశుమారవల్లభుండు లబ్ధనాశంబునకుఁ జింతాక్రాంతుం
డగుచు సిగ్గుపడి జలమధ్యంబునకుం బోయె నని యిట్లు విష్ణు
శర్మ లబ్ధనాశం బనుచతుర్థతంత్రం బెఱింగించినఁ గుమారు
లసంప్రేక్ష్యకాశిత్యం బెఱింగింపు మనుటయు. 107

ఉ. తెల్లదలాటరాయ సుదతీజననూత్న మనోజ మల్లికా
వల్లభ సప్తసప్తికులవర్ధన మేరునగేంద్రధీర సం
పుల్లసరోజనేత్ర గుణభూషణ యాహవభీమ తమ్మభూ
వల్లభుకూర్చిపుత్ర బసవక్షితిపాలక రాజశేఖరా. 108

ఉత్సాహ —

మందరాచలేంద్రధీర మనుచరిత్రసంతతా
నంద కులపవిత్ర ధర్మనందితావనీజనా
కుందచంద్రహారహీరగురయశఃప్రకాశ గో
విందచరణకమలయుగళవిస్ఫురన్తనోంబుజా. 109

భుజంగ ప్రయాతము —

రమాసూను రేఖావిరాజత్స్వరూపా
యుమానాథఫాలాసలోద్యత్ప్రతాపా
సమస్తావనీచక్రసంస్తూయమానా
నమద్రాజసంరక్షణాసంవిధానా.

110

గద్యము. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్య
పుత్ర సుకవిజనవిధేయ నారాయణనామధేయ ప్రణీతం బైన.
పంచతంత్రం బనుమహాకావ్యంబునందు లబ్ధనాశం బనునది.
చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.
పంచతంత్రము

అసంప్రేక్ష్యకారిత్వము.

కారుణ్యకటాక్ష.

స్వీకృతబుధబంధునికర జృంభితవిమతా

నీకగ్రీవాఖండన

భీకరకరవాల బసవప్పధ్వీపాలా.

1

వ. అవధరింపుము సుదర్శనక్షీతీశ్వరనందను లసంప్రేక్ష్యకారిత్వం
బెటింగింపు మనిన విష్ణుశర్మ వారల కీట్లనియె.

2

చ. నిజమును గల్గయుం దెలియనేరక క్రోధమునం బ్రమత్తుడై
సుజనుల కెగ్గు చేసి చెటుచుం దనమున్నటిమైత్తి మానవుం
డజగరమున్ హరించినమహానకులంబు వధించి బ్రాహ్మణుం
డజితమనోవ్యధం బొరలు నయ్యవివేకముఁ బోల్ప బట్టగున్.

వ. అనుటయు నృపకుమారులు తత్కథాక్రమం బెటింగింపుం
డనిన నతం డీట్లనియె.

4

సీ. గౌడదేశంబునఁ గల దగ్రహారంబు

సకలసౌఖ్యములకు జన్మభూమి

తన్ని వాసంబుగ ధరణీసురాస్వయ

జాతుఁ డుండును దేవశర్మ యనఁగ

నాయనకులకాంత యాజ్ఞ నేని యనంగ
 శుభలక్షణాంగి యాసుదతి తనకు
 ఘనపురాకృత పుణ్యకర్తృంబుననుజేసి
 సమధికం బైనగర్భము ధరింప

తే. సధికసంతోషచిత్తుడై యతివఁ జూచి
 నాతి నీగర్భమున నున్న నందనుండు
 మనకులం బెల్ల నుద్ధరింపంగ నోపు
 భాగ్యవంతుఁ డౌ ననఁ దనభర్తఁ జూచి.

5

వ. యాజ్ఞనేని యిట్లనియె నాథా నీమనోరథసహస్రంబు లేమియుఁ
 గొఱగా వీయస్థిరంపుసంసారంబునకుఁ గడకట్టినకార్యంబు తుద
 ముట్ట నేర దని పెద్దలచే వినంబడు విను మని యిట్లనియె. 6

తే. మహి ననాగత కార్యంబు మదిఁ దలంచి
 కోరునాతఁడు దుఃఖసంకులత నొందుఁ
 బెక్కువిధములఁ జింతింప బెండువడుట
 సహజ మది పోమశర్తు నిజనకునట్లు.

7

వ. అనినఁ తత్కథాక్రమంబు విప్రుండు తనభార్య నడిగిన నాని
 తంబినీతిలకం బిట్లనియె.

8

సీ. పరంగ విద్యాభ్యాసపరుఁ డొక్కభూసురుం
 డనువుగా మహాశయంబున భుజించి
 చనుదేర నొండొకసదనంబు విప్రుండు
 పెతరులకై వేలపిండి యిడినఁ
 గైకొని తా నొక్కఘటము సంపాదించి
 పొందుగా నాసక్తు వందుఁ బోసి

చేతి కందెడునట్టె చేరువ నాకుంభ

మెలమితోఁ బ్రీతుడై యచటఁ బెట్టి

తే. సమధురోత్కృష్టభోజనోత్సవముకతన
నతఁడు సుఖసుప్తి నొందెడునవసరమున
నంతకంతకు దట్టమై యలమఁబడిన
గురుమనోరథ మంతయుఁ గోరుచుండి.

9

వ. ఆనైష్ఠికుండు తనలో నిట్లని తలపోయం దొడంగె. 10

చ. కఱ వరుదెంచినకా ఘటముగర్భమునం గలసత్తు వంతయున్
దఱుగక యమ్మి మేకఁ గొన దానికిఁ బిల్లలు రెండు గల్లున
వ్వుఱకలు రెంటికిం గలుగు మానుగ దూడలు నాల్గు వాని కి
ట్లఱిముఱి నెన్న నెన్నిది బదాటును ముప్పది రెండుఁ బుట్టఁగన్.

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రమక్రమవృద్ధిం బొందినఛాగంబులు కాలాం
తరంబున శతసహస్రసంఘంబు లగుటయు వాని నమ్మి గోధనం
బులు సంపాదించ నవియును బ్రతిసంవత్సరంబును వత్సంబుల
నిడ ననేకసంవత్సరంబులకు నసంఖ్యాతగోధనంబు లగుటయు
వానియందు.

12

సీ. కోడె లన్నింటిని గూడంగఁ దోలించి

మేదింప దుక్కికి మెతక లైన

ముచ్చుగిత్తలఁ బట్టి ముకుద్రాళ్లు గుట్టించి

గంతగోనెకు వాని సంతపఱిచి

జేహఁ మాడింపఁ బెరిగినధనమునఁ

గమ్మతంబులు వెట్టఁగా ధరిత్రి

నమరినథాన్యంబు లమ్మించి ధనములు

గోటులసంఖ్యలై కొలఁది మీఱ

తే. రాజాచేత మహాగ్రహారములు వడసి
గుల్లెఁ జెఱుపులు వనములు గోపురములు
సౌధములు మల్లెసాలలుఁ జప్పరములు
నంతిపురములు లోనుగా నమరఁ జేసి.

13

సీ. గజనికేతనములు గట్టించి యన్నిఁట
భద్రదంతావళప్రతతి నుంచి
వాజిశాలలు గట్టి వరరూపజవసత్త్వి
సంపన్న వర్ణితాశ్వములఁ గట్టి
పరశుపట్టసగదాస్రాసతోమరకుంత
కోదండహస్తలఁ గూడ నేలి
భేరిమృదంగగంభీరరావంబులు
కలయంగ ముందటఁ జేలఁగు చుండ

తే. రత్న భూషణాలంకృతరమ్యగాత్రు
ననుదినంబును వాహ్యోళి కరుగునన్నఁ
జూచి బంధుజనంబులు చోద్యపడుచు
నెలమిఁ దమకన్నియల నాకు నీడలంప.

14

క. కులమును రూపును గుణమును
గలఁగోమలిఁ బెండ్లియాడి కాయజకేళిం
జేలఁగంగఁ బెద్దకాలము
జలజాక్షికిఁ జనుచునుండ సంతతిలేమిన్.

15

తే. పెక్కునోములు నోమంగ భీతహరిణ
నేత్ర గర్భంబు ధరియించి పుత్రుఁ గాంచ
నాఁడు నత్యంతసుకుమారవై భవమునఁ
జేరు సోమశర్మ యనంగఁ బెరుఁగుచుండ.

16

తే. కనకసూత్రంబుతో మొలగంట లమర
జోక నలికంబువై రావిరేక లమరఁ
జరణయుగముననందియల్ మొరయుచుండ
నంతటంతటఁగూర్చుండి యాడునపుడు. 17

చ. పనితమకంబునన్ గృహిణి బాలకు నెత్తక యుండు దెట్లు నీ
వని భృకుటీవికారవదనాంబుజుడై వసుధామరుండు తాఁ
దనకర మొప్పు జూచి ఘనదండము గైకొని నై యుచిండిపె
ట్టినకలశంబు భగ్న మగుడుం దెలి వొంది యనంతరంబునన్.

క. తలయుం జీరయు నొడలును
దెలతెలఁగాఁబడ్డపిండి దిక్కులు గప్పన్
బలపలనివేడ్కతోడుత
వెలవెలనై బ్రాహ్మణుండు విస్తితుఁ డయ్యెన్. 19

చ. విస్తితుండై మనోరాజ్యంబు మిథ్య యగుటకుం జింతాక్రాం
తం బగునంతఃకరణంబుతో నెగ్గువడి యూరకుంచెంగావున
నీవును నమ్మహీసురునట్ల యనాగతమతిం దలంపం దగ దన్న
కొన్ని దివసంబులకుం బరిపూర్ణం బయినగర్భంబున నాతన్నికి
శుభలక్షణాలంకృతుం డైననందనుండు పుట్టిన సాంద్రానందం
బునం బొదలుచున్న సమయంబున. 20

తే. పుణ్యాదివసంబు వచ్చినఁ బొలఁతి వేడ్క
నర్భకుని నాత్మనాథున కప్పగించి
విప్రకన్యాసమేతయై వెడలి నదికి
బావనన్నాన మొనరింపఁ బోవునంత. 21

ఉ. ఆనగరంబుభూపతిగృహంబునఁ బుణ్యాదినంబు వచ్చినన్
దానముఁ గైకొనం దలఁచి తక్కినవిప్రులు పాటుచుండఁగాఁ

దా నది చూచి బ్రాహ్మణుడు తద్దయు శోకము నొంది యాత్మ
లో, మానిని నేల సంపితః గుమారునిరక్షకు లేవ్య రిత్తతీన్.

వ. అని మఱియు నమ్మహీసురవరుండు తనమనంబున. 23

ఉ. ఎన్నడు వచ్చుఁ బుణ్యతీధి యెన్నడు దానముచేయు భూవ
రుం, డెన్నఁ డకించనత్వమును నేఁ బెడఁబాసి సమస్తవస్తుసం
పన్ననికేతనుండ నగుభాగ్యము గల్గునొ యంచుఁ గోర్కొమ్మై
నున్నయెడఁ ధనాగమము నొందుటకుం దఱితప్పె నెట్లాకో.

ఉ. అక్కట లెల్లఁ దీఱవు నృపాగ్రణికిం బొడసూపకున్న నా
కిక్కడ వెన్నపాపనికి నెవ్వరు కా పిక వేళ దప్పెఁ బో
నక్కడ నేప్రయోజనము లబ్బు మనంబున మానవుండు దా
నొక్కటి చింతనేయ విధి యొక్కఁడు వేఱ తలంచు నక్కటా.

ఆ. అనుచుఁ గదలి పోవు నట పోయి క్రమ్మఱ
మగిడి వచ్చి బాలుమొగము చూచు
సుదతి వచ్చుతెరువు చూచు దిక్కులు చూచు
నిక్కి చూచు గోడలెక్కి చూచు. 26

వ. ఇవ్విధంబున నాందోళించుచు డెందంబు కొందలం బందనం
దందుసందడిం బొందుచుఁ బొందుపడి డిందుపటుచుకొని పుత్ర
సమానంబుగా మునుమున్న వెంచిననకులంబు నాలోకించి
దాని బంధించినసూత్రంబు విడిచి కొనివచ్చి కుమారునిచుట్టు
నుంద్రిప్పి సంజ్ఞగా నెఱింగించి తలవాకిటం బదిలంబుగా నిలిపి
పుత్రసరక్షణంబు నీకుం గర్తవ్యం బని పలికి బ్రాహ్మణుండు
చనినం దదనంతరంబు. 27

సీ. నకులంబు చూడంగ నొకకృష్ణసర్పంబు
వడిగొని మూషికద్వారవీధి

గాఁ జొచ్చి బాలునిఁ గవియునంతట ముంగి
యుదరినాగము ముట్టె యొడిసి పట్టి
కంతంబు గ్రక్కున ఖండించి మే నెల్ల
శతఖండములు చేసి చంపి వైచి
నవరక్తధార లాననమున జొత్తిల్లి
శోభిల్ల మున్నున్నచోన నిలువఁ

ఆ. దాన మంది యపుడు ధరణీసురుఁడు తన
పట్టిఁ దలఁచుకొనుచుఁ బాటులెంచి
శిరము నోరు రక్తపరిషిక్తముగఁ దన
ముంగిటఁ దనుఁ గన్న ముంగిఁ జూచి.

28

క. ఈనోరు రక్త మూరక
కానేరదు శిశువుఁ జంపెఁగా దుర్జాతం
బైనపురు వంచు నుగ్రత
దానిం జావంగ నడిచెఁ దత్క్షణమాత్రన్.

29

వ. అడిచి యమ్మహీదేవుం డభ్యంతరమందిరంబునకుం జని శత
ఖండికృతకృష్ణసర్పంబును జెలంగి యాడుచున్నతనకుమారుం
గనుంగొని నకులమరణంబునకుఁ బరితప్తాంతఃకరణం డగుచు
నుదరతాడనంబు చేసికొనియు శిరంబు పగుల మోఁదు
కొనియు ధరణింబడి పొరలుచు మొఱలు వెట్టుచు ననేక
కాలంబునంబట్టి పట్టివలెఁ జెంచిననకులంబుం బరామర్శింపక
వధించినపాపం బేమిటం బాయు నని మఱియు ననేకప్రకా
రంబులఁ బ్రలాపించు సమయంబున భార్య చనుదెంచి యిది
యేమినిమిత్తం బనియడిగిన నతండు తద్వృత్తాంతం బంతయుం
జెప్పిన నమ్మగువ యతని కిట్లనియె.

30

క. పదిలముగ వినక చూడక

మొదలఁ బరామర్శ చేసి మొనయక పరుసం

బొడవించు నెవ్వఁ డాతం

డదయత ఔరకుఁడువోలె నాపదఁ బొందున్.

31

వ. అనిన నవ్విధం బెఱింగింపు మని యావిప్రుండు భార్య నడిగిన
నమ్మానినీతిలకం బిట్లనియె.

32

చ. కలఁ డొకపట్టణంబునను గ్రామణి వైశ్యకుమారుఁ డెల్లవా
రలుఁ గొని యాడునట్టివివరంబుగలం డతిథార్మి కుండు పె
ద్దలయినతల్లిదండ్రులును దత్పరివారము రోగబాధలఁ
బొలిసిన దాదిచేఁ బెరిగి పూర్వవయఃపరిపాకశాలియై.

33

ఆ. ఉండి నెట్టిబిడ్డఁ డొకనాఁడు తనదాది

జేరఁ బిలిచి నాకుఁ జెప్పు మతివ

యయ్య చేర్చినట్టియర్థ మెక్కడఁ బోయెఁ

దెలిసి లేమి నెట్లు తిరుగువాడ.

34

సీ. తల మాసినపుడును దైల మించుక లేక

ముదమునఁ గోకఁడు మొలకు లేక

కడుపార నన్నంబు కుడువ నెన్నఁడు లేక

మన పైన నొకపోక తినఁగ లేక

కమ్మపువ్వులపూత కలలోపలను లేక

వేర్చికతంబునఁ బెండ్లి లేక

ప్రియబంధుజనులకుఁ బెట్ట నేమియు లేక

దీవించునర్థులఁ బ్రోవ లేక

తే. యేల యున్నాడ నీదేహ మేల నాకు

విడుతు నీప్రాదై కాదేని విసినభూమి

చొచ్చి మునివృత్తిఁ దపము భాసురము గాఁగఁ

జేసి పుణ్యలోకంబులు చేరువాడ.

35

ప. అనినం గన్నీరొలుక నయ్యుపమాత యిట్లనియె.

36

క. నాకన్నతండ్రి నీ కీ

శోకం జేమిటికి నేను జూడఁగ భాగ్య

శ్రీకలిమి మెఱయుచుండెద

లోకంబులు వొగడ బంధులోకములోనన్.

37

తే. వెలయ నీవు జనించినవేళఁ దొల్లి

దివ్యయోగీంద్రు నడిగినఁ దేటపఱిచె

నిన్ని సంవత్సరంబులు నిట్టిమాన

మిట్టిదినమున శ్రీకాంత యితనిఁ జేరు.

38

ప. అని యతం డిట్లు చెప్పె నది యాదిగ నేను సంవత్సరమాన

దినంబు లెన్ని కొనుచుండుదు నదియును నెల్లింటికిం బరిపూర్ణం

బగుచు వచ్చెఁ దప్పదని యవైశ్వశ్యకుమారు నూఱడం బలికి

మజ్జనభోజనాదుల నతనిఁ బరితుష్టుం జేసి మృదుతల్పంబున

నునిచిన నారాత్రి నిద్రించె నక్కుమారుండును దీర్ఘనిశ్శ్వా

సవ్యాకులమానసుం డగుచుఁ దృతీయయామంబున నిద్రా

ముద్రితలోచనుం డయ్యుఁ జతుర్థయామావసానంబున. ౩9

ఉ. బద్ధగజాజినాంబరము బాలశశాంకకలావతంసస

న్నద్ధజటాభరంబు కరుణారసపూర్ణము నైనమూర్తితో

శుద్ధపటీరపీఠరుచిశోభితవర్ణము నైనమూర్తితో

సిద్ధవరేణ్యుఁ డొక్కరుఁడు చెచ్చెర నాతనిఁ జేరి యిట్లనెన్.

శా. ఓరీ వైశ్యకుమార సాహసమహాద్యోగంబునకా జావఁగాఁ

గోరం గారణ మేమి యే గలుగ నీకుం జింత యింతేల న

న్నారాధించితి పూర్వజన్తమున నయ్యత్నంబునకా సంపదలో
చేరంబ్రాప్తము నేటరేపటను నిశ్చింతుండవై యుండుమీ.

క. కల యని చూడకుమీ నా

పలు కంతయు నిక్కువంబు భావించి మదికా

దలపోసి యేను జెప్పిన

తెలివిం దగ నాచరింపు ధీయుక్తుడవై .

42

వ. అవ్విధం బెట్టి దనిన.

43.

సీ. అరుణోదయంబున హరిహరస్థరణంబు

చేయుము మేల్కొంచి చిత్త మలరఁ

దల దువ్వి ముడిచి వస్త్రము పొందుగాఁ గట్టి

చెనసి యాచమనంబు చేసి వచ్చి

సున్నాన మొనరించి సురభూసురార్చనా

యత్తచిత్తుం డెట్ల యట్ల యుండు

తఱి వచ్చి భిక్షుకత్రయము నీముందటఁ

బొడమినఁ గని వారిఁ బూజ చేసి

తే. లగుడమున మస్తకంబులు పగుల నడువఁ

దాఁగు వడునట్టిభిక్షుకత్రయముచూడఁ

దత్తణంబున ఘననిధిత్రయము నగుచుఁ

గోటిసంఖ్యలమాడల కుప్ప లగును.

44

వ. ఇవ్విధంబున సంప్రాప్తం బయిన ధనంబువలన.

45

సీ. దేవతాగృహములు దృఢముగాఁ గట్టించి

ఘనతటాకంబులు కలుగఁ జేసి

వనములు పెట్టించి వడుగులుఁ బెండ్లిండ్లు

భూదేవసమితికిఁ బొందుపఱిచి

కీర్తికి నెలవైనకృతులకుఁ గర్తవై

నెలకొన నంతంత నిధులు నిలిపి

యధిపతిచేఁ గొని యగ్రహారము లిచ్చి

మఱియుఁ బొందెనధర్మములు చేసి

3. యాశ్రితుల బంధుజనముల నరసి మనిచి

పుత్రపౌత్రాభివృద్ధితోఁ బొగడువడఁగ

లాలితంబుగఁ బెద్దకాలంబు బ్రతుకు

మనుచు సిద్ధుండు కానరా కరుగుటయును.

46

5. అప్పు డావైశ్యకుమారుండు తనదాసిం బిలిచి యిట్లనియె నేఁ

డరుణోదయానంతరంబ మనగృహం బలంకరించి శుచిస్నా

నంబు చేయించి గృహదేవతలఁ బూజింపు ముదయవేళకు

నెద్దియేనియు శుభప్రాప్తికిఁ గారణంబు గలదు పొమ్మనిన

నమ్ముదునలి దాదియు నట్ల చేసిన యనంతరంబ.

47

6. పాకశాసనపురప్రాసాదశిఖరాగ్ర

గురుతర సౌవర్ణకుంభ మనఁగఁ

బూర్వదిగంగనాస్ఫురితఫాలస్థలీ

దీపితసిందూరతిలక మనఁగ

బహుళవీచీస్ఫురత్ ప్రాగ్దిగంభోరాశి

కూలప్రవాళనిమంజ మనఁగ

నమరాధిపతిసతిహస్తాబ్జవిన్యస్త

మోహనమాణిక్యముకుర మనఁగ

తే. నరుణకిరణుండు పొడచూపె నఖిలజనక

రాబ్జములతోడఁ గుముదవనాలి మొగుడ

జారచోరులచిత్తంబు జల్లనంగఁ

జక్రవాకంబు లానందజలధిఁ దేల.

48

వ ఇవ్వినదయం సూర్యోదయం బగుటయుఁ గనుంగొని యవ్వై
శ్యకుమారుండు తనదాదిం బిలిచి యిట్లనియె. 49

క. ఊరాభ్యంగస్నానము
లారంగ నవశ్య మగుట నతిశీఘ్రగతికా
జేరంగఁ బిలుపు నాపితు
నీరును నటకలియుఁ గాచి నీవు లతాంగి. 50

వ. అనిన నాయమ విదగ్ధఊరకుంబిలిచి తెల్పిన వాడును దంత
థావనపదనఖథావనాది ఊరకర్తంబులు తనకు నత్యంత
సమీచీనంబుగాఁ జేసినం బ్రియంబంది యవ్వైశ్యకుండు డతని
కిట్లనియె నీవితకుమున్ను నావలన నెన్నడునుం బ్రయో
జనం బెఱుంగవు నేడించుకతడవు మద్దహంబున నిలుపు మని
నిలిపి తైలాభ్యంగనస్నానం బాచరించి ధౌతపరిధానశోభి
తుండై మహాదేవు నర్చించి గృహదేవతలం బూజించి విశు
ద్ధాత్తుం డయి యుండ నంత విధిప్రేరితం బైనక్షుణ్ణకత్రయం
బావైశ్యకుమారునిముందఱుం బొడచూపి నిలిచిన నతండు
వారలం బూజించి తదీప్సితాహారంబులఁ దృప్తులం జేసి లగుడ
ఘాతంబుల నమ్మువ్వరం బ్రహరించిన వారు సంపూర్ణనిధి
త్రయం బగుటయుఁ దద్ధనంబుఁ దనగృహంబున నిండించుకొని
సుఖంబుండి నాపితునకు విశ్వాససంరక్షణార్థంబుగా సువర్ణ
నిష్కశతం బొసంగి నిశూఢంబుగా ననిపిన. 51

క. కొనిపోయి నిష్కశతమును
తనకాంతకు దాచు నిచ్చి తద్వృత్తాంతం
చెనయంగఁ దెలిపి మంగలి
మనమునఁ దలపోసి వైశ్యమతముం జేయన్. 52

వ తనభార్య కిట్లనియె. 53.

క. పరదేసు లైనజోగుల

తిరిపంబున నడచి ధనముతిప్పలఁ బడసెన్

వెర వెఱిగి సెట్టిబిడ్డఁడు

తరుణి నే నొద్దనుండి తప్పక కంటిన్.

54

వ. అని ట్రొరకుండు ట్రొరాభ్యంగనన్నానధౌతపరిధానాది
కర్తంబు లావైశ్యకుమారునట్ల తానును నాచరించి వేల్పుల
వలగొని భిక్షుకాగమనంబును గోరుచుండునంత నప్పురంబునఁ
గాపురంబున్న వృద్ధజంగమయ్యయొక్కరుండు ట్రొరకుని
గృహద్వారంబు చొచ్చి లోపలికిం జని ధర్మమే సంచితార్థం
బని పేరెలుంగున భిక్షంబడుగుటయుఁ గనుంగొని నాపితుం
డాభిక్షుకున కిట్లనియె. 55

ఆ. నీవు గాక యుండ నెరయంగ నిరువురఁ

దొడికి వచ్చితేని నొడిక మైన

భంగి మువ్వురకును భైక్షంబు పెట్టెదఁ

గూర్చి తెమ్ము మొక్కు తీర్చుకొనఁగ.

56

వ. అనినం బ్రమోదంబు నొంది యాభిక్షుకుండు మఱియును
నిరువురం దొడ్కొని వారుం దానును జనుదెంచి నిలిచినం
జూచి ట్రొరకుండు. 57

లే. మెచ్చు లొదవంగ నర్చనలిచ్చి వారి

కిచ్చవచ్చినభోజనం బిడుచు నుండి

త్వరితముగఁ బాటి వాకిటితలుపు వైచి

శీఘ్రగతి ముట్టి లగుడంబు చేతఁ బట్టి.

58.

క. పొడవు గలజంగమయ్యను

బెడతల లగుడంబుచేత బెట్టడువ మహిన్

బడినఁ గని పాటునిరువుర

బడి తప్పుక మొఱులు పెట్టఁ బరువడి నడచెన్. 59

క. అప్పుడు మొట్టో యనుచుం

దప్పుక మువ్వురును గూయఁ దలవరులు వడి

దప్పుగొని మదుగుగోడలు

కుప్పించి యదల్చి వెఱవకుండు మీ రనుచున్. 60

వ. ఆభిక్షుకత్రయంబును మోపించుకొని నాపితుం బెడకేలు

గట్టి కొనివచ్చి భూవరుసమ్ముఖంబునం బెట్టిన నతండు నాతో

రకునిం జంపించి తద్గ్రహంబు సర్వంబునుం జూఱగొనియెం

గావున నీవు నట్ల విచారమూఢుండ వని పలికి వెండియు. 61

క. నెఱయంగఁ బలుక నేరని

యెఱుకయు నాచారహీనునిలువడియును నీ

వెఱుగుము నిరర్థకం బని

యఱిముఱి భస్మమున నిడిన యాహుతిఁ బోలెన్. 62

వ. అని మఱియుం దనపురుషు నుద్దేశించి.

63

చ తనమతి వేగించి నెఱి దప్పంగఁ గర్జము సేయరాదు చే

సినయవివేకి నాపదలు చెందుట సిద్ధము నీతికోవిదుం

డనయము సద్విచారమతియై యొసరించిన యట్టికృత్యముల్

పనుపడి భవ్యసంపదలఁ బాయ కొనర్చు ధరామరేశ్వరా. 64

వ. అని యిట్లు తనభార్య చెప్పినవివేకవచనంబులకుఁ బ్రమా

దంబును నవిచారమూర్ఖత్వంబునం దాను జేసిననకులవ్యాపా

రంబునకుఁ బరితాపంబును నైన చిత్తంబుతో సర్వమ్మును

దైవాధీనంబు గాక యని పలికి యమ్మహిదేవుండు దననందను

నుపలాలనంబు చేయుచుఁ దనభార్యయుం దానును జిరతర

జీవనస్థితిం బ్రవర్తిల్లి రని చెప్పి సుదర్శనక్షీతీశ్వరనందనులకు
విష్ణుశర్త యిట్లనియె. 65

చ. కదిసి పతింప లోకహితకార్యము లెల్లను దోచు మూఢులై
చదువనివారికిం దెలివి చాల నొనర్పదు నీతిసంపదా
స్పద మగునీ ప్రబంధము విశాలగుణోన్నతి నెల్ల నాడు ననన్.
భృద్దయము జేయు భక్తి వినుచుండిన బాతము చేయుచుండి

క. ధర్తార్థకామసాధన
కర్తములకుఁ దగినయట్టి కథ లన్నియు మీ
కర్తి లిమై వినిపించితి
నిర్తలదృఢచిత్తు లగుచు నెగడుడు మీరల్. 67

వ. అనిన విష్ణుశర్తకుం గుమారు లిట్లనిరి. 68

చ. విమలగుణోన్నతా పరుసవేది యొకించుక సోఁకినట్టి లో
హములును శుద్ధకాంచనమయత్వమునుం గనునట్టిభంగి ను
త్తమభవదీయవాగమృతధారల నాత్మలు నిర్తలంబులై
యమర వివేకసంపదకు నర్హుల మైతిమి మీకతంబునన్. 69

వ. అని యతనికిం బ్రణామంబులు చేసి మఱియు నక్కుమారులు
నృపనీతిశాస్త్రంబులు చదువుచున్న యనంతరంబ సుదర్శనక్షీ
తీశ్వరుండు విష్ణుశర్త రావించి యనఘా మీవలనం గుమారు
లత్యంత ప్రజ్ఞాధురంధరులై బ్రతికి రిటమీఁడ నాయుధా
భ్యాసంబు చేయింపఁ గాలంబె గావునఁ జదువు చాలింపు
మని యమ్మహీదేవు నగణ్యగోహరణ్యాదిదానంబుల నధిక
సంతుష్టుం జేసి బహుమానంబుగా ననుపుటయును. 70

శా. బాలాహృత్పరసీమరాళ పరిఘాభవోన్నతి తోద్యద్భుజా
లిలారూపజయంత పద్మవదనాశీనూత్న కందర్ప నా

రిలావణ్యధనాధిపాత్మజ కుమారీపూర్ణరాకాశశీ
భూలోకప్రమదారమాధిప సితాంభోజాతపత్రేక్షణా. 71

లయగ్రాహి.—

కింకరజనాంబురుహపంకరుహమిత్రరిపు
పంకరుహరాజిహరిణాంక నిభమూర్తి
శంకరమనోజ్ఞ కరకంకణవచోవిభవ
వేంకటగిరిశకరుణాంకురితభాగ్య
సంకులమణినిచయసంకలితహేమసద
లంకరణదేహ మకరాంకురకరాసీ
కుంకుమహిమాంబుశశిసంకుమదసంకరవి
శంకటపటీరయుతపంకిలశరీరా. 72

భుజంగప్రయాతము.—

దిగంతప్రమేయప్రదీప్తారుకీర్తి
ధగవైరుధైర్యా సదాదానమూర్తి
యగణ్యోరుభర్తాద్యలంకారభారా
దృగంతానుకూలప్రతిష్ఠాపవీరా. 73

గద్యము. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్య
పుత్ర సుకవిజనవిధేయ నారాయణనామధేయప్రణీతం బైన
పంచతంత్రం బనుమహాప్రబంధంబునం దసంప్రేక్ష్యకారిత్వం
బనునది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.

రిలావణ్యధనాధిపాత్మజ కుమారీపూర్ణరాకాశశీ
భూలోకప్రమదారమాధిప సితాంభోజాతపత్రేక్షణా. 71

లయగ్రాహి.—

కింకరజనాంబురుహపంకరుహమిత్రరిపు
పంకరుహరాజిహరిణాంక నిభమూర్తి
శంకరమనోజ్ఞ కరకంకణవచోవిభవ
వేంకటగిరీశకరుణాంకురితభాగ్య
సంకులమణినిచయసంకలితహేమసద
లంకరణదేహ మకరాంకురకరాసీ
కుంకుమహిమాంబుశశిసంకుమదసంకరవి
శంకటపటీరయుతపంకిలశరీరా. 72

భుజంగప్రయాతము.—

దిగంతప్రమేయప్రదీప్తారుకీర్తి
ధగన్తేరుధైర్యా సదాదానమూర్తి
యగణోర్భరుభర్తాద్యలంకారభారా
దృగంతానుకూలప్రతిక్షాపవీరా. 73

గద్యము. ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్య
పుత్ర సుకవిజనవిధేయ నారాయణనామధేయప్రణీతం బైన
పంచతంత్రం బనుమహాప్రబంధంబునం దసంప్రేక్ష్యకారితల్లం
బనునది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామికౌస్తులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.

